

Тарас Шевченко
ტარას შევჩენკო

მ. Шевченко

Думи мої...

Вірші та поеми

ფიქრობო ჩემბო...

ლექსები და პოემები

Перекладач Рауль Чілачава
მთარგმნელი რაულ ჩილაჩავა

М. Шевченко

Тарас Шевченко

Думи мої...

Вибрані поезії

**Упорядкування, передмова та переклад
грузинською мовою**

Рауля Чілачави

**Національна бібліотека
Парламенту Грузії**

Друкарня «Фаворіті стилі»

Тбілісі, 2023

ტარას შევჩენკო
ფიქრონო ჩემნო...
რჩეული ლექსები

შეადგინა, უკრაინულიდან თარგმნა და
წინასიტყვაობა დაურთო
რაულ ჩილაჩავამ

საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკა

სტამბა „ფავორიტი სტილი“
თბილისი, 2023

Udc(უაკ)821.161.2-1
შ-406

შ-406 **Тарас Шевченко**
Думи мої... Вибрані поезії

Упоряд., передм. та переклад Р. Чілачави. —
У книжку ввійшли вибрані поетичні твори класика української
літератури Т. Г. Шевченка (1814–1861) українською та грузинською
мовами.
У виданні використані роботи із спадщини Т. Г. Шевченка-
художника.

ISBN 978-9941-9802-9-9

Udc(უაკ)821.161.2-1 შ-406

ISBN 978-9941-9802-9-9

© Чілачава Р., упоряд., передмова,
переклад.
© Видавництво «Дніпро».
© Національна бібліотека
Парламенту Грузії

Udc(უაკ)821.161.2-1
შ-406

შ-406 **ტარას შევჩენკო**
ფიქრნო ჩემნო... რჩეული ლექსები

შემდგენელი, წინასიტყვაობის ავტორი და მთარგმნელი
რ. ჩილაჩავა. —
წიგნში შესულია უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსის
ტ. გ. შევჩენკოს (1814–1861)
პოეტური ნაწარმოებები უკრაინულად და ქართულად.
გამოცემაში გამოყენებულია ნამუშევრები
შევჩენკო-მხატვრის მემკვიდრეობიდან.

ISBN 978-9941-9802-9-9

Udc(უაკ)821.161.2-1 შ-406

ISBN 978-9941-9802-9-9

© ჩილაჩავა რ., შედგენა,
წინასიტყვაობა, თარგმანი.
© გამომცემლობა „დნიპრო“.
© საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკა

Кобзар

«Історія мого життя є частиною історії моєї батьківщини», — писав Тарас Шевченко. І ці слова справді найточніше виражають зміст його життя і творчості. Погляньте на Шевченкові автопортрети, створені на засланні: глибоко запалі очі на втомленому обличчі людини, котрій нема ще й сорока. Поїдьте у будь-яке українське село, зазирніть у будь-яку хату, і ви там обов'язково побачите прикрашений вишитими рушниками Шевченків портрет, часто поруч з іконами Спасителя та Богородиці. Більшого благоговіння перед поетом годі й уявити!

Так, до Шевченка творили Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, але потрібний був батько нації, увінчаний терновим вінком. Така доля випала Тарасові Шевченку. Він — один із тих небагатьох, чиє ім'я сприймається як символ країни, народу. В ньому дивовижно поєднуються громадянин і митець, борець і мрійник. Перед нащадками він постає в кількох іпостасях. По-перше — як геніальний поет, чарівник слова, по-друге — як блискучий художник-живописець, гравер, великий майстер офорта. Не менш цікавий і привабливий Шевченко як прозаїк і драматург. З його прозових творів особливо вирізняється «Журнал» (як він називає саморобну книжку для щоденникових записів) — цей, якщо можна так висловитись, шедевр інтимної белетристики, багатопланова сповідь, яка ще яскравіше показує Шевченка як громадянина, мислителя, митця.

Тарас Шевченко — воістину «безсмертний дух» України. Він не вивчав життя рідного народу як спостерігач, а жив його життям, душею, думами, мріями кружляв над Україною («А я дивлюся... і серцем лину в темний садочок на Україну...», «І ніби сам перелечу хоч на годину на Вкраїну...»)

«Він був сином кріпака і став володарем в царстві духа.

Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури.

Він був самоуком і вказав нові, світлі й вільні шляхи професорам і книжним ученим.

Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для Росії зробив більше, ніж десять переможних армій» (Іван Франко).

Сьогодні Тарас Шевченко належить усьому цивілізованому світові. Підтвердженням загальнолюдського значення поета є й те, що пам'ятники йому стоять не лише на березі рідного Славутича, а й на березі Москви-

ріки, Потомаку й Сени. Стоїть йому пам'ятник і на березі малесенької імеретинської річечки Чихурі, де у рік першого виходу «Кобзаря» народився великий Акакій Церетелі.

Та перш ніж постати па'ятниками, перейти у легенди і вічність, Тарас Григорович Шевченко, як будь-яка людина, мав пройти й шлях земного буття. Він народився 9 березня 1814 року в селі Моринцях Звенигородського повіту (тепер — Черкаська область). Дев'ятирічним втратив матір, одинадцятирічним — батька. Сирітський хлопчик то до дядка носив воду, то у священника був погоничем, аж поки не став слугою поміщика Павла Енгельгардта. На цей час у дядка він уже навчився грамоти. Тепер у ньому прокинулась жага малювати.

1831 року Енгельгардт переїхав до Петербурга і забрав з собою юного Тараса. Пан знав про захоплення кріпака і віддав його у підмайстри художнику-декоратору Василю Ширяєву. Відчув полегшення хлопець — дістався простір його фантазії. Він не обмежується лише завданнями вчителя, працює самостійно, ходить у Літний сад і з природи змальовує мармурові статуї. Саме там він познайомився із земляком, студентом художньої академії Іваном Сошенком, завдяки якому зблизився з достойними представниками російської інтелігенції.

22 квітня 1838 року в житті Тараса Шевченка завдяки зусиллям К. Брюллова, В. Жуковського, В. Григоровича, О. Венеціанова, Є. Гребинки та інших сталася незабутня подія: його викупили з кріпацтва. В лотерею розіграли спеціально намальований Карлом Брюлловим портрет Жуковського і отримані гроші віддали Енгельгардту у викуп.

Тарас Шевченко стає студентом Імператорської художньої академії і вчиться в класі професора Карла Брюллова. На цей час він уже був автором віршів та поем. Через два роки після викупу із кріпацтва в Санкт-Петербурзі друкується перша збірка віршів Тараса Шевченка «Кобзар».

Кобза — народний струнний інструмент, який в Україні є своєрідною лірою — символом поезії, так само як у Грузії чонгурі. Кобзарів було чимало як під час вільного козацтва, так і пізніше. Вони в супроводі кобзи виконували власні поезії і завжди збирали чимало слухачів. Творчість цих народних співців-виконавців, основна тематика якої — героїчне минуле країни, після знищення Запорізької Січі набула гострого соціально-

політичного характеру. Шевченко, безумовно, враховував ці обставини, коли свого первістка називав таким популярним ім'ям — «Кобзар». Поступово воно поширилося й на самого автора, і на всю його поезію. Нині поетичну спадщину Шевченка читач знає саме під назвою «Кобзар».

У травні 1843 року молодий, але вже відомий письменник і художник вирушає на батьківщину після тривалої розлуки з нею і складає альбом офортів «Мальовнича Україна».

І тут я хотів би запропонувати читачеві один цікавий екскурс. У листі, датованому 23 вересня 1844 року, Тарас Шевченко пише:

«Князю мій сіятельний!

Якби мені Бог поміг докончить те, що я тепер зачав, то тойді склав би руки — та й у домовину. Було б з мене: не забула б Україна мене, мізерного. Так ось що! Зачав-то я зачав, а вже кончу не знаю як, бо без людей і грошей не втну нічого. Та, здається, що ще ніхто нічого не зробив без цього товариства. На те вони люди, на те вони гроші, будьте ласкаві, помагайте мені, ви маєте і силу, і славу, і любите ту країну, що я тепер заходився рисовать... Прийміть милостиво мою просьбу і не осудіть...»

6

Адресат листа — помічник попечителя Харківського навчального округу Микола Андрійович Цертелєв, нащадок грузинських князів Цертелє, перший збирач і видавець давніх малоросійських пісень (народився 1790 року в місті Хоролі Полтавського повіту, помер 79-річним, похований у м. Мірщанську на Тамбовщині).

Знаменно, що Шевченко цього зросійщено-поукраїненого грузина вважає саме тією особистістю, яка допоможе йому у розповсюдженні альбому власних малюнків «Мальовнича Україна». Великий поет і художник шукає спонсора (яка сучасна ситуація!) і знаходить його в особі Цертелєва-Цертелє. Укладачі «Шевченківського словника» вважають, що Кобзар не помилився у виборі: Харківський університет замовив значну кількість примірників «Мальовничої України», що, легко здогадатись, не могло статися без Цертелєва!

Випускник академії, Тарас Шевченко 1845 року вдруге приїздить в Україну і влаштовується співробітником Київської археографічної комісії. Малює портрети, створює рукописний збірник віршів та поем «Три літа». 24 грудня він занедужує і наступного дня в домі свого переяславського друга, лікаря Козачковського, в очікуванні смерті пише невмирущий «Заповіт». На щастя, знову підтвердилася стара мудрість про те, що заповіт людину не вбиває, а українська поезія збагатилася ще однією перлиною.

Одужавши, поет довідався, що в Києві існує Кирило-Мефодіївське товариство, очолюване молодим професором М. Костомаровим. З'ясував і

те, що мета цієї антикріпосницької, антицарської організації — повалення самодержавства і об'єднання слов'янських народів у федеративно-парламентську республіку. Шевченко стає активним членом і лідером лівого крила товариства. Коли провокатор Петров видав їх, Шевченко перебував у Полтаві і про арешти, що вже йшли, нічого не знав. Як згадує випускник Київського університету Антон Солтановський, поет, який прямував на весілля Костомарова, в супроводі поміщика Солоніна під'їхав до Дніпра. Річка сильно розлилася — переправи не було, лише великий поштовий човен хилитався біля берега. Квартальний наглядач, який з двома жандармами перебував у човні, відмовився перевезти Шевченка та його товариша. Лише після того, як Солонін пообіцяв їм гарну винагороду, погодився. В човні, як з'ясувалося, чекали саме на Шевченка, і спочатку відмовили тільки тому, що боялися, аби Шевченко не встиг переховати якусь річ чи рукопис. Посеред річки наглядач пред'явив поетові розпорядження і оголосив його заарештованим.

6 квітня в'язня Шевченка відправили до Петербурга. Одне із запитань, яке поставили йому в лихій пам'яті третьому відділі, звучало так: «Якими випадками доведені ви були до такого нахабства, що писали найзухваліші вірші проти государя імператора?»

Відповідь була незабарною: «Будучи ще в Петербурзі, я чув скрізь зухвальства і докори на государя і уряд. Повернувшись в Малоросію, я почув ще більше і гірше... я побачив злидні і жакливе пригнічення селян поміщиками... і все це робилося і робиться іменем государя і уряду...»

28 травня 1847 року Микола І власноручно дописав до вироку Шевченка: «Під найсуворіший нагляд і з забороною писати та малювати».

Поета заслали рядовим солдатом в Оренбурзький окремомий корпус, де на нього чекало десятирічне пекло. Лише 5 лютого 1858 року дозволили йому повернутися до Петербурга.

Через два роки колишнього кріпака і солдата Тараса Шевченка, з ослабленим здоров'ям, але незламною душею, Імператорська художня академія обрала своїм дійсним членом і за кращі роботи тричі поспіль нагородила срібною медаллю.

1860 року втретє, а за життя поета востаннє вийшов «Кобзар». З приводу цього рецензент газети «Московский вестник» писав: «Появление стихотворений Шевченки нетерпеливо ожидали все, не только земляки его, но и русские, способные понимать истинную поэзию. Теперь вы на каждом шагу встретите людей, приходящих в восторг от г. Шевченка, учащих даже по-малороссийски затем только, чтобы прочесть его стихотворения».

У рецензії журналу «Отечественные записки» 1860 року мовилося: «Шевченко належить до першокласних поетів слов'янського світу. Його місце поряд з Міцкевичем і Пушкіним». Роком раніше ця думка була практично реалізована лейпцизьким виданням збірки «Новые стихотворения Пушкина и Шевченка».

В останні роки життя Тарас Григорович справді був оточений глибокою пошаною демократичних кіл Росії та України, де «Кобзар» став однією з найулюбленіших книг. Усвідомлення цього робило Шевченка щасливим, бо немає на світі вищої радості, ніж відчуття причетності до долі народу, до його насущних проблем.

Однак як людина і митець у холодній північній столиці він відчував душевну самотність, тужив за домашнім теплом і затишком. 30 травня 1860 року Шевченко надсилає листа до Полтави Федотіві Ткаченку, з яким він учився в Академії мистецтв під керівництвом Карла Брюллова і навіть жив на одній квартирі, з проханням підшукати йому дівчину, щоб одружитися. «Багатої мені не треба», — наголошує він.

Невдовзі (27 липня) на дачі Надії Білозерської, сестри Віктора Білозерського, приятеля з Кирило-Мефодіївського товариства, Тарас Григорович, наче підтверджуючи власне уподобання, знайомиться з двадцятирічною Ликерою Полусмак, колишньою кріпачкою поміщика Миколи Макарова, який і привіз її з України до Санкт-Петербурга. Закохавшись в юну землячку, поет пропонує їй руку й серце, викладає свої переживання у віршах «Лікері» та «Л.», малює портрет коханої. На жаль, їх шляхи швидко розійшлися і поетові так і не поталанило створити сім'ю.

Захоплений творчістю і громадськими справами, як справжній патріот, Шевченко хотів зробити ще більше для своєї батьківщини. Українським малятам він адресує складений ним «Буквар», збирається підготувати підручники з різних дисциплін. Однак нагла смерть перекреслила багато благородних задумів поета. Вранці 10 березня 1861 року він встав, хотів спуститися до майстерні, але спіткнувся на сходах, упав і помер.

На щастя, головна книга його життя тоді вже була написана, тріумфальну ходу якої до сердець мільйонів ніщо не могло зупинити.

Тараса Шевченка спочатку поховали в Петербурзі, але незабаром згідно із заповітом перепоховали на батьківщині. 26 квітня вкриту червоною китайкою труну залізницею довели до Москви, а звідти на конях поштового тракту вирушили до Києва. Біля Дніпра у воза впряглися вбрані в європейські костюми молоді люди. За цією картиною з гірки спостерігав київський генерал-губернатор Васильчиков, який у молодиках упізнав Михайла Старицького — у майбутньому видатного письменника та театрального

діяча, Миколу Лисенка — в майбутньому великого національного композитора, Петра Косача — майбутнього батька Лесі Українки, Тадея Рильського — майбутнього батька Максима Рильського.

Сучасник і перший біограф Тараса Шевченка М. Чалий пише, що в Київській церкві Різдва Христового, де відспівували небіжчика, генерал-губернатор заборонив промови. Церква все ж переповнилася людьми. Під час молитви з натовпу виокремилась якась жінка в чорному, поклала на труну терновий вінок і віддалася. «Краще за траурні промови висловила вона думки кожного з нас», — додає М. Чалий.

8 травня пароплав «Кременчук» процесією привіз до Канева. Через два дні вдячний народ на Чернечій горі (нині Тарасова гора), на найвищій горі України, як пише Іван Драч, назавжди віддав рідній землі Шевченків прах. Ликера Полусмак, у серці якої, мабуть, ніколи не згасала пам'ять про Великого Кобзаря, в 1904 році, після смерті чоловіка переїхала до Канева з Царського Села і до самої смерті доглядала за місцем його вічного спочинку. Воїстину справжнє кохання не має терміну давності.

* * *

«Я ужасно люблю смотреть на счастливых людей. И, по-моему, нет прекраснее, нет усладительнее зрелища, как образ счастливого человека», — писав Тарас Шевченко у повісті «Музикант». А що він знав про щастя, цей змучений жорстокою долею чоловік, який, власне, прожив на волі всього 13 років та й з них 4 — під пильним поліцейським наглядом? І чи не парадоксально з точки зору звичайної життєвої логіки, що колишній кріпак і політичний в'язень, вкрай сумної біографії чоловік, не заздрить, а радіє за щасливих? Не будемо поспішати з відповіддю, а ще раз уважно погортаємо «Кобзар», пройдемо його сторінками, вчитаемось у його рядки.

Навіть недосвідчене око помітить, що найулюбленішими словами Шевченка є: «Доля», «Воля», «Україна». Триєдність цих магічних понять і зливається для нього у найвище людське почуття «щастя». Воно химерне, нетривке і недовговічне — те щастя, але туга за ним пронизує всю Шевченкову творчість. Він обігрує у різних варіантах святу свою трійцю, вишукує для неї різні епітети, порівняння, гіперболи, кружляє над нею розумом і серцем, а інколи долучає ще одне улюблене слово «рай». У переважній більшості це синонім землі, земного буття, нерідко й багатостраждальної батьківщини. Її козацьке минуле поетові вижається якраз тим раєм, де волею долі розкошувала Україна.

Перші поезії Шевченка, які дійшли до нас, датовані 1837 роком. Саме в той час датський філософ Кірк'єгор писав: «Кожна людина, яка

вміє мовчати, народжена Богом, бо через мовчання вона усвідомлює своє божественне походження. Але той, хто мовить слово, — простий смертний».

Навряд чи Шевченко читав цю сентенцію, однак своєю творчістю він спростовував її, спростовував сміливо й талановито. Він не терпів мовчання, не визнавав його — цей «моральний кодекс глухонімих» (Ніцше). Поетичне слово було найурочистішим виявом розкріпаченої внутрішньої енергії молодого душі:

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть між люди...

«Безстрашний, наче безтілесний», — каже грузинський літописець про одного нашого царя. І я щоразу згадую ці слова, коли думаю про Шевченка, його творчий та громадянський подвиг. Хіба автор комедії «Сон», поем «І мертвим, і живим...», «Кавказ», казематського циклу віршів чи незрівнянних біблейських «подражаній» не заслуговує саме на такий епітет: «безстрашний, наче безтілесний?..».

Юрій Андруцький, Шевченків знайомий по Кирило-Мефодіївському товариству, на очній ставці з поетом у третьому відділенні дав йому, хоча й з легкодухості, але точну характеристику: «Его главное правило: кто предан государю, тот подлец».

Шевченко це своє «правило», власне, не приховував ні до арешту, ні під час заслання, ні після звільнення, будучи вже академіком.

«Караюсь, мучуся, але не каюсь...» — скаже в'язень Орської фортеці і залишиться вірним своєму кредо.

Навіть своєю смертю він додав чимало клопоту «охоронцям порядку». Я десь читав, як злякалася влада, довідавшись, що нібито в могилі Шевченка ховають зброю для майбутнього повстання. Губернатора ледве умовили перевірити цю плітку.

Тарас Шевченко чудово розумів, наскільки велику роль виконував його вірш для відродження гнобленої України, для піднесення рідного слова до світових висот. Тому й благав гаряче Музу:

Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами

Сказати правду. Поможи
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая!
Моя ти мамо! положи
Свого ти сина в домовину
І хоть єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи.

Доводилось через зневіру йти до віри, через безнадію - до надії, через гнів — до милосердя. У поетовій душі нуртували вибухової сили любов та ненависть, під час зіткнення яких він говорив як посланець Бога, як його першоапостол.

Коли сталася чорнобильська трагедія, я готував переклади вибраних віршів Шевченка. Хоча це й схоже на містифікацію, але перекладав саме ці рядки із вірша «Осії глава XIV (Подражаніє)»:

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі.
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе господь кара,
Карає тяжко?..

Вжахнув дивовижний збіг. Текст зазвучав зовсім інакше, став схожий на фатальне ясновидіння. І мені вперше захотілось, аби автор помилився і не виправдалось його пророцтво.

Шевченко — пророк! Нема нічого дивного в цьому твердженні. Адже геній завжди випереджає свій час, бачить крізь товщу грядущих днів і ночей. Дивовижна Шевченкова далекоглядність, вражаюче його бачення історичної перспективи:

І на оновленій землі
Врага не буде супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люди на землі.

Тарас Шевченко — не тільки поет гострого громадянського пафосу, а й найніжніший лірик, який сягає глибин людської душі, торкає найпотаємніші струни її дум і пристрастей. Форма віршів Шевченка майже не відчувається. Вона наче й не існує, бо так уміло підпорядкована думці, образу, внутрішній музиці слова. Течія його рядків невимушена, думка жива й прозора, образ глибокий і вражаючий. У лабіринтах рідної мови він надзвичайно

«своя» людина, яка вміє з будь-якої безвиході знайти вихід, з будь-якої «непоетичної руди» виплавити справжнє золото. Доведена до геніальної простоти народність — характерна риса всієї творчості Шевченка.

Тарас Шевченко і в поезії — художник. Пензлем художника-реаліста малює він реалістичні картини, дуже яскраві й зримі. Для прикладу досить вірша «Садок вишневий...», кожен з п'ятнадцяти рядків якого — довершена картина. В поезіях Шевченка вражають монументальні образи: «У голову гори клала, степом укривалась», «Не спалося, — а ніч, як море...» тощо.

Шевченкова поезія не знає «безповітряних просторів», емоційного або змістовного вакууму. В ній постійно стикаються між собою грозові хмари, і перекладач схожий на того пілота, котрий повинен думати і про порятунок, і про те, як же передати іншим цю неповторну красу.

Чого гріха таїти, перекладач поезії часто хапається за два основні рядки, що несуть ідейне й образне навантаження, а решту прилаштує так, як підкажуть попередні рими. У Шевченка така можливість майже відсутня, бо у нього, власне, й нема якоїсь усталеної схеми римування, вона довільна: часом підряд ідуть одні рими — і весь вірш читається на одному подиху, або паралельні рими переходять у перехресні, перехресні — у внутрішні, ритм прискорений і постійно змінюється. Це справді кардіограма багатостраждального поетового серця. Як не раз свідчив сам Шевченко, одним оком він дивився на наглядача, другим — на папір. Чи не тому часто посередині обривається рядок і після поновлення роботи народжується новий ритм, новий настрій?

Тарас Шевченко — поет універсальний. Він задовольняє смаки найвишуканішого естета й простого селянина, прихильників сюжетних, розлогих оповідей і сконденсованих, емоційно напружених ліричних поезій, шанувальника політичної сатири чи інтимної оповіді.

Нам сьогодні важко уявити таку страшну несправедливість долі: а якби не викупили його, або він підкорився імператорському наказу про сувору заборону писати й малювати, або десь у солдатчині, у хвилях байдужого Косаралу чи сипучих пісках Мангишлаку загубилися його захлавні книжечки й щоденники, чи в пожежі згоріли його картини?!

На щастя, сталося так, як мало статися. Він навіки наш, гнівний і лагідний, веселий і журливий, гордий і скромний, простий і геніальний.

Тарас Шевченко своїм «Кобзарем» одним із перших гарантував вічність своєму народові, своїй мові, своїй культурі. Він зробив незаперечною й підняв на найвищий щабель ту дорогоцінну духовну спадщину, що протягом віків створювали всі його попередники.

«Кобзар» — просякнута кров'ю і слізьми найвеличніша і найбезсмертніша українська книжка, в якій печаль і радість, відчай і непохитна віра в майбутнє висловлені найглибше, найпристрасніше.

«Кобзар» став охоронною грамотою України, її перепусткою у майбутнє. Шевченко таки зумів поставити слово на сторожі Вітчизни, на варті її недоторканості.

Найтонше відчуття мови та художньої форми, простота образу й думки, різноманітність узятого із самого життя поетичного змісту, єдність ідеального та індивідуального — ось той неповний перелік достоїнств «Кобзаря», які приваблюють і будуть приваблювати шанувальників прекрасного й піднесеного.

В уявленні грузина ця книжка неодмінно викликає паралель з «Давітіані». Основне, що ріднить Шевченка й Гурамішвілі, — це дивовижне поєднання особистого із суспільним, панорамне, масштабне відтворення власного горя на тлі лихоліття народного. Існують в їх біографіях і цікаві антипаралелі: 24-річного Гурамішвілі взяли в полон лезгини; 24-річного Шевченка російські інтелігенти викупили з кріпацтва; 24 роки Гурамішвілі був поміщиком, 24 роки Шевченко був кріпаком. І нарешті ще одна схожість: у Шевченка, як і в Гурамішвілі не залишилось нащадків. Власне, для облаштування особистого життя у нього не було ні часу, ні умов. І все ж інколи з надтріснутим голосом наспівував: «Поставлю хату і кімнату, садок-райочок насаджу, посаджу я і походжу в своїй маленькій благодаті». Хоча це більше скидалось на самозаспокоєння, ніж на справжню мрію.

Уся Шевченкова творчість просякнута глибокою тугою за зруйнованою Запорізькою Січчю, втраченою національною незалежністю. В цьому сенсі він нагадує грузинських романтиків Олександра Чавчавадзе, Григола Орбеліані, Ніколоза Бараташвілі. Як схожі його «Нема на світі України, немає другого Дніпра» на знайомі змалку рядки Гр. Орбеліані: «Де є інша Грузія на світі?»

Майже дослівно перегакуються рядки Шевченка та Іллі Чавчавадзе:

А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі.

(Т. Шевченко)

О Боже, Боже, все спати, спати,
Коли ж прокинутися нам?

(І. Чавчавадзе)

У віршах Шевченка грузинський читач може зустріти й рідні образи, як-от: «сестри-зорі». Цей образ неодмінно нагадає мегрельський фольклор: «яснолиці зорі — брати і сестри мої».

Шевченківська поезія особливо суголосна з проблемами, порушеними в поемі «Доля Грузії», тільки Шевченко нещадніший до Богдана Хмельницького, ніж Бараташвілі до царя Іраклія II.

Розмірковуючи про цих двох великих поетів, читач, обізнаний з історією грузинської літератури, може створити ще одну цікаву асоціацію. Можливо, декому вона здасться дещо штучною, але не поспішаймо робити висновок, довіримося логічній течії думки, яка мені уявляється таким чином.

Російсько-кавказька війна позаминулого століття серед інших породила два геніальні твори — «Мерані» Ніколоза Бараташвілі та «Кавказ» Тараса Шевченка. Щоправда, причини їх написання були кардинально різними: для грузинського поета поштовхом стало викрадення горцями його рідного дядька князя Іллі Орбелані (якого вдалося згодом визволити), а для Шевченка — вбивство ними ж художника, ілюстратора рукописного «Кобзаря» 1844 року, офіцера царської армії графа Якова де Бальмена. Француз за походженням, Бальмен народився на Чернігівщині, був на рік старший за Шевченка, мав короткочасне знайомство з ним, яке переросло у дружбу. Його загибель на кавказькому фронті приголомшила поета і змусила взятися за перо. Однак особисті переживання, які стали першопричиною поетичних роздумів автора, вийшли за межі конкретного факту і набули величезного громадянського звучання. Так само і Бараташвілі, переживши глибоке потрясіння від трагічної долі найближчого родича, створив навдивовижу емоційні і водночас насичені філософськими роздумами поезії, де з юнацьким максималізмом заперечується існуючий світопорядок і здійснюється «універсальний бунт вільного розуму» (Гурам Асатіані).

Читач, не втаємничений у передісторію написання «Мерані», навряд чи з його тексту може здогадатися (на відміну від «Кавказу»), що саме спонукало автора до його написання. Однак є у Бараташвілі ще один вірш з досить довгою назвою «Похід грузинських князів і селян проти Дагестану і Чечні, року 1844-го, під керівництвом губернського маршала князя Дмитра Тамазовича Орбелані», в якому оспівується відвага співвітчизників у двобої з гірськими сусідами. І тут Бараташвілі і Шевченко ніби опиняються на різних, абсолютно протилежних позиціях. Погляд, спрямований на Кавказ з України, не збігається з поглядом, спрямованим туди з Грузії. І справа тут, як може здатися необізаному читачеві, зовсім не в реакційності великого грузинського поета, а в незаперечних історичних реаліях, які свідчать про неоднозначність і суперечливість

взаємин кавказьких народів (у світі майже не знайдуться сусіди, в яких завжди були дружні, безхмарні стосунки).

Грузія, давня православна країна, відтоді, як північний Кавказ став мусульманським, перманентно потерпала від розбійницьких нападів різноманітних гірських племен. Ці напади набули катастрофічного характеру на початку XVIII століття, коли Грузія, розірвана Іраном та Туреччиною, добита внутрішньофеодальними чварами, не була здатна їх витримати. Невеличкі, добре озброєні і мобільні загони північних сусідів несподівано з'являлися там і сям, хапали юнаків і дівчат, забирали майно, викрадали худобу. Нерідко за людей вимагали великий викуп. Однією з таких жертв розбійницького нападу горців став і Давид Гурамшвілі.

Кавказ, на жаль, (а можливо, на щастя), ніколи не був єдиним політичним, і тим більше, мовно-культурним організмом. Це, з одного боку, сприяло розвитку та збереженню унікальної матеріальної і художньої культури багатьох етносів цього краю, перетворенню його у мініатюрну модель світу, а з другого — їхня роздрібненість, роз'єднаність, релігійні, звичаєві та інші розбіжності між ними призводили до міжусобних чвар, ворожнечі і, в кінцевому результаті, зробили їх здобиччю велетенського хижака — Російської імперії, що невпинно розширювала свої кордони, одночасно просуваючись в усіх можливих напрямках.

Треба віддати належне стратегам царату, які тонко використовували особливості історико-культурного розвитку кавказьких народів, їхньої ментальності, темпераменту, національного характеру в цілому. Поставивши за мету колоніальне освоєння Кавказу, вони, ті стратеги, передовсім намагалися не допустити зближення самих кавказців, пускали в хід усі дозволені й недозволені засоби для безвідмовної дії принципу: «Розділяй і владарюй!» (Коли, наприклад, 1915 року в Туреччині сталася різанина вірмен, уцілілих біженців царська влада не пустила на їхню історичну батьківщину, а поселила на напівмусульманеному півдні Грузії, аби на всяк випадок мати там законсервоване вогнище етнічного конфлікту).

Росія, власне, ніколи не приховувала своїх намірів зробити весь Кавказ російським, перетворити його в південний форпост імперії, назавжди закріпитися на Чорноморському узбережжі. До цієї мети вона йшла чотириста років. Йшла вперто, крок за кроком, не шкодуючи ні людських життів, ні матеріальних ресурсів.

Росія тимчасово справді підкорила Кавказ. Одні народи до неї були приєднані «добровільно», на засадах двосторонніх дипломатичних угод, дарма що невдовзі розірваних в односторонньому порядку. Іншим же після багатолітнього виснажливого протистояння довелося скласти меч

і зробити вигляд, що здалися. Зовнішніх ознак підкорення, до того ж вельми красномовних, було достатньо. Після поразки і захоплення в полон великий імам Дагестану Шаміль входить до російської еліти, його сини стають генералами імперської армії, з представників переможених кавказьких народів створюється так звана «Дика дивізія», а добірні чеченські вояки (ледь не написалося — бойовики!) охороняють царську родину. Я вже не кажу про багатьох грузинських вельмож, які досить активно поповнюють лави російського генералітету. Тих же, хто не мириться з поразкою, насильницьки виселяють за межі етнічної батьківщини. Цей незаперечний факт, до речі, свідчить про те, що депортація народів зовсім не вигадка Сталіна. Вигнання з рідних місць цілих етносів, що набуло справді страхітливих масштабів у радянський час, було педантичним продовженням апробованої в XIX столітті в Російській імперії практики. Так після «мирного приєднання» Кавказу до Росії були виселені абхази, черкеси, убихи (про трагічну долю цього зниклого вже народу можна прочитати в романі абхазького письменника Баграта Шинкуби «Останній з тих, хто пішов»). В абхазькій мові досі існує печальне слово «махаджир» — насильно вигнаний, депортований, на згадку про ті страшні часи.

Український поет нещадно зриває маску з обличчя гнобителів і завойовників з імперськими амбіціями, з тих, хто насправді є «суєслови, лицеміри, господом прокляті». Він із заздрісною прямою і відвагою висвічує всю анатомію великодержавного шовінізму, показує неприхований цинізм і глибоку зневагу до туземних народів з боку офіційної влади, якій хотілося б, аби їй платили навіть за сонце!

Інформаційний привід, як сказали б сьогодні, — у двох поетах різних національностей викликав дві відмінні реакції. У Бараташвілі він загострив національну пам'ять, яка оживила перед очима картини лезгинської сваволі, а Шевченкові ще раз нагадав, під чийм ярмом стогнала його батьківщина. В «Кавказі» Шевченко викриває царат не тільки як ката українського народу, а й душоуба інших народів, і саме це є наріжним каменем його завзяття.

Слов'янин Шевченко не вітає, а рішуче засуджує агресивність «слов'янської зброї», загарбницький апетит слов'янського царя. Його поема — ніби поетична протиотрута для «московської отрути», що її довелось «запити з московської чаші» Якову де Бальмену. На Кавказ він дивиться очима доброзичливця, друга, одноступця, бо пам'ятає сплюндровану тими ж «просвітителями» історію власного народу, яка німо волає до нього з розритої могили.

Шевченко скупим розчерком пера викарбував надзвичайно містку, я б сказав, універсальну метафору про цинічну сутність російського самодержавства, повністю підтвержену і всією радянською дійсністю:

У нас же й світа, як на те —
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! а люду!.. Що й лічить!
Од молдованина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує!..

Очевидна масштабність, всеохопність поетичного спостереження, в якому сфокусовані національні трагедії поневолених народів:

Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить.

Тарас Шевченко беззастережно став на бік правди і справедливості, на бік добра і доброти, відверто висловив власне обурення насильством і святенництвом, гнівно затаврував національну зверхність і чванство.

Зойком пекучої, невмирущої правди можна назвати поему «Кавказ», де автор продемонстрував неабияке вміння докопуватися до істини, бачити далеко наперед, безпомилково розставляти поетичні і політичні акценти.

У своєму есе «Українська Феміда» Константине Гамсахурдіа зауважує про Гоголя, маючи на увазі його українське походження: «Жоден росіянин не помітив би так виразно негативні сторони російського життя». Цю фразу, гадаю, можна повторити й на адресу Шевченка, який, подібно своєму славетному побратимові, не тільки помічав їх, а й сміливо викривав. Будучи поетом з Божої ласки, він мав, разом з блискучим хистом віршотворця, ще й нечувану мужність звинуватити сильних світу цього в деспотизмі, погранні святих людських прав. Його «Кавказ» — це своєрідний кодекс честі української літератури, художній маніфест її духовних першооснов.

Було б наївно думати, що «Кавказ» тільки про Кавказ. Як будь-який істинно видатний твір, він має пряме і символічне прочитання. Заголовок і епіграф лише вводять нас у загальну атмосферу оповіді, вказують на ґрунт і коріння, з яких ця оповідь проростає. Такий рівень цілком реалістичний і загальнодоступний — речі названі своїми іменами, вказано конкретне місце дії, прямо, різко і безкомпромісно висловлена авторська позиція. Однак, на перший погляд, за оголено-публіцистичним речитативом ховається складніший, метафоричний рівень, який створюють три взаємопов'язані образи: Прометей, власне самого Кавказу й України.

Десь далеко-далеко, за імлістими горами загубився романтично-трагічний край — місце вічних Прометеевих тортур. Прометей — невмирущий символ добра — зносить всі важкі страждання, щоб продемонструвати людям приклад стійкості й витривалості, переконати їх у необхідності протистояння злу ціною особистих фізичних мук. («О Прометею! Варто?! — Варто! — Так він сказав мені з-за хмар», — підтверджує ніби цю думку Ліна Костенко).

У поемі і сам Кавказ постає як узагальнений образ орлом покараного лицаря, для портретної характеристики якого автору досить кілька традиційно поширених штришків («сині гори...», чурек і сакля» тощо), бо йому важливо не стільки достовірне змалювання реального Кавказу, про який, очевидно, мав досить туманне уявлення (як впливає зі спогадів Акакія Церетелі, український поет майже нічого не чув про Грузію, в столиці якої, до речі, в XIX столітті знаходився адміністративний центр усього Кавказу), скільки переконливе відтворення вкрай напруженої, принизливої для волелюбних горців атмосфери загарбання, насильства, окупації. З цієї точки зору поет досягає максимального ефекту — шаржований ним самозакоханий поневолювач-самодур викликає в читача однозначну відразу.

Образ України, обкраденої й ошуканої тим же загарбником задовго до кавказької епопеї, увінчує поетову думу про Свободу, Національну гідність, велич Духу.

В епоху «суцільної дружби» радянських народів, коли не прийнято було (вірніше — не дозволялось) говорити про «незручне» минуле, «Кавказ» ніби втратив політичну гостроту і розглядався виключно як високохудожній поетичний твір. Утім, новий спалах протистояння на Кавказі, розгортання широкомасштабних військових операцій в Чечні, що тривають і досі, знову привернули увагу до Шевченкової поеми, в якій час ніби застиг, перетворившись у вічну теперішність. Літературний, соціальний, історичний контекст поеми майже не змінився, змінилися лише дійові особи і виконавці.

Безсмертна поема Тараса Шевченка «Кавказ» ще раз підкреслює планетарну значущість і надзвичайну актуальність її основних постулатів, нагадує про безальтернативність мирного співіснування народів і держав, про необхідність постійного міжкультурного діалогу, палко апелює до відстоювання всім світом вищих ідеалів честі, перемоги над злом, торжества правди.

Побачене крізь призму сучасності минуле і оголена до останнього нерва сучасність — два основні живлющі джерела бурхливої поезії Шевченка. У його особі неповторно злилися блискучий талант лірика

і темперамент сатирика. Усі ми пам'ятаємо сповнені глибокого болю і синівської відвертості слова Акакія Церетелі: «Ти достойна плювка, Грузіє». Так само пам'ятає і ніколи не зможе забути Україна нищівного сарказму Шевченка, висловленого в поемі «І мертвим, і живим...» проти тих балакунів, що втратили почуття національної гордості:

Німець скаже: «Ви могли».
 «Могли! Могли!»
 Золотого Тамерлана
 Онучата голі.
 Німець скаже: «Ви слав'яне».
 «Слав'яне! Слав'яне!»
 Славних прадідів великих
 Правнуки погані!

Право на таку розгнівану атаку на співвітчизників, їх суворе відчитування мав лише духовний проводир народу, і, хоча сам Шевченко був позбавлений можливості практичних дій, його гостре, нещадне слово робило своє.

«Треба мати сталеве серце, щоб намалювати картину. Поетові потрібне сталеве серце для того, щоб виплекати вірш в собі», — записав Делакруа в особистому щоденнику. Коли так, то Шевченко, поет і художник, потребував подвійного сталевого серця. І воно справді віддзвонювало гартованим металом, камертоном його глибинних, кришталево чистих мрій і сподівань.

Щасливих «по-житейськи» поетів не буває. Шевченко як людина, певно, був одним із найнещасніших, але він знав: страждає для вітчизни, заради її майбутнього. І це надавало йому сили, надихало на творчі звитяги, на життєві подвиги. Нині важко назвати поета, щасливішого за Шевченка. Його ім'я дороге й близьке всім, кому дорогі й близькі ідеали свободи й незалежності, незнищенності високих людських почуттів і прагнень.

На початку 1980-х років було встановлено щорічне Всесоюзне літературно-мистецьке свято, що розпочиналося 9 березня, в день народження Шевченка. Пам'ятаю, які оплески вибухнули в переповненому Київському оперному театрі, коли Іраклій Абашидзе сказав: «Я — один із небагатьох нині суцільних, хто брав участь у першому Шевченківському святі у 1939 році».

Далекі часи згадав видатний поет. Тоді мене й на світі не було... Моє знайомство з Шевченком почалося із «Заповіту», перекладеного Симоном Чіковані. А потім доля надовго привела мене у Київ, долучила до краси української мови, навіки зачарувала божественним віршем Кобзаря.

Сьогодні мені вже здається не випадковим, що перший мій маршрут з Києва проліг саме до Канева, до Тарасової гори, яку найвищою горою України назвав Іван Драч. Наче вчора те було: стрімка ракета майже безшумно розсікала хвилі Дніпра і летіла між його буйнозеленими берегами вниз за течією. Десь за поворотом зникали знамениті київські пагорби із золоточервими соборами, каштановим цвітом увінчаними бульварами і починалася одна з найголовніших доріг України — дорога до Шевченка.

Удосвіта ми в Канів попливли.
На берегах Дніпрових
мріли села
і де-не-де вітряк, немов пропелер,
махав щосил невтомними крильми.

Нас оп'яняли пахощі ланів,
і пам'ятав Славута достеменно
той час, коли він звався Бористеном...
І встало древнє місто вдалині.

І ми тоді побачили його
на кручі канівській — із високості
дивився на безмежний рідний простір
земний титан, що нам приніс вогонь.

Як спопеляв його священний гнів
тих, що цю землю напували кров'ю!
Зате якою ніжною любов'ю
весь мій Кавказ, як брата, він зігрів...

І ми тоді відчули: часоплин
Не понесе красу, що Богом дана...
Мов Іоанн на хвилі Іордана,
На течію Дніпра дивився він.

(Переклад Світлани Жолоб)

Подорож до вічної обителі національного генія давно вже стала своєрідним священнодійством, святим ритуалом для всіх, хто прагне пізнати і зрозуміти коріння козацького первороду: адже Шевченко для України не лише великий поет і художник, а й символ її невмирущості, незмінний духовний, моральний та естетичний орієнтир в круговерті століть. Вустами Шевченка Україна промовила до всесвіту неповторне слово і тим самим назавжди визначила своє законне місце в сузір'ї безсмертних.

Не раз я стояв тут, на Чернечій горі, у святковій хвилині, коли «і лани широкополі, і Дніпро, і кручі» разом з представниками різних народів вслухались у могутні акорди «Заповіту», і в звичайні будні, коли урочисту тишу заповідника порушувало лише тьохкання солов'їв.

Про що можна думати грузинові там, біля підніжжя величного постаменту, де спочиває прах одного з найвидатніших людей, яких тільки народжувала наша планета? Звичайно ж, про те, яким був твій шлях сюди, чим дорога тобі пам'ять Кобзаря, його письменницька і малярська спадщина?

Коли на таке запитання можна відповісти коротко, зазначивши той збіг обставин, завдяки яким опинився у Києві, вивчив українську мову, щиро полюбив усе, що зветься творчістю Шевченка, то про шлях цієї творчості до свого народу коротко не розповіси, бо він завдовжки у ціле століття.

Першим грузинським поціновувачем яскравої особистості Шевченка був видатний громадський діяч Дмитро Кіпіані. В листі, надісланому з Петербурга, він ділиться враженнями від літературного читання в пасажі 10 листопада 1860 року: «Читали: Бенедиктов — чудово, наш Полонський, тепер тут визначний поет, — добре; Майков — чудово, Достоевський, Писемський — так собі і Шевченко — малоросійський поет і художник — пречудово».

Існує припущення, що з грузинами Шевченко контактував ще з часів студентства в Петербурзькій художній академії. З 1837 року там вчився теж колишній кріпак, ровесник Тараса Шевченка Григол Майсурадзе, який, ймовірно, знав Шевченка. Легендарною стала його єдина зустріч з двадцятирічним Акакієм Церетелі. Тарас Григорович розпитував молодого співрозмовника про писемність, літературу, історію, традиції грузинів, і, захоплений почутим, він вигукнув: «Як багато спільного у цього народу з нашим!» Поети домовились зустрічатися частіше, але, на жаль, невдовзі Акакій захворів на тиф, а Шевченко несподівано помер.

Грузинський поет до кінця життя проніс любов і повагу до Кобзаря, що він щиро підтвердив не лише у своїх письмових спогадах, а й у публічному виступі перед тбіліськими українцями на сторічному ювілеї Шевченка. Коли Акакій сказав: «Таких великих людей спороджує тільки велика нація, але вони, крім своєї нації, належать й іншим, а тому дозвольте і нам, грузинам, приєднатися до вашого свята і вшанувати пам'ять великого українця», — зал підхопився і влаштував бурхливі оплески. (Між іншим, за достовірним джерелом, увесь прибуток того ювілейного вечора — 97 карбованців і 60 копійок був пересланий до Києва — фонду спорудження пам'ятника Шевченкові).

Про особливе ставлення Акакія до великого українського поета свідчить і той факт, що в його меморіальному будинку-музеї досі зберігається «Кобзар», виданий ще за життя автора, 1860 року.

Ця насправді велична книга чарувала не тільки нашого божественного поета. Ще у 1877 році письменник-народник Ніко Ломоурі, перебуваючи в Києві, переклав звідти поему «Наймичка», яку в своєму журналі «Іверія» надрукував Іля Чавчавадзе. Саме з цієї публікації (травень 1881 року) починається популяризація Шевченкової поезії в Грузії.

Усвідомлюючи необхідність рішучих кроків до її художнього освоєння грузинськими перекладачами, наш Песталоцці — Яков Гогешвілі писав: «У межах Російської імперії живе, між іншим, один народ, доля якого дуже схожа на долю народу Грузії, їхня країна зветься Україною або Малоросією. Славою і гордістю цієї симпатичної країни є один наділений дивовижним талантом поет... Маю на увазі Шевченка, сина кріпака, котрий на собі випробував найважче ярмо кріпацтва...

Незважаючи на жахливу долю, що випала Шевченку, він створив своєю любовою українською мовою такі чарівні поетичні твори, що вони перекладені тепер усіма культурними мовами і читають їх з великою жадобою. Лише не прикрашають вони ту одну мову, стану і стражданням якої якраз найбільше відповідають. Цим прикрим винятком є грузинська мова, грузинська література, яким безсмертні Шевченкові твори, повторюю, набагато більше личать, ніж іншим мовам і народам.

Підкреслюючи це, раджу грузинським поетам збагатити нашу літературу перекладами творінь Шевченка...»

Таке ж глибоке розуміння творчості Шевченка, її внутрішньої спорідненості з грузинською літературою і, отже, необхідності долучення читачьких мас до неї, проповідував педагог і літератор Олександр Гарсеванішвілі у своїй публічній лекції «Значення поезії Тараса Шевченка», яку він прочитав у березні 1911 року в Кутаїському народному університеті. «Своїм побратимам і всьому людству Шевченко довів, яка багата українська мова і яку славу, змістовну історію має його народ», — зазначав автор. Через рік у Кутаїсі вийшла брошура Гарсеванішвілі «Поет України — Тарас Шевченко».

Так поступово, але переконливо готувалося підґрунтя для інтенсивного перекладання Шевченкової творчості грузинською мовою що, однак, стало реальністю в тридцять роки ХХ століття. І тут важко переоцінити роль і намагання Симона Чіковані, одного з активних

інтерпретаторів, упорядників і редакторів книжок Шевченка. Один за одним з'являються переклади поем «Катерина» (переклав С. Чіковані, 1936), «Сон» (переклав Д. Гачечіладзе, 1937), «Кавказ» (переклав Н. Міцішвілі, 1937), «Гайдамаки» (переклав К. Надірадзе, 1938), а в 1939 році, в дні святкування 125-річчя з дня народження Шевченка, побачив світ перший грузинський «Кобзар». До згаданих перекладачів долучилися І. Абашідзе, О. Абашелі, К. Каладзе, Ясамані та багато інших. У післявоєнні роки Шевченко знову прийшов до грузинського читача («Кобзар» 1952, «Вибране» 1961, «Поєми» 1964). До 150-річчя з дня народження поета в різних видавництвах були видані монографії «Життя Кобзаря» Т. Буачідзе та «Тарас Шевченко в грузинській літературі» Г. Надарейшвілі, а також збірник віршів та статей «Грузинські письменники — Тарасу Шевченку». 1989 року окремою збіркою вийшла лірика Тараса Шевченка в перекладі Джансуга Чарквіані. Варті уваги також інтерпретації Шевченкових творів, що їх у 80-х роках минулого століття друкував у грузинській пресі талановитий україніст, нині, на жаль, покійний Аміран Асанідзе. Різних аспектів життя і творчості Тараса Шевченка торкалися у своїх статтях чи дослідженнях Константін Гамсахурдіа, Корнелій Кекелідзе, Леван Асатіані, Симон Чіковані, Сергі Чілая, Георгій Натрошвілі, Бесаріон Жгенті, Отар Баканідзе та інші. Переконаний, що вивчення, переклад і популяризація творчості великого українського поета будуть успішно продовжені і в майбутньому.

Коли Персей одрубав голову горгоні Медузі, котра перетворювала в каміння все, чого торкався її погляд, з потоків крові убитої виник Пегас. Юнак Беллерофонт осідлав Пегаса і верхи на ньому перемиг Химеру. Слово Шевченка мені уявляється тим нестримним вершником, що б'ється і перемагає зло, нищість, віроломство і летить, летить на крилатому коні до небес, до сонця, аби його не заступили чорні хмари, аби і звідти гукнути нам:

Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля свята.

Рауль Чілачава

კობზარი

1860 წლის 18 თებერვალს ჟურნალ „ნაროდნოე ჩტენიეს“ რედაქტორისადმი გაგზავნილ წერილში ტარას შევჩენკო შენიშნავდა: ჩემი ცხოვრების ისტორია ჩემი ქვეყნის ისტორიის ნაწილის შეადგენსო. ეს ერთი ფრაზა ზედმიწევნით გამოხატავს მთელი მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების არსს. გადახედეთ პოეტის მიერ გადასახლებაში შესრულებულ ავტობიოგრაფიებს: თქვენ შეგძრავთ გაწამებული სახე და ღრმად ნაღვლიანი თვალები კაცისა, რომელსაც ორმოციც არ შესრულებია, ოთხმოცი წლის მოხუცს კი ჰგავს. ჩადით ნებისმიერ უკრაინულ სოფელში, შეიხედეთ ნებისმიერი გლეხის ოჯახში და თქვენ იქ უსათუოდ ნახავთ ამოქარგული ხელსახოცებით დამშვენებულ შევჩენკოს პორტრეტს. ძველი თაობის ადამიანები მას დღესაც მაცხოვრისა და ღვთისმშობლის ხატების გვერდით ჰკიდებენ. უფრო დიდი სასოება ხელოვანის მიმართ წარმოუდგენელია!

დიახ, შევჩენკომდე იყვნენ გრიგორი სკოვოროდა, ივან კოტლიარევსკი, გრიგორი კვიტკა-ოსნოვიანენკო, მაგრამ საჭირო იყო ერის მამა, რომელსაც თავზე მოწამის ეკლიანი გვირგვინი უნდა დადგმოდა. ასეთი ხვედრი ბედმა ტარას შევჩენკოს არგუნა. ის ერთი მცირედთაგანი გახლავთ, ვისი სახელიც ერის სიმბოლოდ, ქვეყნის სინდისადაც აღიქმება. მასში საოცრადია შერწყმული მოქალაქე და ხელოვანი, მებრძოლი და მეოცნებე. იგი რამდენიმე ჰიპოსტასში წარმოუდგება შთამომავლობას: უპირველესად, როგორც გენიალური პოეტი, სიტყვის ჯადოქარი, უკრაინელი ერის ფიქრთამპყრობელი. შემდგომ, როგორც ბრწყინვალე მხატვარი, ფერმწერი, გრაფიურისა და ოფორტის დიდოსტატი. არანაკლებ საინტერესო და მიმზიდველია შევჩენკო, როგორც პროზაიკოსი და დრამატურგი. მისი პროზაული ნაწერებიდან განსაკუთრებით გამოირჩევა „ჟურნალი“ (როგორც იგი უწოდებს საკუთარი დღიურების ხელნაწერ წიგნს), ეს, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ინტიმური ბელეტრისტიკის შედევრი და მრავალპლანიანი აღსარება, რომელიც უფრო თვალნათლივ წარმოაჩენს შევჩენკოს, როგორც მოქალაქეს, მოზროვნეს, ხელოვანს.

ტარას შევჩენკო მშობლიური უკრაინის ჭეშმარიტად „თანამდევი სულია“. იგი შორიდან კი არ სწავლობდა საკუთარი ერის ცხოვრებას, არამედ ცხოვრობდა მისი ცხოვრებით, თავს დასტრიალებდა უკრაინას გულით, ფიქრებით, ოცნებებით („მე მივჰქრი... ყველაფერს თავი დავანებე, რომ კვლავ უკრაინის ვნახო სამანები...“, „თითქოს თვითონაც გადავფრინდები თუნდაც საათით...“).

„ის იყო ყმის შვილი და იქცა სულიერი საუფლოს მბრძანებლად. ის იყო ყმა და იქცა ბუმბერაზად საკაცობრიო კულტურის საუფლოში.“

ის იყო თვითნასწავლი და უჩვენა ახალი, ნათელი და თავისუფალი გზები პროფესორებსა და მწიგნობარ სწავლულებს.

ათ წელიწადს ტანჯავდა მას რუსულ ჯარში წვრთნის სიმძიმე, მაგრამ რუსეთის თავისუფლებისთვის გააკეთა უფრო მეტი, ვიდრე ათმა ძღვევამოსილმა არმიამ“ (ი. ფრანკო).

დღეს ტარას შევჩენკო მთელ ცივილიზებულ სამყაროს ეკუთვნის. პოეტის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის დასტურია ისიც. რომ მისი ძეგლები დგას არა მარტო მშობლიური დნიპროს, არამედ მოსკვა-რეკის, პოტომაკისა და სენის ნაპირებზეც. დგას იგი პაწაწინტელა იმერული ღელის ჩიხურას ნაპირზედაც, სადაც „კობზარის“ პირველად გამოსვლის წელს ქვეყნიერებას მოვევლინა დიდი აკაკი წერეთელი. (არც ერთ მწერალს, ალბათ, მსოფლიოში არ უდგას იმდენი ძეგლი, რამდენიც შევჩენკოს; საკმაოდ მოძველებული მონაცემებით მას ედგა ხუთ-ასამდე ძეგლი, ახლა კი მათი რიცხვი უეჭველად მეტი იქნება).

სანამ ლეგენდად და მარადისობის მკვიდრად იქცეოდა, ტარას შევჩენკოს, როგორც ნებისმიერ ხორციელს, მიწიერი ყოფის გზაც უნდა გაეველო. იგი დაიბადა 1814 წლის (მარტს ზვენიგოროდის მაზრის დღევანდელი ჩერკასის ოლქის სოფელ მორინცაში, ყმა გლეხების გრიგოლ ივანეს ძე შევჩენკოსა (1781–1825) და ეკატერინე იაკიმეს ასულ ბოიკოს (1783–1823) ოჯახში.

გადავაველოთ თვალი წარსულს და ვნახოთ კიდევ რითია საინტერესო მსოფლიოს ისტორიაში ტარას შევჩენკოს გაჩე-

ნის უამი? სწორედ ამ წელს ქვეყნიერებას მოეგლინა ასევე მიხეილ ლერმონტოვი, ალექსანდრ პუშკინმა გამოაქვეყნა თავისი პირველი ნაწარმოები „მეგობარ მელექსეს“, ჯორჯ გორდონ ბაირონმა გამოსცა პოემა „მეკობრე“, უფლის წინაშე წარსდგნენ გერმანელი ფილოსოფოსი იოჰან გოტლიბ ფიხტე და ნაპოლეონ ბონაპარტეს პირველი მეუღლე ჟოზეფინა ბოგარნე; იმავე წელს შედგა ნაპოლეონის ექვსდღიანი ომი, რომლის მერეც იგი კუნძულ ელბაზე აღმოჩნდა; სიმონ ბოლივარმა საკუთარი არმიის ნარჩენებით დატოვა კარაკასი და კარიბის ზღვის სამხეთ სანაპიროსკენ დაიხია, ინგლის-ამერიკის ომის მსვლელობისას ბრიტანეთის დესანტმა ხელთ იგდო ვაშინგტონი, დაწვა კონგრესი და კაპიტოლიუმი, ხოლო გენტის ხელშეკრულების თანახმად ეს ომი დასრულდა; იმავე წელს მექსიკის პირველი კონსტიტუციის შესაბამისად ქვეყანა რესპუბლიკად გამოცხადდა. იყო, ალბათ, სხვა, მეტნაკლებად მნიშვნელოვანი მოვლენებიც, მაგრამ ეპოქის ზოგადი სურათის გადმოსაცემად, ვფიქრობ, ესეც საკმარისია. ერთადერთი, რისი დამატებაც აუცილებლად მიმაჩნია, ის გახლავთ, რომ ესაა რუსეთის იმპერიაში ბატონყმობის ზეობის ხანა, როცა ძლიერთა ამა ქვენისათა კაცის სიცოცხლე, მისი ადამიანური ღირსებები ჩირად უღირთ. შევჩენკოს არ გაუმართლა — იგი ყმად და მოჯამაგირედ დაიბადა; მისი მებატონე, ლიფლიანდიელი ბარონების შთამომავალი, გენერალ-ანშეფი, მოგვიანებით კი სენატორი ვასილ ენგელგარდტი უკრაინაში ფლობდა 160 ათას დესეტინა მიწას და 50 ათას ყმას. იმ უკანასკნელთაგან ერთ-ერთს ბედად ეწერა არა მხოლოდ საკუთარი, არამედ მჩაგვრელის სახელის გაუკვდავებაც. მემამულის გარდაცვალების შემდეგ მისი უზარმაზარი მემკვიდრეობა ჩვეულებისამებრ შთამომავლებმა დაინაწილეს. შევჩენკოს მშობლიური მხარე ზვენიგოროდის სხვა სოფლებთან ერთად ერგო გარდაცვლილი მაგნატის ნაბუშარს პავლე ენგელგარდტს, რომელიც გვარდიის პორუჩიკი და ვილნოს (ამჟამინდელი ვილნიუსის) სამხედრო გუბერნატორის რიმსკი-კორსაკოვის ადიუტანტი გახლდათ.

„პავლე ენგელგარდტი იყო თუ ნიმუში არა, ყოველ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანი წარმომჩენი იმ „მოზაიკისა“, რომლითაც მოხატულია თანამედროვე უკრაინა. მამით თითქოს გერმანელი, მართლმადიდებლური აღმსარებლობისა, ენით ან პოლონელი ან ფრანგი, სამსახურით — რუსეთის ერთგული

ქვეშევრდომი ოფიცერი, ადათ-წესებით — კოსმოპოლიტი მებატონე“ (ო. კონისკი).

11 წლის ტარასი უკვე დედ-მამით ობოლი იყო. დედა ცხრა წლისას გარდაეცვალა, წვრილშვილიანმა მამამ კი ცოტაოდენი გლოვის შემდეგ სხვა ცოლი შეირთო, რომელმაც სამი ობოლი შვილიც თან მოიყოლა. მოგვიანებით მოთხრობაში „თავადის ქალი“ ტარასი დაწერს: „ვისაც შორიდან მაინც დაუნახავს დედინაცვალი და ეგრეთწოდებული გერები, მას უსათუოდ უნახავს საზიზღრად მოხეიბე ჯოჯოხეთი. საათიც კი არ გავიდოდა ცრემლებისა და ბავშვების ჩხუბის გარეშე. საათი არ გავიდოდა მამასა და დედინაცვალს შორის შეხლა-შემოხლისა და ლანძღვა-გინების გარეშე. მე დედინაცვალს განსაკუთრებით ვძულდი, რადგან ხშირად ვაწვალებდი მის დალეულ სტეფანკოს.“

ორ წელიწადში დედას მამაც მიჰყვა და და დარჩა პატარა ტარასი ცისა და მიწის ანაბარა. უდედმამო ბიჭუნა ხან მედავითნეს ედგა წყლის მომტანად, ხან ხუცესს ჰყავდა მეხრედ. მედავითნესთან მას უკვე ნასწავლი ჰქონდა წერა-კითხვა, ახლა ხატვის უინი აეკვიტა. ხატავდა ცარციტა და ნახშირით, უხეში ნაცრისფერი ქალაღდისა თუ ფანქრის მოხელთება ხომ მისთვის დღესასწაული იყო. ცხოვრობდა მოფამფალეებულ ქოხში, რომელსაც თვითონ ასე გვიხატავს: „...ლატაკი, ძველი თეთრი ხატა ჩამუქებული ისლის სახურავითა და შავი საკვამურით, ოდის შორიახლო ლოყებლაჟღაჟა ნაყოფიანი ვაშლის ხე დგას, გარშემო კი ყვავილნარია, ჩემი დაუვიწყარი დის რჩეული, ჩემი ჭირთამთმენი, ჩემი ნაზი გადიისა! ჭიშკართან კი დგას კენწეროგამხმარი და ტოტებგაშლილი ძეწნა, რომლის იქითაც საბძელია...“.

მედავითნე, რომელთანაც ტარასი წერა-კითხვას სწავლობდა, გამოუსწორებელი ღოთი და გულქვა დესპოტი გამოდგა. მან ჩემში გამოიწვია სამუდამო ზიზღი და სიძულვილი ერთი ადამიანის მიერ მეორისადმი ძალადობის მიმართ, — იხსენებდა იგი მოგვიანებით.

1829 წელს პავლე ენგელგარდტი გაემგზავრა ვარშავაში, სადაც მისი ულანთა პოლკი იდგა. მებატონეს, რომელსაც ალალით თან მიჰქონდა სამხედრო ცხოვრებისთვის აუცილებელი ქონება, სხვა შინაყმებთან ერთად პირისფარეშად ახლდა თხუთმეტი წლის ტარასიც. გზა საკმაოდ შორი იყო, ამიტომ ყმაწვილს საშუალება მიეცა კარგად შეეველო თვალი არა

მარტო მშობლიური უკრაინისთვის, არამედ ბელორუსისა და ლიტვისთვისაც, სადაც ისინი საკმაოდ ხანს დაყოვნდნენ.

ვილნო იქცა მომავალი ხელოვანისთვის პირველ არასლავურ ქალაქად, რომელიც რუსეთის მფლობელობაში ყოფნის მიუხედავად კარგად ინარჩუნებდა თვითმყოფად, ეროვნულ სახეს. მთავარი კი მაინც ის იყო, რომ ხატვას მოწყურებულმა ბიჭუნამ სწორედ ვილნოში მიიღო პროფესიონალი მხატვრის პირველი გაკვეთილები. მებატონემ, რომელმაც ყმა ბიჭუნაში აშკარა ნიჭიერებას ხედავდა, ალბათ, იფიქრა, ამისგან გვარიანი კარის მხატვარი გამოვაო და მის მისწრაფებას მხარი დაუჭირა. სანამ ისინი ვილნოში იმყოფებოდნენ, პოლონეთის აჯანყებაც მოხდა, რამაც შევჩენკოზე წარუხოცელი შთაბეჭდილება დატოვა. მისი მომავლისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა იმასაც, რომ ენგელგარდტს ვარშავის ნაცვლად პეტერბურგში ჩასვლა უბრძანეს. ალალმა კურსი იმპერიის სატახტო ქალაქისკენ აიღო. სადაც შევჩენკოს ყმობიდან განთავისუფლება და თავისუფალი შემოქმედებისკენ მიმავალი გზა ელოდა.

ენგელგარდტმა თავისი ხელის ბიჭი მხატვარ-დეკორატორ ვასილ შირიაევის სამხატვრო არტელში მიაბარა. მოითქვა სული ჭაბუკმა, მიეცა გასაქანი მის ფანტაზიას. იგი არ იფარგლება მარტო მასწავლებლის დავალებით, მუშაობს დამოუკიდებლად, დადის საზაფხულო ბაღში, ნატურიდან იხატავს მარმარილოს ქანდაკებებს; სწორედ აქ გაიცნო მან სამხატვრო აკადემიის სტუდენტი უკრაინელი ივან სოშენკო, რომლის მეოხებითაც დაუახლოვდა რუსული ინტელიგენციის შესანიშნავ წარმომადგენლებს.

„ტარასი დამ-დამობით მიდიოდა საზაფხულო ბაღში, რათა ქანდაკებები გადმოეხატა და მისთვის საყვარელ ოცნებებს მისცემოდა, დღესასწაულებზე კი ერმიტაჟში ფერწერის დიად ქმნილებებს აჯაჭვავდა მზერას. მისი სული აკადემიისკენ იღტვოდა. საამდროოდ იგი უკვე საკმაოდ კარგად ხატავდა აკვარელით“, — იგონებდა ივან სოშენკო.

არტელში შევჩენკომ მალე მიიპყრო მასწავლებელთა და მოსწავლეთა ყურადღება. მისი სახელი ცნობილი გახდა პეტერბურგის საზოგადოებისთვის, უპირველესად კი უკრაინელთა სათვისტომოსთვის.

1838 წლის მაისიდან ჭაბუკი ტარასი სწავლას იწყებს პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიის ისტორიული ფერწერის ფაკულტეტზე, რომელსაც კარლ ბრიულოვი ხელმძღვანელობდა.

დიდი მხატვრის კლასში მოხვედრაზე ბევრი დამწყები ხელოვანი ოცნებობდა, მაგრამ ეს არც თუ ისე იოლი იყო. ტარასს პროტექცია არ დასჭირვებია — მაესტრომ უკვე იცოდა მომავალი შეგირდის არა მარტო ბიოგრაფია, არამედ მისი უჩვეულო ნიჭიერებაც. მართალია, ყოფილი სოციალური სტატუსი სტუდენტობაშიც უშლიდა ხელს მომავალ გენიოსს — აკადემიაში იგი “გარეშე მოსწავლის” უფლებით იყო ჩარიცხული, რას იმას ნიშნავდა, რომ სახელმწიფო კმაყოფა მას არ ეხებოდა და არსობის პურზე უწინდებურად თავადვე უნდა ებრუნა. შევჩენკომ სწრაფად აითვისა პროფესიული უნარ-ჩვევები, ჩაწვდა მხატვრობის ბევრ საიდუმლოს. გაიწაფა ხელი სხვადასხვა ჟანრებში და შთამბეჭდავ წარმატებებსაც მიაღწია — სწავლის პერიოდში სხვადასხვა ნამუშევრებისთვის იგი სამგზის დააჯილდოვეს ვერცხლის მედლით.

თავის ავტობიოგრაფიაში (1860) ტარას შევჩენკო წერდა: „1838 წელს სოშენკომ ჩემი თავი წარუდგინა სამხატვრო აკადემიის კონფერენც-მდივანს ვ. ი. გრიგოროვიჩს თხოვნით — დავეხსენი ჩემი საწყალი ბედისგან. გრიგოროვიჩმა ეს თხოვნა ვ. ა. შუკოვსკის გადასცა. იგი წინასწარ შეევაჭრა ჩემს მემამულეს და თხოვა კ. პ. ბრიულოვს დაეხატა მისი, შუკოვსკის, პორტრეტი, რათა იგი ლატარიაში გაეთამაშებინათ. დიდი ბრიულოვი მაშინვე დათანხმდა და მალე შუკოვსკის პორტრეტიც მზად იყო. შუკოვსკიმ გრაფ მ. ი. ვიელგორსკის მეოხებით მოაწყო ლატარია — 500-მანეთიანი ასიგნაციებით და ამ ფასად იქნა ნაყიდი ჩემი თავისუფლება 1838 წლის აპრილის 22-ს“.

ამ დაუვიწყარი მოვლენის მეორე წლისთავზე, 1840 წელს სანკტ-პეტერბურგში იბეჭდება 26 წლის ტარას შევჩენკოს ლექსთა პირველი კრებული „კობზარი“, რომელშიც სულ რვა ლექსი შედიოდა.

ბარემ აქვე ვიტყვი იმასაც, რომ ამ სახელწოდებით ავტორმა კიდევ ორჯერ, 1844 და 1860 წლებშიც გამოსცა თავისი ლექსები. ერთხელ სცადა ახალი გამოცემისთვის „პოეზია“ დაერქმია, მაგრამ ცენზურამ ქვა ააგდო და თავი შეუშვირა, შენ სახალხო მთქმელი ხარ და ეს უფრო შეგშენის, „პოეზია“ კიდევ პროფესიონალთა საქმეაო. ასე, თითქოს მისდა უნებურად იქცა აწ უკვე გაღეგენებული სათაური ტარას შევჩენკოს უტკნობი პოეტური შემოქმედების სიმბოლოდ, თვით პოეტის მეტსახელედაც.

პოეზიამდე, სიტყვიერ ხელოვნებამდე ტარას შევჩენკო მხატვრობიდან, უსულო საგნებიდან, ფუნჯის დიდოსტატების ტილოთა რეპროდუქციებიდან, პალიტრაზე განფენილი ფერებიდან მივიდა. მან იგრძნო სათქმელისა და განცდების უჩვეულო მოზღვავება, შინაგანი ამბოხი და შემოტევა, რაც აუცილებლად ქაღალდზე უნდა გადაეტანა, სხვებისთვისაც გაეზიარებინა, შიკრიკებად დაეგზავნა სიმართლეს მოწყურებულ, მხოლოდ ღმერთის იმედად დარჩენილი თავისიანებისთვის. და არა მარტო თავისიანებისთვის, რადგან მის სიტყვას იმთავითვე დაებედა უნივერსალობის წარუვალი ნიშანი. ჭაბუკმა მაშინვე დიადი ზრახვა ჩაიღო გულში — შეექმნა უკრაინის უკვდავი ხატი, მისი გრანდიოზული კარედი, პანორამა, თანაც მხოლოდ ისეთი, როგორც თვითონ წარმოედგინა, როგორც, მისი აზრით, ის უნდა ყოფილიყო.

პატარაობიდანვე წერა-კითხვის კარგად მცოდნეს არაერთგზის წაეკითხა „დავითნი“ და სხვა საეკლესიო წიგნები, უამრავი ხალხური ლექსი და სიმღერა ხომ ისედაც იცოდა და იცოდა! აქ კიდევ, პეტერბურგში, გაეცნო თანამემამულე პოეტ ვეგენ გრებინკას, ავტორს გახალხურებული ცნობილი ლექსისა „ოჩი ჩორნიე“, რომელმაც პირველად აზიარა იგი პროფესიულ უკრაინულ პოეზიას. ივანე კოტლიარევსკის, გრიგორი კვიტკაოსნოვიანენკოს, პეტრო გულაკ-არტემოვსკის ნაწარმოებებს, რუსი და დასავლეთევროპელ ავტორთა ქმნილებებს. ვინ იცის, ნორჩი ტარასი იქნებ მშობლიურ მორინცასა და კირილოვკაშიც ცდიდა კალამს (ფანქარს, უფრო სწორად), მაგრამ მისი მაშინდელი პოეტური ცდები აღარ შემოგვრჩა — ისინი ან თავად ავტორმა არ სცნო გამომზეურების ღირსად და გაანადგურა ან რაღაც სხვა მიზეზების გამო დაიკარგა. ასეა თუ ისე, მის პირველ პოეტურ ნაწარმოებად ითვლება ბალადა „გათვალული ქალი“, რომლითაც ტრადიციულად იხსენება „კობზარის“ ყველა გამოცემა.

მიუხედავად იმისა, რომ ცენზორი კორსაკოვი, რომელსაც საკუთარ ქმნილებათა ბედს ანდობდა თვით პუშკინი, ლოიალურად იყო განწყობილი შევჩენკოს მიმართ, პირველი „კობზარი“ მაინც შეკვეცილი გამოვიდა. გამომცემელი მარტოსი მოგონებებში შეეცადა თავი მეცენატად გაესაღებინა, მაგრამ მკვლევარებმა ფაქტებზე დაყრდნობით დაამტკიცეს, რომ იგი თაღლითურად მოქცევია პოეტს და ერთი ბეწო ჰონორარიც კი აუღლეტია.

როგორც ვარაუდობენ, „კობზარის“ პირველი გამოცემის ტირაჟი 1000 ცალზე მეტი არ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ იგი ელვის სისწრაფით გავრცელდა ხელნაწერებში, ეს რიცხვი უფრო გაზრდილად წარმოგვიდგება.

ტარას შევჩენკოსთვის როგორც პოეზიაში, ასევე მხატვრობაშიც უმთავრეს ადგილს ეროვნული მოტივები იკავებს და სწორედ მათ აღბეჭდვას შეეცადა იგი, როცა თოთხმეტწლიანი განშორების შემდეგ 1843 წელს უკრაინაში ჩამოვიდა.

მართალია, მანამდეც ცდილობდა საზღვარგარეთ გამგზავრებულები, თვალისთვის წყალი დაეღვეინებინა, არქიტექტურული ქმნილებები ენახა, მუზეუმები დაეთვალიერებინა, მაგრამ არ გამოუვიდა. თანაც დიდი ხანი იყო, რაც გული შინისკენ გამაღებით მიუწევდა. პირველად მშობლიურ სოფელს ჩააკითხა, ახლობლები მოინახულა, ძმისწულიც მონათლა და შემოგარენიც შემოიარა. თითქმის არაფერი შეცვლილიყო ამ ხნის მანძილზე უკრაინაში, ბატონყმობის სისტემა კვლავაც ურყევი ჩანდა, გოროზი მემამულეები ყმებს უწინდებურად არაადამიანურად ექცეოდნენ, ცხრაფა ტყავს აძრობდნენ, სულ უკანასკნელ ლუკმაპურს ართმევდნენ პირიდან. სწორედ მაშინ მოუვიდა აზრად შევჩენკოს შეექმნა ოფორტების სერია „ფერწერილი უკრაინა“ და შემოსული თანხით ახლობლები ყმობიდან როგორმე გამოესყიდა. სამწუხაროდ, მხოლოდ ერთი ალბომის გამოცემადა შესძლო და ჩანაფიქრი ვერ აღასრულა (ბედის ირონიით, საიმპერატორო ბრძანებულება რუსეთში ბატონყმობის გაუქმების შესახებ გამოვიდა შევჩენკოს გადაცვალებიდან ზუსტად ერთ კვირაში და, ამდენად, იგი ვერ მოესწრო ახლობელთა განთავისუფლებას).

აქ ერთი, ჩემი აზრით საინტერესო ექსკურსი მინდა შევთავაზო მკითხველს. 1844 წლის 23 სექტემბრით დათარიღებულ წერილში ტარას შევჩენკო წერს: „ჩემო ბრწყინვალე თავადო, ღვთის შეწევნით რომ დამემთავრებინა ის, რაც ახლა დავიწყე, ხელებს დავიკრეფდი და კუბოში ჩავწვებოდი. საამაყოც მექნებოდა: არ დამივიწყებდა უკრაინა მე — მდილის სადარს. მაგრამ აი, რა! დაწყებით კი დავიწყე, ოღონდ არ ვიცი, როგორ დავამთავრებ, რადგან უადამიანებოდ და უფულოდ ვერაფერს გავაწყობ. როგორც ჩანს, უმათოდ ჯერ არავის არაფერი გაუკეთებია. ამიტომაც ჰქვიათ მათ ადამიანები, ამიტომაც ჰქვიათ მათ ფული. დამეხმარეთ, გეთაყვა, რადგან თქვენ

გაქვთ ძალაც და სახელიც, და გიყვართ ის ქვეყანა, რომლის დახატვაც მე გადავწყვიტე.

მიიღეთ გულმოსწავლედ ჩემი თხოვნა და ნუ დამძრახავთ“. წერილის ადრესატია ხარკოვის სასწავლო ოკრუგის მზრუნველის თანაშემწე ნიკოლოზ ანდრიას ძე წერთელევი. ქართველ წერთელეთა შთამომავალი, ძველი მაღოროსიული სიმღერების პირველი შემკრები და გამომცემელი (დაიბადა პოლტავის ოლქის სოფელ ხოროლში, გურამიშვილის მამულიდან სულ რამდენიმე კილომეტრში, 1790 წელს, გარდაიცვალა 79 წლისა, დაკრძალულია ტამბოვის ოლქის ქალაქ მირშჩანსკში).

საგულისხმოა, რომ შევჩენკოს ეს გარუსებულ-გაუკრაინელებული ქართველი მიაჩნია სწორედ იმ პიროვნებად, რომელიც მას გაავრცელებინებს საკუთარ ნახატთა კრებულს „ფერწერული უკრაინა. დიდი პოეტი და მხატვარი ეძებს სპონსორს (რა თანამედროვე ვითარებაა!) და პოულობს მას წერთელევი-წერთელის სახით.

„შევჩენკოს ლექსიკონის“ შემდგენლებს მიაჩნიათ, რომ კობზარი არჩევანში არ შემცდარა: ხარკოვის უნივერსიტეტს საკმაოდ შეუკვეთავს „ფერწერული უკრაინა“, რაც, ადვილი მისახვედრია, უწერთელევიც არ მოხდებოდა!

1844 წელს შევჩენკო მოსკოვის გავლით პეტერბურგში დაბრუნდა, სადაც წელიწადზე მეტი დაჰყო. დაასრულა აკადემიაში სწავლა, გააფორმა აუცილებელი საბუთები და ისევ უკრაინას მოაშურა, სადაც არქეოგრაფიულ კომისიაში საინტერესო სამუშაო ელოდა. აქ მას საშუალება ჰქონდა მოეველო სამშობლოს ისტორიული ადგილები, გაეკეთებინა საინტერესო ჩანახატები, გასცნობოდა ქვეყნის როგორც წარსულს, ასევე თანამედროვეობასაც, თუმცა კომისიაში იურიდიულად მხოლოდ 1845 წლის 10 დეკემბერს გაფორმდა, თავის „არქეოლოგიურ დღიურებს“ ჯერ კიდევ იმავე წლის ზაფხულში შეუდგა.

ამჟამად მან კიდევ უფრო განივრცო ნაცნობ-მეგობართა წრე, რომელსაც შემოემატნენ მიკოლა კოსტომაროვი, მიკოლა გულაკი და სამამულო მწერლობისა და მეცნიერების სხვა მნიშვნელოვანი წარმომადგენლები. საამდროოდ შევჩენკოს ჩაფიქრებული ჰქონდა „კობზარის“ მეორე გამოცემა, რომლისთვისაც თანამედროვე უკრაინული მწერლობის კრიტიკული მიმოხილვის შემცველი წინასიტყვაობაც კი დაწერა, მაგრამ იდეა ვერ განახორციელა და ამ პერიოდის ლექსები შერჩა ხელნაწერ კრებულს „სამი წელი“.

1845 წლის 24 დეკემბერს ტარას შევჩენკო ავად ხდება და მეორე დღეს პერიასლაველი მეგობრის, ექიმ კოზაჩკოვსკის სახლში აღსასრულის მომლოდინე წერს უკვდავ „ანდერძს“. საბედნიეროდ, კვლავ გამართლდა ძველი სიბრძნე, რომ ანდერძი კაცს არ ჰკლავს, უკრაინულ პოეზიას კი ნამდვილი თვალმარ-გალიტი შეემატა.

გამოჯანსაღებულმა პოეტმა გაიგო, რომ კიევში არსებობს კირილესა და მეთოდეს საზოგადოება, რომელსაც სათავეში უდგას უნივერსიტეტის ახალგაზრდა პროფესორი მიკოლა კოსტომაროვი. გაიგო ისიც, რომ ამ ანტიბატონყმური, ანტი-მეფური ორგანიზაციის მიზანია თვითმპყრობელობის დამხობა, სლავი ერების ფედერაციულ-პარლამენტურ რესპუბლიკად გაერთიანება. შევჩენკო საზოგადოების აქტიური წევრი და მისი მემარცხენე ფრთის ლიდერი ხდება. როცა პროვოკატორმა პეტროვმა შეთქმულება გასცა, იგი პოლტავაში იმყოფებოდა და უკვე დაწყებული დაპატიმრებების შესახებ არაფერი იცოდა. როგორც კიევის უნივერსიტეტის აღზრდილი ანტონ სოლტანოვსკი იგონებს, კოსტომაროვის ქორწილში მიმავალი შევჩენკო (სასიძო ამ დროს უკვე შეპყრობილი იყო) მემამულე სოლონიჩის თანხლებით მოადგა ადიდებულ დნეპრს. ბორანი არ ჩანდა, მხოლოდ დიდი საფოსტო ნავი ირწეოდა ნაპირთან. ნავზე მყოფმა კვარტალის ზედამხედველმა და ორმა ჟანდარმმა შევჩენკოსა და მის ამხანაგს გადაყვანაზე უარი უთხრა. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სოლონიჩი გვარიან გასამრჯელოს დაჰპირდა, ისინი დათანხმდნენ. ნავი თურმე სწორედ შევჩენკოს ელოდებოდა და თავიდან მხოლოდ იმიტომ უთქვამთ უარი, ვაითუ მან რაიმე ნივთის ან ხელნაწერის გადამაღვა მოასწროსო. შუაგულ მდინარეში ზედამხედველმა პოეტს მოწერილობა წარუდგინა და იგი დაპატიმრებულად გამოაცხადა.

1847 წლის 6 აპრილს პატიმარი შევჩენკო პეტერბურგში გაგზავნეს. ავადსახსენებელ III განყოფილებაში მისთვის დასმულ მრავალ კითხვათაგან ერთ-ერთი ასეთი იყო: „რამ მიგიყვანათ იქამდე, რომ წერდით აღმაშფოთებელ ლექსებს ხელმწიფე-იმპერატორის წინააღმდეგ?“

პასუხმა არ დააყოვნა: „ჯერ კიდევ პეტერბურგში მესმოდა ყველგან ხელმწიფისა და მთავრობის კილვა, მაღოროსიაში დაბრუნებულმა მათზე უარესი რამ გავიგონე. ვნახე სილატაკე და ყმა-გლეხთა საშინელი ჩაგვრა. ყველაფერი ეს კეთდებოდა და კეთდება ხელმწიფისა და მთავრობის სახელით...“

1847 წლის 28 მაისს ნიკოლოზ I საკუთარი ხელით დაამატა შევჩენკოს განაჩენს: „აყვანილ იქნას უმკაცრესი მეთვალყურეობის ქვეშ, აეკრძალოს წერა და ხატვა.“

პოეტი გაამწესეს რიგით ჯარისკაცად ორენბურგის ცალკე კორპუსში, საიდანაც მისი ათწლიანი ჯოჯოხეთი დაიწყო.

შევჩენკოს გადასახლება ორ პერიოდად იყოფა: პირველი პერიოდი (1847–1850) ორენბურგი, ორსკის ციხესიმაგრე, არალის საადწერო ექსპედიცია — გადასვლა არალის ზღვაზე; მეორე პერიოდი (1850–1857) მანგიშლაყის ნახევარკუნძულზე განლაგებულ ნოვოპეტროვსკის ციხესიმაგრეში ყოფნა.

„ჯალათი და სისხლისმსმელი რომ ვყოფილიყავი, — წერს შევჩენკო თავის დღიურში 1857 წელს, — მაშინაც კი უარეს სასჯელს ვერ მომიგონებდნენ, ვიდრე ორენბურგის ცალკე კორპუსში ჩემი სალდათად გამწესება იყო... ყოველივე ამასთან ერთად ხატვაც ამიკრძალეს, წამართვეს ჩემი საბრალლო არსებობის უკეთილშობილესი ნაწილი. ტრიბუნალი თვით სატანის თამჯდომარეობით ვერ გამოიტანდა ასეთ ცივ, არაადამიანურ განაჩენს, განაჩენის უსულო აღმსრულებლებმა კი იგი აღაშფოთებელი სიზუსტით აღასრულეს.“

ბარემ აქ კიდევ ერთ ციტატასაც მოვიტან პოეტის იმავე წლის დღიურიდან, სადაც ავტორი თავის სრულ უუფლებობას ჩივის: „ჯარისკაცები ჩვენი მართლმადიდებლური მამულის ყველაზე უპოვარი, ყველაზე საბრალლო ფენაა. მას წართმეული აქვს ყველაფერი, რითაც მშვენიერია ცხოვრება: ოჯახი, სამშობლო, თავისუფლება, — ერთი სიტყვით, ყველაფერი.“

1848 წელს შევჩენკო არალის საადწერო ექსპედიციაში მხატვრად ჩაწერეს და მას თავისუფლად ხატვის ნება დართეს. მან აქ მთელი ექსპედიციის გზა აღწერა და 200-მდე ნახატიც შეასრულა.

დაპატიმრებისა და ნოვოპეტროვსკის ციხესიმაგრეში გადაყვანისა და თვით ხელმწიფე-იმპერატორის მიერ გამოტანილი სასტიკი განაჩენის შემდეგ პოეტს თვალს არ აშორებდნენ, მის ყოველ ნაბიჯს და მოძრაობას უთვალთვალებდნენ. და მაინც, როგორც იტყვიან, შევჩენკოს კალამი ხელიდან არ გაუგდია და თვით ასეთი ტოტალური თვალთვალის პირობებშიც კი შემოქმედებას არ შელევია. წერდა პროზას, თანაც რუსულად („თავადის ქალი“, „მოჯამაგირე ქალი“, „ვარნაკი“, „მუსიკოსი“). ჯერ ერთი, უკრაინულ ტექსტთან შედარებით მისი გაკონტროლება უფრო ადვილი იყო, მეორეც იმ დროს უკრა-

ინული პრესა არ არსებობდა და შევჩენკო ფიქრობდა, ამ რუსულ ტექსტებს სადმე მაინც გამოვაქვეყნებო. მკვლევართა მტკიცებით, ციხესიმაგრის კომენდანტმა ირაკლი უსკოვმა უსათუოდ იცოდა შევჩენკოს ეს ეშმაკობა, მაგრამ მისადმი დიდი სიმპათიის გამო თითქოს ვერ ამჩნევდა, თვალებს ხუჭავდა.

ის, რომ სალდათის ფარული შემოქმედებითი საქმიანობა უფროსობისთვის ცნობილი იყო, დასტურდება თვით ირაკლი უსკოვის მეუღლის წერილითაც, რომელიც მან პოეტის ერთ-ერთ პირველ ბიოგრაფს ა. კონისკის მისწერა: „შევჩენკო იყო საშუალო ტანის, ჩაფსკვნილი, ოდნავ ჩამოჩანული, მოუქნელიც კი. გახსნილი სახის, კეთილი გამომეტყველების, ღრმად შემელოტებული მაღალი შუბლი მას სოლიდურ შეხედულებას აძლევდა. ნელი სიარული იცოდა, ხმა სასიამოვნო ჰქონდა. ლაპარაკობდა შესანიშნავად, ნარნარად, განსაკუთრებით კარგად კითხულობდა ხმამაღლა... ტარას გრიგოლის ძეს მართლაც აკრძალული ჰქონდა ხელში ფანქრისა და კალმის აღება... ეს მისთვის ყველაზე მგრნობიარე სასჯელი იყო, ამიტომაც მას ხატვა მაღულად უხდებოდა...“

გადასახლებაში პოეტს კიდევ უფრო უმძაფრდება სამშობლოსგან მოწყვეტილობისა და დაუძლეველი სიშორის განცდა, რაც მისი იმდროინდელი თითქმის ყველა ლექსიდან გამოსჭვივის. ისინი მეტწილად ლირიკულია და უკიდურესად პირადი ტკივილებით, მოგონებებითა და მონატრებებითაა ნაკარნახევი. განსაკუთრებით გულისშემძვრელია ციკლი „საპყრობილეში“, რომელიც ახლადმსჯავრდებული პოეტის მიერაა დაწერილი. იგი გაოგნებულია და ბოლომდე ვერ შეჩვევია იმ აზრს, რომ თავისუფლების ლაჟვარდებში აჭრილი ბედმა კვლავ უღმობლად გაწირა და მეფის ბნელ ჯურღმულებში გამოკეტა. ამ ციკლს იგი თავის იდეურ მოკავშირეებს უძღვნის და მათ კეთილი სიტყვით მოგონებას თხოვს.

ციკლი მშობელი ერის ისტორიულ ხვედრზე დაფიქრებაცაა, რადგან შევჩენკოსთან, ისევე როგორც აკაკი წერეთელთან, ხშირად ძნელი გასარჩევია ინტიმური და საზოგადო. თუ პოეტი ადრეულ პოეზიაში აწმყოს პრიზმიდან დანახულ წარსულს ხატავდა, ცარიზმსა და მის თვითმპყრობელურ პოლიტიკას ამათრახებდა, „პატარა ადამიანების, უფლება და პატივყრილი ყმა-გლეხობის გაუხარელ ყოფაზე წერდა. გადასახლების წლებში იგი ახალ „გამოცდილებას“ ითვისებს და ქმნის შედარებით მცირე მოცულობის ლირიკულ ლექსებს,

რომლებშიც სამყარო ჯარისკაცული ყაზარმის ვიწრო სარკმ-
ლიდანაა დანახული. მართალია, ვიწრო აქ მხოლოდ სარკმელია
და არა ავტორის თვალსაწიერი, რომელიც ორენბურგისა და
ყაზახეთის ტრამალებში, პირიქით, საგრძობლად განივრცო
და გაფართოვდა. იგი აქ ხშირად საუბრობს არა მარტო საკუ-
თარი, არამედ ე. წ. „მოსკალების“, რუსი ჯარისკაცების მიერ
გაბახებულ-გაუბედურებული გოგონების სახელითაც, დარდობს
ქვრივობლების ბედზე, იხსენებს ბავშვობისა და სიყმაწვილის
დღეებს, რომლებიც აწ უკვე იდილიურად ეჩვენება. მიმართავს
პოლონელ ძმებს, „როცა ვიყავით ჩვენ კაზაკები და არ ისმოდა
უნის ჩქამი, მაშინ გვდგომია ნეტარი ჟამიო“ და იქვე დასძენს:
ქსონძების და მაგნატების გარდა ვერავინ ჩვენ ვერ გაგვეყრიდა
და თვალში ნაცარს ვერ შეგვაყრიდაო.

ნატუსადარ-ნასალდათარის მრავალწლიანი ნაფიქრალ-
ნააზრებისა და დანახულ-განცდილის ფრიად ორიგინალური,
თავისებური მხატვრული პროექციაა, ერთგვარი მეტაფო-
რული ანარეკლია სიცოცხლის ბოლო წლებში დაწერილი
ლექსები, რომლებშიც აკუმულირებულია პოეტის გაწამებული
გულის უკანასკნელი შემოქმედებითი ენერგია.

იმ დიდმა ინტერესმა და არაერთგვაროვანმა დამო-
კიდებულებამ უკრაინის ცნობილი ჰეტმანის ბოგდან ხმელ-
ნიცკის მიმართ, რომელიც ყოველთვის გააჩნდა მას (ჯერ
კიდევ „გათხრილ ყორღანში“ შევჩენკო წერდა: „ეჰ, ბოგდანო,
ბოგდან ჩვენო! რომ სცოდნოდა შენი, აკვანშივე გაგაქრობდა
ბედის განაჩენი!“) ისევ იჩინა თავი, უფრო მეტიც, უკიდურესი
ნეგატიურობით აულერდა:

მთვრალ ბოგდანო, ახლა აქედან
პერეიასლავს რომ შეგახედა!
რომ დაგანახა ზამჩიშე ძველი!
კვლავ გახდებოდი ღოთი და მსმელი!
და კაზაკების სამყაროს თვალი,
ჭკვიანი მამა!.. ურის მყრალი
ქოხის ზღურბლიდან არც ისე მთვრალი,
მიაშურებდი საუფლოს შმორის,
ჩაიხრჩობოდი წუმპეში ღორის.

ამინ, შენ, ამინ, დიდო სარდალო,
დიდო, დიადო! არც თუ მართალო...

ვთქვათ და, რომ დედას არ ეშვი სულაც,
ან გაგძრომოდა აკვანში სული...
მე შენი ლაფში ამოსვრის სურვილს
არ გამოვთქვამდი, დიადო. ამინ!

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეს მრისხანებით აღსავსე ფი-
ლიპიკა შვა არა მარტო ბოგდანის წინდაუხედავმა პოლიტი-
კამ, რასაც რუსეთის მიერ უკრაინის დამონება მოჰყვა, არამედ
პოეტის პირადმა ტრაგედიაშიც, რაც ასევე იმ პოლიტიკის პირ-
დაპირი შედეგი იყო.

სწორედ ამ ტრაგედიითაა ნაკარნახევი მისი იმდროინ-
დელი წერილებიც. რომლებსაც იგი ნაცნობ-მეგობრებს უგზ-
ავნიდა. აი, ერთი დამახასიათებელი ამონარიდი წერი-
ლიდან ა. ლიზოგუბისადმი: „ერთადერთი, რასაც ღმერთს
ვთხოვდი, როგორც უდიდეს სიკეთეს, ესაა თუნდაც სიკვდი-
ლის წინ ერთხელ მაინც შემახედა თქვენთვის, ჩემი კეთილი
მეგობრებისთვის, დნეპრისთვის, კიევისთვის, უკრაინისთვის.
და მაშინ როგორც ქრისტიანი მშვიდად მოგაკვებოდი“ (1852
წლის 16 ივლისი).

უსაშველოდ ხანგრძლივი, დამამცირებელი და შეურაცხ-
მყოფელი ტანჯვა-წამების შემდეგ, 1858 წლის 5 თებერვალს
პოეტს პეტერბურგში დაბრუნების ნება დართეს.

ორი წლის მერე, ნაყმევი და ნაჯარისკაცალი, ჯანგატეხილი,
მაგრამ სულიერად უდრეკი ტარას შევჩენკო საიმპერატორო
სამხატვრო აკადემიამ თავის ნამდვილ წევრად აირჩია. 1860
წლის იანვარში კი მესამედ, პოეტის სიცოცხლეში კი უკანას-
კნელად გამოიცა „კობზარი“.

გაზეთმა “სევერნაია ჰელამ” ამ ფაქტთან დაკავშირებით
მაშინვე გამოაქვეყნა ლ. ბლიუმერის წერილი, რომელშიც იგი
შენიშნავდა: „ვჩქარობთ ვაცნობოთ ჩვენს მკითხველებს, რომ
„კობზარის“ სახელწოდებით გამოვიდა მალოროსიელი პოეტის
ტ. გ. შევჩენკოს ლექსები. ეს მომცრო, მაგრამ დიდებულად
გამოცემული წიგნი დაამშვენებდა ნებისმიერ, ყველაზე მდიდარ
ლიტერატურასაც. შევჩენკო სუფთა სახალხო პოეტი, მხატვარია,
მასში, როგორც კრილოვში რუსეთი, აირეკლა მთელი უკრა-
ინა, — პოეტური, ფილოსოფიური, ცხოვრებისეული, ყოველ-
დღიური.“

გაზეთი „მოსკოვსკი ვესტნიკი“ იუწყებოდა: „შევჩენკოს
ლექსების გამოჩენას მოუთმენლად ელოდა ყველა, არა მარ-
ტო მისი თანამემამულეები, არამედ რუსებიც, რომლებსაც

ძალუძთ ჭეშმარიტი პოეზიის გაგება. ახლა თქვენ ყოველ ნაბიჯზე შეხედებით შევჩენკოთი ადფროტოვანებულ ადამიანებს, რომლებიც მალოროსიულს მხოლოდ მისი ლექსების წასაკითხად სწავლობენ“.

უწრნალი „ოტენესტვენნიე ზაპისკი“ ხაზს უსვამდა: „შევჩენკო განეკუთვნება სლაფური სამყაროს პირველხარისხოვან პოეტთა რიცხვს, მისი ადგილი მიცკევიჩისა და პუშკინის გვერდითაა“.

ეს აზრი პრაქტიკულად დადასტურდა ერთი წლით ადრე ლაიპციგში გამოცემული კრებულით „პუშკინისა და შევჩენკოს ახალი ლექსები“.

სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში ტარას შევჩენკო მართლაც გარემოსილი იყო რუსეთისა და უკრაინის დემოკრატიული წრეების ღრმა პატივისცემით, რომელთათვის „კობზარი“ ერთ-ერთ უსაყვარლეს წიგნად იქცა. ეს გარემოება პოეტს ბედნიერს ხდიდა, რადგან ამ ქვეყნად არ არსებობს უფრო დიდი სიხარული, ვიდრე ერის ბედ-იღბალთან, მის საჭირობოროტო პრობლემებთან წილნაყარობის შეგრძნება. მიუხედავად ამისა, იგი ჩრდილოეთის ცივ დედაქალაქში სულიერ მიუსაფრობას განიცდიდა, ოჯახურ სითბოსა და სიმყუდროვეს ნატრობდა. ბავშვობაში რა სახლიც ჰქონდა, უკვე მოგახსენეთ, მერე კი მისი ბიოგრაფია ისე განვითარდა, რომ საკუთარი ჭერი თითქოს არც დასჭირვებია, ხან მებატონეს ახლდა, ხანაც სალდათი და პატიმარი იყო. სწორედ ამიტომაც ვერ მოიწყო პირადი ცხოვრება, ვერ შექმნა ოჯახი, ვერ დაწვრილშვილდა. უკვე შორეულ მოგონებად ქცეულიყო მისი პირველი ბავშვური სიყვარული და მოულოდნელი მუზა, მასზე ორი წლით უმცროსი ოქსანა კოვალენკო, რომელთანაც იგი სოფლის განაპირას კრავებს მწყემსავდა და რომელიც დიდი მღელვარებით გაიხსენა ლექსში „მისრულდებოდა ცამეტი წელი“:

ღმერთმა დამსვა ცარიელზე!..
წამსკდა ცრემლის ღვარი,
მწარე ცრემლის!.. ხოლო გოგო,
გზის გადაღმა მდგარი,
შორიახლო, იქვე თითქმის,
აგროვებდა კანაფს,
რა ტირილი ესმა ჩემი,
აღარ დაახანა,
თვალზე ცრემლი შემიმშრალა,

გადამკოცნა თანაც...

მზე კვლავ გაბრწყინდა სხივთა მთოველი,
და ჩემი გახდა ქვეყნად ყოველი —
ჭალა, ბაღები და ნახნაგები
და მდინარისკენ ასკინკილათი
წინ გავირეკეთ სხვისი კრავები...

ეს პირველი რომანტიკული განცდა, რომელსაც ნამდვილ ტრფიალში გადაზრდა არ ეწერა, საფუძვლად დაედო მის ადრეულ პოემას „მარიანა მონაზონი“. როცა შევჩენკო პეტერბურგიდან მშობლიურ სოფელში პირველად ჩამოვიდა, ოქსანა უკვე დაოჯახებული და სამი შვილის დედა იყო.

1830 წელს ვილნოში შევჩენკომ გაიცნო პოლონელი მკერავი გოგონა იადვიგა გუსიკოვსკა, „საყვარელი ძიუნია“, რომელმაც ოქსანა კოვალენკოს შემდეგ მეორედ შესძრა მომავალი გენიოსის გული. „მე მაშინ პირველად მივედი აზრამდე, — უყვებოდა იგი ივან სოშენკოს, — რატომ არ შეგვიძლია ჩვენც, უბედურ ყმებს, ვიყოთ ისეთივე ადამიანები, როგორც სხვა თავისუფალი ფენის წარმომადგენლები არიან.“

სწორედ იმის გამო, რომ თავისუფალი არ იყო, ვილნოელ ტურფასთან ხანმოკლე ურთიერთობასაც გარდაუვალი განშორება მოჰყვა, ჭაბუკური სისხლი კი ძარღვებში უწინდებურად ბობოქრობდა, ახალ პაემანს და ქალურ აღერსს ელოდა. და ეს მოლოდინი მას სამხატვრო აკადემიის ყმაწვილმა მენატურემ ამაღლია კლობერგმა აუსრულა, თუმცა გამიჯნურება ხანგრძლივი ამჯერადაც არ ყოფილა.

შევჩენკოს განსაკუთრებული ვნებათაღელვა გამოიწვია ოცდაერთი წლის წლის ანა ზაკრევსკამ, რომლის პორტრეტის შესაქმნელადაც მისმა მეუღლემ, გადამდგარმა პოლკოვნიკმა პლატონ ზაკრევსკიმ იგი მიიწვია საკუთარ მამულ ბერეხოვა რუდკაში. ახალგაზრდა პოეტი და მხატვარი იქ საკმაოდ დიდხანს დარჩა, განზახ გაჰყავდა დრო, რათა უჩვეულო ლამაზმანის მშვენიერებით დამტკბარიყო.

ანა ზაკრევსკას ეძღვნება შევჩენკოს ლექსი „რომ შეგეფეთო ხელახლა გზაში“, რომელშიც მწარე სინანულია გამოთქმული იმის გამო, რომ „წმინდა ხილვა ცრემლის მდინარემ თან ჩაიხვია და... ჩაიარა“. მათი შემდგომი შეხვედრა არ შემდგარა, რადგან სულ რაღაც 35 წლის „მომხიბლავი ანა“ (ასე უწოდებს მას პოეტი ა. აფანასიევ-ჩუჰბინსკისადმი გაგზავნილ წერ-

ილში) სწორედ მაშინ გარდაიცვალა, როცა შევჩენკო ათწლიანი გადასახლებიდან გაანთავისუფლეს.

უკრაინულ დაბა იაგოტინში ტარას შევჩენკოს ელოდა კიდევ ერთი რომანტიკული გაცნობა თავადის ქალ ვარვარა რეპნიასთან, რომელიც პოეტზე ექვსი წლით უფროსი იყო და მისადმი საკუთარ ინტიმურ გრძნობებს არ მალავდა. თავადის სახლში ტარასმა ნახევარი წელი გაატარა, დაუმეგობრდა ვარვარას, მოგვიანებით ჰქონდა მასთან მიმოწერაც, მაგრამ ვერც იგი აღმოჩნდა მისი საბედო.

თვითონ რეპნინა კი აღფრთოვანებული იყო შევჩენკოთი, რა, საც შარლ ეინარისადმი მიწერილ ბარათში ასე გამოხატავდა: „ერთ საღამოს მან შემოგვთავაზა წაგვეკითხა მისი პოემა „ბრმა ქალი“... ო, მე რომ შემეძლოს გადმოგცეთ ყველაფერი, რაც კითხვის დროს განვიცადე! როგორი გრძნობები, როგორი აზრები, როგორი სილამაზე, როგორი მომხიბვლელობა და როგორი ტკივილი იყო მასში! სახე ცრემლებით მქონდა სველი და ეს გახლდათ ბედნიერება... ან კითხვის როგორი რბილი, მომხიბლავი მანერა ჰქონდა! ეს იყო დამატყვევებელი მუსიკა, მელოდიური ლექსების მღერა ჩვენს ლამაზ და გამომსახველ ენაზე!“ (1844 წლის 27 იანვარი).

დიდი ხნის შემდეგ, გადასახლებიდან მოსკოვის გავლით მომავალი ტარასი კვლავ შეხვდა ორმოცდაათს მიტანებულ ვარვარას, მაგრამ მის მკერდში სატრფიალო სიმი ოდნავაც არ შერხეულა.

შევჩენკო საიმდროოდ მხოლოდ 44 წლისა გახდა. მაგრამ დიდ სულიერ და ფიზიკურ დაღლას გრძნობდა. „ქალებს შორის, თითქოს საგანგებოდ შეურჩევიათო, არათუ ლამაზმანს ან თუნდაც კარგს, ასატანსაც კი ვერ შევხვდი. ყველა მახინჯია და, როგორც ვატყობ, მეტწილად შინაბერა, საბრალლო შინაბერა.“ — ასე ჩაუნიშნავს მას ნიჟნი ნოვგოროდის ქალთა საზოგადოებიდან მიღებული შთაბეჭდილება. და მაინც ნოვგოროდში იგი კვლავ ადაგზნო ძველებური ვნებით 16 წლის კატია პეუნოვამ, რომელიც მან ადგილობრივი თეატრის სცენაზე იხილა. ნოჩმა აქტრისამ, ალბათ, სრულიად მართებულად, ვერ გარისკა თუმცა სახელოვან, მაგრამ მისი გადასახედიდან დიდასაკოვან ხელოვანთან ბედის დაკავშირება და მიუხედავად ტარასის ყოველგვარი მცდელობისა მოეგო მისი გული, ცოლად გაჰყვა 25 წლის მსახიობს მაქსიმილიან შმიტგოფს და მასთან ერთად საცხოვრებლად ყაზანში გადავიდა.

მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ ასევე ინტიმური გრძნობებითაა ნაკარნახევი შევჩენკოს თბილი დამოკიდებულება მარია მაქსიმოვიჩის მიმართ, რომელიც მან 1858 წელს მოსკოვში გაიცნო. მარია უკრაინელი ისტორიკოსის, ფოლკლორისტიკისა და ენათმეცნიერის, პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის მიხაილო მაქსიმოვიჩის მეუღლე იყო.

„სად მოძებნა ამ ბებერმა ანტიკვარმა ასეთი ცინცხალი, ასეთი ბაჯადლო მშვენიერება! მწყინს და მშურს კიდევაც. მე მას სახსოვრად დავუწერე ჩემი „გაზაფხულის საღამო“, მან კი კიევური ყელსაბამი ხატი მაჩუქა, გულუბრყვილო და მშვენიერი საჩუქარი“, — ვკითხულობთ პოეტის დღიურში 1858 წლის 18 მარტი).

1860 წლის 3 მარტს პოეტი პოლტავაში წერილს უგზავნის ფედოტ ტკაჩენკოს (რომელთანაც კარლ ბრიულოვის ხელმძღვანელობით ხელოვნების აკადემიაში სწავლობდა და ერთ ბინაში ცხოვრობდა) და თხოვს, საცოლვე გოგონა მომიძებნეო. „მდიდარი მე არ მჭირდება“, — შენიშნავს იგი.

სულ მალე (27 ივლისს) ტარას შევჩენკო კირილესა და მეთოდეს საზოგადოებაში შექმნილი ამხანაგის ვიქტორ ბილოჩერსკის დის ნადია ბილოჩერსკას აგარაკზე, თითქოს საკუთარი გემოვნების დასტურადო, ეცნობა მიკოლა მაკაროვის ყოფილ მოახლე გოგონას ლიკერა პოლუსმაკს, რომელიც მებატონეს სანკტ-პეტერბურგში უკრაინიდან ჩამოეყვანა; პოეტს შეუყვარდა ყმაწვილი თანამემამულე და მას ხელი სთხოვა. საკუთარ განცდებს იგი აქსოვს ლექსებში „ლიკერას“, „ლ.-ს.“ ასევე საკუთარი ფუნჯით დახატულ სატრფოს პორტრეტში. სამწუხაროდ, მათი გზები სწრაფად გაიყარა და პოეტი ოჯახის შექმნას ვერ ეღირსა.

მცირეოდენი ექსკურსი თემასთან დაკავშირებით: ქალს რომ შევჩენკოს ცხოვრებაში განსაკუთრებული ადგილი ეკავა, ჩანს თუნდაც იქიდან, რომ იგი სწორედ ქალის გამო გადასახლეს. მართალია, ეს ქალი ჩვეულებრივი მოკვდავი კი არა თვით რუსეთის იმპერატორიცა გახლდათ, რომლის პორტრეტიც პოეტმა კომედიაში „სიზმარი“ უჩვეულოდ მძაფრი სატირული შტრიხებით დახატა.

იმხანად რუსეთის იმპერიაში არ არსებობდა და ცარისტული რეჟიმის გათვალისწინებით არც შეიძლებოდა არსებულიყო პოლიტიკური ხასიათისა და უღერადობის პოემა. თვით ევრო-

პულ ლიტერატურაშიც ჰაინეს პოემა „გერმანია“ შევჩენკოს პოემასთან ერთად 1844 წელს გამოჩნდა.

როგორც აკადემიკოსი ივან ძიუბა შენიშნავს, შანდორ პეტეფი და ვიქტორ ჰიუგო მონარქებს მაშინ დასცინოდნენ, როცა საკუთარი ერები მათ წინააღმდეგ უკვე ამბობდნენ, შევჩენკო კი ამბობდა იმ დროს, როცა საზოგადოების უმეტესობას, თვით ლიბერალურსაც კი, მბრძანებლებზე საუბარი ქვეშევრდომლური თრთოლვის გარეშე არ შეეძლო.

ეს ისე, სიტყვამ მოიტანა და იმიტომ მოგახსენეთ.

შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი საქმეებით გატაცებულ შევჩენკოს, როგორც ჭეშმარიტ პატრიოტს, სამშობლოსთვის უფრო მეტის გაკეთება ეწადა. უკრაინელ პატარებს ის უძღვნის საკუთარი ხელით შედგენილ „დედა ენას“, აპირებს სხვადასხვა სახის სახელმძღვანელოს შედგენას.

უდროს სიკვდილმა ბევრი შემოქმედებითი ჩანაფიქრი ჩაუფუშა პოეტს. 1861 წლის 10 მარტს იგი ადგა, სურდა სახელოსნოში ჩასულიყო, მაგრამ კიბეზე წაბორძიკდა, დაეცა და სული განუტევა. საბედნიეროდ, თავისი უმთავრესი წიგნი მას უკვე დაწერილი ჰქონდა, რომლის ძლევაგამოსილ წინსვლას მილიონთა გულებისკენ უკვე ვერაფერი შეაჩერებდა.

ტარას შევჩენკო ჯერ პეტერბურგში დაკრძალეს, მაგრამ სულ მალე, მისივე ანდერძის თანახმად, 26 აპრილს უკრაინაში წამოასვენეს. წითელი აბრეშუმით დაფარული კუბო მოსკოვამდე რკინიგზით ჩაიტანეს, იქიდან კი საფოსტო ტრაქტის ცხენებით კიევის გზას დაადგნენ. დნეპრთან ფორანს ცხენები გამოსხნეს და შიგ ევროპულად გამოწყობილი ახალგაზრდები შეეხნენ. ამ სურათს გორაკიდან გადმოჰყურებდა კიევის გენერალ-გუბერნატორი ვასილჩიკოვი, რომელმაც ახალგაზრდებში შეიცნო მიხაილო სტარიცკი — შემდგომში გამოჩენილი მწერალი და თეატრალური მოღვაწე, მიკოლა ლისენკო — შემდგომში დიდი ეროვნული კომპოზიტორი, პეტრო კოსაჩი — ლესია უკრაინკას მომავალი მამა, თადეოზ რილსკი — მაქსიმ რილსკის მომავალი მამა.

ტარას შევჩენკოს თანამედროვე და მისი პირველი ბიოგრაფი მ. ჩალი წერს, რომ კიევის შობის ეკლესიაში, სადაც ცხედარი დაასვენეს, გენერალ-გუბერნატორმა აკრძალა სიტყვებით გამოსვლა, მაგრამ ეკლესია მაინც გაივსო ხალხით. წირვის დროს მათ გამოეყო შაოსანი ქალი, რომელმაც კუბოზე ეკლის გვირგვინი დადო და იქაურობა დატოვა. — სამგლო-

ვიარო სიტყვებზე უკეთ გამოხატა მან თითოეული ჩვენთაგანის გულისნადებო, — დასძენს მ. ჩალი.

8 მაისს გემმა „კრემენჩუგმა“ პროცესია კანევში ჩაიყვანა. ორი დღის შემდეგ ჩერნეჩის (ბერების) გორაზე (ამჟამად ტარასის გორა ჰქვია), რომელსაც ივან დრახმა უკრაინის უმაღლესი მწვერვალი უწოდა, მადლიერმა ერმა სამუდამოდ მიაბარა მშობლიურ მიწას შევჩენკოს ნეშტი. ლიკერა პოლუსმაკი, რომლის გულშიც, ალბათ, არასოდეს გამქრალა დიდი კობზარის ხსოვნა, 1904 წელს, მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ, კანევში გადმოსახლდა და სიცოცხლის ბოლომდე უვლიდა მის საუკუნო განსასვენებელს.

ჭეშმარიტი სიყვარული დიახაც რომ არ ბერდება!

* * *

„საშინლად მიყვარს ბედნიერი ადამიანების ყურება, ჩე, მის აზრით ბედნიერ ადამიანზე მშვენიერი და საამო სანახავი არაფერია,“ — წერდა ტარას შევჩენკო მოთხრობაში „მუსიკოსი“.

რა იცოდა ბედნიერების შესახებ ამ ჯვარცმულმა კაცმა, რომელსაც თავისუფალი ცხოვრება ხეირიანად არც ღირსებია? ნუ ვიჩქარებთ პასუხის გაცემას, ერთხელ კიდევ გულისყურით გადავფურცლოთ „კობზარი“, ჩავუღრმავდეთ მის სტრიქონებს. გამოუცდელი თვალიც კი შენიშნავს: შევჩენკოს უსაყვარლესი სიტყვებია „ბედი“, „თავისუფლება“, „უკრაინა“. ამ მაგიური, საკრამენტული ცნებების სამებაა მისთვის უზუნაესი ადამიანური გრძნობა „ბედნიერება“. იგი ქიმერული, წამიერი და წარმავალია, მაგრამ მისი ნატვრით გამსჭვალულია შევჩენკოს შემოქმედება. პოეტი თავს დასტრიალებს თავის წმინდა სამებას, ეძებს და პოულობს მისთვის სხვადასხვა ეპითეტს, შედარებას, ჰიპერბოლას. ზოგჯერ ამატებს კიდევ ერთ ამოჩემებულ სიტყვას: „სამოთხეს“. უმეტესწილად ესაა დედამიწის, მიწიერი ყოფის, ზოგჯერ კი სამშობლოს სინონიმი. კახაკთა ჟამინდელი წარსული შევჩენკოს წარმოუდგენია სწორედ იმ სამოთხედ, სადაც ბედის წყალობით ნებივრობდა უკრაინა.

ჩვენამდე მოღწეული შევჩენკოს პირველი ლექსები 1837 წლითაა დათარიღებული. სწორედ იმხანად დანიელი ფილოსოფოსი სიორენ კირკეგორი წერდა: „ძეხორციელი, რომელსაც დუმილი ძალუძს, ღვთის დანაბადია, უკეთუ დუმილის მეოხებით

შეიცნობს საკუთარ ღვთიურ წარმომავლობას, ხოლო იგი, ვინც სიტყვას წარმოთქვამს, უბრალო მოკვდავია.“

არა მგონია, შევჩენკოს სცოდნოდა ეს აზრი, თუმცა საკუთარი შემოქმედებით აბათილებდა მას. აბათილებდა გაბედულად და ნიჭიერად. იგი ვერ იტანდა დუმილს, არ სცნობდა მას — ამ „ყრუ-მუნჯთა ზნეობრივ კოდექსს“ (ფრიდრიხ ნიცშე). პოეტური სიტყვა იყო ჭაბუკი სულის ჯაჭვაწყვეტილი შინაგანი ენერჯის ყველაზე სახეიმო გამოვლინება:

თითქოს სიტყვები რა ბედენაა...
ხმა და სიტყვები — სხვა არაფერი.
გული კი ფეთქავს — მისთვის ღხენაა
მათი მოსმენა. ნარჩევ-ნაფერი
ხმაც და სიტყვებიც უნდა ზენაარს
კაცთათვის მხოლოდ...

და არა მარტო ზენაარს. თვითონაც ასე ეწადა. როცა ცარიზმი განსაკუთრებული გულმოდგინებით აშთობდა სისხლისმიერ სლავ ძმებს, ტარას შევჩენკო გამოჩნდა როგორც მესია, როგორც მათი გათელილი უფლებების დამცველი, უბატონო მერმისის მესობე.

„უშიში, ვითარცა უხორცო...“ — ქართველი მემატრიანის ეს ფრაზა მახსენდება ხოლმე შევჩენკოზე ფიქრისას. განა მართლა არ იმსახურებს ასეთ შეფასებას ავტორი პოემებისა „სიზმარი“, „მკვდარ, ცოცხალ და ჯერარშობილ თანამემამულეებს ჩემსას...“, „კავკასია“!

კირილესა და მეთოდეს საიდუმლო ორგანიზაციის წევრმა იური ანდრუხსკიმ III განყოფილებაში დაკითხვისას, მართალია, სიმხდალის გამო, მაგრამ ზუსტად დაახასიათა შევჩენკო: მისი ღრმა რწმენით, მეფის ყველა ერთგული ნაძირალააო!

კაცმა რომ თქვას, პოეტს არასოდეს დაუმაღლავს ეს რწმენა, არც დაპატიმრებამდე, არც გადასახლებაში და არც იქიდან დაბრუნების მერე, როცა საიმპერატორო სამხატვრო აკადემიის ნამდვილ წევრად აირჩიეს.

„ვისჯები, ვიტანჯვი და მაინც არ ვნანობ...“, — იტყვის ორსკის ციხესიმაგრის ტყვე და ბოლომდე არ უღალატებს საკუთარ კრედოს.

თვით საკუთარი სიკვდილითაც მან ბევრი საზრუნავი გაუჩინა წესრიგის დამცველთ. სადღაც წამიკითხავს თუ რარი-

გად დაფრთხენ ხელისუფალნი, როცა ხმა მიუვიდათ, შევჩენკოს საფლავში ჰაიდამაკთა მომავალი ამბოხებისთვის იარაღია ჩამარხულიო. გუბერნატორს ძლივს გადაათქმევინეს თურმე ამ ჭორის შემოწმება.

ტარას შევჩენკოს მშვენივრად ესმოდა, რა დიდ როლსაც ასრულებდა მისი ლექსი დათრგუნვილი უკრაინის ასაღორძინებლად, მშობლიური სიტყვის მსოფლიო მწვერვალზე ასატყორცნად, ამიტომაც მხურვალედ ევედრებოდა მუზას:

ნუ მიმატოვებ, შენ გენაცვალე,
ღლითაც, ღამითაც ჩემთან დახანდი.
იფრინე გვერდით, მგეშე, მასწავლე,
მასწავლე მიწვივ მართლის დადადი
პირუთვნელ ბავით. სიკეთე ჰქმენი,
მადროვე, ლოცვა რომ დავასრულო.
და როცა მოგკვდე, ზეცის ასულო!
დედაო ჩემო, მე — შვილი შენი,
დამიმახსოვრე, როგორც ცოცხალი
და თუნდაც, თუნდაც ერთი კურცხალი
მაჩვენე უკვდავ თვალეში მბრწყენი.

გულგატეხილობიდან რწმენისაკენ, უიმედობიდან იმედი-საკენ, მრისხანებიდან ღმობიერებისაკენ მიემართებოდა პოეტის გზა. მის მკერდქვეშ ნიადაგ ბობოქრობდა სიყვარული და სიძულვილი, მათი შეჯახებისას იგი ლაპარაკობდა, როგორც ღვთის წარმოგზავნილი, მისი პირველმოციქული.

როცა ჩერნობილის ტრაგედია დატრიალდა, ტარას შევჩენკოს რჩეულ ლექსთა თარგმანებს ვამზადებდი გამოსაცემად. მისტიფიკაციას კი ჰგავს, მაგრამ ვმუშაობდი სწორედ ამ სტრიქონებზე:

დაიდუპები, შენ, უკრაინავ,
აღარ დაგრჩება კვალი მცირედი.
როსმე კი გქონდა ხვალის იმედი
და ნეტარებდი, შენ, უკრაინავ!
ჩემო ძვირფასო, უბიწო მხარევ!
რას გემართლება, ნეტავ, გამჩენი,
რატომ გსჯის ასე!..

შემძრა საოცარმა დამთხვევამ. ტექსტი სულ სხვაგვარად აუღერდა, საბედისწერო ნათელხილვას დაემსგავსა, და მე პირველად ვინატრე, ავტორი შემცდარიყო, არ ამხდარიყო მისი წინასწარმეტყველება.

შევჩენკო წინასწარმეტყველი!.. სულაც არაა გასაკვირი ეს მტკიცება. გენიოსი ხომ მუდამ უსწრებს საკუთარ დროს, ხედავს დღე-ღამეთა ბურუსებს მიღმაც.

საოცარია შევჩენკოს შორსმჭვრეტელობა, ისტორიული პერსპექტივის უტყუარი აღლო:

წამოვა ხალხი! ჯერ ჩაუსახველ
უფლისწულებსაც დაფარავს თალხი,
მტერს გაასწორებს საწუთროს ჩალხი,
და განახლებულ მიწასა ზედა
იქნება ძე და იქნება დედა,
დედამიწაზე იქნება ხალხი.

26

ტარას შევჩენკო არა მარტო მძაფრი მოქალაქეობრივი პათოსის პოეტია, არამედ უნახესი ლირიკოსიცაა, რომელსაც ხელეწიფება ჩასწვდეს ადამიანის სულის უღრმეს შრეებს, შეარხოს მისი ფიქრებისა და ვნებების უიდუმალესი სიმები. შევჩენკოს ლექსის ფორმა საერთოდ არ იგრძნობა, იგი თითქოს არც არსებობს, იმდენადაა დაქვემდებარებული სათქმელს, განცდას, აზრის შინაგან მუსიკას. მისი სტრიქონების მდინარება ძალდაუტანებელია, სახე — ღრმა და შთამბეჭდავი. მშობლიური ენის ლაბირინთებში იგი საოცრად შინაური კაცია, რომელსაც შეუძლია ნებისმიერი ჩიხიდან გამოსავალი მოძებნოს, ნებისმიერი „არაპოეტური მადნიდან“ ბაჯადლო ოქრო გამოადნოს. გენიალურ სისადავემდე მიყვანილი ხალხურობა ნიშნეულია შევჩენკოს მთელი შემოქმედებისთვის.

ტარას შევჩენკო პოეზიაშიც მხატვარია. იგი რეალისტი მხატვრის ფუნჯით ხატავს რეალურ სურათებს, ძალზე მკაფიოსა და ხელშესახებს. სამაგალითოდ კმარა თუნდაც „ალუბლის ბაღი...“, რომლის თხუთმეტივე სტრიქონი ცალკე დასრულებული სურათია. ზოგჯერ შევჩენკოს ლექსში შეგეფეთებათ საოცრად მონუმენტური სახე: „თავსასთუმლად ედო მთები, სტეპი ჰგავდა საბანს“, „ვერ ვიძინებდი, ზღვას ჰგავდა ღამე...“ და ა.შ.

შევჩენკოს ლექსში ასევე ვერ ნახავთ „უჰაერო სივრცეებს“, ემოციურ და აზრობრივ ვაკუუმს, მასში ერთმანეთს ეჯახებიან

საკირისპიროდ დამუხტული, ჭექა-ქუხილს მოწყურებული ღრუბლის მასები, და მთარგმნელი სწორედ მანდ მოხვედრილ პილოტს მოგაგონებთ, რომელმაც საკუთარ გადარჩენაზეც უნდა იფიქროს და ზვიადი, განუმეორებელი სანახაობის სხვებისთვის გადაცემაზეც.

რალა დასამალია, ლექსის მთარგმნელი ხშირად სტროფის ორ ძირითად, იდეური და აზრობრივი დატვირთვის მქონე სტრიქონს ჩაეჭიდება ხოლმე და ორ დანარჩენს ისე მოარგებს, როგორც იმ პირველი ორის რითმა უკარნახებს. შევჩენკოსთან ასეთი შესაძლებლობა მეტწილად გამოირიცხებოდა. მასთან გართმვის რაიმე მყარი სქემა არ არსებობს. იგი ნებისმიერია და ხშირად იმდენად ერთმანეთს მიყოლებული, რომ მთელი ლექსი ერთი ამოსუნთქვით იკითხება: მომიჯნავე რითმა ჯვარედინში გადადის, ჯვარედინი — შინაგანში, რიტმი აჩქარებულია და ნიადაგ ცვალებადი. ვფიქრობ, შევჩენკოს ლექსის რიტმი იმიტომაცაა ცვალებადი, რომ მას არ ჰქონდა საშუალება თავდავიწყებით მისცემოდა შემოქმედებას. როგორც არაერთგზის აღნიშნავს თვითონ, ცალი თვალი ზედამხედველისკენ უნდა სჭეროდა და მაღულად, ქურდულად ეწერა. ხშირად ამიტომ ხომ არ წყდება შუაზე სტრიქონი და მუშაობის განახლების შემდეგ იბადება ახალი რიტმი, ახალი განწყობილება?

ტარას შევჩენკო უნივერსალური პოეტია. იგი აკმაყოფილებს უდახვეწილესი ესთეტიკისა და უბრალო გლეხის, სიუჟეტური, ეპიკური თხრობისა და ემოციურად დაძაბული ლირიკული ლექსების მოყვარულთ, პოლიტიკური სატირისა და ინტიმური აღსარების თავგანისმცემელთ.

დღეს ჩვენ ვერც კი წარმოგვიდგენია ბედის ასეთი საშინელი უკუღმართობა: ვთქვათ და არ გამოესყიდათ იგი ყმობიდან ან დამორჩილებოდა იმპერატორის ბრძანებას წერისა და ხატვის მკაცრად აკრძალვის შესახებ ან ჯარისკაცობისას სადმე კოსარალის გულგრილ ტალღებში თუ მანგიშლაყის ჩხრიალა ქვიშაში ჩაკარგულიყო მისი უბის წიგნაკები და დღიურები, ხანძრების აღში დანთქმულიყო მისი ტილოები!

საბედნიეროდ, მოხდა სხვაგვარად, მოხდა ისე, როგორც უნდა მომხდარიყო. იგი საუკუნოდ ჩვენია — ნაზი და მრისხანე, მხიარული და სევდიანი, ამაყი და თავმდაბალი, სადა და გენიალური.

შევჩენკო უდიდესი უკრაინელი რომანტიკოსია. ახალი სალიტერატურო ენისა და თვით ლიტერატურის ფუძემდებელია.

ამავე დროს, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორის ჯორჯ გრაბოვიჩის მტკიცებით, იგი მითების მოხზველია. უკრაინის მისეული ისტორია მეტაისტორიაა, რომელიც უკვე უკრაინულ მითში გადაიზარდა, სადაც წაშლილია ზღვარი სუბიექტურსა და ობიექტურს შორის. პოეტს აინტერესებს არა იმდენად ის თუ რა მოხდა, არამედ თვით მომხდარი და მისი მნიშვნელობა. წარსული მის პოეზიაში წარმოჩენილია კოლექტიური სახეების მეშვეობით, რომელთა საფუძველიცაა ხალხური სიმღერები, ლექსები, ღუმები, ლეგენდები. წარსულის პოეტისეული ხილვა კოლექტიური ეთიკაა, რომელიც არაიშვიათად გაიგივებულია ზაპოროჟიელ კაზაკებთან და წარმოადგენს ისტორიის წარმმართველ ძალას.

პროფესორ ჯორჯ გრაბოვიჩს მიაჩნია, რომ ტარას შევჩენკოს მითოლოგიური კოდი, სხვა რომანტიკოსებისგან განსხვავებით, ერწყმის მის პირად ბიოგრაფიას, უკეთუ შევჩენკო თვითონაა მითის მატარებელი, სიმბოლურ იდენტიფიკაციათა სისტემის შემადგენელი ნაწილი. შევჩენკოს მიერ წარმოსახული უკრაინა არსებობს მითოლოგიურ და არა ისტორიულ დროში. მისთვის იგი სახელმწიფოა მთელი თავისი ატრიბუტიკით, მას აქვს საკუთარი ტერიტორია, ჰყავს ჰეტმანი, ჯარი, ასულდგმულებს ასწლოვანი ტრადიციებიდან ამოზრილი ეროვნული იდეალები. სინამდვილეში კი ეს, რა თქმა უნდა, ილუზიაა, ავტორისეული ფანტაზიის ნაყოფია, მითია, რადგან შევჩენკოსდროინდელ უკრაინას უკვე მსგავსი არაფერი გააჩნია, თვით იდეალებიც კი. ისინიც შევჩენკომ უნდა შეთხზას, ჩამოაყალიბოს, საზოგადოებას ჩაუნერგოს და პიროვნულად უქციოს. და ისიც ამ მიზნის მისაღწევად ძირფესვიანად ამოატრიალებს უკრაინულ რომანტიზმს, (რომელსაც საფუძვლად ედო ფოლკლორიზმი — ქრისტიანულ ეთიკასთან შეზრდილი ხალხური მითოლოგია და დემონოლოგია, ფანტასტიკური ბალადები და გალექსილი ნოველები) და თავისუფლებისმოძვარე მშობელი ხალხის გმირობასა და მოწამებრიობას გახდის უსაყვარლესი უკრაინის ხატის, ეროვნული მითის უმთავრეს ნიშან-თვისებებად.

როგორც თანამედროვე უკრაინელი მწერალი და მეცნიერი ოქსანა ზაბუჟკო შენიშნავს, შევჩენკოს მითი უკრაინის შესახებ იქმნებოდა ერთიანი შუასაუკუნეობრივი (ავტორის თქმით — ტრანსევროპული) მსოფლმხედველობის რღვევის შედეგად. ეს ის დრო იყო, როცა ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბების პროცესში მყოფ ეთნოსთა განცალკევებულობა სულიერ

სანქციონირებას საჭიროებდა და ამ თვალსაზრისით შევჩენკოსეული მითი თითქმის რეფორმაციის ჯუფთია.

სასხვათაშორისოდ უნდა ითქვას, რომ შევჩენკომდე ტერმინი „უკრაინა“ რუსეთის იმპერიაში მიღებული არ ყოფილა. ტერიტორიას, რომელიც ამჟამად ამ სახელწოდებითაა ცნობილი, მაშინდელი ოფიციალიზაცია და ლიტერატურაც უმთავრესად მალოროსიად მოიხსენიებდა. თვით შევჩენკოსაც მალოროსიელ პოეტსა და მხატვარს ეძახდნენ, რომლის ენაც ველიკორუსულის სამხრეთულ განშტოებად თუ დიალექტად მიაჩნდათ.

თუ რუსებისთვის პუშკინი „ჩვენი ყველაფერია“, შევჩენკო უკრაინელებისთვის „ყველაფერზე უფრო ყველაფერია“. უკრაინულ ენაში შევჩენკოზე უფრო ყოვლისმომცველი ცნება მხოლოდ თვით ცნება „უკრაინაა“, შევჩენკო უკრაინელისთვის ერთია, ერთადერთია, სამყაროს ჭიპია და მას აქ ვერ გაეჯიბრები. არც ღირს გაჯიბრება, რადგან სინამდვილეში საქმე გვაქვს სულ სხვა მოვლენასთან, სულ სხვა ფენომენტთან. უკრაინელის წარმოდგენით ტარას შევჩენკო არის აბსოლუტი, უზეშთაესი სუბსტანტი, რომელმაც საკუთარი შემოქმედებიდან, როგორც სავაოფმა თიხიდან ადამი, გამოძერწა თვითონ იგი, შთაბერა საკუთარი სული და შთააგონა: შენ ხარ უკრაინელი, მშობლიური მიწა-წყლის ბატონ-პატრონი, ექმენ მას ფარად და მცველად, იმედად და ნუგეშად აწ და მარადის, უკუნითი უკუნისამდე!

ეროვნული თვითშეგნების მატარებელ დღევანდელ უკრაინელს ვერ დააჯერებ, რომ მისი სათაყვანო გმირი და ყველაზე დიდი უკრაინელი დედამიწის ზურგზე ამავე დროს იყო სრულიად მიწიერი არსება და, როგორც ყველა ძეხორცეული, ცოდვის შვილი, რომისა და სიგარის მოყვარული, ქალების მეტრფე, მოქეიფე და პეტერბურგის მოდური სალონების სასურველი სტუმარი, რომელიც ისე იმშვენებდა მაღალ წიგნებში ტრიალს, გენერლებთან, თავადებთან და მებატონეებთან, თავის კლასობრივ მტრებთან, მეგობრულ ურთიერთობას, რომ თითქოს არც ნაყმევარი ყოფილა და არც ნასაღდათარი. დიახ, ბევრი ვინმე მოწმობს, რომ ეს ნამდვილად ასე იყო, მაგრამ კაცს ენა არ მოგიბრუნდება პოეტის გასამტყუნებლად: იგი დაჟინებით ცდილობდა წუთისოფლისთვის პირდაპირ ხელიდან გამოეგლიჯა მიწიერი სიამტკბილობა, რაც მას ჯერ გაუხარებლამ ყმობამ, მერე კი გადასახლება არ აღირსა. დღევანდელი ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, თავის დროზე შევჩენკო იყო ავან-

გარდისტი მხატვარი და მწერალი, სკანდალური ლექსებისა და პოემების ავტორი, თავზეხელაღებული ბოჰემა, რომელსაც განგებამ უამრავ განსაცდელსა და სატანჯველთან ერთად უზარმაზარი ნიჭი და მის დასახარჯად მეტად სპეციფიკური გარემო და მცირე დრო უბოძა. ამ „ყმა-ინტელიგენტის“ გარეგნული დარდიმანდობა, ჩემი აზრით, უსათუოდ სიყმაწვილის კომპლექსებისგან განთავისუფლების მცდელობაც იყო.

„ზოგის ცხოვრებაში შეიძლება დაითვალო მწუხარების დღეები, მის ცხოვრებაში კი — ბედნიერებისა,“ წერდა მხატვარი ლევ ჟემჩუნიკოვი და, ასეთ კაცს მართლაც ბევრი რამე უნდა ეპატიოს. თუმცა საპატიებელი მას არც არაფერი ჩაუდენია.

შევჩენკოსადმი თანამემამულეთა თითქმის საკრალური დამოკიდებულება კარგად შენიშნა უკრაინაში დავით გურამიშვილის საფლავის მოსაძებნად ჩასულმა კონსტანტინე გამსახურდიამ, რომელიც თავის „უკრაინის თემიდში“ 1930 წელს წერდა: „ჯერაც არ შეწყვეტილა შევჩენკოს პიროვნების გალევანდება, მისი ხსოვნა პირამიდალურად იზრდება აწ გათვითცნობიერებული უკრაინის ნაციის წარმოდგენაში... იგი მარტო მწერალი როდია უკრაინელთათვის, არამედ უკრაინის კულტურული პატრიოტიზმის მამამთავარი, დიდი რეფორმატორი და ნაციონალური კულტურის დამფუძნებელი“.

და მართლაც, ტარას შევჩენკომ თავისი „კობზარი“ ერთმა პირველთაგანმა გაუნაღდა უკვდავება თავის ერს, ენას, კულტურას, დიდ სულიერ მემკვიდრეობას.

„კობზარი“ ყველა დროის უდიდესი, უკვდავი, სისხლითა და ცრემლით გაჯერებული უკრაინული წიგნია, რომელშიც სევდაცა და სიხარულიც, სასოწარკვეთაცა და მომავლის ურყევი რწმენაც უღრმესად და უვნებიანესადაა გამოხატული.

ამავე დროს „კობზარი“ უთუოდ აღმსარებლური, მეტად პიროვნული, ინტიმური ხასიათის წიგნიცაა. სტატისტიკის მოყვარულებს დაუთვლიათ, რომ მასში ნაცვალსახელი „მე“ 1261-ჯერაა ნახსენები. ავტორი ყველაფერს საკუთარი პოზიციიდან უმზერს, აღიქვამს, აფასებს. მისი ყოველი სტრიქონი, ბანალურად რომ ვთქვათ, გამოწრთობილია საკუთარი სულის ქურაში, დამშვენებულია ოსტატის პირადი დამლით, რაც განსაკუთრებულ ხიბლსა და დამაჯერებლობას მატებს მათ.

ენისა და მხატვრული ფორმის უფაქიხესი შეგრძნება, სახისა და აზრის სისადავე, თვით ცხოვრებიდან აღებული პოეტური

შინაარსის მრავალსახოვნება, იდეალურისა და ინდივიდუალურის მთლიანობა — აი, „კობზარის“ ღირსებათა არასრული ნუსხა, რაც იზიდავდა და კვლავაც მიიზიდავს მშვენიერისა და ამაღლებულის თავყანისმცემელთ.

ტარას შევჩენკომ მოახერხა თავისი დიადი კრებული სამშობლოს სადარაჯოზე, მისი ხელშეუხებლობის საგუშაგოზე დაეყენებინა, რამაც მეფის ხელისუფლება სერიოზულად დააფრთხო. იმის შიშით, ვაითუ უკრაინული წიგნების შემდგომ გამოცემას მოსახლეობის სეპარატისტული და ანტიმეფური განწყობილებები მოჰყვესო, 1863 წლის 30 ივლისს რუსეთის იმპერიის შინაგან საქმეთა მინისტრმა პეტრე ვალუევმა ტერიტორიულ საცენზურო კომიტეტებს საიღუმლო ცირკულარი დაუგზავნა რელიგიური და სასწავლო-საგანმანათლებლო წიგნების „მალოროსიულ“ ენაზე გამოცემის აკრძალვის შესახებ. მართალია, იგი არ ეხებოდა მხატვრული ლიტერატურის ბეჭდვას, მაგრამ, სამწუხაროდ, სულ მალე ასეთი დროც დადგა: რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრე მესამემ 1876 წლის 18 მაისს გერმანულ ქალაქ ბად-ემსში ხელი მოაწერა განკარგულებას, რომელიც უკრაინული ენის კულტურის სფეროდან გამომდევნას და მხოლოდ სასაუბრო-ყოფითი სფეროთი შემოფარგვლას ითვალისწინებდა. იგი უკვე პირდაპირ კრძალავდა უკრაინულ ენაზე ნებისმიერი წიგნის ბეჭდვას, სპექტაკლის დადგმას, სიმღერის სასცენო შესრულებას, სკოლებში სწავლებას.

ეს დოკუმენტი ცნობილია როგორც „ემსკის ბრძანებულება“ და „ვალუევის ცირკულართან“ ერთად ითვლება თვითმპყრობელობის ერთ-ერთ ყველაზე ქსენოფობურ და სამარცხვინო „საკანონმდებლო“ აქტად.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ „კობზარი“ იყო ის უმთავრესი ძალა, რომელმაც მოიგერია იმპერიის არნახული ვანდალური შემოტევა, უკეთუ მისი ყოველი სტრიქონი დაღადებდა თვითმყოფადი ენის, პოეზიისა და კულტურის არსებობას, ამიტომაც ვერ შესძლო ცარიზმმა უკრაინული ლიტერატურის მოსპობა, თუმცა გარკვეულ ეტაპზე მისი განვითარების შეფერხება მოახერხა.

ქართველი კაცის წარმოდგენაში „კობზარი“ უთუოდ გამოიწვევს „დავითიანის“ პარალელს. როგორც მათი ავტორები ჰგვანან ერთმანეთს, ასევე მათი წიგნებიც. ერის ისტორიაში ჩაწნული ავტობიოგრაფია, ერის უბედობის ფონზე დახატული

საკუთარი უბედობა, — აი, ის მაგისტრალური ხაზები, რომლებიც აერთებს და ანათესავებს ამ ორ დიდ შემოქმედს.

არსებობს მათ ბიოგრაფიებში საინტერესო ანტიპარალელებიც: 24 წლის გურამიშვილი ლეკებმა დაატყვევეს; 24 წლის შევჩენკო რუსმა ინტელიგენტებმა ყმობიდან გამოისყიდეს; 24 წელიწადი გურამიშვილი მემამულე იყო; 24 წელიწადი შევჩენკო მემამულის ყმა იყო; და ბოლოს, კვლავ მსგავსება: შევჩენკო, ისევე როგორც გურამიშვილი, უშვილდობოდ გადაეგო. კაცმა რომ თქვას, პირადი ცხოვრების მოსაწყობად მას არც დრო ჰქონია და არც პირობები. ხმაში ბზარგაპარული მაინც წაიოცნებებდა ხანდისხან: სახლს დავიდგამ, ბაღს გავაშენებ და ჩემს პატარა სამოთხეში ვინეტარებო, მაგრამ ეს თვითდამშვიდება უფრო იყო, ვიდრე ნამდვილი ოცნება.

ტარას შევჩენკოს მთელი შემოქმედება გამსჭვალულია ღრმა სევდით ზაპოროჟიის სიჩის დანგრევის, ეროვნული დამოუკიდებლობის დაკარგვის გამო. ამ მხრივ იგი მოგვაგონებს ქართველ რომანტიკოსებს — ალ. ჭავჭავაძეს, გრ. ორბელიანს, ნ. ბარათაშვილს. როგორ ჰგავს მისი: „არ არის ქვეყნად სხვა უკრაინა, სხვა დნიპროც ქვეყნად აღარსად არი“, გრ. ორბელიანის თითქმის აკნიდან ნაცნობ სტრიქონებს: „სხვა საქართველო სად არი, რომელი კუთხე ქვეყნისა!“

ასევე პირდაპირი გადაძახილი ისმის შევჩენკოსა და ილიას ამ სტრიქონებს შორის:

ასჯერ მტრისას ძილი, ძილი,
სამშვიდობოს ძილი

ტ. შევჩენკო

ოჰ, ღმერთო, ღმერთო, სულ ძილი, ძილი,
როსღა გვეღირსოს ჩვენ გაღვიძება.

ი. ჭავჭავაძე

შევჩენკოს პოეზია განსაკუთრებით ეხმიანება „ბედი ქართლისაში“ წამოჭრილ პრობლემებს, ოღონდ კობზარი უფრო აქიაქებს ბოგდან ხმელნიცკის, ვიდრე ბარათაშვილი ერეკლე მეორეს.

ამ ორ დიდ პოეტზე საუბრისას ლიტერატურის ისტორიაში ჩახედულ ქართველ მკითხველს შეუძლებელია კიდევ

ერთი საინტერესო ასოციაცია არ აღეძრას. ზოგს იგი იქნებ ხელოვნურადაც მოეჩვენოს, მაგრამ ნუ ვიჩქარებთ დასკვნის გამოტანას და ვენდოთ აზრის ლოგიკურ მდინარებას, რაც პირადად მე შემდეგნაირად წარმომიდგება:

რუსეთ-კავკასიის ომმა სხვა მრავალთა შორის ორი გენი-ალური ნაწარმოები შვა — ბარათაშვილის „მერანი“ და შევჩენკოს „კავკასია“. მართალია, მათი დაწერის მიზეზები კარდინალურად განსხვავებული იყო: ქართველ პოეტს კალამი ხელში ააღებინა მთიელთა მიერ ღვიძლი ბიძის ილია ორბელიანის მოტაცებამ (რომლის განთავისუფლებაც მერე მოხერხდა), შევჩენკოს კი ასევე მათ მიერ მხატვრის, 1844 წლის ხელნაწერი „კობზარის“ დამსურათებლის, რუსეთის არმიის ოფიცრის იაკობ დე ბალმენის მკვლელობამ. წარმოშობით ფრანგი ბალმენი ჩერნიგოვის მხარეში დაიბადა, იყო ერთი წლით უფროსი შევჩენკოზე, ჰქონდა მასთან ხანმოკლე ნაცნობობა, რაც მეგობრობაში გადაიზარდა. კავკასიის ფრონტზე მისმა დაღუპვამ პოეტი შესძრა, მაგრამ, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე დიდი ხელოვანის შემოქმედებაში, პირადი განცდები გასცდნენ ამ კონკრეტულ ფაქტს და უზარმაზარი საზოგადოებრივი ჟღერადობა შეიძინეს.

ასევე მწარედ განიცადა თავისი უახლოესი ნათესავის ტრაგიკული ბედი ნიკოლოზ ბარათაშვილმა, რომელმაც შექმნა განსაცვიფრებლად ემოციური და ამასთანავე ფილოსოფიური განსჯით აღსავსე ლექსი, „თავისუფალი გონების უნივერსალურ განძად“ (გ. ასათიანი) რომ აღიქმება.

მკითხველი, რომელმაც არ იცის „მერანის“ დაწერის წინაისტორია, მისი ტექსტის მიხედვით ვერ მიხვდება („კავკასიისაგან“ განსხვავებით) თუ რამ დააწერინა იგი პოეტს. ამავე დროს ბარათაშვილს აქვს ერთი ფრიად გრძელსათაურიანი ლექსი „ომი საქართველოს თავადაზნაურ-გლეხთა პირის-პირ დაღისტნისა და ჩეჩნელთა, წელსა 1844-სა, მძღვანელობისა ქვეშე ღუბერნიის მარშლის თავადის დიმიტრი თამაზის ძის ორბელიანისა“, რომელშიც ხოტბაშესხმულია თანამემამულეების მიერ მთიელ მეზობლებთან შეტაკებისას გამოჩენილი გმირობა. აქ ბარათაშვილი და შევჩენკო დგანან სხვადასხვა, აბსოლუტურად ურთიერთსაწინააღმდეგო პოზიციებზე; მიზეზი, რა თქმა უნდა, დიდი ქართველი პოეტის რეაქციულ სულისკვეთებაში კი არა იმ ის, ტორიულ რეალიებშია საძებნი, რომლებიც მოწმობენ კავკასიელ ერთა არაერთსახოვან ურთიერთობებზე (მსოფლიოში

ძნელად მოსაძებნია მეზობელი ქვეყნები, რომლებსაც მუდამ მეგობრული, უღრუბლო დამოკიდებულება ჰქონოდათ).

მას შემდეგ, რაც ჩრდილოეთ კავკასია გამუსულმანდა, უძველესი მართლმადიდებლური ქვეყანა საქართველო სხვადასხვა ჯურის მთიელ ტომთა პერმანენტულ თავდასხმებს განიცდიდა. ეს თავდასხმები კატასტროფული გახდა XVIII საუკუნის დასაწყისში, როცა ირან-თურქეთის მიერ დანაწევრებულ და შიდაფეოდალური შუღლით დაუძლურებულ ჩვენს ქვეყანას მათი გაძლება უკვე არ შეეძლო. ჩრდილოელ მეზობელთა პატარ-პატარა, კარგად აღჭურვილი და მობილური რაზმები ხან აქ, ხან იქ მოულოდნელად გამოჩნდებოდნენ ხოლმე, იტაცებდნენ გოგო-ბიჭებს, ქონებას, მიერეკებოდნენ საქონელს. მთიელთა ერთ-ერთი ასეთი ავაზაკური თავდასხმის მსხვერპლი გახდა დავით გურამიშვილიც.

კავკასია, სამწუხაროდ, (ან იქნებ სულაც საბედნიეროდ!) არასოდეს ყოფილა ერთიანი პოლიტიკური და, მით უფრო, ენობრივ-კულტურული ორგანიზმი. ეს ერთის მხრივ ხელს უწყობდა ამ მხარის მრავალი ეთნოსის უნიკალური მატერიალური და მხატვრული კულტურის განვითარებასა და შენახვას, მისი სამყაროს მინიატურულ მოდელებად გადაქცევას, მეორეს მხრივ კი მათი დაქსაქსულობა, გათიშულობა, რელიგიისა და ადათ-წესების განსხვავება ხშირად იწვევდა მათ შორის მტრობას, რამაც ისინი საბოლოოდ ჩაუგდო ხელში უზარმაზარ მტაცებელს — რუსეთის იმპერიას, რომელიც გამუდმებით იფართოებდა საზღვრებს ყველა შესაძლო მიმართულებით.

უნდა ითქვას, რომ ცარიზმის სტრატეგოსები მოხერხებულად იყენებდნენ კავკასიელ ხალხთა ისტორიულ-კულტურული განვითარების, მენტალიტეტის, ტემპერამენტის, მთლიანად ეროვნული ხასიათის თავისებურებებს. მათ მიზნად დაისახეს კავკასიის კოლონიალური ათვისება და ამ მიზნის მისაღწევად ცდილობდნენ არ დაეშვათ თვით კავკასიელთა ურთიერთდაახლოება. იყენებდნენ ყველა ნებადართულ თუ აკრძალულ ხერხს „გათიშე და იბატონეს“ პრინციპის სამოქმედოდ. (როცა, მაგალითად, 1915 წელს თურქეთში სომეხთა ხოცვა-ჟლეტა დაიწყო, მეფის ხელისუფლებამ ლტოლვილები არ შეუშვა მათ ისტორიულ სამშობლოში და ისინი ნახევრადგამაჰმადიანებულ სამხრეთ საქართველოში ჩაასახლა, რათა იქ ყოველი შემთხვევისთვის ეთნიკური კონფლიქტის დაკონსერვებული კერა ჰქონოდა).

რუსეთს, სხვათა შორის, არასოდეს დაუმაღლავს სურვილი დაემორჩილებინა მთელი კავკასია, ექცია იგი იმპერიის სამხრეთ ფორპოსტად, საუკუნოდ დამკვიდრებულიყო შავი ზღვის სანაპიროზე. ამ მიზნისკენ იგი ოთხი საუკუნე მოდიოდა. მოდიოდა ჯიუტად, ნაბიჯ-ნაბიჯ, ადამიანურ თუ მატერიალურ რესურსთა დაუზოგავად.

რუსეთმა დროებით მართლაც დაიმორჩილა კავკასია. ზოგიერთი ერი მას “ნებაყოფლობით” ორმხრივი დიპლომატიური ხელშეკრულების საფუძველზე შეუერთდა, რომელიც სულ მალე ცალმხრივად გაითელა. ზოგიერთმა კიდევ ხანგრძლივი წინააღმდეგობის შემდეგ ხმალი ქარქაშში ჩააგო და თავი ისე მოაჩვენა, თითქოს დანებდა. დამორჩილების მაგალითი, თანაც მრავლისმეტყველი, საკმარისად იყო. დამარცხებისა და ტყვედ აყვანის შემდეგ დაღესტნის დიდი იმამი შამილი რუსულ ელიტაში შედის, მისი ვაჟები იმპერიის არმიის გენერლები ხდებიან, დამორჩილებულ კავკასიელ ერთა წარმამადგენლებისგან იქმნება ეგრეთწოდებული “ველური დივიზია”, ხოლო რჩეული ჩეჩენი მეომრები კი (კინალამ „ბოევიკები“ დაწვერე!) ხელმწიფის ოჯახს იცავენ. მე უკვე არას ვამბობ ბევრ ქართველ დიდებულზე, რომლებიც აქტიურად ავსებდნენ რუსული გენერალიტეტის რიგებს. მათ, ვინც დამარცხებას არ ურიგდება, ძალით ასახლებენ ეთნიკური სამშობლოს გარეთ. (ეს უცილო ფაქტი, სხვათაშორის, მოწმობს იმას, რომ ერთა დეპორტაცია სულაც არაა სტალინის გამონაკონი).

მთელი ეთნოსების მშობლიური ადგილებიდან აყრა, რამაც საბჭოთა პერიოდში მართლაც ამაზრზენ მასშტაბს მიაღწია, XIX საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ გამოცდილი პრაქტიკის პედანტური გაგრძელება იყო; რუსეთთან კავკასიის „მშვიდობიანი“ მიერთების შემდეგ მკვიდრი ადგილებიდან გაასახლეს აფხაზები, ჩერქეზები, უბიხები (ამ უკვე გამქრალი ერის ტრაგიკულ ბედზე შეგიძლიათ წაიკითხოთ აფხაზი მწერლის ბაგრატ შინქუბას წინში „უკანასკნელი უბიხი“. იმ საშინელ დროთა სახსოვრად აფხაზურ ენაში დღემდე არსებობს სევდიანი სიტყვა „მაჰაჯირი“, რაც ძალით გაძევებულს, დეპორტირებულს ნიშნავს).

უკრაინელი პოეტი „კავკასიაში“ დაუნდობლად ახევს ნიღაბს იმპერიული ამბიციებით შეპყრობილ მჩაგვრელებსა და დამპყრობლებს, მათ, ვინც სინამდვილეში „ლაქიები, პირფერები, ღვთისგან შეჩვენებულნი“ არიან, იგი შესაშური პირდაპირობითა

და შემართებით ააშკარავენს დიდმპყრობელური შოვინიზმის მთელ ანატომიას, გვიჩვენებს ადგილობრივი ხალხების მიმართ შეუფარავ ცინიზმსა და ღრმა უპატივცემლობას ოფიციალური ხელისუფლების მხრიდან, რომელსაც სურს, რომ მზის სინათლისთვისაც ხარკს უხდიდნენ.

საინფორმაციო საბაზმა, როგორც დღეს იტყვიან ხოლმე, ორი სხვადასხვა ეროვნების პოეტში, ორი განსხვავებული რეაქცია გამოიწვია. ბარათაშვილს მან გაუძმაფრა ისტორიული ხსოვნა, თვალწინ გაუცოცხლა ლეკიანობის სურათები, შეეჩენკოს კი ერთხელ კიდევ შეახსენა თუ ვის უღელქვეშ გმინავდა მისი სამშობლო. „კავკასიაში“ შეეჩენკო ამხელს ცარიზმს არა მარტო როგორც უკრაინის ჯალათს, არამედ სხვა მრავალ ერთა სულთამხედელსაც და სწორედ ესაა მისი შემართების ქვაკუთხედი.

სლავი შეეჩენკო კი არ იწონებს, არამედ გადაჭრით გმობს „სლავური იარაღის“ აგრესიულობას, სლავი მეფის დიდმპყრობელურ მადას. კავკასიას იგი უყურებს კეთილმოსურნის, მეგობრის, თანამოაზრის თვალთ. რადგან ახსოვს იმავე „განმანათლებლების“ მიერ გაქვლილი მშობლიური ისტორია, გათხრილ-გაძარცვული ყორღანებიდან რომ შემოჰდალადებს მას.

შეეჩენკომ კალმის ძუნწი მოსმით გადმოგვცა რუსული ტირანიის ცინიკური არსი, რაც სავსებით დაადასტურა საბჭოურმა სინამდვილემაც:

ჩვენ თვალუწვდენი გვაქვს მიწა-წყალი,
აღუწყავია ციმბირის მადლი.
ციხეში გვიზის მავნე და მტერი!
მოლდაველის და ფინელის ჩათვლით
ყველა ენაზე დუმს ყველა ერი,
ნეტარებს რადგან...

აშკარაა მასშტაბურობა და ყოვლისმომცველობა პოეტური დაკვირვებისა, რომელშიც ფოკუსირებულია დამონებულ ხალხთა ეროვნული ტრაგედიები:

გვერდით ჯალათი დგას ამაზრზენი,
ხოლო სიმართლეს მთვრალივით სძინავს.

შეეჩენკო დაურიდებლად დადგა სიმართლისა და სამართლიანობის, სიკეთისა და კეთილშობილების მხარეზე, მან გულახდილად გამოხატა ძალადობითა და მკრეხელობით

გამოწვეული აღშფოთება, მრისხანედ გაამათრახა ეროვნული ქედმაღლობა და სიყოფიერება.

იმავე „უკრაინის თემიდში“ კონსტანტინე გამსახურდია გოგოლზე საუბრისას, ჰქონდა რა მხედველობაში მისი უკრაინული წარმოშობა, წერს: ვერც ერთი რუსი ვერ შენიშნავდა ასე მკაფიოდ რუსული ცხოვრების უარყოფით მხარეებსო. მსგავსი რამ შეიძლება ითქვას შეეჩენკოზეც, რომელიც თავის სახელოვან მოძმესავით არა მარტო ამჩნევდა მათ, არამედ ამხელდა კიდევ. მისი „კავკასია“ თავისებური კოდექსია უკრაინული ლიტერატურის სახელმძღვანელოს, მხატვრული მანიფესტია მისი სულიერი პირველსაწყისებისა.

გულუბრყვილობა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ „კავკასია“ მხოლოდ კავკასიაზეა. როგორც ყველა ჭეშმარიტად გამორჩეულ ქმნილებას, მასაც აქვს პირდაპირი და სიმბოლური შინაარსი. ერთი შეხედვით შიშველი პუბლიცისტური რეჩიტატივის მიღმა ილანდება უფრო რთული, მეტაფორული დონე, რომელსაც ჰქმნის პრომეთეოსის, თავად კავკასიისა და უკრაინის სამი ურთიერთდაკავშირებული მხატვრული სახე.

სადღაც, ძალიან შორს, ბინდმოგარსულ მთებს იქით ჩაკარგულა პრომეთეოსის მარადიული ტანჯვის რომანტიკული და ამასთანავე ტრაგიკული მხარე. პრომეთეოსი — სიკეთის უკვდავი სიმბოლო — უსიტყვოდ იტანს ყველა განსაცდელს, რათა ადამიანებს უჩვენოს სიმტკიცისა და გამძლეობის მაგალითი, დაარწმუნოს ისინი ბოროტების წინააღმდეგ თუნდაც საკუთარი წამების ფასად ბრძოლის აუცილებლობაში (“პრომეთე, ღირდა? — ღირდა, ცხადია! — მან ღრუბლებიდან მომიგო ასე!..“ — ადასტურებს თითქოს ამ აზრს ლინა კოსტენკო).

კავკასია პოემაში წარმოსდგება როგორც არწივის მიერ დაძიძგნილი რაინდის განზოგადებული სახე, რომლის პორტრეტული დახასიათებისთვის ავტორს ჰყოფნის რამდენიმე ტრადიციულად გავრცელებული შტრიხი („მთებს გადაღმა მთები...“, „მჭადი...“ და სხვა), რადგან მისთვის მთავარია არა რეალური კავკასიის გამოწველივით დახატვა, არამედ თავისუფლებისმოყვარე მთიელთა ძარცვის, შეურაცხყოფის, ოკუპაციის დამაჯერებლად ჩვენება. ამ თვალსაზრისით პოეტი აღწევს მაქსიმალურ ეფექტს: მის მიერ გაშარუებული ყვეფი, არამზადა დამპყრობელი მკითხველში ცალსახა ზიზღსა და უარყოფას იწვევს.

იმავე მძარცველის მიერ კავკასიის ეპოპეამდე დიდი ხნით ადრე გავერანებული უკრაინის სახე აგვირგვინებს პოეტის ფიქრს თავისუფლებაზე, ეროვნულ ღირსებაზე, სულის სიდიადეზე.

საბჭოთა „ხალხთა მეგობრობის“ ეპოქაში, როცა არ იყო მიღებული (უფრო სწორად — ნებადართული) „უხერხულ“ წარსულზე საუბარი, „კავკასიამ“ თითქოს დაკარგა პოლიტიკური სიმწვავე და მას განიხილავენ მხოლოდ როგორც მაღალმხატვრულ პოეტურ ნაწარმოებს. რუსულ-კავკასიური კონფლიქტის ახალმა აფეთქებამ, ჩეჩნეთში ფართომასშტაბური სამხედრო ოპერაციების გაშლამ, 2008 წლის აგვისტოში კი საქართველოზე რუსეთის ვერაგულმა თავდასხმამ და მთელ სამხრეთ კავკასიაში შექმნილმა დაძაბულმა ვითარებამ ისევ გააღვივა ინტერესი შევჩენკოს პოემის მიმართ, რომელშიც დრო თითქოს გაყინულა და მარადიულ აწმყოდ ქცეულა. ნაწარმოების ლიტერატურული, სოციალური თუ ისტორიული კონტექსტი თითქმის არ შეცვლილა, შეიცვალენ მხოლოდ მოქმედი პირები და შემსრულებლები.

ტარას შევჩენკოს პოემა „კავკასია“ კვლავ შეგვახსენებს მისი ძირითადი პოსტულატების პლანეტარულ მნიშვნელობასა და აქტუალობას, შეგვახსენებს ერთა და სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის უალტერნატივობას, კულტურათა შორის მუდმივი დიალოგის აუცილებლობას.

თანამედროვეობის პრიზმიდან დანახული ნამყო და ბოლო ნერვამდე გაშიშვლებული აწმყო შევჩენკოს ბობოქარი პოეზიის ორი უმთავრესი, მაცოცხლებელი წყარო. მის პიროვნებაში განუმეორებელი უშუალობით შეერწყა ერთმანეთს დინჯი ეპიკოსისა და ფიცხელი სატირიკოსის ელვარე ნიჭი.

„ფოლადის გული უნდა გქონდეს, სურათი რომ დახატო, პოეტს ფოლადის გული სჭირდება, რათა საკუთარ თავში ლექსი დააფრთიანოს,“ — შენიშნავდა თავის დღიურში დელაკრუა. თუ ეს მართლა ასეა, მაშინ შევჩენკოს, პოეტსა და მხატვარს, ორმაგი ფოლადის გული სჭირდებოდა. და იგი მართლაც წკრიალებდა ნაწრთობი ფოლადივით, მისი ღრმა, ბროლივით სუფთა ოცნებებებისა და იმედების კამერტონივით.

ყველას გვახსოვს აკაკის უღრმესი გულისტკივილითა და ამავე დროს მამულიშვილური გულახდილობით ნათქვამი: „ფურთხის ღირსი ხარ, შენ, საქართველო!..“ ასევე ახსოვს და ვერც ვერასოდეს დაივიწყებს უკრაინა ეროვნული

სიამაყის გრძობადაკარგულ მოლაყბეთა მიმართ შევჩენკოს გამანადგურებელ სარკაზმს, რომელიც ჩაქსოვილია პოემაში „მკვდარ, ცოცხალ და ჯერარშობილ თანამემამულეებს ჩემსას უკრაინასა და უკრაინის მიღმა ჩემი მეგობრული უსტარი:“

„მოგოლებო, მოგოლებო,“
გეტყვით გერმანელი.
თქვენ ხართ ოქროს ტამერლანის
ბადიშები ბნელი.

გეტყვით იგი: „სლავები ხართ!“
თავს დაუკრავთ: „ვართო!“
სახელოვან დიდ პაპათა
მოღვმა უწადმართო.

თანამემამულეთადმი ასეთი გააფთრებული შეტევის, მათი მწარედ დატუქსვის უფლება მხოლოდ ერის წინამძღოლსა და წინასწარმეტყველს ჰქონდა და თუმცა თვითონ შევჩენკოს პრაქტიკული მოქმედების საშუალება არ გააჩნდა, მისი ბასრი, უღმობელი სიტყვა თავისას მაინც აკეთებდა.

შევჩენკოს ახლო მეგობრის პანტელეიმონ კულიშის ნათქვამია: „მან ფართოდ ჩაიხუტა გულში უკრაინა თავისი ყორღანებითა და სისხლიანი, საშინელი სახელ-დიდებით, და ხალხის ნამდერი აქცია ფერწერად იმისა თუ რა იყო და რა არის ამჟამად უკრაინაში... და იმ დროიდან ჩვენში ყველანი დაიყვნენ ცოცხლებად და მკვდრებად, და კიდევ დიდხანს დაიყოფიან“.

ცხოვრებაში ბედნიერ პოეტებს იშვიათად შეხვდებით. ტარას შევჩენკო, როგორც პიროვნება, ერთი ყველაზე უბედურთაგანი იყო, მაგრამ მან იცოდა, რომ იტანჯებოდა უკრაინისთვის, მისი მერმისისთვის და ეს შთააგონებდა შემოქმედებით სიქველეს, ცხოვრებისეულ გამირობას.

დიახ, ტარას შევჩენკო პირად ცხოვრებაში უბედური იყო, მაგრამ პარადოქსი ის გახლავთ, რომ ამჟამად ძნელია მასზე ბედნიერი პოეტის დასახელება. მისი სახელი ძვირფასი და მახლობელია ყველასთვის, ვისთვისაც ძვირფასი და მახლობელია წმინდა ადამიანური გრძობები და მისწრაფებები, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მარადიული იდეალები.

გასული საუკუნის ოთხმოციანი წლების დამდეგს უკრაინაში დაწესდა ლიტერატურისა და ხელოვნების დღესასწაული, რომელიც ყოველწლიურად შევჩენკოს დაბადების

დღეს, ცხრა მარტს იწყება. ჩვენში გავრცელებული სახალხო დღესასწაულების ანალოგიით „ტარასობა“ მოუხდებოდა მას. ერთ-ერთ ასეთ „ტარასობაზე“ ირაკლი აბაშიძე მოიწვიეს. მახსოვს, როგორ იქუნა ტაშიმა კიევის საოპერო თეატრის ხალხით გაჭედებულ დარბაზში, როცა ბატონმა ირაკლიმ თქვა: მე ერთი მცირედთაგანი გახლავართ ცოცხლად დარჩენილთა შორის, ვინც 1939 წელს შევჩენკოსადმი მიძღვნილ პირველ დიდ ზეიმზე კანევიში ქუდმოხდილი იდგაო.

შორეული დრო გაიხსენა გამოჩენილმა პოეტმა. მე მაშინ დაბადებულნიც არ ვიყავი. როგორც ბევრმა ჩემმა თანატოლმა, შევჩენკო „ანდერძის“ სიმონ ჩიქოვანისეული თარგმანით გავიცანი. მერე ბედმა დიდი ხნით ჩამიყვანა კიევიში, მაზიარა უკრაინული ენის მშვენიერებას, საუკუნოდ მომხიბლა კობზარის ღვთაებრივი ლექსით. დღეს უკვე ნიშანდობლივად მეჩვენება, რომ კიევის შემდეგ პირველად სწორედ კანევიში მოვხვდი.

ჩვენ უთენია დაფუყევით დნიპროს დინებას, გაღმა-გამოღმა შეფენილი ჩანდა სოფელი. ქარის წისკილი ფრთებს იქნევდა, როგორც პროპელერს, და იმ დღეს ჩვენი მეგზურობა ქარმა ინება. გვცემდა სურნელი ნაჩალარის და ნაყანევის, დნიპროს ახსოვდა, ბორისთენი რომ ერქვა წინათ. თეთრად გახაზეს თოლიებმა „რაკეტის“ მინა, და საწიერზე სიზმარივით აღჩნდა კანევი. ჩვენ დავინახეთ: ფრიალოდან სივრცეს მშობლიურს ჩაფიქრებული გასცქეროდა ლექსის სარდალი, სინდისის, ქვეყნის, მომავლის წინ ალაღმართალი, და ჭეშმარიტად საამსოფლიო. მე მისი წიგნი სასთუმალთან ხშირად მდებია, მიგრძნია გესლი უკრაინის მოსისხლე მტერთა და რასაც იგი აღტყინებით დე ბალმენს სწერდა, კავკასს დიდების შარავანდად შემონთებია. ჩვენ დავინახეთ: აფოფრილი იყო ტყე-ველი, შემოგარენი მიაგავდა ვეება ოფორტს. ლექსის სარდალი გასცქეროდა დინებას, როგორც იქ, იორდანეს წმინდა ზვირთებს ნათლისმცემელი.

ეროვნული გენიის მარადიულ სავანემდე მოგზაურობა დიდი ხანია იქცა თავისებურ წმინდა რიტუალად ყველასთვის, ვისაც სურს შეიცნოს და გაიგოს კაზაკთა გვარჯილაგი, შევჩენკო ხომ

უკრაინისთვის არა მარტო დიდი პოეტი და მხატვარია, არამედ მისი უკვდავების სიმბოლოცაა, უცვლელი სულიერი, ზნეობრივი და ესთეტიკური ორიენტირია საუკუნეთა ორომტრიალში. შევჩენკოს ბაგეებით უკრაინამ მსოფლიოს უთხრა განუმეორებელი სიტყვა და ამით სამუდამოდ განსაზღვრა თავისი კუთვნილი ადგილი უკვდავთა თანავარსკვლავედში.

შემდეგაც არა ერთგზის ვმდგარვარ ჩერნეჩის გორაზე საზეიმო წუთებში, როცა „გელები უსამანო, დნიპროც, კბოდეც სველი“, სხვადასხვა ერების წამომადგენლებთან ერთად აყურადებდნენ „ანდერძის“ მძლავრ აკორდებს და ჩვეულებრივ სადავ დღეებშიც, როცა ნაკრძალის საზეიმო სიხუმეს მხოლოდ ბუღბუღლთა გალობა არღვევდა.

რაზე უნდა იფიქრო ქართველმა კაცმა აქ, ამ დიად კვარცხლბეკთან, სადაც განისვენებს ნეშტი ერთი ყველაზე უგამოჩენილესი ადამიანისა, რომელიც კი ოდესმე ამ ქვეყნად დაბადებულა? რა თქმა უნდა, იმაზე თუ რითაა ძვირფასი არა მარტო შენთვის, არამედ შენი ქვეყნისთვისაც კობზარის ხსოვნა. მისი მწერლური და მხატვრული მემკვიდრეობა.

შევჩენკოს პიროვნების პირველი ქართველი შემფასებელი იყო გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე დიმიტრი ყიფიანი. პეტერბურგიდან გამოგზავნილ წერილში იგი მეუღლეს უზიარებს 1860 წლის 10 სექტემბერს პასაჟში გამართული ლიტერატურული კითხვით მიღებულ შთაბეჭდილებებს: „კითხულობდნენ: ბენედიქტოვი — მშვენივრად, ჩვენი პოლონსკი, იგი აქ ახლა შესანიშნავი პოეტია, — კარგად, მაიკოვი — მშვენივრად, დოსტოევსკი, პისემსკი — საშუალოდ და შევჩენკო, მალოროსიელი პოეტი და მხატვარი, საუცხოოდ. დარბაზი გაჭედილი იყო“.

ქართველებთან ურთიერთობა შევჩენკოს ჯერ კიდევ პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიიდან ჰქონდა. 1837 წლიდან იქ სწავლობდა მისი თანატოლი გრიგოლ მაისურაძე, შემდგომში ცნობილი რეალისტი მხატვარი; ისიც შევჩენკოსავით ნაყმევი იყო, მაგრამ ჩლუნგი ენგელგარდტისგან განსხვავებით მისი მებატონე აღექსანდრე ჭავჭავაძე ადამიანის ნიჭს პატივს სცემდა, ამიტომაც სწავლასმოწყურებულ ახალგაზდას არა მარტო თავისუფლება უბოძა, არამედ ხელიც წააშველა და კარლ ბრიულოვის კლასში მოაწყო.

ლეგენდად იქცა შევჩენკოს ერთადერთი შეხვედრა ოცი წლის აკაკი წერეთელთან პეტერბურში, პროფესორ კოსტო-

მაროვის ბინაში. უკრაინელი პოეტი ჭაბუკ თანამოსაუბრეს ეკითხებოდა ქართულ ანბანზე, ლიტერატურაზე, ისტორიაზე და მოსმენილით აღრფოვანებულმა შესძახა თურმე: „რა ბევრი რამა აქვს საერთო ამ ხალხს ჩვენს ხალხთან!“

პოეტები შეთანხმებულან ხშირად შეხვედროდნენ ერთმანეთს, მაგრამ, სამწუხაროდ, აკაკის მალე ტიფი შეეყარა, შევჩენკო კი მოულოდნელად გარდაიცვალა.

ქართველ პოეტს სიცოცხლის ბოლომდე გამოჰყვა კობზარისადმი სიყვარული და პატივისცემა, რაც მან გულწრფელად დაადასტურა არა მარტო თავის წერილობით მოგონებებში, არამედ საჯარო სიტყვაშიც, რომლითაც შევჩენკოს ასი წლის იუბილეზე შეკრებილ თბილისელ უკრაინელებს მიმართა. როცა აკაკის უთქვამს: ასეთ დიდ ადამიანებს მხოლოდ დიდი ერი წარმოშობს, მაგრამ ისინი გარდა საკუთარი ერისა სხვებსაც ეკუთვნიან და ამიტომ ნება გვიბოძეთ, რომ ჩვენც, ქართველებიც, შევუერთდეთ თქვენს დღესასწაულს და პატივი ვცეთ დიდი უკრაინელის ხსოვნასო, მთელი დარბაზი ფეხზე წამომდგარა და ხანგრძლივი ოვაცია გაუმართავს. (სხვათაშორის, ერთი სარწმუნო წყაროს მიხედვით იმ საიუბილეო საღამოს მთელი შემოსავალი — 97 მანეთი და 60 კაპიკი კიევში, შევჩენკოს ძეგლის ასაგები ფონდის ანგარიშზე გადაუგზავნიათ).

დიდი უკრაინელი პოეტისადმი აკაკის განსაკუთრებულ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ მის მემორიალურ სახლ-მუზეუმში ახლაც ინახება ავტორის სიცოცხლეში, 1860 წელს გამოცემული „კობზარი“.

სასიამოვნოა, რომ ეს ჭეშმარიტად დიადი წიგნი არა მარტო ჩვენს დღეთაებრივ მგოსანს ხიბლავდა. ჯერ კიდევ 1877 წელს ხალხოსანმა მწერალმა ნიკო ლომოურმა კიევში ყოფნისას თარგმნა იქიდან პოემა „მუშა ქალი“, რომელიც უურნალ „ივერიაში“ დაბეჭდა ილია ჭავჭავაძემ. სწორედ ამ პუბლიკაციით (1881 წლის მაისი) იწყება შევჩენკოს შემოქმედების პოპულარიზაცია საქართველოში. ჩვენი პესტალოცი იაკობ გოგებაშვილი, რომელსაც ესმოდა ქართველ მთარგმნელთა მიერ მისი მხატვრულად ათვისების აუცილებლობა, წერდა: „რუსეთის იმპერიის საზღვრებში მოქცეულია, სხვათა შორის, ერთი ხალხი, რომლის ბედი ძლიერ ემსგავსება საქართველოს ბედსა და რომლის შვილთა შორის კაი ხანია დაიბადა და აღიზარდა თანაგრძნობა და სიმპატია საქართველოსადმი. ამ ქვეყანას ჰქვია უკრაინა, ანუ მალოროსია, ამ სიმპატიურის ქვეყ-

ნის დიდებას და სიამაყეს შეადგენს ერთი საოცარი ნიჭით შემკული მგოსანი... მე მოგახსენებთ შევჩენკოზე, რომელიც იყო შვილი მოძვე გლეხისა და პირადად თავის თავზე გამოსც, ადა უმძიმესი უღელი ბატონ-ყმობისა...“

მიუხედავად შესაზარის ბედისა, რომელიც წილად ჰხვდა შევჩენკოს, მან შეჰქმნა თავისს საყვარელს დედა-ენაზე იმისთანა მომხიბლავი პოეტური ქმნილებანი, რომ ისინი ახლა გადათარგმნილი არიან ყველა მთავარ კულტურულს ენაზე და დიდის სიხარბით იკითხებიან. მხოლოდ არ ამშვენებენ ივინი იმ ერთს ენას, რომლის მდგომარეობასა და ტანჯვა-წვალებაზე ზედ გამოჭრილი არიან. ამ სამწუხარო გამოკლებას შეადგენს ქართული ენა, ქართული ლიტერატურა, რომელსაც შევჩენკოს უკვდავი ქმნილებანი, ვიმეორებ, ბევრად უფრო შეესაბამებიან, ვიდრე სხვა ენებსა და ერებსა.

აღვნიშნავთ რა ამას, გურჩევ ჩვენებურ პოეტებს გაამდიდრონ ჩვენი ლიტერატურა შევჩენკოს ქმნილებათა თარგმანებით.“

ტარას შევჩენკოს შემოქმედების ქართულ ლიტერატურა, სთან შინაგანი ნათესაობის ასეთივე ღრმა გაგებას ავლენდა და მკითხველთა მასებადმე მისი მიტანის აუცილებლობას ქადაგებდა პედაგოგი და ლიტერატორი ალექსანდრე გარსევანიშვილი თავის საჯარო ლექციაში „ტარას შევჩენკოს პოეზიის მნიშვნელობა“, რომელიც მან 1911 წლის მარტში წაიკითხა ქუთაისის სახალხო უნივერსიტეტში. „თავის მოძმეებს და მთელ კაცობრიობას შევჩენკომ დაუმტკიცა თუ რა მდიდარია უკრაინელთა ენა და რა დიდებული, შინაარსით სავსე წარსული ჰქონიათ მათ“, — შენიშნავდა ავტორი. ერთი წლის შემდეგ ქუთაისში გამოვიდა გარსევანიშვილის ბროშურა „უკრაინის პოეტი — ტარას შევჩენკო“.

ასე თანდათან, მაგრამ დაბეჯითებით მზადდებოდა ნიადაგი შევჩენკოს შემოქმედების ქართულად სათარგმნად, რაც რეალობად მხოლოდ გასული საუკუნის ოცდაათიან წლებში იქცა. და აქ ძნელია გადავაფასოთ სიმონ ჩიქოვანის, მისი წიგნების ერთ-ერთი აქტიური მთარგმნელის, შემდგენლისა და რედაქტორის როლი და მონდომება. ქართულად ზედიზედ ქვეყნდება შევჩენკოს პოემები „კატერინა“ (თარგმნა სიმონ ჩიქოვანმა, 1936), „სიზმარი“ (თარგმნა დავით გაჩეჩილაძემ, 1937), „კავკასია“ (თარგმნა ნიკოლო მიწიშვილმა, 1937), „ჰაიდამაკები“ (თარგმნა კოლაუ ნადირაძემ, 1938), ხოლო 1939 წელს, შევჩენკოს დაბადებიდან 125 წლისთავისთვის ქართულად

პირველად გამოქვეყნდა „კობზარი“. ხსენებულ მთარგმნელებს შეუერთდნენ ირაკლი აბაშიძე, ალექსანდრე აბაშელი, კარლო კალაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, იასამანი და ბევრი სხვა.

ომისშემდგომ წლებში შევჩენკო კვლავ მოვიდა ქართველ მკითხველთან. („კობზარი“, 1952; „რჩეული“, 1961; „ოთხი პოემა“, 1964). პოეტის დაბადების 150 წლისთავისთვის სხვადასხვა გამომცემლობებში გამოვიდა თენგიზ ბუაჩიძისა და გრიგოლ ნადარეიშვილის მონოგრაფიები „ცხოვრება კობზარისა“ და „ტარას შევჩენკო ქართულ ლიტერატურაში“. აგრეთვე ლექსებისა და სტატიების კრებული „ტარას შევჩენკოს — ქართველი მწერლები“. 1989 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა ჯანსუღ ჩარკვიანის მიერ თარგმნილი ტარას შევჩენკოს ლირიკა. საგულისხმოა აგრეთვე ამირან ასანიძის მიერ პრესაში გამოქვეყნებული შევჩენკოს ლექსებისა და პოემების ცალკეული თარგმანები. რამდენჯერმე დაისტამბა ჩემს მიერ თარგმნილი შევჩენკოც.

ტარას შევჩენკოს ცხოვრებისა და შემოქმედების სხვადასხვა ასპექტებს შეხებიან თავიანთ წერილებსა თუ გამოკვლევებში კონსტანტინე გამსახურდია, კორნელი კეკელიძე, ლევან ასათიანი, სიმონ ჩიქოვანი, სერგი ჭილაია, გიორგი ნატროშვილი, ბესარიონ ულენტი, თთარ ბაქანიძე, ალექსანდრე მუშკუდიანი და სხვები. დარწმუნებული ვარ, რომ დიდი უკრაინელი პოეტის შემოქმედების შესწავლა, თარგმნა და პოპულარიზაცია საქართველოში კვლავაც წარმატებით გაგრძელდება.

ეს მით უფრო სავარაუდოა, რადგან შევჩენკოს ყველა მკითხველს საკუთარი „კობზარი“ აქვს, მისთვის რაღაცით გამორჩეული ლექსებითა და პოემებით, რომელთა ინტერპრეტაციაც იქნებ სულაც არ ემთხვეოდეს ზოგადად მიღებულს, დაკანონებულს, ქრესტომათიულად ქცეულს; იგი ძალიან სახალხოა და ძალიან პირადულიც, ამიტომ არც მე ვარ გამო-ნაკლისი მათ შორის, ვინც ვერ გაექცა მსგავს ცთუნებას და

არა მარტო მონიშნა „თავისი შევჩენკო“, არამედ სცადა კიდევ მისი თარგმნა მშობლიურ ენაზე. არ დავმაღავ, ჩემთვის მნიშვნელოვანი იყო და მსურდა ამაში სხვებიც დამერწმუნებინა, რომ უკრაინელთა უპირველესი პოეტი, აწ უკვე ერის მამად და წინასწარმეტყველად შერაცხული, არა მარტო რევოლუციონერი-დემოკრატია, არამედ უნაზესი ლირიკოსიც, რომელმაც საოცარი თრთოლვითა და სიფაქიზით გვაზიარა თავის უინტიმურეს განცდებს, დიდი გულახდილობით ჩაგვახედა პირად სულიერ სამყაროში და გაგვანდო ის წამიერი აღმაფრენებიცა და მარადიული ტკივილებიც, მის მოუწყობელ, აწეწილ, მღელვარე ცხოვრებას ნიადაგ თან რომ ახლდა. მინდოდა ქართველ მკითხველს მიახლოებით მაინც ეგრძნო შემოქმედებითი მასშტაბები ხელოვანისა, რომელსაც განგებამ მიწიერი ცხოვრებისთვის ტრაგიკულად მცირე დრო გამოუზომა, მაგრამ მაინც დააცალა საშინელი ყმობიდან, გულქვა მებატონის ხელის ბიჭობიდან აკადემიკოსობამდე, საყოველთაო-სახალხო მგოსნობამდე აღზევება.

შევჩენკოზე ფიქრისას ერთი ძველი ბერძნული მითი მახსენდება ხოლმე: როცა პერსევსმა თავი მოკვეთა მედუზა გორგონას, მოკლულის სისხლიდან იშვა პეგასი. ჭაბუკმა ბელე-როფონტმა პეგასი შეკაზმა და მასზე ამხედრებულმა სძლია ქიმერა. შევჩენკოს სიტყვა მე წარმომიდგენია იმ შეუდრეკელ მხედრად, რომელიც ებრძვის და ამარცხებს ბოროტებას, სიძულვილს და სივერაგეს და მიჰქრის მზისკენ, რათა მას კვლავ არ მოეგრაგნოს შავი ღრუბლები, რათა იქიდანაც ჩამოგვძახოს:

იბრძოლეთ და გაიმარჯვებთ,
ღმერთიმც დაგეხმაროთ!
თქვენკენაა სამართალი,
შეებაც სანეტარო.

რაულ ჩილაჩავა

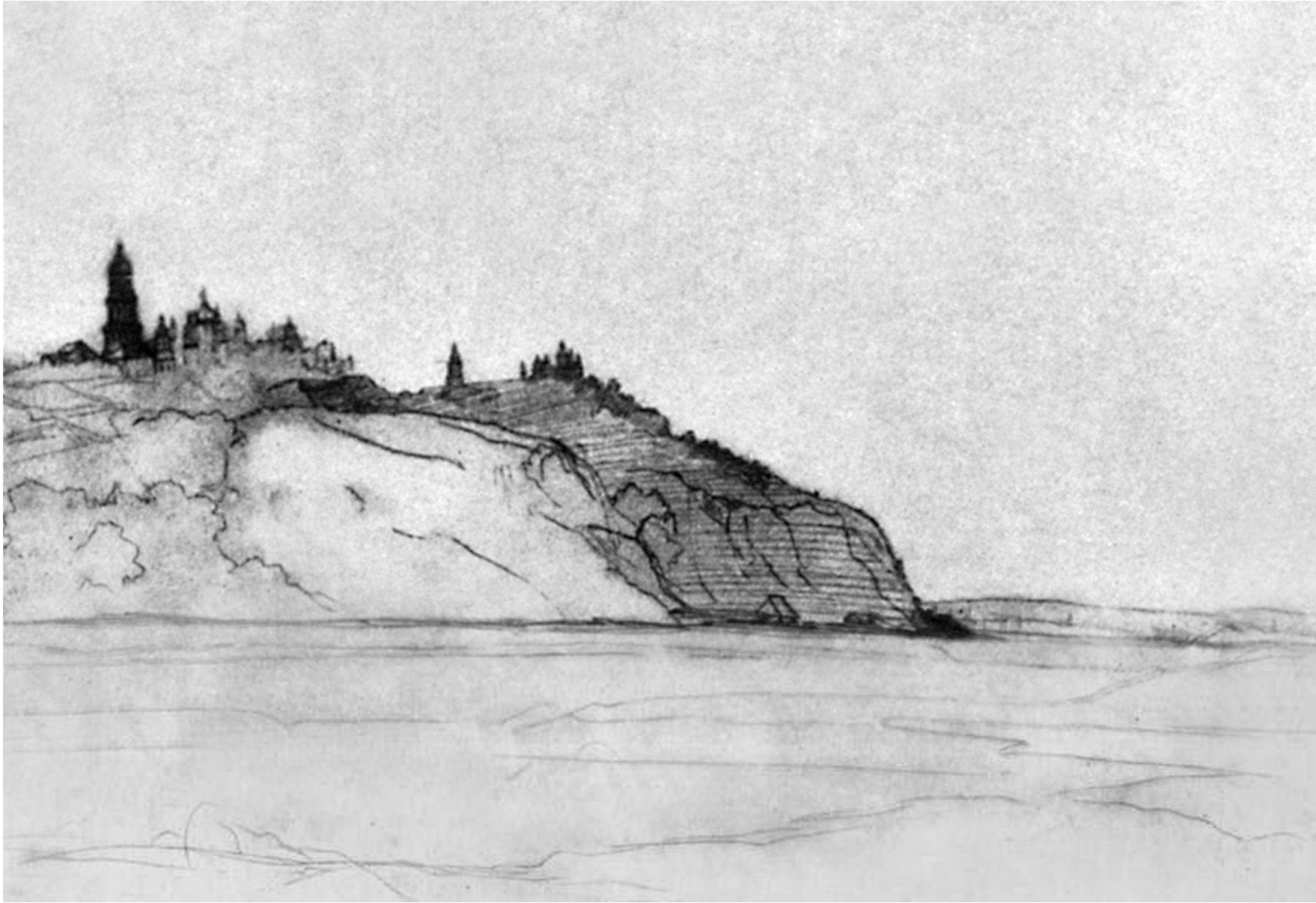

ДУМИ
МОЇ...

ჴიქნა
ჩვენ...

ПРИЧИННА

(Уривок)

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць не в ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

[1837, С.-Петербурґ]

ბათვალუღი

(ნაწყვეტი)

ღრიალებს და კვნესის დნიპრო ვრცელი,
ღმუიღს იწყებს გუღმოსუღი ქარი,
მადღღ ძეწნებს გაუზნიქა წელი,
მთად აღმართა ტაღღღ ბობოქარი.
ღრუბლებიღან ფერმიხდიღი მთვარე
იმზირება ზოგჯერ ნება-ნება,
ვით ლურჯ ზღვაში ნავი მონარნარე,
ხან ჩაყვინთავს, ხანაც გამოჩნდება.
ჯერ მამღები არ იწყებენ ყივიღს,
არსით ისმის ხორციეღის ჩქამი,
ჭოტი ხმას სცემს ჭოტის გადაკივიღს
და კოპიტის ჭრიაღღღღ ღამით.

[1837, ს.-პეტერბურგი]

* * *

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило.
Поливали сльози... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?..
Не питали б люде, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? «Нічого робить»,
Не сказали б на сміх...

Квіти мої, діти!
Нащо ж вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...
Може, знайдеться дівоче

Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи, —
Я більше не хочу.
Одну сльозу з очей карих —
І пан над панами!

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!

* * *

ფიქრნო ჩემნო, ფიქრნო ჩემნო,
მტანჯავთ შინ თუ გარეთ!
ქალაღდს ასე სევდიანად
რატომ დაეპწკარეთ?..
რატომ ქარმა არ გაგფანტათ
მტვრად ტრამალსა შინა?
უბედობამ ჩვილ ყრმასავით
რად არ მიგაძინათ?..

დასაცინად გშობათ უბედობამ სწორედ,
გცემდათ ცრემლის თქეში... ნეტამც დაეტბორეთ,
ჩაეტანეთ ზღვაში, გაერიყეთ ველად...
არ მკითხავდა ხალხი, რა მაქვს სატკივარი,
რამ მაქცია ასე ბედის მაწყვევლეღად,
რა მაწუხებს, რა მჭირს? „უსაქმური არი“,
არ იტყოდნენ ქირღვით...

შვილნო, შლილნო ვარდად!
რად მიყვარდით, რატომ გეველებოდით თავზე?
თუ იქნება ქვეყნად თუნდაც ერთი გული,
თქვენთან ერთად მოთქმით რომ ეტიროს ასე...
იქნებ ვპოვოთ თაფლისთვალა,
აღვად ანასვეტი,
ვინც ამ ლექსზე ატირდება,
სხვა რა მინდა მეტი.
კურცხალიც და... შევიქნები
ყველა პანის პანი!

ფიქრნო ჩემნო, ფიქრნო ჩემნო,
რად შეჰკარით გზანი!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі,
Козацьку громаду
З булавами, з бунчугами
Збирать на пораду.
Нехай душі козацькії
В Україні витають —
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий — море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили — гори, —
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остило...

თაფლისფერი თვალების და
შავთა წარბთა გამო
გული წუხდა, იცინოდა,
სიტყვაც ჰქონდა ამო,
ამ სიტყვებში ცოცხლდებოდა
ღამეები ბნელი,
მწვანე ბაღი, ქალიშვილის
კოცნა სანატრელი...
უკრაინის ყორღანები
ცად რომ აიწვერა,
გული თრთოდა, არ უნდოდა
უცხოეთში მღერა...
არ უნდოდა თოვლში, ტყეში,
კაზაკების ჯარი
დაენახა უფლის კვერთხქვეშ
სათათბიროდ მღგარი.
სულნო კაზაკებისანო,
შინ მშვიდობით ვლიდეთ. —
იქ სივრცეა, ხალისია,
ყველგან — კიდით-კიდე...
აწ გარდასულ შვეების დარად
ბორგავს დნიპროს ჩქერი,
ზედ ცისკიდეს ებჯინება
ყორღანების წვერი.
იქ შობილა, უბეღვია,
კაზაკების ჯილაგს;
იქ თათრებით, შლიახტებით
ველი მოფენილა,
ველი გვამებს დაუფარავს...
და როს შეწყდა ჯგლეთა,

Лягла спочить... А тим часом
 Виросла могила,
 А над нею орел чорний
 Сторожем літає,
 І про неї добрим людям
 Кобзарі співають,
 Все співають, як діялось,
 Сліпі небораки, —
 Бо дотепні... А я... а я
 Тільки вмію плакати,
 Тільки сльози за Україну...
 А слова — немає...
 А за лихо... Та щур йому!
 Хто його не знає!
 А надто той, що дивиться
 На людей душою, —
 Пекло йому на сім світі,
 А на тім...

Журбою

Не накличу собі долі,
 Коли так не маю.
 Нехай злидні живуть три дні —
 Я їх заховаю,
 Заховаю змію люту
 Коло свого серця,
 Щоб вороги не бачили,
 Як лихо сміється...
 Нехай думка, як той ворон,
 Літає та кряче,
 А серденько соловейком
 Щебече та плаче

მცის ყორღანი აღიმართა
 ხსოვნად ჩავლილ დღეთა.
 ყორღანს ორბი დასტრიალებს —
 კუპრისფერი მცველი,
 ხალხს აღელვებს კობზარების
 სიმღერები მწველი,
 ძველ დიდებას მისტირიან
 ბრძელები უსახლკარო, —
 უჭრით ენა... მე კი მხოლოდ
 ძალმიძს ცრემლი ვღვარო,
 ვტირი უკრაინის გამო...
 სიტყვებგაფანტული...
 ფუ, ამნაირ უბედობას!
 დაგვიწყლულა გული!
 უფრო იგი, ვინც გვიყურებს
 სულში შუქჩამდგარი, —
 აქ ჯოჯოხეთს არ ასცდება,
 იქ კი...

გლოვის ზარით
 ბედს როგორღა დავიურვებ,
 როს ვაება მომდევს.
 ვინც შხამს გვითესს, სამ დღეს ვლიდეს,
 მეოთხე დღეს მოკვდეს.
 გულის ფსკერზე დავიმარხავ
 ბოროტ გველის წიწილს,
 რომ ართვალმა ვერ უსმინოს
 უბედობის სიცილს...
 დაე, ფიქრი ყორანივით
 ჩხაოდეს და ფრენდეს,
 ხოლო გული, ვით ბუღბუღი
 ტიროდეს და სტვენდეს

Нишком — люди не побачать,
 То й не засміються...
 Не втирайте ж мої сльози,
 Нехай собі лються,
 Чуже поле поливають
 Щодня і щоночі,
 Поки, поки... не засиплють
 Чужим піском очі...
 Отаке-то... А що робить?
 Журба не поможе.
 Хто ж сироті завидує —
 Карай того, боже!

Думи мої, думи мої,
 Квіти мої, діти!
 Виростав вас, доглядав вас, —
 Де ж мені вас діти?
 В Україну ідіть, діти!
 В нашу Україну,
 Попідтинню, сиротами,
 А я — тут загину.
 Там знайдете щире серце
 І слово ласкаве,
 Там знайдете щиру правду,
 А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько,
 Моя Україно,
 Моїх діток нерозумних,
 Як свою дитину.

(1839, С.-Петербург)

ჩუმად — ხალხი თუ ვერ ნახავს,
 არც დაგვცინებს მაშინ...
 ნუ შემიწმენდთ ცრემლის ნაკადს,
 ვიყო ცრემლის ღვრაში,
 მოვრწყო უცხო მინდორ-ველი
 ვაითა და ვიშით,
 სანამ, სანამ... დამივსებდნენ
 თვალებს უცხო ქვიშით...
 სხვა რაღა ვქნა?... მშველის კია,
 დარდად დავიღვენთო.
 ვისაც ობლის შემურდება, —
 არ დაინდო, ღმერთო!

ფიქრნო ჩემნო, ფიქრნო ჩემნო,
 შვილებივით გზრდიდით!
 აწ რა გიყოთ, რა გირჩიოთ,
 წინ ხომ გზაა დიდი!
 უკრაინას მიაშურეთ!
 გელით უკრაინა,
 იქ ობლებად იწანწალეთ,
 მე აქ მედოს ბინა.
 იქ იპოვით ალალ გულს და
 სიტყვას ალერსიანს,
 იქ იპოვით ნაღდ სიმართლეს
 და დიდებას მზიანს...

უკრაინავ, დედავ ჩემო,
 დიდო მემარტვილე,
 შენს უგუნურ შვილებს დახვდი,
 ვით საკუთარ შვილებს.

(1839, ს.-პეტერბურგი)

ДО ОСНОВ'ЯНЕНКА

Б'ють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив!
Нема Січі; очерети
У Дніпра питають:
«Де то наші діти ділись,
Де вони гуляють?»
Чайка скиглить літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.
На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаються у буйного:
«Де наші панують?»
Де панують, бенкетують?»
Де ви забарились?»
Вернітеся! дивітеся —
Жита похилились,
Де паслися ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров ляха, татарина
Морем червоніла...
Вернітеся!» — «Не вернуться! —
Заграло, сказало
Синє море. — Не вернуться,
Навіки пропали!»

ოსნოვიანენკოსადგი

ქუსს ჭორომი; როგორც როსმე,
ბრწყინავს მთვარის ჯავარი...
გაქრა სიჩი, არც იგია —
დიდი მხედართმთავარი!
გაქრა სიჩი; დნიპროს ტალღებს
ეკითხება ლაქაში:
„სად არიან შვილნი ჩვენნი,
რომ ვერ ვხედავთ აქა, შინ?“
ფრენს თოლია, ფრენს და წივის,
შვილებს გლოვობს ფრთამალი;
მზეზე თბება, ქარში ხმება
კაზაკების ტრამალი.
იმ ტრამალზე ყორღანები
დგანან გულნატკენები;
დნიპროს ჰკითხვენ: „რომელ მხარეს
ბატონობენ ჩვენები?
ბატონობენ, ქეიფობენ?
არ სურთ შინ დაბრუნება?
დაგვიბრუნდით! ნახეთ, ყანას
ქარი ესაღბუნება,
სად ცხენები ძოვდნენ თქვენი,
რკინა რეკდა ნაღისა,
სად ღიახის, თათრის სისხლი
ზღვას ღებავდა ალისფრად.
„დაგვიბრუნდით!“ — „ვერასოდეს! —
გვითხრა ლურჯმა ზღვამათ. —
ვეღარ ნახავთ დაბრუნებულთ,
ლოდინია ამათ!“

Правда, море, правда, синє!
 Така їх доля:
 Не вернуться сподівані,
 Не вернеться воля,
 Не вернуться запорожці,
 Не встануть гетьмани,
 Не покриють Україну
 Червоні жупани!
 Обідрана, сиротою
 Понад Дніпром плаче;
 Тяжко-важко сиротині,
 А ніхто не бачить...
 Тільки ворог, що сміється...
 Смійся, лютий враже!
 Та не дуже, бо все гине, —
 Слава не поляже;
 Не поляже, а розкаже,
 Що діялось в світі,
 Чия правда, чия кривда
 І чий ми діти.
 Наша дума, наша пісня
 Не вмере, не загине...
 От де, люде, наша слава,
 Слава України!
 Без золота, без каменю,
 Без хитрої мови,
 А голосна та правдива,
 Як господа слово.
 Чи так, батьку отамане?
 Чи правду співаю?

დიახ, ზღვაო, დიახ, ლურჯო!
 ბედმა დახშო კარები:
 შვებას ველარ მოგვიტანენ
 მარად სანუკვარები,
 არ მოგვივლენ სიხელები,
 ჰეტმანებიც, გჯეროდეს,
 ვერ იხილავს უკრაინა
 წითელ ტყაპუჭს ვეროდეს!
 მწირ-ობოლი, განძარცული,
 შეჰგლოვს დნიპრო-მდინარეს;
 უჭირს, უმძიმს უდედმამოს,
 მაგრამ მხსნელი ვინ არის!..
 მხოლოდ მტერმა გაიცინა...
 გულის ჭია ახარა!
 ქვეყნად კვდება ყველაფერი,
 სახელი კი — აღარა;
 ის იცოცხლებს, მოგვიყვება,
 ვით ბრუნავდა სოფელი,
 ვინ სწორია, ვინ — მტყუანი,
 ვინ ვისია მშობელი.
 ჩვენი ლექსი, ჩვენი ჰანგი
 არც როს დაიბინდება...
 ისინია, ჯამაათნო,
 უკრაინის დიდება!
 რაღად უნდა ოქრო-ვერცხლი,
 მოხვეჭილი დავითა,
 მართალი და მქუხარეა
 უფლის სიტყვასავითა.
 მარქვი მამავ, ატამანო,
 მართალს ვმღერი, ნეტავი?

Ех, якби-то!.. Та що й казать?
Кебети не маю.
А до того — Московщина,
Кругом чужі люде.
«Не потурай», — може, скажеш,
Та що з того буде?
Насміються на псалом той,
Що виллю сльозами;
Насміються... Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!
Поборовся б і я, може,
Якби малось сили;
Заспівав би, — був голосок,
Та позички з'їли.
Отаке-то лихо тяжке,
Батьку ти мій, друже!
Блуджу в снігах та сам собі:
«Ой не шуми, луже!»
Не втну більше. А ти, батьку,
Як сам здоров знаєш;
Тебе люде поважають,
Добрий голос маєш;
Співай же їм, мій голубе,
Про Січ, про могили,
Коли яку насипали,
Кого положили.
Про старину, про те диво,
Що було, минуло...
Утни, батьку, щоб нехотя
На весь світ почули,

აბა, რა ვთქვა!.. საავკარგო
აღარ შემრჩა მე თავი.
ვერ წაუხვალ მოსკოვს, ირგვლივ
უცხო ხალხი ხშირია.
იქნებ მითხრა, შეეშვიო,
ვითომ რა ხეირია!
საგალობლებს დასცინებენ,
მე რომ ცრემლად მაწვება;
დასცინებენ... მიჭირს, მამავ,
მტრების გვერდით გაძლება!
იქნებ კიდევ მეჯახირა,
ძალას ვგრძნობდე უწინდელს;
ვიმღერებდი, ხმა არ მყოფნის,
რადგან სხვას დავუწინდე.
ასეთია, მამავ, ჩემი
ხვედრი ოხერ-ტიალი!
ვდგავარ თოვლში და ვჩურჩულებ:
„ტყეო, გეყო შრიალი.“
მეტს ვერ შევძლებ. შენ კი, მამავ,
უწყი, თქმა მსურს მე რისი;
ხალხს უყვარხარ, პატივს გცემენ,
ხმაც გაქვს შესაფერისი;
მაშ, შეაქე სანატრელო,
სიხი და ყორღანები,
ვის ან როდის აღუმართავს,
ვისი დასავანები.
იმ საკვირველ წარსულს აქეთ,
რომ მორჩა და გასრულდა...
მიდი, მამავ, გააგონე
მთელ სამყაროს, რაც გსურდა,

Що діялось в Україні,
За що погибала,
За що слава козацька
На всім світі стала!
Утни, батьку, орле сизий!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу,
Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,
Як дівчина під вербою
Гриця заспіває.
Нехай ще раз усміхнеться
Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю,
В чужій домовині.

(1839, С.-Петербурґ)

რაც გადახდა უკრაინას,
რაც არ დაიბინდება,
მიღეთს რატომ მოსდებია
კაზაკების დიდება!
მიდი, მამავ, მიდი, ორბო!
ცხელი ცრემლი მადინე,
კიდევ ერთხელ უკრაინის
ნახვა მომაწადინე,
კიდევ ერთხელ გამაგონე
ზღვის ზვირთების ჯახება,
ქეწნის ჩრდილში ქალიშვილის
ლალი შემოძახება.
კიდევ ერთხელ გააცინე
გული ჩემი ყარიბი,
ამ სხვის მიწას სხვის კუბოთი
სანამ მივებარები.

(1839 წ. ს.-პეტერბურგი)

როზრიტა მოგილა

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
«Молилася, турбувалася,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широких світі, —
Панувала... Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колиці б задушила,
Під серцем приспала.

ბათხრილი ძორღანი

მიწავ წყნარო, მხარეც ტკბილო,
ჩემო უკრაინავ!
რად გბილწავენ, რად გღუპავენ,
დედა, რატომ გმინავ?
ან თუ აღარ გიწირია
დილაადრიანად?
ადათ-წესი შვილებს შენსას
არ ასწავლე განა?
„მიწირია, მილოცია,
ვმდგარვარ მიწყივ ზეზე,
შვილებს ვზრდიდი, ვასწავლიდი
ძველთა ადათ-წესებს.
და შვილებიც იზრდებოდნენ
ყვავილების დარად,
არც ისეა, ცისქვეშეთში
ჩემი უამიც მდგარა, —
უამიც მდგარა... ეჰ, ბოგდანო!
ჭკუათხელო შვილო!
ახლა ნახე უკრაინა,
მისი რილო-ჭრილო,
რომ გარწევდა, გიმღეროდა
თავის უბედობას,
მომღერალი ცრემლებიდან
გასცქეროდა მყოფადს.
ეჰ, ბოგდანო, ბოგდან ჩემო!
რომ სცოდნოდა შენი,
აკვანშივე გაგაქრობდა
დედის განახენი.

Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай рие, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати».
Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? — Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.

9 октябры 1843,
Березань

ჩემი სტეპი ურიას და
გადამთიელს დარჩა.
შვილებს ერგოთ უცხო მხარეს
უცხოთათვის გარჯა.
შრება დნიპრო, ძმაი ჩემი,
მტოვებს ცოცხალ-მკვდარი
და ყორღანებს უსაყვარლესს
თხრის მოსკალის ბარი...
დაე, თხაროს, ამოთხაროს,
რაც არ დაკარგვია,
მიეხმარონ გარეწრებიც,
ჯერ არ არის გვიან,
რათა მოსკალს არ დაადგეს
ნამეტანი ჯაფა,
რათა დედას აღარ შერჩეს
დაბებკილი კაბაც.
ტანჯეთ, დედა, არაკაცნო,
მიდით, მიდით, აბა!“
ყორღანები ოთხივ მხარეს
გათხრილია ახლა.
რას ეძებდნენ, მანდ, ნეტავი?
შიგ რა დაუმარხავთ
მოხუც მშობლებს? — ეჰა, კარგო,
ის რომ გვაპოვნინა, რაც იქ დაუმარხავთ,“ —
იშვებს დედაც, შვილიც, დღეს რომ მცველი არ ჰყავთ.

1843 წ. 9 ოქტომბერი,
ბერეზანი

* * *

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?
Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни, моє серце, навіки засни,
Невкрите, розбите, — а люд навісний
Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

13 ноября 1844, СПб

* * *

რატომ მიმძიმს ასე, რატომ მომეწყინა,
გული რატომ მოთქვამს, ქვითინებს და ყვირის,
ვით მშიერი ბავშვი? გულო, რატომ გმინავ,
იქნებ გამიმხილო შენი გასაჭირი!
გწყურია თუ გშია თუ ძილის დროს ელი?
დაიძინე გულო, საუკუნო ძილით.
დაე, მძვინვარებდეს ხალხი გონშემლილი,
შენ კი, გულო, გულზე დაიკრიფე ხელი!

1844 წ. 13 ნოემბერი, სპბ

За думою дума роєм вилітає;
 Одна давить серце, друга роздирає,
 А третя тихо, тихесенько плаче
 У самому серці, може, й бог не бачить.

Кому ж її покажу я,
 І хто тую мову
 Привітає, угадає
 Великеє слово?
 Всі оглухли — похилились
 В кайданах... байдуже...
 Ти смієшся, а я плачу,
 Великий мій друже.
 А що вродить з того плачу?
 Боголова, брате...
 Не заревуть в Україні
 Вольнії гармати.
 Не заріже батько сина,
 Своєї дитини,
 За честь, славу, за братерство,
 За волю Вкраїни.
 Не заріже: викохає
 Та й продасть в різницю
 Москалеві. Цєбто, бачиш,
 Лепта удовиці
 Престолові-отечеству
 Та німоті плата.
 Нехай, брате. А ми будем
 Сміяться та плакати.

30 декабря 1844, С.-Петербург

მიფრინავენ ფიქრნი ერთმანეთის კვალად;
 ერთი ისრად მხვდება, მეორე კი ჭკვალად,
 მესამე კი ჩუმად ცრემლის დენით დალბა
 კაკალ გულში, ღმერთი ვერც კი ხედავს, ალბათ.

ვის გავანდო ფიქრი ჩემი,
 ანდა ვილა იტყვის
 სადიდებელს, საფერებელს
 უდიადეს სიტყვის?
 ყველა ყრუა, — ადევთ ხუნდი
 ან არ უშვებთ ხარო...
 შენ იცინი, მე კი ვტირი,
 დიდო მეგობარო.
 იმ ცრემლებზე რა ამოვა?
 სარეველა, ძმაო...
 აღარ შესძრავს უკრაინას
 ზარბაზნების ხმაო.
 არ განგმირავს შვილს მშობელი,
 არ აძგერებს მახვილს,
 არ შესწირავს უკრაინას
 დიდებას და სახელს.
 არ შესწირავს: გაზრდის მორჩილს,
 რომ მიჰყიდოს შვილი
 მოსკალს. აჰა, ესააო
 ქვრივ-ოხერის წვლილი,
 ტახტისა და „ოტეჩესტვოს“
 ხარკად გაღებული.
 აგრემც, ძმაო. იცინის და
 ტირის ჩვენი გული!

1844 წ. 30 დეკემბერი, ს.-პეტერბურგი

* * *

Не завидуй багатому:
Багатий не знає
Ні приятні, ні любові —
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному:
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зійдуться,
Та любо, та тихо,
Як у раї, — а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

4 октября 1845
Миргород

* * *

მდიდრის ნულარ შეგშურდება:
მდიდარმა არ იცის
ალარც ძმობა-სიყვარული,
ალარც დაცვა ფიცის.
ნურც ძლიერის შეგშურდება,
იგი ძალას გატანს.
ნუ გშურს სახელოვანისაც,
სახელოვანს სხვათა
სიყვარული მიტომ ერგო,
რომ აღელვებთ მისი
მძიმე ცრემლით მიღწეული
ელვარება მყისი.
ხოლო როცა ახალგაზრდებს
თვალს შეავლებ, გჯერა:
სამოთხეა, მაგრამ იქვე
დაქრის ბედისწერა.
მაშ, ნულარ გშურს ნურავისი,
გაიხედე ირგვლივ:
სამოთხე არც მიწაზეა,
არც ცაშია იგი.

1845 წლის 4 ოქტომბერი,
მირგოროდი

* * *

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати,
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.
Оженись на вольній волі,
На козацькій долі;
Яка буде, така й буде,
Чи гола, то й гола.
Та ніхто не докучає
І не розважає —
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.
Удвох. Кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакати,
Як ніхто не бачить.

4 октябры 1845
Миргород

* * *

ნუ შეირთავ მდიდარს ცოლად,
მოგიხურავს კარებს,
ნუ შეირთავ უპოვარსაც,
ძილს არ მოგაკარებს.
დაიწყვილე მხოლოდ შეება,
კაზაკური გზნება;
მოხდეს ის, რაც უნდა მოხდეს,
რაც განგებას ნებავს.
მაგრამ არვინ არ მაწუხებს,
აღარც არვინ მართობს, —
რა მტკივა და რატომ მტკივა,
მე მეხება მარტო.
თითქოს ორნი ტირილშიაც
თავს გრძნობენო მხნედა;
არ ირწმუნო: სჯობს იტირო,
როცა არვინ გხედავს.

1845 წლის 4 ოქტომბერი,
მირგოროდი

КАВКАЗ

Искреннему моему
Якову де Бальмену

Кто даст главе моей воду,
И очесем мой источник слез,
И плачуся и день, и ночь,
о побиенных...

Иеремии глава 9, стих 12

კავკასია

ჩემს გულითად
იაკობ დე ბალმენს

ვინ მისცეს თავსა ჩემსა წყალი,
და თუაღთა ჩემთა წყაროი ცრემლთაი,
და ვსტიროდი ერსა ამას ჩემსა დღე და ღამე
მოწყულულთა...

იერემია, თავი 9, ქება 12

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.

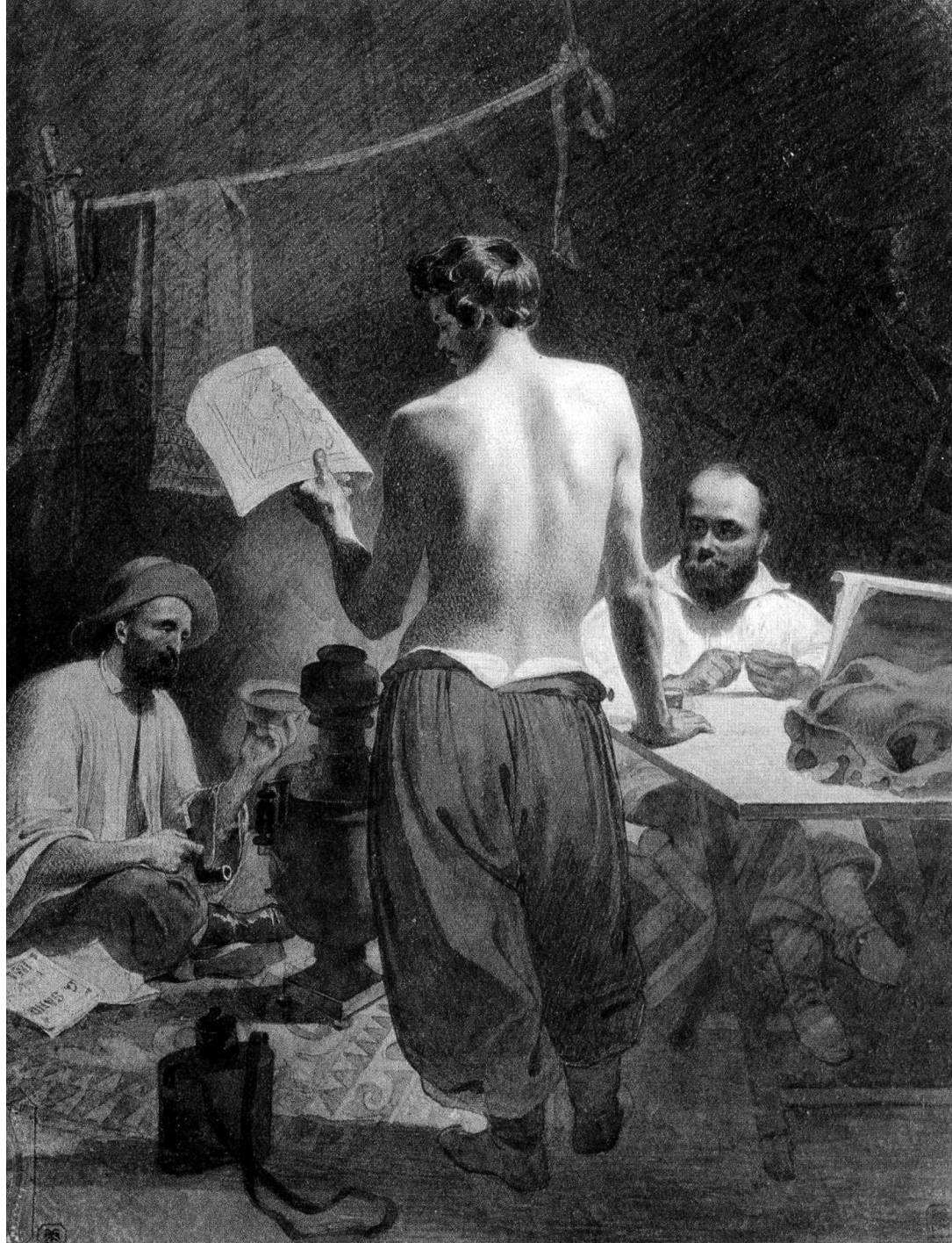
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий добрі ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, —
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирай воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого..
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

მთებს გადაღმა მთები, დათალხული ნისლით,
სავსე მწუხარებით, დატბორილი სისხლით.

იქ არწივი პრომეთეოსს
სჯის მიჯაჭვის დღიდან,
დღე ცისმარე ნეკნებს უმტვრევს,
გულს უკორტნის ტიტანს.
გულს უკორტნის, მაგრამ სისხლი
ვეღარ გაათავა, —
გული ისევ გულად რჩება
და იცინის კვლავაც.
არ მოკვდება სული ჩვეენი,
შვებაც სანუკველი.
და ზღვის ფსკერსაც ვერ გადახნავს
გაუმაძღრის ხელი.
ცოცხალ სულს და ცოცხალ სიტყვას
ვერ დაუსვამს წერტილს,
ვერც შებღალავს ღმერთის სახელს,
უღიადეს ღმერთის.

Не нам на прю з тобою стати!
Не нам діла твої судить!
Нам тільки плакати, плакати, плакати,
І хліб насущний замість
Кровавим потом і сльозами.
Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить.

Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, боже, утомлений?
І нам даси жити!
Ми віруєм твоїй силі
І духу живому.
Встане правда! встане воля!
І тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.
А поки що течуть ріки,
Кроваві ріки!

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
Отам-то милостивії ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо. Лягло костями
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить

შენთან საქიშპოდ ჩვენ როგორ მოვალთ!
ვინ მოგვაშავა მსაჯულის პინა!
ჩვენ გვერგო გლოვა, გლოვა და გლოვა,
და ვაცხოთ, როგორც ვაცხობდით წინათ,
პური, სისხლით და ცრემლით ნაზელი.
გვერდით ჯალათი დგას ამაზრზენი,
ხოლო სიმართლეს მთვრალივით სძინავს.

ნეტავ, როდის გაიღვიძებს?
შენ კი, ღმერთო, ნეტავ,
როდის ჩასთვლემ, რომ გვეღირსოს
ნათელ დღეთა ჭვრეტა?
გვჯერა შენი ძლიერების
და უკედავი სულის.
მოვა შევება! სამართალი!
შენგან ხელდასხმული
და შენს ქებას ცისქვეშეთი
იტყვის აღმაფრენით.
ჯერ კი დიან მდინარენი,
სისხლის მდინარენი!

მთებს გადაღმა მთები, დათალხული ნისლით,
დამეწერილი სევდით, დატბორილი სისხლით.
სწორედ აქ ჩვენი მოწყალე ხელით,
ტანგაძარცული, გუდამშიერი,
ჩავბღუჯეთ შევება მოყვრის იერით
და ძაღლებს ვუსევთ. სიკვდილის ცელი
ეტაკა ტანჯულთ, უსულოდ დასცა.
ცრემლი და სისხლი? მათი ღვარები
იმპერატორებს და ნაგრამს მათსას
გამოათრობდა. გაუხარები

В сльозах удов'їх. А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!
А матерніх гарячих сльоз!
А батькових старих, кровавих,
Не ріки — море розлилось,
Огненне море! Слава! слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам-царям
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся — поборете,
Вам бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

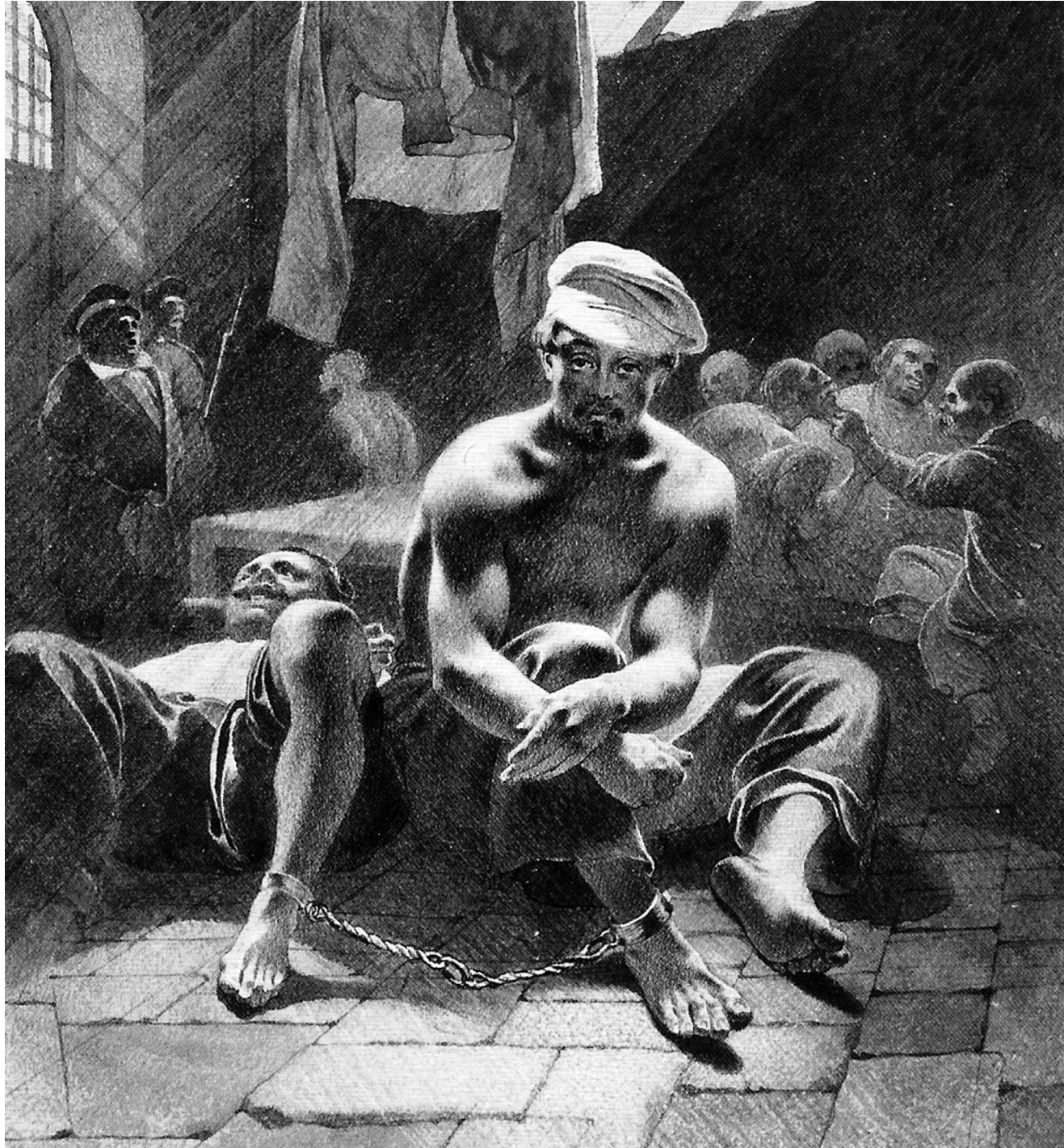
Чурек і сакля — все твоє;
Воно не прошене, не дане,
Ніхто й не возьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
А в нас!.. На те письменні ми,
Читаєм божії глаголи!..
І од глибокої тюрми
Та до високого престола —
Усі ми в золоті і голі.
До нас в науку! ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!
Ми християне; храми, школи,

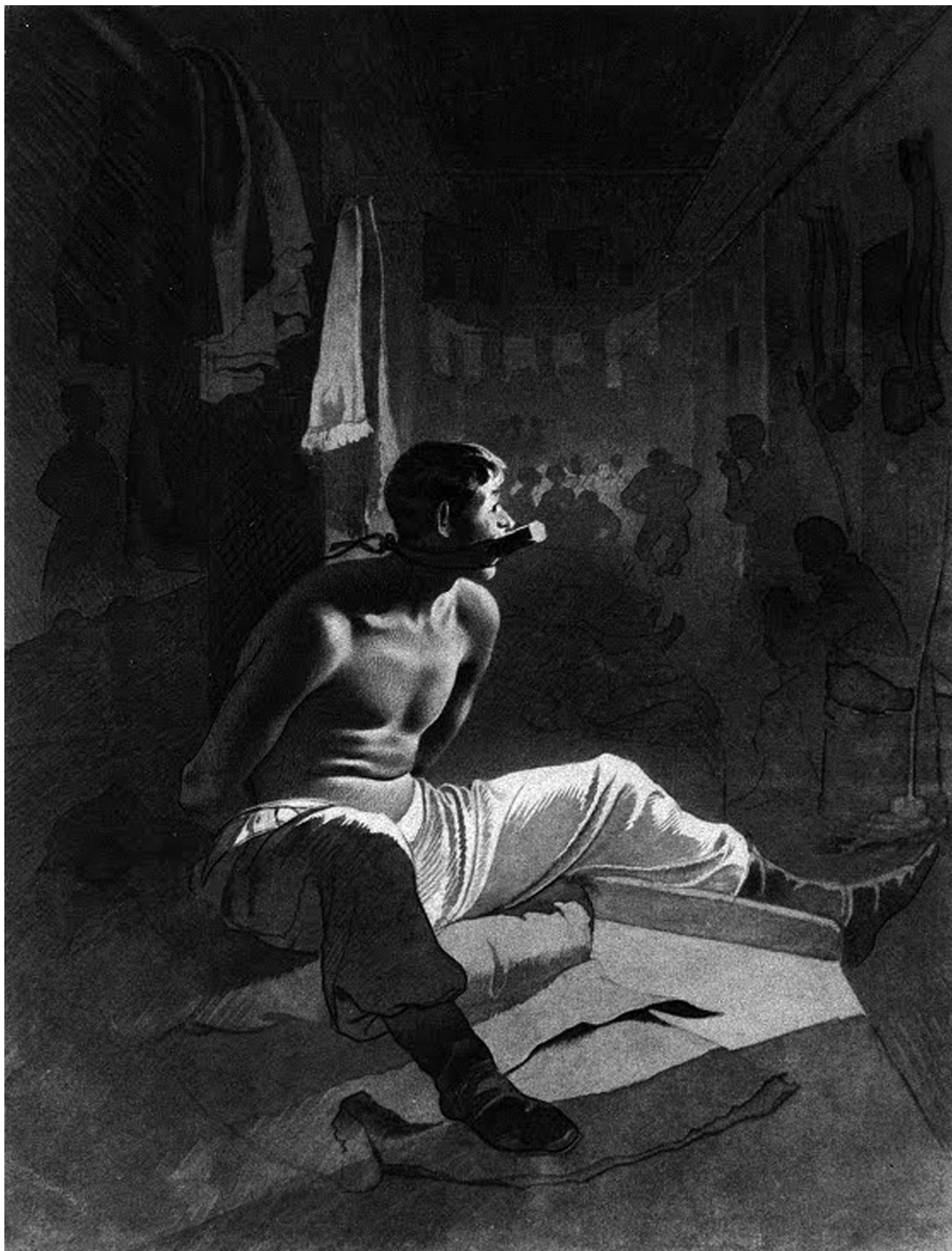
ქვრივების ცრემლი, ცრემლი ქალწულთა,
ღამენათევთა და დაქანცულთა!
დედების ცრემლი უმხურვალესი!
მამების ცრემლი, სისხლში ნალესი,
ზღვასავით ბორგავს, ცად იზიდება,
ცეცხლის ზღვასავით! ვაშა! დიდება!
მწევრებს, მეძებრებს ტყე-ტყე მყეფელებს,
და ჩვენს მწყალობელ მამებს-მეფეებს
დიდება!

თქვენც დიდება, ლურჯო მთებო,
ყინული რომ გფარავთ.
თქვენც, დიადო რაინდებო,
ღმერთს ახსოვხართ მარად.
იბრძოლეთ და გაიმარჯვებთ,
ღმერთიმც დაგეხმართ!
თქვენკენაა სამართალი,
შვებაც სანეტარო!

მჭადიც და სახლიც — შენია მარტო;
არც ვის წყალობა, არც ვის ნობათი,
ვერ გითხრან, მათი პატრონი ვართო,
ვეღარც შებორკონ შენი მყოფადი.
ჩვენ კი!.. ჩვენ მიტომ მოგმართავთ რიხით,
სადვთო წიგნების რომ ვართ მკითხველი!..
და ჯურღმულოვან, პირქუში ციხით
მადალ ტახტამდე განუკითხველი, —
ოქროში ვზივართ შიშველ-ტიტველი.
მოდით, გასწავლოთ განჭვრეტა საღი,
პური რა ღირს და მარილი რა ღირს!
გვაქვს ქრისტიანებს ტაძრებიც, სკოლაც,

Усе добро, сам бог у нас!
Нам тільки с а к л я очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! чом ви нам
Платить за сонце не повинні! —
Та й тільки ж то! ми не погане,
Ми настоящі християне,
Ми малим ситі!.. А зате!
Якби ви з нами подружили,
Багато б дечому навчились!
У нас же й світа, як на те —
Одна Сибір неісходима,
А тюрем! а люду!.. Що й лічить!
Од молдованина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! У нас
Святую біблію читає
Святий чернець і навчає,
Що цар якийсь-то свині пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив. Тепер на небі.
От бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Святим хрестом не просвіщенні,
У нас навчіться!.. В нас дери,
 Дери та дай,
 І просто в рай,
Хоч і рідню всю забери!

გვაქვს ყველაფერი, ღმერთიც აქ არი.
ჩვენ თვალში ს ა ხ ლ ი გვეჩრება მხოლოდ:
რატომ ის, მყარი, ლიბომაგარი,
ჩვენ არ დაგიდგით. ნეტავი, რატომ
არ გადმოგიგდებთ თქვენივე მჭადის
ნატეხს ძალღვივით! არ გვიხდით რატომ
ფულს, რომ თქვენთვისაც ანათებს მნათი!
არ ვართ წარმართთა მისამგვანები,
ჩვენ, ჭეშმარიტი ქრისტიანები.
მცირედიც გვეოფნის!.. სამაგიეროდ!
თქვენც რომ გვეძმობოთ და ჩვენთან იაროთ,
არ იქნებოდით მართლაც საწყალი!
ჩვენ თვალუწვდენი გვაქვს მიწა-წყალი —
აღუწყავია ციმბირის მადლი.
ციხეში გვიზის მაგნე და მტერი!
მოლდაველის და ფინელის ჩათვლით
ყველა ენაზე დუმს ყველა ერი,
ნეტარებს რადგან! გვიკითხავს მდერით
წმინდა ბიბლიას წმინდანი ბერი
გვიკითხავს, გვიხსნის და გვიმეორებს
რომ ვიღაც მეფე მწყემსავდა ღორებს
და თავის ძმაკაცს ცოლი წაჰგვარა,
თვითონ კი მოჰკლა. ჰოდა, ამგვარად,
ახლა ცაშია. ისეთნი სწორედ
სხედან ზეცაში! თქვენ კი... თქვენ ჯერაც
არ იცით ჯვარი, არც პირჯვრის წერა,
მაგრამ გასწავლით!.. წესია ძველი,
 ძარცვე და შემდეგ
 დამკვიდრდი ედემს,
თუნდაც იახლე სამოყვრო მთელი!

У нас! чого-то ми не вмієм?
 І зорі лічим, гречку сієм,
 Французів лаєм. Продаєм,
 Або у карти програєм
 Людей... не негрів... а таких
 Таки хрещених... н о п р о с т и х.
 Ми не гішпани; крий нас боже,

Щоб крадене перекупать,
 Як ті жиди. Ми по закону!..

По закону апостола
 Ви любите брата!

Суєслови, лицеміри,
 Господом прокляті.

Ви любите на братові
 Шкуру, а не душу!

Та й лупите по закону:

Дочці на кожушок,

Байстрюкові на придане,

Жінці на патинки.

Собі ж на те, що не знають

Ні діти, ні жінка!

За кого ж ти розіп'явся,

Христе, сине божий?

За нас добрих, чи за слово

Істини... чи, може,

Щоб ми з тебе насміялись?

Воно ж так і сталося.

Храми, каплиці, і ікони,

І ставники, і мирри дим,

ჩვენ თვალსაწიერს ვინ შეგვიბურავს?
 ვარსკვლავებს ვითვლით, ვთესთ წიწიბურას,
 ვაგინებთ ფრანგებს. ერთმანეთს ვაქებთ,
 ვყიდით, არადა ბანქოში ვაგებთ
 ზანგებს კი არა... ადამიანებს...

მწირს და მდაბიოს... თუმც კრისტიანებს.
 ჩვენ დამპყრობლები არა ვართ. ღმერთმა

დაგვიცვას, რათა ნაქურდალს ვყიდდეთ
 ურიებივით. ჩვენ მივსდევთ კანონს!..

მოციქულთა კანონებით
 გიყვართ მოძმე თქვენა!

ლაქიებო, პირფერებო,
 ღმერთმა შეგაჩვენათ.

თქვენ ძმის სული სულ არ გიყვართ,
 ძმას ტყავისთვის ღუპავთ!

და კანონით აძრობთ, რათა
 გოგოს ერგოს ჯუბა,

რათა ერგოს ბუმს მზითევი,

ცოლს — ლამაზი ქოში,

რასაც თვითონ დაიტოვებთ,

არც კი ეტყვიან ცოლ-შვილს!

ქრისტევ, ჯვარზე ვისთვის ეცვი,
 ვისთვის განიქიქე?

იქნებ ჩვენთვის... ან მართალი

სიტყვისთვის ან... იქნებ

რათა იყო სასაცილო?

ვაგლახ, ასეც ვცდილობთ.

ციხე-ტადრები, ხატების წყება,

შანდალ-კანდელი, სანთელ-საკმელი.

І перед образом твоїм
Неутомленніє поклони.
За кражу, за війну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!
Просвітились! та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!..
Все покажем! тільки дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми муровати,
Кайдани кувати,
Як і носити!.. і як плести
Кнути узловати, —
Всьому навчим; тільки дайте
Свої сині гори
Остатні... бо вже взяли
І поле, і море.

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту!
О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розриті могили в степу назирай.

ყველა ყაჩაღი, ყველა მზაკველი
საკურთხეველთან მუხლმოყრით დგება.
გევედრებიან, უბოძო ძალა
ძმათა საკვლელად და სათარემოდ,
მერე გიძღვნიან უანგარიშოდ
ცეცხლის აღიდან აგლეჯილ ალაფს!
ჩვენ გავნათლდით! ახლა გვინდა
განვანათლოთ სხვები,
რომ სიმართლის მზეს ხედავდნენ
საცოდავი ბრმებიც!..
დავანახებთ! ჯერ კი ხელში
თქვენს ჩაგდებას ვლამობთ.
ხუნდი როგორ გამოჭედოთ,
ციხე სამუდამო
როგორ უნდა ააშენოთ,
როგორ დაწნათ ამო
მათრახები, — შეგასწავლით,
ოღონდ ლურჯი მთები
ჩაგვაბარეთ... დაგვიპყრია
მინდვრები და ზღვები.

შენც გადაგხვეწეს, მეგობარო, ძალისძალათი,
იაკობ ჩემო! უკრაინელ ერის ჯალათის
გამო დაღვარე სისხლი წმინდა, კეთილშობილი
და არა შავი, მოგიწია ასჯერ გმობილი
მოსკოვურ თასით მოსკოვური შეგესვა შხამი!
ჩემო კეთილო მეგობარო! დათრგუნე უამი!
უკვდავი სულით უკრაინის ცად იტრიალე,
აიყოლიე კაზაკების გუნდი ფრთოსანი
და როცა ნახავ ყორღანს გათხრილს და სატიალეს,

Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.

А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятиму, — нехай ростуть
Та з вітром говорять.
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Мої думи аж до тебе...
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш...
І могили, степи, море,
І мене згадаєш.

18 ноября 1845,
в Переяславі

იტირე ერთგულ კაზაკებთან, რისხვით იალე
და მოიხილე შებორკილი ძმა და მგოსანი.

ჯერ კი ისევ ძველებურად
ფიქრებს, დარდებს მწარეს
ვთესავ, — დაე, გაიზარდონ,
ესაუბრონ ქარებს.
უკრაინის წყნარი ქარი
შენ იქ ჩამოგიტანს
ჩემს ნაფიქრალს ნამთან ერთად...
ძმური ცრემლის ღვრითა
დაუდგები ჭირისუფლად,
წაიკითხავ, ვგონებ...
ზღვას, ყორღანებს, გაშლილ ტრამალს
და მეც მომიგონებ.

1845 წ. 18 ნოემბერი,
პერეიასლავი

І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ,
І НЕНАРОЖДЕНИМ
ЗЕМЛЯКАМ МОЇМ
В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ
МОЄ ДРУЖНЄЄ ПОСЛАНІЄ

Аще кто речет, яко люблю бога,
а брата своего ненавидит, ложь есть.

Соборное послание Иоанна.
Глава 4, с. 20.

І смеркає, і світає,
День божий минає,
І знову люд потомлений
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують
І господа зневажають, —
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають,
А що вродить? побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюди,

მკვლარ, ცოცხალ და
ჯერარშობილ
თანამემამულეებს ჩემსას
შპრანინასა და შპრანინის მიღმა
ჩემი მეზობრული უსტარი

უკეთუ ვინმე ჰსთქვას, ვითარმედ მიყუარს ღმერთი
და ძმაი თვისი ჰსძულდეს, მტყუან არს...

პირველი ეპისტოლე იოანესი.
თავი 4. მუხლი 20.

ბნელს ნათელი ენაცვლება,
ნათელს სჯაბნის თაღხი,
კვლავ ისვენებს ცისქვეშეთში
დაქანცული ხაღხი.
მე კი შეჩვენებულებით
დღე და ღამე ვტირი
თემშარაზე... ვერვინ ნახა
ჩემი გასაჭირი,
ვერვინ ნახა, ვერ გაიგო —
ყველა ყრუა, ალბათ;
ერთმანეთში ცვლიან ხუნდებს
და გაჭრობენ ხარბად
თვით სიმართლით. გმობენ უფალს,
ხაღხს ადგამენ ქედზე
მძიმე უღელს. ხნავენ ვარამს,
შიგ ვაებას თესენ.
რა იხარებს? ვნახოთ ერთი,
ალო საოცნებო!
გონს მოეგეთ, არაკაცნო,

Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну,
Розкуйтеся, братайтесь!
У чужому краю
Не шукайте, не питаєте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.

შვილნო — სალოსებო!
ნახეთ მყუდრო საბადნარო,
მიწა სანუკველი,
შეიყვარეთ წრფელი გულით
ნანგრევები ვრცელი,
ბედს ეწიეთ, ეძმეთ ერთურთს!
ზღვებს გადაღმა მხარეს
ნუ დაეძებთ, ნუ კითხულობთ
მას, რაც არსად არის,
მას, რაც ცაზე, არც სხვის ველზე
აღარ იპოვება.
შინ ხომ შენი სიმართლეა,
ძალაცა და შვებაცა.

72

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесь на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого. Волі! волі!
Братерства братнього! Найшли,
Несли, несли з чужого поля
І в Україну принесли
Великих слов велику силу,
Та й більш нічого. Кричите,
Що бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились!..
І хилитесь, як і хилились!
І знову шкуру дерете
З братів незрящих, гречкосіїв,
І сонця-правди дозрівать

არ არის ქვეყნად სხვა უკრაინა,
სხვა დნიპროც ქვეყნად აღარსად არი,
თქვენ კი უცხოეთს მიელტვით მაინც,
ჰპოვოთ სიკეთე ზღაპრის სადარი,
სიკეთე წმინდა. შვება და შვება!
ძმობა ძმურადი! იპოვეთ კიდევ,
ზიდეთ, ატარეთ უცხო ველიდან
და უკრაინის აწიეთ კიდევ
დიად სიტყვათა დიადი ძალა,
სხვა არაფერი. გაჰყვიროთ ერთხმად:
განა იმიტომ დაგვბადა ღმერთმა,
რომ სიცრუისთვის გვეხადა ღალა!..
და კვლავ ღალატზე ამატებთ ღალატს!
და ძველებურად ატყავებთ თანაც
ძმას უსინათლოს, მარჩენალს ოდით,
და რომ იხილოთ სიმართლის შუქი,

В німецькі землі, не чужії,
Претесея знову!.. Якби взятъ
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тойді оставсь би сиротою
З святими горами Дніпро!

Ох, якби те сталось, щоб ви не вертались,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати б не ридала,
Не чули б у бога вашої хули.
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі.
І люди б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою.

Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.
Одцурається брат брата
І дитини мати.
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І навіки прокленетесь

გარბიხართ ისევ, როგორაც რბოდით,
გერმანელებთან!.. შესძელით თუკი
თან წაიძღვანოთ ზღვა განძეული,
ნაქურდალი და ნაყაჩაღარი,
შეგვრჩება ოდენ დნიპრო ეული,
მოსილი წმინდა მთათა ჭადარით!

ნეტამც სურდეს ბუნებას თქვენი არდაბრუნება,
ნეტამც იქვე ჩაძაღლდეთ, სადაც აღმოცენდით!
დედას არ ექნებოდა მოშხამული გუნება,
ველარ გაიგონებდა თქვენს ძაგებას ღმერთი.
ამ უბიწო მიწაზე მზე, სხივების მფრქვევი,
ნევს არ ააყროლებდა, ასჯერაც რომ ენახა.
ხალხი ვერ გაიგებდა, რა ორბებიც თქვენა ხართ,
აღარც რამეს იტყოდა თქვენზე თავის ქნევით.

გონს მოეგეთ! ახლოვდება
შურისგების ჯანღი.
ჯაჭვს აიწყვეტს სადაცაა
შებორკილი ხალხი,
ღრო მოვა და დაიქუხებს
დნიპროც, მთაც და ველიც!
ღურჯი ზღვისკენ წავა სისხლის
ნიაღვრები ცხელი
შვილთა თქვენთა. განკითხვის და
გლოვის უამი დგება.
ძმას დვიძლი ძმა, შვილს მშობელი
დედა განუდგება.
მზეს მობურავს ღრუბელივით
კვამლი დაგრაგნილი.
შეგაჩვენებთ საუკუნოდ

Своїми синами!
Умийтеся! образ божий
Багном не скверніте.
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать...
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко! глибоко!
Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засудять, і премудрих
Немудрі одурять!

საკუთარი შვილი!
განიბანეთ! უფლის ხატი
არ შებღალთ მეტად.
შვილს არ უთხრათ, რომ თითქოსდა
მართლა დაებედა
ქვეყნად სხვებზე ბატონობა...
უმეცარი მზერა
სულს ჩასწვდება და შესზარავს,
როგორც ბედისწერა!
მიგიხვდებათ ნაშიერი,
ვის ტყავშიაც ვლიდით,
გაგვიცხავენ ბრძენთა-ბრძენებს
ბრიყვნი კიდით-კიდით!

74

Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрость би була своя.
А то залізете на небо:
«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані раю,
Немає й бога, тільки я!
Та куцій німець узловатий,
А більш нікого!..» — «Добре, брате,
Що ж ти таке?»

«Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм».
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: «Ви могли».

თქვენ რომ გესწავლათ გულმოდგინებით,
არ გვექნებოდა სიბრძნეზე დავა.
ახლა კი ზეცას ეპოტინებით:
„ჩვენ სულ სხვანი ვართ, მეც თვითონ სხვა ვარ,
ვიცი, მწუხარე თუ ამო დღეა,
არც ჯოჯოხეთი, არც სამოთხეა,
აღარც ღმერთია... არვის ვცნობილობ!
მე ვარ და ჯოჯო, ტლუ გერმანელი,
მეტი არავინ!..“ — „კარგი ძმობილო,
ვინა ხარ თვითონ?“

დაე, გვითხრას გერმანელმა
ვინ ვართ. ჩვენ არ ვიციით.“
ამნაირი მოგდით ცოდნა
ემაგ უცხო მიწით!
„მოგოლებო, მოგოლებო!“ —

«Моголи! моголи!»
 Золотоґо Тамерлана
 Онучата голі.
 Німець скаже: «Ви слав'яне».
 «Слав'яне! слав'яне!»
 Славних прадідів великих
 Правнуки погані!
 І Коллара читаєте
 З усієї сили,
 І Шафарика, і Ганка,
 І в слав'янофіли
 Так і претесь... І всі мови
 Слав'янського люду —
 Всі знаєте. А своєї
 Дастьбі... Колись будем
 І по-своєму глаголать,
 Як німець покаже
 Та до того й історію
 Нашу нам розкаже, —
 Отойді ми заходимось!..
 Добре заходились
 По німецькому показу
 І заговорили
 Так, що й німець не второпа,
 Учитель великий,
 А не те, щоб прості люде.
 А гвалту! а крику!
 «І гармонія, і сила,
 Музика, та й годі.
 А історія!.. поема

გეტყვით გერმანელი.
 თქვენ ხართ ოქროს ტამერლანის
 ბადიშები ბნელი.
 გეტყვით იგი: „სლავები ხართ!“
 კვერს დაუკრავთ: ვართო!
 სახელოვან დიდ პაპათა
 მოდგმა უწადმართო!
 თქვენ კოლარსაც ეტანებით...
 კითხვით კმაყოფილებს
 გინდათ განკაც, შაფარიკიც
 და სლავიანოფილებს
 ეტმასნებით... ყველა ენა
 იცით სლავთა გვარის.
 საკუთარსაც შევისწავლით,
 თუკი ამდაგვარი
 რჩევა მოგვცა გერმანელმა
 და გვასწავლა თანაც
 ჩვენი ქვეყნის ისტორია,
 ჩვენი ანაბანა, —
 მაშინ ნახეთ, რასაც ვიზამთ!..
 აკი ყველამ ნახა,
 რომ ვჭიკჭიკებთ, გერმანელმა
 როგორც გვიკარნახა,
 მაგრამ ჩვენი დიდ მოძღვარსაც
 აღარ გაეგება,
 ხალხს მით უფრო. ღრიანცელი
 ცის კიდემდე სწვდება!
 „ირგვლივ სუფევს ჰარმონია,
 სული ჩვენი მღერის!
 ისტორია? — პოემაა

Вольного народа!
Що ті римляне убогі!
Чортзна-що — не Брути!
У нас Брути! і Коклеси!
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори слала,
Степом укривалась!»
Кров'ю вона умивалась,
А спала на купках,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трунах!
Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани,
Ясновельможнії гетьмани.
Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!

თავისუფალ ერის!
რის ბრუტუსი, რისი რომი!
არც ვახსენებთ უხამსთ!
ბრუტუსებიც, კოკლესებიც
ჩვენ გვეყავს, ვინმეს თუ ჰყავს!
ჩვენთან შვება ფრთებს ისხამდა,
დნიპროს წყალში ნაბანს,
თავსასთუმლად ედო მთები,
სტეპი სცვლიდა საბანს.“
შვება სისხლშიც განბანილა,
უთევია ღამე,
სად გაქურდულ კაზაკების
ალაგებდნენ გვამებს!
დააკვირდით დადინჯებით,
წაიკითხეთ ისევ
წიგნი ჩვენი დიდებისა,
სიტყვა-სიტყვით, ისე,
რომ ქარაგმაც არ გამოგრჩეთ,
მძიმე როა, მძიმეც,
შეამოწმეთ... თან იკითხეთ:
ვინ გვიმაგრებს იმედს?
ვინ ვართ? ვისი გორისანი?
ვინ შეგვბორკა ასე?..
იქ კი ჩვენი ბრუტუსების
გამოჩნდება ფასი:
მონები, ყმები, მოსკოვის წვირე,
ვარშავის ნეხვი გექცათ პანებად,
ატამანებად და ჰეტმანებად.
ჰეი, თქვენ, რისთვის იბზუებთ ცხვირებს!
შვილნო ბედკრული უკრაინისა!

Що добре ходите в ярмі,
Ще лучче, як батьки ходили.
Не чваньтесь, з вас деруть ремінь,
А з їх, бувало, й лій топили.

Може, чванитесь, що братство
Віру заступило,
Що Синопом, Трапезондом
Галушки варило.
Правда!., правда, наїдались.
А вам тепер вадить.
І на Січі мудрий німець
Картопельку садить,
А ви її купуєте,
Їсте на здоров'я
Та славите Запорожжя.
А чиєю кров'ю
Ота земля напоєна,
Що картопля родить, —
Вам байдуже. Аби добра
Була для городу!
А чванитесь, що ми Польщу
Колись завалили!..
Правда ваша: Польща впала,
Та й вас роздавила!

Так от як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!

ნუთუ იმიტომ, მამათა მსგავსად,
და მეტიც, უკეთ ატარებთ უღელს.
იყუჩეთ! თქვენ დღეს აგაქნეს თასმა,
მათგან კი ქონი დაადნეს წუხელ.

თქვენ ყოყობთ, რომ კაზაკნი
რწმენას ედგენენ მხარში,
რომ სინოპში, ტრაპიზონში
გალუშეები ხარშეთ.
ხარშეთ!.. ხარშეთ, მაგრამ კერძმა
ახლა მოგჭრათ კბილი.
ხოლო სიჩში ბრძენ გერმანელს
მოჰყავს კარტოფილი.
თქვენც ყიდულობთ, შეექცევით,
არ შეგაკრთობთ ზიზღი.
აქებთ ზაპოროჟიელებს,
მაგრამ ვისი სისხლი
რწყავდა მიწას, კარტოფილით
განთქმული რომ არი, —
არ გადარდებთ. ოღონდ ბოსტანს
არ მოაკლდეს ცვარი!
მოგაქვთ თავი, პოლონეთთან
მოვიგეთო ბრძოლა!..
კი: დაეცა პოლონეთი,
თქვენც ქვეშ მოგიყოლათ!

როცა მამები მკერდდამდაღველი
ბრძოლით იცავდნენ მოსკოვს, გარშავას,
ძველი ხუნდები, ძველი სახელი
შვილებს მოგიძღვნათ, თქვენ მოგაშავათ!

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.
Замість пива праведную
Кров із ребер точать.
Просвітити, кажуть, хочуть
Материні очі
Современними огнями.
Повести за віком,
За німцями, недоріку,
Сліпую каліку.
Добре, ведіть, показуйте,
Нехай стара мати
Навчається, як дітей тих
Нових доглядати.
Показуйте!.. за науку,
Не турбуйтеся, буде
Материна добра плата.
Розпадеться луда
На очах ваших неситих,
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих.
Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того бог карає,

აწ სადღაა უკრაინის
ძველი სიხაუქე.
ლიახიც კი ვერ უზამდა,
რაც შვილებმა უქნეს.
ლუდის ნაცვლად ნეკნებიდან
სისხლს უბიწოს სვამენ,
აქაოდა, გვსურსო დედას
გავუნათოთ ღამე
შუქით თანამედროულით,
რომ ასწლეულს მიჰყვეს,
კვალში მიჰყვეს გერმანელებს,
უსინათლო ბრიყვი.
კარგი, იყოს ნება თქვენი,
დააკვირდით ცხოვლად,
შეისწავლოს, ახალ შვილებს
როგორ უნდა მოვლა.
დაანახეთ!.. სწავლებისთვის,
ნუ გექნებათ დარდი,
დედა უხვად გადაგიხდით.
გაირღვევა ბანდი,
ხარბ თვალებზე ახვეული
და დიდებას ნახავთ,
იმ დიდებას, მამა-პაპამ
თქვენ რომ შეგინახათ.
ნუ იბრიყვებთ თავს ერთბაშად,
გეპყრათ ცოდნის კვარი,
სხვის სიბრძნესაც დაეუფლეთ,
გწამდეთ საკუთარიც.
რადგან დედის დამვიწყებელს
ღმერთი დასჯის მწარედ.

Того діти цураються,
 В хату не пускають.
 Чужі люди проганяють,
 І немає злomu
 На всій землі безконечній
 Веселого дому.
 Я ридаю, як згадаю.
 Діла забути
 Дідів наших. Тяжкі діла!
 Якби їх забути,
 Я оддав би веселого
 Віку половину.
 Отака-то наша слава,
 Слава України.
 Отак і ви прочитайте,
 Щоб не сонним снілись
 Всі неправди, щоб розкрились
 Високі могили
 Перед вашими очима,
 Щоб ви розпитали
 Мучеників: кого, коли,
 За що розпинали!
 Обніміте ж, брати мої,
 Найменшого брата, —
 Нехай мати усміхнеться,
 Заплакана мати.
 Благословить дітей своїх
 Твердими руками
 І діточок поцілує
 Вольними устами.

შვილი კარებს მიუკეტავს,
 აყურყუტებს გარეთ.
 აღარც უცხო გაიკარებს
 და, წანწალით დაღლილს,
 არ ექნება ცისქვეშეთში
 მხიარული სახლი.
 ვტირი, როცა მახსენდება
 ცუდნაქმნართა წყება
 წინაპრების! რომ შემეძლოს
 მათი დავიწყება,
 მზად ვარ დავთმო მხიარული
 წლების ნახევარი.
 უკრაინის დიდება ხომ
 ამნაირი არი.
 ამგვარადაც წაიკითხეთ,
 რომ გესიზმროთ ცხადად
 ყველა ჭორი, რომ თქვენს თვალწინ
 აეხადოს ფარდა
 ყორღანების საიდუმლოს,
 რომ დაკითხოთ სრულად
 წამებულნი: ჯვარზე როდის,
 ვინ და რატომ ცმულა!
 ძმებო, გულში ჩაიკარით
 უმრწემესი ძმაი, —
 გაეღიმოს თვალცრემლიან
 დედას ერთხელ მაინც.
 შვილებს თვისას მტკიცე ხელით
 გადასახოს ჯვარი,
 დაამჩნიოს თავისუფალ
 ბავის ნაკოცნარი.

І забудеться срамотня
Давняя година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, не вечерній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

14 декабра 1845,
Вьюница

მაშინ წარსულს ჩაბარდება,
რაც გადაგვხდა წინათ.
ძველ დიდებას დაიბრუნებს
ჩვენი უკრაინა.
და სამყაროც სხივნათელი,
იკიაფებს წყნარად...
ძმებო, ერთურთს ჩაეკონეთ,
გვედრით აწ და მარად!

1845 წ. 14 დეკემბერი,
ვიუნიშჩა

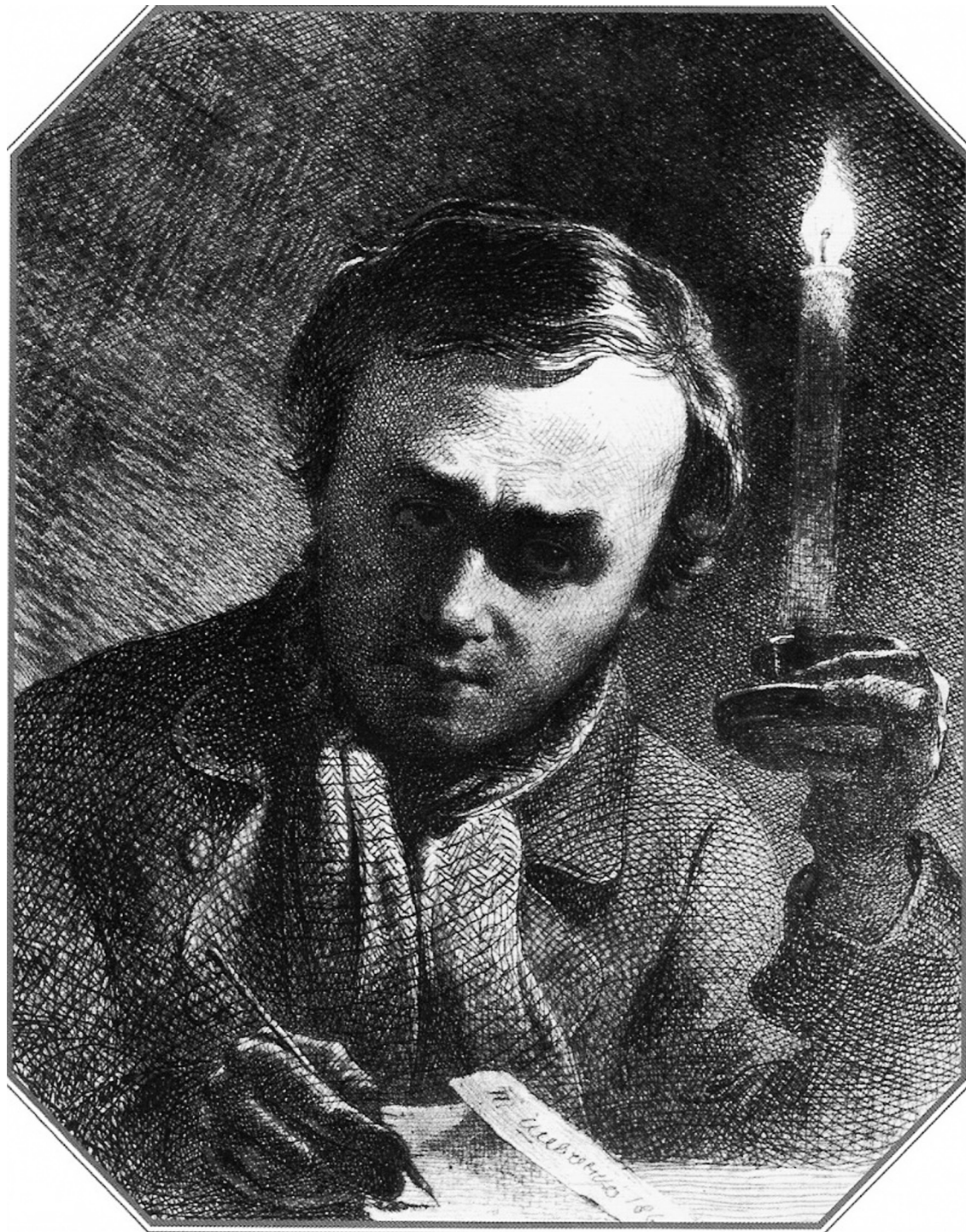
* * *

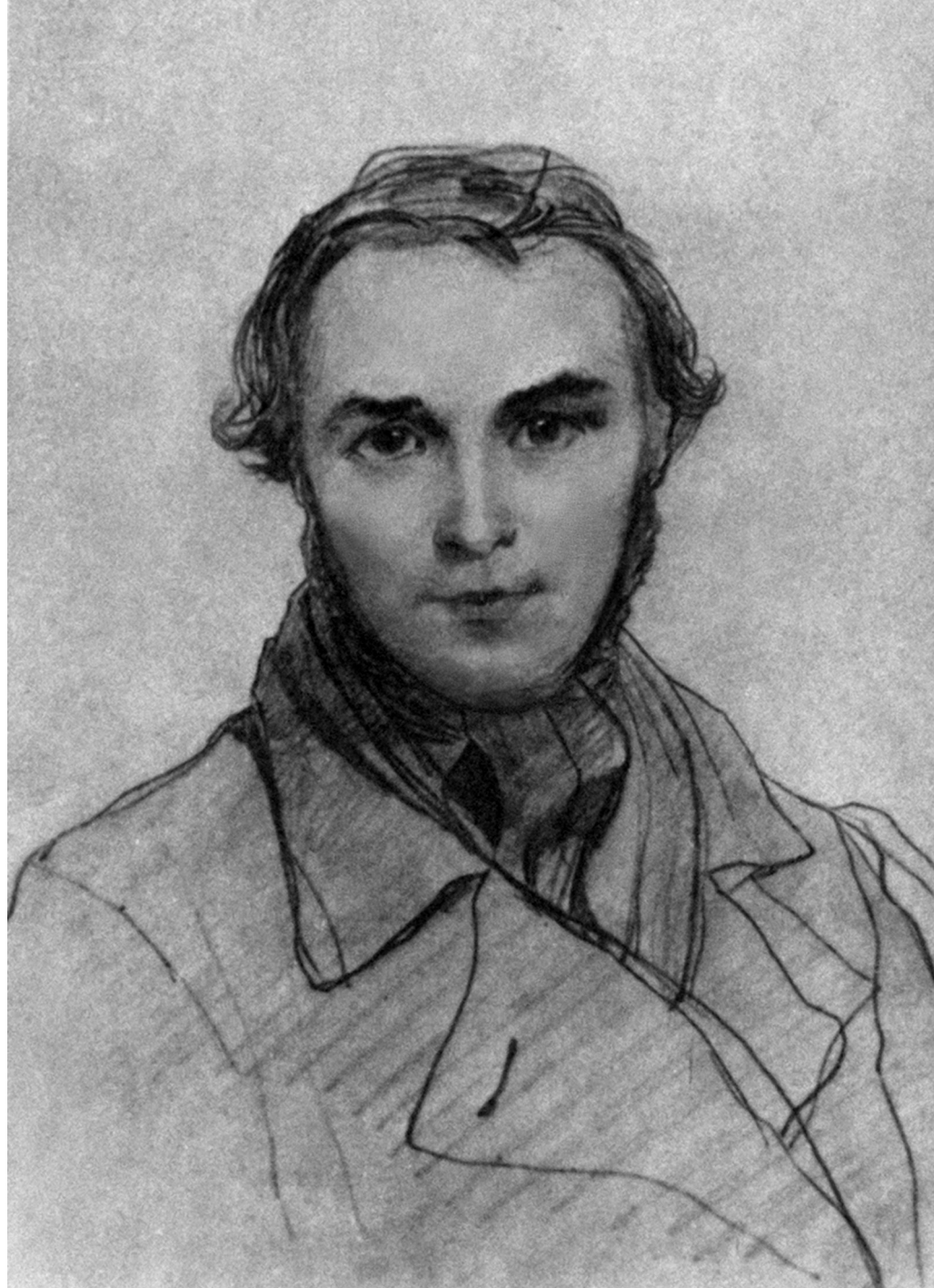
Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирати в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі —
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,

* * *

დიან დღეები, დიან ღამენი,
მათთან ზაფხულიც იღევა. მჭკნარი
შრიალებს ნეშო, ქრება თვალები,
ფიქრს სძინავს, გულიც მძინარე არი,
სძინავთ ყოველთა და ვეღარ ვხვდები,
ჯერ კიდევ ვცოცხლობ თუ უკვე ვკვდები
თუ უჩინარი მომდევს სისინით,
რადგან არც ვტირი, აღარც ვიციინი...
ბედო, სად ხარ, ბედო, სად ხარ?
მომანატრე თავი!
კარგ ბედს თუ არ მომცემ, ღმერთო,
მომეც ავი, ავი!
ძილს ნუ მომგვრი ზეზეურად,
ნუ მომნუსხავ შორით,
რომ არ ვეგლო ცისქვეშეთში,
ვით დამპალი მორი.
მომეც ნება, ყოფნის ნება,
ტრფობის ტვირთიც ვზიდო,
თუ არა და... წუნკალ სოფელს
ცეცხლი წავუკიდო!
მტრისას, ხუნდი თუ დაგადეს,
მოგკლეს ფერმიხდილი.
ასჯერ მტრისას — ძილი, ძილი,
სამშვიდობოს ძილი, —
როცა გაქრობს უგზო-უკვლოდ
ქვეყნის რია,რია,
თითქოს არც კი გაჩენილხარ,

Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!

21 декабра 1845,
Вьюница

არც კი გიცხოვრია!
ბედო, სად ხარ, ბედო, სად ხარ?
მომანატრე თავი!
ღმერთო, კარგ ბედს თუ არ მომცემ,
მომეც ავი! ავი!

1845 წ. 21 დეკემბერ,
ვიუნოშხა

І день не день, і йде не йде,
 А літа стрілою
 Пролітають, забирають
 Все добре з собою.
 Окрадають добрі думи,
 О холодний камінь
 Розбивають серце наше
 І співають амінь,
 Амінь всьому веселому
 Од нині до віка.
 І кидають на розпутті
 Сліпого каліку.
 Невеликі три літа
 Марно пролетіли...
 А багато в моїй хаті
 Лиха наробили.
 Опустошили убоге
 Моє серце тихе,
 Погасили усе добре,
 Запалили лихо,
 Висушили чадом, димом
 Тії добрі сльози,
 Що лилися з Катрусею ‘
 В московській дорозі,
 Що молились з козаками
 В турецькій неволі.
 І Оксану, мою зорю,
 Мою добру долю,

დღე დღეს არა ჰგავს, დგას ერთ ალაგას,
 წლები კი ისრად ჰქრიან.
 თან მიაქვთ, რასაც ავლა-დიდება
 და მონაგარი ჰქვია.
 უღვთოდ ძარცვავენ კეთილ ჩანაფიქრს
 თუ არ ისინი, სხვა ვინ?
 გულს გვაგლეჯენ და კლდეს ალეწავენ
 და იძახიან: „ამინ!“
 ამინ ყველაფერს, რაც გვახალისებს,
 უკუნისამდე, მარად.
 და ბრმა ხეიბარს სტოვებენ გზაზე
 ბედ-იღბლის ანაბარა.
 ის სამი წელი წარიღტვა უქმად,
 დასანანია რაიც...
 თუმცა ჩემს სახლში ბევრი სიავე
 დაატრიალა მაინც.
 გამივერანა ისეც ტიალი
 და უწყინარი გული,
 ჩამიქრო ცეცხლი სათნოებისა,
 კვლავ განმიახლა წყლული,
 მოსპო, დააშრო კვამლით და მხუთრით,
 არა, არ შეიწყნარა
 ცრემლი, რომელიც ჩემმა კატინამ
 მოსკოვის გზებზე ღვარა,
 ცრემლი, თურქეთში ტყვე კაზაკების
 ლოცვად რომ ამოდინდა.
 და ოქსანასაც, ჩემს ბედის ვარსკვლავს,
 წყაროს წყალივით წმინდა

Що день божий умивали...
Поки не підкралась
Злії літа; та все тее
Зразом украли.
Жаль і батька, жаль і матір,
І вірну дружину,
Молодую, веселую,
Класти в домовину,
Жаль великий, брати мої;
Тяжко годувати
Малих діток неумитих
В нетопленій хаті, —
Тяжке лихо, та не таке,
Як тому дурному,
Що полюбить, побереться,
А вона другому
За три шаги продається
Та з його й сміється.
От де лихо! от де серце
Разом розірветься!
Отаке-то злеє лихо
Й зо мною спіткалось:
Серце люди полюбило
І в людях кохалось,
І вони його вітали,
Гралися, хвалили...
А літа тихенько кралась
І сльози сушили,
Сльози щирої любові;
І я прозрівати

ნაკადულივით რომ დასდიოდა...
ავი, ბოროტი წლები
წამომეპარა მოულოდნელად
და ჩამიხერგა გზები.
გულსაკლავია, შენი დედ-მამა,
შენი ერთგული ცოლი,
ჯერაც ყმაწვილი და მხიარული,
ნახო კუბოში მწოლი,
გულსაკლავია, მოძმენო ჩემნო,
როდესაც უნდა მარტო
დაუბანელი ტიტლიკანები
უცეცხლო ქოხში ზარდო, —
გულსაკლავია, მაგრამ ნაკლებად,
ვიდრე იმ ბრიყვის ხვედრი,
ვინაც შეირთავს შარახვეტიას,
ის კი, უღირსი მდედრი,
დასცინის ბეჩავს და სამ შაურად
მავანთან სხეულს ჰყიდის.
მოდი და გული არ გაიხეთქო!
მოდი და დარჩი მშვიდი!
სწორედ ამგვარი უბედურება
თავზე დამატყდა თავად:
გულს შეუყვარდა ადამის ძენი,
ჰყვარობდა უკითხავად.
მასაც პატივით ესალმებოდნენ,
ქებას უძღვნიდნენ ხშირად...
წლები კი ჩუმად წამოეპარა
და ცრემლი გაუძვირა,
ცრემლი ალალი სიყვარულისა;
მეც ამეხილა თვალი

Став потроху... Доглядаюсь, —
 Бодай не казати.
 Кругом мене, де не гляну,
 Не люди, а змії...
 І засохли мої сльози,
 Сльози молодії.
 І тепер я розбитее
 Серце ядом гою,
 І не плачу, й не співаю,
 А вию с о в о ю.
 Отаке-то! Що хочете,
 То те і робіте:
 Чи голосно зневажайте,
 Чи нишком хваліте
 Мої думи, — однаково
 Не вернуться знову
 Літа мої молодії,
 Веселеє слово
 Не вернеться... І я серцем
 До вас не вернуся.
 І не знаю, де дінуся,
 Де я пригорнуся,
 І з ким буду розмовляти,
 Кого розважати,
 І перед ким мої думи
 Буду сповідати?
 Думи мої! літа мої,
 Тяжкії три літа.
 До кого ви прихилитесь,
 Мої злії діти?

ნელა და... ირგვლივ რაც დავინახე,
 ვაიმე, ჩვენი ბრალი!
 ყველგან, სანამდეც მისწვდება მზერა,
 კაცი შეცვლილა გველით...
 და დაშრა კიდევ ჩემი ცრემლები,
 ცრემლები უცოდველი.
 და გულს გატეხილს და გაოხრებულს
 შხამით ვუამებ ტკივილს,
 აღარც ვტირივარ, აღარც ვმღერივარ,
 ბ უ კ ი ო ტ ი ვ ი თ ვ კ ი ვ ი.
 მაშ, ამდაგვარად! ნება თქვენია,
 აწი, ამ წამის აქეთ:
 გინდათ, საჯაროდ აქციეთ ზურგი,
 გინდათ, ფარულად აქეთ
 ჩემი ფიქრები, — არ დაბრუნდება
 ნახაუქარი წლები,
 არც მხიარული ჩემი სიტყვები,
 რომც გმოესხათ ფრთები,
 არ დაბრუნდება... მეც ჩემი გულით
 თქვენთან არ დავბრუნდები.
 არ ვიცი კია, რა გზას ვადგები,
 ვისი საჭირო ვხდები,
 ვისთან მომიწევს გაბაასება,
 ვისი გართობა მელის,
 ვის გავუმხილო სააღსარებო
 ფიქრები სანუკველი?
 ო, ფიქრნო ჩემნო! ო, წელნო ჩემნო,
 ო, სამო მძიმე წელსო!
 ჩემო ბორბო, ავო შვილებო,
 სადაა თქვენი ჰელო?

ТРЫ ЛИТЯ.

И дѣнь не дѣнь, и ѣде на ѣде,
А мота сѣдрили
Бурмантасѣтъ, зубурасѣтъ
Все добре зѣ собою.
Окрѣдасѣтъ добри думи
Одолдасѣтъ комѣтъ
розбѣвасѣтъ сурѣтъ аманѣ
И отивасѣтъ аманѣ,
Аманѣ всѣму вселому
Одъ аманѣ давка
И кидасѣтъ каро оупѣтъ
Сим пово келѣту.
Не вѣлѣмѣ трѣмѣ
маурѣ провѣтъ...
А дѣлѣтъ во мо иѣ дѣтъ
Лѣ да каро бѣтъ.
Оуоуоуоуоу оубоу
моу сурѣтъ моу
Блѣсѣтъ усе добре
За пѣтъ усе,
Вѣсѣтъ каро дѣлѣтъ
Бѣтъ добре мѣтъ

Не хилітєсь нї до кого,
Ляжтє дома спати...
А я пїду четвєртий год
Новий зустрїчати.
Добрїдєнь жє, новий годє,
В торїшній свитинї!
Що ти несєш в Україну
В латанїй торбинї?
«Благодєнствїє, указом
Новєньким повитє».
Іди ж здоров, та не забудь
Злїдням поклонитись.

22 дєкабря 1845,
Вьюниця

ნუ ივლით, ნურც ვის მიეკედლებით,
შინ მიიქეცით ძილად...
მე კი მეოთხედ მსურს გავითენო,
ვნახო ახალწლის დილა.
სალამი შენდა, ახალო წელო,
თუმც ძველი გხურავს ქუდი!
ნეტავ, რა მიგაქვს უკრაინაში
მაგ დაბებკილი გუდით?
„კეთილდღეობა, ცინცხალ-ცინცხალი
კანონით გამომცხვარი“.
არ დაგავიწყდეს, ნახე ღატაკნი
და თავი დაუკარი.

1845 წ. 22 დეკემბერი,
ვიუნიშხა

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани, і гори —
Все покину і полину
До самого бога
Молитися... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

25 декабря 1845,
в Переяславі

ანდერძი

მოკვდები და მიმიჩინეთ
მე ყორღანზე ბინა,
საყვარელი უკრაინის
ვრცელ ტრამალთა შინა,
რომ ველები უსამანო,
დნიპროც, კბოდეც სველი,
თვალწინ მედგას, ყურს ესმოდეს,
ვით ღრიალებს ხელი.
ვით ჩაღეკავს უკრაინით
ლაჟვარდოვან ზღვაში
სისხლს მტარვალთა... საოცნებო
მთებს და ველებს მაშინ
მივატოვებ, ავფრინდები
ზეციერთან ერთი,
სალოცავად... მანამდე კი
მე არ ვიცი ღმერთი.
დამმარხეთ და აღიმართეთ,
ლეწეთ ხუნდთა წყება,
მტრის ბოროტი სისხლის ნთხევით
დაიმკვიდრეთ შვება.
და როს ახალ, დიდ ოჯახის
სადიდებელს იტყვიით,
არ გამოგორჩეთ, მომიგონეთ
სათნო, წყნარი სიტყვიით.

1845 წ. 25 დეკემბერი,
პერეიასლავი

Боговайтѣ, паветавяйтѣ,
Каждымы порывитѣ.

И вранною злою кровью
Волю окропитѣ.

И мене въ себѣ великій
Изъ себѣ волюбій новій
Незабудтѣ поминутѣ
Недѣльмѣ тихимѣ словомѣ.

В КАЗЕМАТІ

Моїм союзникам
посвящаю

Згадайте, братія моя...
Бодай те лихо не верталось,
Як ви гарнесенько і я
Із-за решотки визирали.
І, певне, думали: «Коли
На раду тиху, на розмову,
Коли ми зійдемося знову
На сій зубоженій землі?»
Ніколи, братія, ніколи
З Дніпра укупі не п'ємо!
Розійдемося, рознесемо
В степи, в ліси свою недолю,
Повіруєм ще трохи в волю,
А потім жити почнемо
Між людьми, як люди.
А поки те буде,
Любіться, брати мої,
Україну любіте
І за неї, безталанну,
Господа моліте.
І його забудьте, други,
І не проклиняйте.
І мене в неволі лютий
Інколи згадайте.

[1847, Орська кріпость]

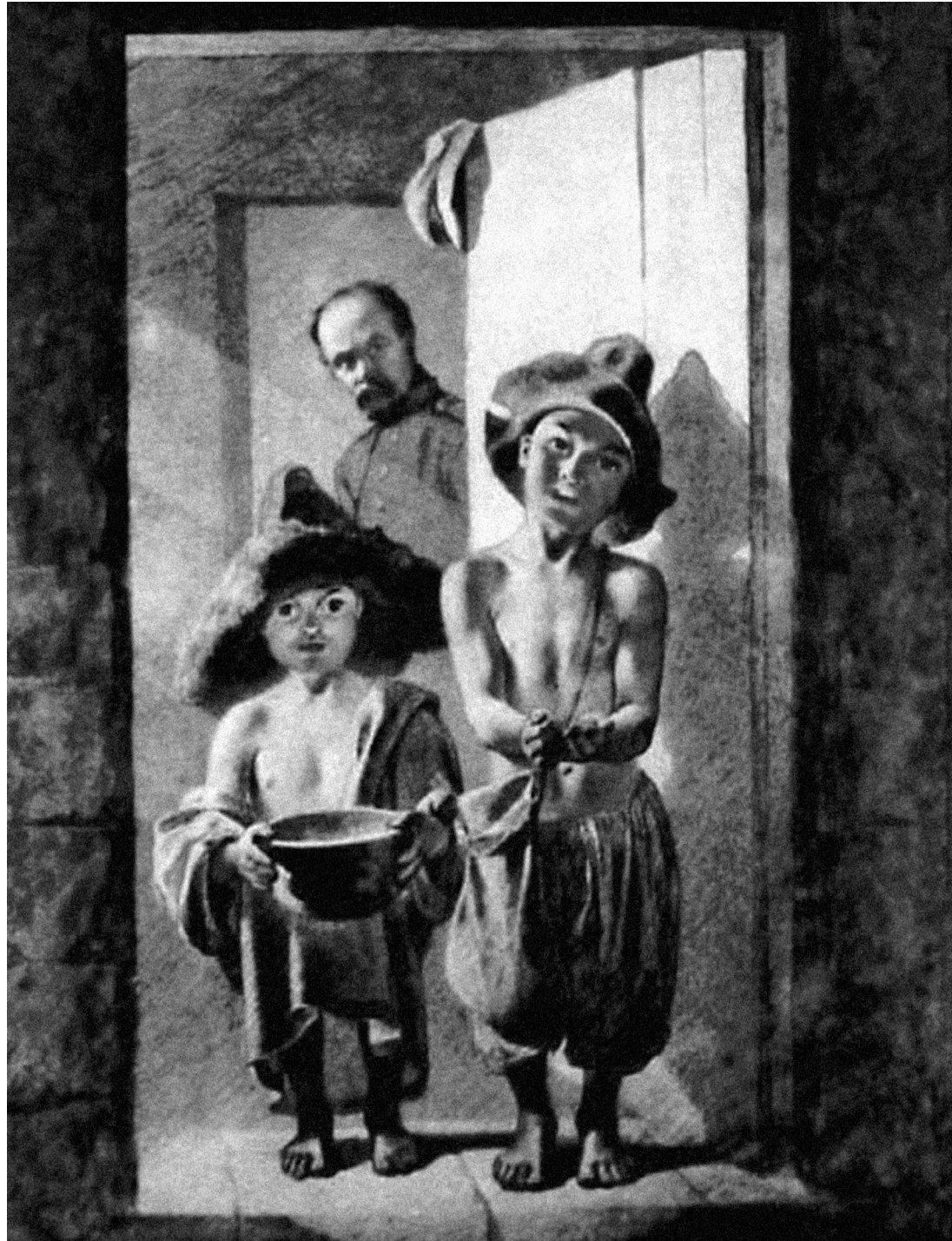
საპატივსაცემად

ჩემს მოკავშირეებს
კუბღვნი

გახსოვდეთ, ძმებო, სიმუხთლე წელთა...
ნუმც დაბრუნდება ჟამი წყეული,
როცა ვიყავი მეც თქვენთნ ერთად
გისოსებს მიღმა გამომწყვდელი.
როცა ვფიქრობდით: „ჩამოჰკრავს, ნეტა,
ჩვენი ხელახლა შეყრის საათი
და გვეღირსება კვლავ მასლაათი
ამ იავარქმნილ მიწასა ზედა?“
ვერ ვეღირსებით, მოძმენო, ვერა,
კვლავ შევსვათ დნიპროს კამკამა წყალი!
ტრამალზე, ტყეში დაგვრჩება კვალი —
მწარე ყისმათი, ნუგეში, წერა.
ჯერ თითქოს შვება ნამდვილად გვჯერა,
მერე სხვა ყოფას დავადგათ თვალი,
ხალხში ვიცხოვროთ კაცურად.
და სანამ გაღმა გავცურავთ,
ძმანო, ჰყვარობდეთ ერთმანეთს,
ლალსა და თავისუფალს,
ბედკრული უკრაინისთვის
მუხლს მოუყრიდეთ უფალს.
დაივიწყებდეთ უფალსაც,
არ ახსენებდეთ ავად.
მეც, ტყვექმნილს, მომიგონებდეთ,
როცა დრო-ჟამი გავა.

[1847, ორსკის ციხესიმაგრე]

I

Ой одна я, одна,
Як билиночка в полі,
Та не дав мені бог
Ані щастя, ні долі.

Тільки дав мені бог
Красу — карії очі,
Та й ті виплакала
В самотині дівочій.

Ані братика я,
Ні сестрички не знала,
Меж чужими зросла,
І зросла — не кохалась!

Де ж дружина моя,
Де ви, добрії люде?
Їх нема, я сама.
А дружини й не буде!

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербурґ]

II

За байраком байрак,
А там степ та могила.
Із могили козак
Встає сивий, похилий.
Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи
Співає, сумно співає:

I

მარტოკა ვარ, მარტოკა,
როგორც ღერო ცალი,
არ მაღირსა უფალმა
ბეჩავს ბედ-იღბალი.

ქვეყნად მისი განგებით
თაფლისთვალა მოველ,
რათა გამომეტირა
ქალწულს სიმარტოვე.

მე არ გამომიცდია,
რაა და-ძმა ტრელი,
უცხო ხალხში ვიზარდე,
ტრფობაგანუცდელი.

სად ხართ, ჩემო საბედოვ,
ან კეთილო ხალხო?
არ ჩანს, არ ჩანს არავინ.
არც ერთია ახლო!

(1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი)

II

ხრამის გადაღმა ხრამი
და ყორღანია ბარად.
ტოვებს სამარეს ღამით
კაზაკი თმაჭადარა.
ტოვებს მარტოკა, ნელა
და მიმავალი ველად,
მღერის, მწუხარედ მღერის:

«Наносили землі
 Та й додому пішли,
 І ніхто не згадає.
 Нас тут триста, як скло!
 Товариства лягло!
 І земля не приймає.
 Як запродав гетьман
 У ярмо християн,
 Нас послав поганяти.
 По своїй по землі
 Свою кров розлили
 І зарізали брата.
 Крові брата впились
 І отут полягли
 У могилі заклятій».

Та й замовк, зажуривсь
 І на спис похилився.
 Став на самій могилі,
 На Дніпро позирав,
 Тяжко плакав, ридав,
 Сині хвилі голосили.
 З-за Дніпра із села
 Руна гаєм гула,
 Треті півні співали.
 Провалився козак,
 Стрепенувся байрак,
 А могила застогнала.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
 С.-Петербурґ]

„წამოგვაყარეს მიწა
 და შინ გაიქცნენ იმ წამს,
 ვისღა ვჭირდებით მტვერი.
 აქ სამას მოძმეს სძინავს,
 დამსხვრეულს, როგორც მინას,
 მიწაც გაგვიხდა მტერი!
 როცა მოუნდა ჰეტმანს
 ქრისტიანების ჟლეტა,
 ჩვენ მოგვიშვირა ხელი.
 ყველგან, შინა თუ გარეთ,
 ჩვენივე სისხლი ვღვარეთ,
 ძმას გამოვლადრეთ ყელი.
 ძმის სისხლით გამომთვრალეებს
 ცოდვამ გვიწია მაღე
 და ჰა, სამარე ბნელი.“

დადუმდა, მოიქუფრა,
 შუბს დაებჯინა უბრად.
 ყორღანზე გადმომდგარი,
 გასცქერის დნიპროს მხარეს,
 მტირალი, მგლოვიარე,
 რეკავს ტალღათა ზარი.
 დნიპროს გადაღმა ბექობს
 მამლის ყივილის ექო
 უკვე მესამედ ესმა.
 კახაკი დანთქა მიწამ,
 ხრამი შეტოკდა იმ წამს
 და ყორღანს დასცდა კვნესა.

[1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
 ს.-პეტერბურგი]

III

Мені однаково, чи буду
 Я жить в Україні, чи ні.
 Чи хто згадає, чи забуде
 Мене в снігу на чужині —
 Однаковісінько мені.
 В неволі виріс меж чужими,
 І, не оплаканий своїми,
 В неволі, плачучи, умру,
 І все з собою заберу,
 Малого сліду не покину
 На нашій славній Україні,
 На нашій — не своїй землі.
 І не пом'яне батько з сином,
 Не скаже синові: «Молись,
 Молися, сину: за Україну
 Його замучили колись».
 Мені однаково, чи буде
 Той син молитися, чи ні...
 Та не однаково мені,
 Як Україну злії люде
 Присплять, лукаві, і в огні
 її, окрадену, збудять...
 Ох, не однаково мені.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
 С.-Петербурґ]

III

ჩემთვის ერთია, გავლევ ცხოვრებას
 უკრაინაში თუ სხვაგან სადმე.
 დამივიწყებს თუ ემახსოვრება
 მაგანს, ქარბუქი მმარხავდა სად მე —
 ერთია ჩემთვის, ფიქრები დავთმე.
 ყმად გავიზარდე უცხოთა შორის,
 დაუტირები ტოლის და სწორის,
 მოვკვდები, მომსპობს ცრემლი, მონება,
 საფლავს ჩამყვება მთელი ქონება,
 არ დააჩნდება კვალი ნათელი,
 თუმც ჩვენი, მაგრამ მტრების ნათელი,
 სახელოვანი მამულის მიწას.
 არ ეტყვის მამა შვილს შეგონებას,
 როგორც გვკარნახობს წესი და რიგი:
 „ღმერთს სთხოვე, შვილო, მისი ცხონება,
 უკრაინისთვის ეწამა იგი.“
 მისთვის ერთია, შესთხოვს თუ არა
 ან რას მიუგებს თხოვნაზე ღმერთი...
 მაგრამ სულ ერთი როდია ჩემთვის,
 რომ ხალხი გუღღრძო და მატყუარა
 ჩემს უკრაინას, სათნოს და კეთილს,
 გაძარცვავს, დღეებს აწვნევს უარესს...
 ო, ეს სულ ერთი როდია ჩემთვის!

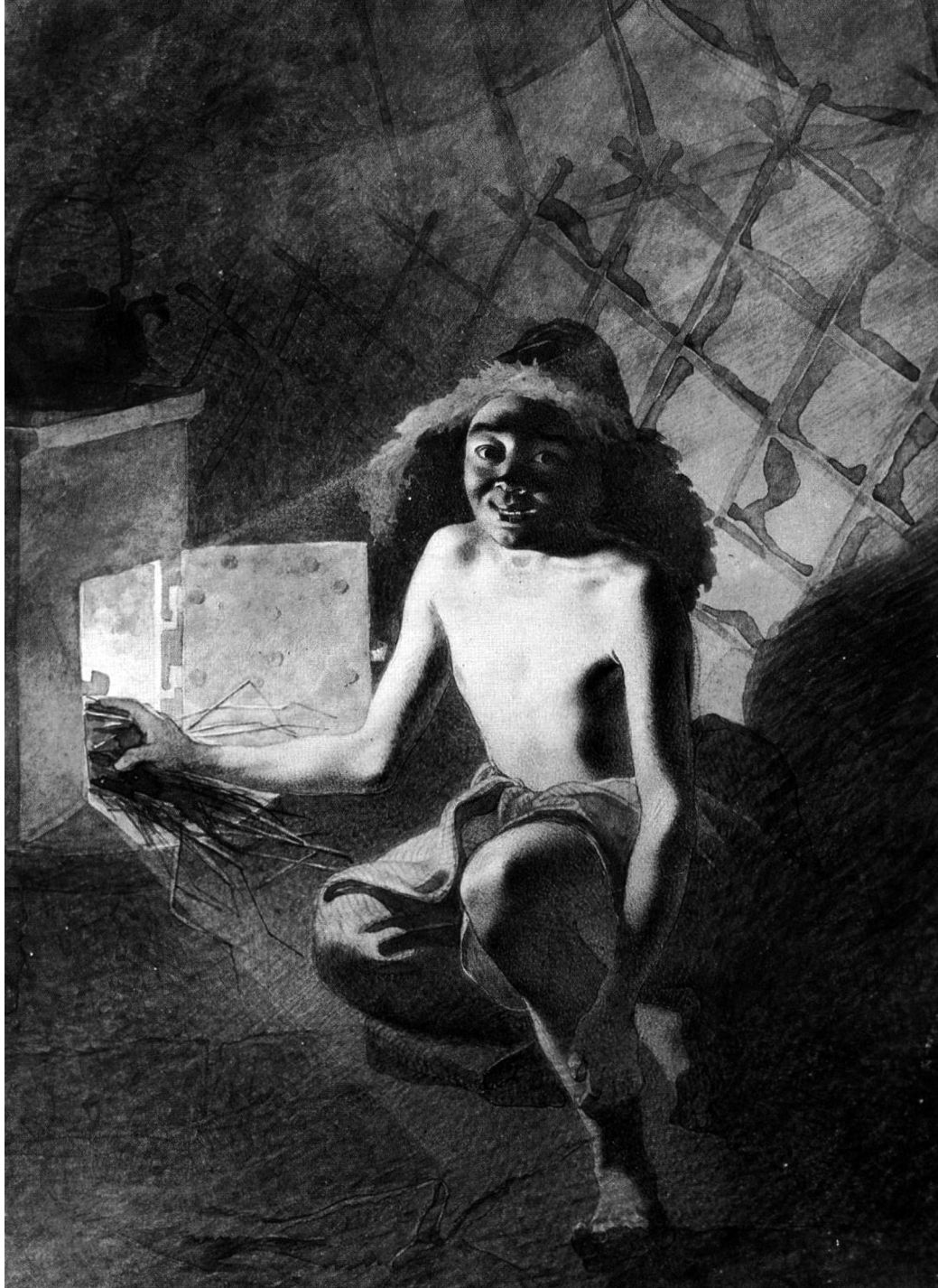
[1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
 ს.-პეტერბურგი]

«Не кидай матері!» — казали,
 А ти покинула, втекла.
 Шукала мати — не найшла,
 Та вже й шукати перестала,
 Умерла плачучи. Давно
 Не чуть нікого, де ти гралась;
 Собака десь помандрувала,
 І в хаті вибито вікно.
 В садочку темному ягнята
 Удень пасуться. А вночі
 Віщують сови та сичі
 І не дають сусідам спати.
 І твій барвіночок хрещатий
 Заріс богилою, ждучи
 Тебе неквітчану. І в гаї
 Ставочок чистий висихає,
 Де ти купалася колись.
 І гаї сумує, похиливсь.
 У гаї пташка не співає —
 Й її з собою занесла.
 В яру криниця завалилась,
 Верба усохла, похилилась,
 І стежечка, де ти ходила,
 Колючим терном поросла.
 Куди полинула, де ділась?
 До кого ти перелетіла?
 В чужій землі, в чужій сем'ї
 Кого ти радуєш? до кого,

ნუ მიატოვებ დედასო, — გითხრეს,
 შენ მიატოვე, მაინც წახველი.
 გეძება დედამ, — შენი მნახველი
 ვერავინ ჰპოვა. გეძება დიდხანს
 და ცრემლს გადაჰყვა. იქ, სადაც წინათ
 გითამაშია, კაცი არა ჩანს,
 ძაღლიც გაიქცა, არ იდარაჯა,
 ქოხის სარკმელში ჩაიმსხვრა მინა.
 ბაღშიგან დღისით ძოვენ კრავები,
 ბუკიოტები კივიან ღამით.
 მეზობლებს შეგება არა აქვთ წამით,
 ვერ იძინებენ საცოდავები.
 და გველის სუროც ველურ მკლავებით
 მოაშთო გლერტამ. არ დადგა ჟამი,
 რომ ჩამობრუნდე ყვავილთა სწორი,
 ჭალაში შრება კამკამა ტბორი,
 სად ბანაობდი მკვირცხლი და მარდი.
 ჭალასაც ნელა ერევა დარდი.
 არც სირთა სტვენა მოისმის შორით, —
 ისინიც, ალბათ, შენთან არიან.
 ხევში რაკრაკით არ მოჩქეფს წყარო,
 გადაფერდილა, გამხმარო სარო,
 ბილიკზე, სადაც ოდესღაც რბოდი,
 მხოლოდ ჯაგნარი და შამბნარია.
 სად ხარ, სად გაქრი, ნიავის დარო?
 გადახვეწილი გიხილონ როდის?
 უცხო მიწის და ოჯახის მშვენი,
 ვის ახარებ და რა გიხარია,

До кого руки приросли?
Віщує серце, що в палатах
Ти розкошуєш, і не жаль
Тобі покинутої хати...

Благаю бога, щоб печаль
Тебе довіку не збудила,
Щоб у палатах не найшла...
Щоб бога ти не осудила
І матері не прокляла.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербург]

V

«Чого ти ходиш на могилу? —
Насилу мати говорила. —
Чого ти плачеш ідучи,
Чому не спиш ти уночі,
Моя голубко сизокрила?»
«Так, мамо, так». І знов ходила,
А мати плакала ждучи.

Не сон-трава на могилі
Вночі процвітає,
То дівчина заручена
Калину саджає,
І сльозами поливає,
І господа просить,
Щоб послав він дощі вночі

ვის ჩააბარე იღბალი შენი?
მიგრძნობს ეს გული, რომ ქარვასლათა
დალხინებული ხარ ბინადარი.
არც გახსოვს ქოხი, შენ რომ გაგზარდა...

ღმერთს ვევედრები, სევდის დადარი
არ გაგიღვივოს ცეცხლის ენებად,
საქმე არ გიქნას დასაგმობელი...
არ სცადო უფლის განაწყენება
და არ დასწყევლო დედა მშობელი.

[1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

V

„რად დადიხარ საფლავზედა? —
ეკითხება ასულს დედა. —
რად სტირიხარ მიმავალი,
მიგელულა ღამით თვალი,
რუხფრთიანო ჩემო მტრედო!“
შვილი სიტყვას უგდებს ბანზე,
დედაც ტირით დარდით სავსე.

სამარეზე მაძინია
თვალებს კი არ ახელს,
ღამით გოგო დანიშნული
რგავს აღისფერ ძახველს,
რგავს და ცრემლი დასდის ფვარად,
უფაღს შესთხოვს მწირი,
მოუვლინოს ღამით წვიმა

I დრბნიი როსი.
 Щоб калина прийнялася,
 Розпустила віти.
 «Може, пташкою прилине
 Милий з того світа.
 Зов'ю йому кубелечко
 I сама прилину,
 I будемо щебетати
 З милим на калині.
 Будем плакати, щебетати,
 Тихо розмовляти,
 Будем вкупочці уранці
 На той світ літати».

I калина прийнялася,
 Віти розпустила.
 I три літа на могилу
 Дівчина ходила.
 На четверте... Не сон-трава
 Вночі процвітає,
 То дівчина з калиною
 Плаче, розмовляє:
 «Широкая, високая
 Калино моя,
 Не водою до схід сонця
 Поливаная.
 Широкої ріки-сльози
 Тебе полили,
 Їх славою лукавою
 Люде понесли.

ან ცვარ-ნამი ხშირი.
 რომ ძახველმა იღორძინოს,
 მოიდეროს ყელი.
 „იქნებ ჩიტად მომიფრინდეს
 ჩემი საყვარელი.
 ავიშენებ ლამაზ ბუდეს,
 შიგ ჩავსხდებით ორი
 და ძახველზე ვისაუბრებთ
 მე და გულისსწორი.
 ვივაგლახებთ, ვიჟღურტულებთ,
 ყურს დაგვიგდებს სიო,
 ალიონზე გვიმასპინძლებს
 ისევ საიქიო“.

და ძახველმაც გაიხარა,
 აიყარა ტანი.
 საფლავს სამ წელს აკითხავდა
 გოგო სევდიანი.
 მეოთხე წელს... მაძინია
 თვალებს კი არ ახელს,
 ღამით გოგო მოტირალი
 ეუბნება ძახველს:
 „მხარგაშლილო, აშოლტილო,
 ჩემო ძახველო,
 რიურაჟამდე წყლის კი არა,
 ცრემლის მნახველო.
 შენ ნიადაგ გბანდა ცრემლის
 ვრცელი მდინარე,
 მას მავანთა გულგრილობა
 აუჩინარებს.

Зневажають подруженьки
Подругу свою,
Зневажають червону
Калину мою.
Повий мою головоньку,
Росою умий
І вітами широкими
Од сонця закрий.
Вранці найдуть мене люде,
Мене осміють.
Широкії твої віти
Діти обірвуть».

Вранці-рано на калині
Пташка щебетала;
Під калиною дівчина
Спала, не вставала:
Утомилось молодее,
Навіки спочило...

Вставало сонце з-за могили,
Раділи люде встаючи.
А мати й спати не лягала,
Дочку вечерять дожидала
І тяжко плакала ждучи.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербурґ]

დაქალებშიც გამომიხნდა
უკვე მძრახველი,
დასაცინად გაუხდიათ
ჩემი ძახველი.
თან დამქროლე, თან მასხურე
დილის ნამიცა,
თან შრიალა შენი შტოთი
მზისგან დამიცავ.
მე მავანთა ქილიკობით
დავიდაღები.
შენ კი ტოტებს დაგამტვრევენ
ცელქი ბაღლები“.

ჰა, ძახველზე უთენია
აულურტულდა ჩიტი,
ბუჩქის ძირას გოგოს სძინავს,
წევს და არსად მიდის.
გზადაქანცულს უპოვია
საყუდარი მშვიდი...

მზე ყორღანს მიღმა ამოდიოდა
და ხელს ჰკიდებდა საქმეს სოფელი.
დედას კი შვილის ბედი სტკიოდა,
დასაძინებლად არ მიდიოდა
თვალებზე ცრემლებშეუშრობელი.

[1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

Ой три шляхи широкії
 Докупи зійшлися.
 На чужину з України
 Брати розійшлися.
 Покинули стару матір.
 Той жінку покинув,
 А той сестру. А найменший
 Молоду дівчину.
 Посадила стара мати
 Три ясени в полі.
 А невістка посадила
 Високу тополю.
 Три явори посадила
 Сестра при долині...
 А дівчина заручена —
 Червону калину.
 Не прийнялись три ясени,
 Тополя всихала,
 Повсихали три явори,
 Калина зов'яла.
 Не вертаються три брати.
 Плаче стара мати,
 Плаче жінка з діточками
 В нетопленій хаті.
 Сестра плаче, йде шукати
 Братів на чужину...
 А дівчину заручену
 Кладуть в домовину.

ჰოი, სამი ფართო შარა
 ერთად შეიყარა.
 მივლენ ძმები უკრაინით
 უცხო მთად და ბარად.
 შინ მოხუცი დარჩათ დედა.
 ერთსაც დარჩა ცოლი.
 ერთსაც — დაი. სულ უმრწემესს —
 დარჩა ტურფა ცოლი.
 დარგო დედამ სამი ძირი
 იფნის ნერგი ველად.
 დანიშნულმა დარგო ალვა,
 გახმებო ძნელად.
 ტრიალ მინდვრად დარგო დამაც
 სამი ნეკერხალი...
 დანიშნულის ძახველს თითქოს
 ედებოდა ალი.
 გახმა სამი იფნის ნერგი,
 არ იხარა ალვამ,
 მოკვდა სამი ნეკერხალი,
 ძახველს აჭკნობს გვალვა.
 არ მოდიან სამნი ძმანი.
 მათზე ტირის დედა.
 ტირის ცოლი და ბავშვები
 ცივ ქოხებში სხედან.
 ტირის დაი, ძმების კვალზე
 მიდის უცხო მხარეს...
 ხოლო გოგო დანიშნული
 მიწას მიაბარეს.

Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкії
Терном заростають.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербург]

VII

Н. КОСТОМАРОВУ

Веселе сонечко ховалось
В веселих хмарах весняних.
Гостей закованих своїх
Сердешним чаєм напували
І часових переміняли,
Синємундирих часових.
І до дверей, на ключ замкнутих,
І до решотки на вікні
Привик я трохи, і мені
Не жаль було давно одбутих,
Давно похованих, забутих,
Моїх кровавих тяжких сльоз.
А їх чимало розлилось
На марне поле. Хоч би рута,
А то нічого не зійшло!
І я згадав своє село.

Кого я там коли покинув?
І батько й мати в домовині...
І жалем серце запеклось,

აღარ ჩანან სამნი ძმანი,
გაქრნენ მთად თუ ბარად,
მათი სამი ფართო შარა
ძეძვით დაიფარა.

[1847 წ. 17 აპრილსა და 19 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

VII

ნ. კოსტომაროვს

იმალეობდა ღრუბლებში მნათი,
პირმოცინარი, არ თუ ლმობილი.
ხოლო სტუმრები, აწ შეპყრობილი,
შეექცეოდნენ წყალწყალა სადილს
და იცვლებოდნენ მცველები მათი,
ლურჯ მუნდირებში გამოწყობილი.
მე, მიხვეული ჩარაზულ კარებს,
სარკმლის ჩარჩოში ჩაჭედილ ცხაურს,
ყურს არ ვუგდებდი გუშაგთა ხმაურს
და სისხლნარევი ცრემლების ღვარი
რომ გაავაყოლე გარდასულ ქარებს,
არ მადარდებდა მაშინ სრულებით.
ველს ნაცრემლარი აჩნდა წყლულები,
სადაც არათუ ბალახი მწარე,
ძეძვიც არ ხარობს დასაჭკნობელი!
და გამახსენდა ჩემი სოფელი.

მე იქ ოდესღაც მიმდერეს ნანა.
ახლა დედ-მამა კუბოში წგანან...
და მთუთქავს დარდი გულგამყოფელი,

Що нікому мене згадати!
 Дивлюсь: твоя, мій брате, мати
 Чорніше чорної землі
 Іде, з хреста неначе знята...
 Молюся! господи, молюсь!
 Хвалить тебе не перестану!
 Що я ні з ким не поділю
 Мою тюрму, мої кайдани!

1847, мая 19,
 [С.-Петербург]

VIII

Садок вишневий коло хати,
 Хрущі над вишнями гудуть,
 Плугатарі з плугами йдуть,
 Співають ідучи дівчата,
 А матері вечерять ждуть.
 Сем'я вечеря коло хати,
 Вечірня зіронька встає.
 Дочка вечерять подає,
 А мати хоче научати,
 Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
 Маленьких діточок своїх;
 Сама заснула коло їх.
 Затихло все, тільки дівчата
 Та соловейко не затих.

[Між 19 і 30 травня 1847,
 С.-Петербург]

რომ ჭირისუფალს ვერავის ვხედავ!
 და... მოდის შენი ტანჯული დედა,
 მიწაზე შავი დედა მშობელი
 და მოჰგავს ჯვრიდან ჩამოხსნილ ცხედარს...
 ვლოცულობ! სანამ ძალა მეყოფა,
 უფალო, შენზე ღოცვას ვუნდები!
 რომ არავისთან არ გამეყოფა
 ჩემი დილეგი, ჩემი ხუნდები!

1847, მაისის 19,
 [ს.-პეტერბურგი]

VIII

აღუბლის ბაღი ჰყვავის ხატასთან,
 ხოჭო ზუზუნით ეხვევა ხეხილს,
 გუთანს მიჰყვება მეგუთნე გლეხი,
 ქალიშვილები მღერენ გზადაგზა,
 თითქმის ეზოში შემოდგეს ფეხი.
 ოჯახი ვახშმად ჯდება ხატასთან,
 მწუხრის ვარსკვლავი ჩასცქერით სულში,
 გოგონა ოჯახს მაგიდას უშლის,
 დედა მისცემდა რჩევას ათასს და
 ვერ აძლევს, რადგან ბუღბუღი უშლის.

დაუგო დედამ შვილებს ხატასთან,
 ჭრელი სიზმები გექცეთ იადო;
 თვითონაც იქვე თავი მიადო.
 თუმც შუალამეს უკვე გადასცდა,
 ღვიძავს გოგონებს, ღვიძავს იადონს.

[1847 წ. 19 და 30 მაისს შორის,
 ს.-პეტერბურგი]

IX

Рано-вранці новобранці
 Виходили за село,
 А за ними, молодими,
 І дівча одно пішло.
 Подибала стара мати
 Доню в полі доганяти...
 І догнала, привела;
 Нарікала, говорила,
 Поки в землю положила,
 А сама в старці пішла.

Минули літа, а село
 Не перемінилось.
 Тільки пустка на край села
 Набік похилилась.
 Коло пустки на милиці
 Москаль шкандибає.
 На садочок позирає,
 В пустку заглядає.
 Марне, брате, не вигляне
 Чорнобрива з хати.
 Не покличе стара мати
 Вечеряти в хату.
 А колись... Давно колись-то!
 Рушники вже ткались,
 І хустина мережалась,
 Шовком вишивалась.
 Думав жити, любитися
 Та бога хвалити!

IX

სისხამ დილით გასცდნენ სოფელს
 ახალწვეულები,
 უწვერულებს ერთი გოგო
 მიჰყვა ჩვეულებრივ.
 გოგოს დედა გაეკიდა,
 მობრუნდესო იქნებ გზიდან...
 დაეწია, დააბრუნა;
 არ მოეშვა მანამ მუნათს,
 სანამ ბნელს არ მიაბარა,
 ახლა დაძრწის კარი-კარა.

დრო გამოხდა, მაგრამ სოფელს
 არც რა მოემატა.
 მხოლოდ სოფლის განაპირას
 დაიფერდა ხატა.
 შორიახლო ყავარჯნებით
 ჯარისკაცი დადის,
 ბაღს გასცქერის წარამარა,
 ქოხში შესვლა სწადის.
 არა, ძმაო, შავწარბება
 აღარ გამოგხედავს,
 არ მოგიხმობს ქოხში ვახშმად
 თმაჭადარა დედა.
 ხოლო როსმე... როსმე, ძველად!
 ხელსაქმობდნენ აქა!
 ვერ მოსწყვეტდი თვალს თავსაფარს,
 აბრეშუმით ნაქარგს.
 მოსკალს სურდა ჰყვარებოდა,
 ეთქვა უფლის ქება!

А довелось... ні до кого
В світі прихилитись.
Сидить собі коло пустки,
Надворі смеркає,
А в вікно, неначе баба,
Сова виглядає.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербурґ]

Х

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказати по правді, не було.
Та все-таки якомсь жилось.
Хоть на чужому, та на полі...
Тепер же злої тії долі,
Як бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурити,
В калюжі волю утопити.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховають,
Що не в Україні буду жити,
Людей і господа любити.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербурґ]

ერგო კია... უშვილდიროდ
ქვეყნით გადაგება.
ზის უკაცურ ქოხის კართან,
შელამება მოდის,
სარკმლით, როგორც დედაბერი,
იმზირება ჭოტი.

[1847 წ. 19 და 30 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

Х

მიძიმს ტყვეობა, თუმცაღა შვება,
სიმართლე რომ ვთქვა, ადრეც არ მქონდა.
მაინც რაღაცით თავი გამქონდა.
ხიზანს სიცოცხლის გამაჩნდა ნება...
ახლა იმედი თანდათან ღნება
და ავი ბედი კვლავ მომაგონდა.
მას, როგორც უფალს, ვუცდი და ველი,
ვიწყველი ჭკუას, ბრიყვი და ბნელი,
ბრმად რომ აყვევი, მივეც უფლება,
ლაფში ჩაეხრჩო თავისუფლება.
მწარე ფიქრები გულს მიდაღავენ,
რომ ჩემს მხარეში არ დამმარხავენ,
რომ არ ვიქნები მამულში ჩემთვის,
არ მეყვარება კაცი და ღმერთი.

[1847 წ. 19 და 30 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

XI
КОСАР

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде!

Косаря уночі
Зустрічають сичі.
Тне косар, не спочиває
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси.

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить
Усе, що даси.

Мужика, й шинкаря,
Й сироту-кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне,

XI
მთიბავი

მოვლო მინდორ-ველი,
კი არ გააქვს სვრელი,
კი არ გააქვს სვრელი — ზვინავს.
ზღვა და მიწა ხვნეშის, გვრგვინავს,
ხვნეშის ღამე-ბნელი!

მთიბავს ღამით ხვდება
მიკიოტთა წყება.
მთიბავი კი თიბვით მიდის,
არ აწუხებს ვინმეს რიდი.
არც ცელს ლესავს, არა.

არ მოჰყვება, არა,
ლესვას წარამარა.
გარეუბანს, გინა ქალაქს,
გადაპარსავს თავის ქალას,
სამართებლის დარად.

გლესს თუ ხარკის მკრეფელს,
კობზარს — ლექსთა მყეფელს,
თიბავს, მიდის, მიდიდინებს,
ის ბებერი ზვინავს ზვინებს,
შიგ მოაქცევს მეფეს.

არ დამინდობს მეცა,
უცხო მხარეს მეცა,

За решоткою задавить.
Хреста ніхто не поставить
І не пом'яне.

(30 травня 1847,
С.-Петербург]

XII

Чи ми ще зійдемося знову?
Чи вже навіки розійшлись?
І слово правди і любові
В степи і дебрі рознесли!
Нехай і так. Не наша мати,
А довелося поважати.
То воля господа. Годіть!
Смирітеся, моліться богу
І згадуйте один другого.
Свою Україну любіть,
Любіть її... Бо время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї господа, моліть.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

ცხაურს მიღმა მნახეთ მკვდარი.
არ მექნება თავით ჯვარი,
არ მიგლოვებს მე ცა.

(1847 წ. 30 მაისი,
ს.-პეტერბურგი)

XII

შეგვერის კი ისევ სოფლის ტრიალი?
თუ საუკუნოდ დავშორდით ყველა?
სიტყვა სიმართლის, სიტყვა ტრფიალის,
ხომ არ გაგვანტეთ ტყესა და ველად!
იყოს ასედაც. ვართ მადლობელი
თუ ჩვენი არა, სხვისი მშობელის.
ეგ ღვთის ნებაა. უფლება სრული!
დასცხრით, შენდობა სთხოვეთ ზეციერს
და ერთმანეთის კვალი ეძიეთ.
უკრაინისთვის გიცემდეთ გული,
გიყვარდეთ იგი... მარად და მარად,
უამს აღსასრულის, სამარის კარად
უფალს ავედრეთ მამული კრული.

[1847 წ. 19 და 30 მაისს შორის,
ს.-პეტერბურგი]

N. N.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє,
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! — і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.

(Друга половина 1847,
Орська кріпость)

N. N.

მნათი იწურება, ქედები მუქდება,
ჩიტუნა ყუჩდება, მინდორი მუნჯდება,
მაშვრალს უხარია ჟამი დავანების,
მე მივჰქრი... ყველაფერს თავი დავანებე,
რომ კვლავ უკრაინის ვნახო სამანები.
მე მივჰქრი, მე მივჰქრი ფიქრებში გართული
და გული ისვენებს, ცად გადამართული.
მინდორ-ველს, მთა-გორებს სიშავე ედება
და ლურჯ ცისკიდურზე ვარსკვლავი ენთება.
ვარსკვლავო! ვარსკვლავო! — ტირილში დრო მიდის.
უკრაინაშიაც თუ ამოცთომილდი?
თაფლისფერთვალება თუ გეძებს ისევე
ლურჯი ცის წიაღში? თუ აღარც გიხსენებს?
ძილსაც წაუღია თუ უაუგია,
ჩემი უბედობა ნუღარც გაუგია.

(1847 წ. მეორე ნახევარი,
ორსკის ციხესიმაგრე)

N. N.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягната за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
 Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога...
Уже прокликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тойді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубе
І те помарніло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати —
Нема в мене хати!
Не дав мені бог нічого!..

118

N. N.

მისრულდებოდა ცამეტი წელი.
მე სოფლის პირას ვმწყემსავდი კრავებს.
მზე მართლა იყო ისეთი მწველი
 თუ მოგონება უფროა მწვავე?
თითქოს უფალმა დამადო ხელი
და სამოთხეში ვიგრძენი თავი...
სამხრად გვეძახდნენ კარგა ხანია,
მე კი ბარდებში ხელაპყრობილი
ღმერთს ვადიდებდი... ეს ლიტანია,
ნეტავ, რად იყო დამათრობელი,
რას ზეიმობდა ბიჭუნას გონი,
რა ჰქონდა ვისი სამადლობელი?
ღვთის სამყოფელი, ჩვენი სოფელი
და თვით კრავებიც ხარობდნენ, მგონი!
მზე დამხაროდა ცხოველმყოფელი!
დიდხანს როდი გაახარა
ნორჩი მწყემსის გული...
ედემს ცეცხლად წაეკიდა
მზეი მეწამული.
თითქოს ახლა გამეღვიძა:
არე ნახშირს ჰგავდა,
ცა რომ ცაა მტრედისფერი,
ისიც გადაშავდა.
მიმოვაგლე თვალი კრავებს —
სხვა პატრონობს კრავებს!
მიმოვაგლე თვალი ხატას —
ადარა მაქვს ხატა!
ღმერთმა დამსვა ცარიელზე!..

I хлинули сльози,
 Тяжкі сльози!.. А дівчина
 При самій дорозі
 Недалеко коло мене
 Плоскінь вибирала,
 Та й почула, що я плачу.
 Прийшла, привітала,
 Утирала мої сльози
 I поцілувала...

Неначе сонце засіяло,
 Неначе все на світі стало
 Моє... лани, гаї, сади!..
 I ми, жартуючи, погнали
 Чужі ягнята до води.

Бريدня!.. А й досі, як згадаю,
 То серце плаче та болить,
 Чому господь не дав дожить
 Малого віку у тім раю.
 Умер би, орючи на ниві,
 Нічого б на світі не знав.
 Не був би в світі юродивим,
 Людей і бога не прокляв!

(Друга половина 1847,
 Орська кріпость)

წამსკდა ცრემლის ღვარი,
 მწარე ცრემლის!.. ხოლო გოგო,
 გზის გადაღმა მდგარი,
 შორიახლო, იქვე თითქმის,
 აგროვებდა კანაფს,
 რა ტირილი ესმა ჩემი,
 განა დაახანა,
 თვალზე ცრემლი შეიმშრალა,
 გადამკოცნა თანაც...

მზე კვლავ გაბრწყინდა სხივთა მთოველი,
 და ჩემი გახდა ქვეყნად ყოველი —
 ჭალა, ბაღები და ნახნავეები
 და მდინარისკენ ასკინკილათი
 წინ გავირეკეთ სხვისი კრავები.

ხომ ბოდვა არი!.. და მაინც დღემდე
 გუფს სერავს, დაღავს ეს გახსენება,
 ნეტარძი, უფალს რად არ ენება,
 მეც შევრჩენოდი მცირე ხნით ედემს.
 არც რა მომკლავდა, გარდა ალოსი,
 მეყოლებოდა ჩემი ყევარი.
 არ ვიქნებოდი ქვეყნად სალოსი,
 კაცის და ღმერთის დამაწყევარი!

(1847 წ. მეორე ნახევარი,
 ორსკის ციხესიმაგრე)

* * *

Не гріє сонце на чужині,
А дома надто вже пекло.
Мені невесело було
Й на нашій славній Україні.
Ніхто любив мене, вітав,
І я хилився ні до кого,
Блукав собі, молився богу
Та люте панство проклинав.
І згадував літа лихії,
Погані, давнії літа,
Тойді повісили Христа,
Й тепер не втік би син Марії!
Нігде не весело мені,
Та, мабуть, весело й не буде
І на Україні, добрі люде;
Отже таки й на чужині.
Хотілося б... та й то для того,
Щоб не робили москалі
Труни із дерева чужого,
Або хоч крихотку землі
Із-за Дніпра мого святого
Святії вітри принесли,
Та й більш нічого. Так-то, люде,
Хотілося б... Та що й гадать...
Нащо вже й бога турбовать,
Коли по-нашому не буде.

(Друга половина 1847, Орська кріпость)

* * *

უცხოობაში მზეა მირაჟი,
შინ კი მშანთავდა შეუბრალებლად.
არ მღირსებია მე გახარება
ჩემს სახელოვან უკრაინაშიც.
მტერ-მოყვრისაგან ზურგშექცეული,
ვცდილობდი, გულში ჩამეკლა წყენა.
ვამბობდი ასე: იკურთხოს ზენა,
ხოლო პანები იყოს წყეული.
წლებს ვიხსენებდი შავს და სამიწეს,
წლები ერთმანეთს გულგრილად მისდევს.
მაშინ ჯვარს აცვეს იესო ქრისტე,
ახლაც დასჯიდნენ მარიამის ძეს!
არ მეკარება არსად სიამე,
ასე იქნება, მკარნახობს ალღო,
უკრაინაშიც, კეთილო ხალხო;
და უფრო მეტად უცხო ყიამეთს.
მინდოდა... სევდის ძირიც ის არი,
რომ ჩემთვის მოსკალს არ გაეთალა
უცხო ხისაგან შვიდი ფიცარი
და მუჭი მიწა ჩამოეტანა
კუბოს კარამდე დასაფიცარი
დნიპროსპირეთის ქარებს ჩემთანა,
სხვა არაფერი. სულს მოერია
ძველი სურვილი — ოცნების შუქი...
რად შევაწუხო უფალი, თუკი
ნატვრას ახდენა არ უწერია.

(1847 წ. მეორე ნახევარი, ორსკის ციხესიმაგრე)

N. N.

О думи мої! О славо злая!
 За тебе марно я в чужому краю
 Караюсь, мучуся... але не каюсь!..
 Люблю, як щиру, вірну дружину,
 Як безталанну свою Вкраїну!
 Роби що хочеш з темним зо мною,
 Тільки не кидай, в пекло з тобою
 Пошкандибаю

Ти привітала

Нерона лютого, Сарданапала,
 Ірода, Каїна, Христа, Сократа,
 О непотребная! Кесаря-ката
 І грека доброго ти полюбила
 Однаковісінько!.. Бо заплатили.
 А я, убогий, що принесу я?
 За що сірому ти поцілуєш?
 За пісню-думу?.. Ой гаю, гаю,
 Ї не такі, як я, дармо співають.
 І чудно, й нудно, як поміркую,
 Що часто котяться голови буї
 За тее диво! Мов пси, гризуться
 Брати з братами й не схаменуться.
 А тее диво, всіми кохане:
 У шинку покритка, а люде п'яні!

(Друга половина 1847, Орська кріпость)

N. N.

о, ჩემო ფიქრებო! ბოროტო დიდებაგ!
 შენს გამო შორეთში ცეცხლი მეკიდება.
 ვისჯები, ვიტანჯვი... არ ვნანობ კიდევაც!..
 მიყვარხარ ერთგულ და წრფელ მეუღლესავით,
 როგორც უკრაინა, მერმისზე მესავით!
 ბნელსა და უმეცარს მიყავ, რაც გენებოს,
 ოღონდ ნუ დამტოვებ და სვენებ-სვენებით
 ქვესკნელშიც ჩაგყვები

შენ საღმით მდაბალით

მიიღე ნერონი და სარდანაპალი,
 ჰეროდე, კაენი, ქრისტე და სოკრატე,
 მკვლელი კეისარი, სისხლს რომ გამოგადენს
 და ბრძენი ბერძენიც... შენ ყველა მათგანი
 შეიტკბე თანაბრად!.. გიყიდეს რადგანაც.
 მე რით მოგეახლო, მე, არასმქონები?
 მწირს და მიუსაფარს რად მეამბორები?
 მარტო ჰანგებისთვის?... — ჰერიო, ჰერიო,
 თვით ჩემი მჯობნებიც სულ მუქთად მღერიან.
 როცა დაგვიქრდები, გული მიღონდება,
 რომ ხშირად თავები მიწაზე გორდება
 მაგ სასწაულისთვის! თითქოს ლეკვებია
 ძმები და ღრინავენ, გონს არ ეგებიან.
 ის სასწაული კი ჩვენ გვიყვარს ძალიან, —
 დუქანში სიძვაა, ხალხი კი მთვრალია!

(1847 წ. მეორე ნახევარი, ორსკის ციხესიმაგრე)

ПОЛЯКАМ

Ще як були ми козаками,
А унії не чуть було,
Отам-то весело жилось!
Братались з вольними ляхами,
Пишались вольними степами,
В садах кохалися, цвіли,
Неначе лілії, дівчата.
Пишались синами мати,
Синами вольними... Росли,
Росли сини і веселими
Старії скорбнії літа...
Аж поки іменем Христа
Пришли ксьондзи і запалили
Наш тихий рай. І розлили
Широке море сльоз і крові,
А сирот іменем Христовим
Замордували, розп'яли...
Поникли голові козачі,
Неначе стоптана трава.
Україна. Плаче, стогне-плаче!
За головою голова
Додолу пада. Кат лютує,
А ксьондз скаженим язиком
Кричить: «Te deum! Алілуя!..»

Отак-то. Ляше, друже, брате!
Неситії ксьондзи, магнати

კ(ა)ლ(ა)ნელთაღმი

როცა ვიყავით ჩვენ კაზაკები
და არ ისმოდა უნიის ჩქამი,
მაშინ გვდგომია ნეტარი უამი.
გვქონდა ლიახთან ძმობა საქები,
თავს ვიწონებდით სტეპით, ბაღებით,
სად გოგონები შრომანთა დარად
ჰყვავდნენ, დედას მიაჩნდა ფარად
თავისუფალი ვაჟები... მკერდში
ედგა ხალისი, ვაჟებიც გვერდში
ედგნენ, სიმძიმეს სიბერის წელთა
უმსუბუქებდნენ ისინი ერთად...
ვიდრე ქსონძები ქრისტეს სახელით
არ მოვიდნენ და არ დაწვეს წყნარი
სამოთხე... ცრემლის და სისხლის ღვარი
ზღვად არ აქციეს, ობლებს მახვილი
ქრისტეს სახელით არ გაუყარეს
და არ გააკრეს გვემულნი ჯვარზე...
კაზაკთა გულებს ვაება ავსებს,
რადგან მოესწრნენ დროს გაუხარელს.
და უკრაინა ცრემლებს მდუღარეს
აფრქვევს, მოჭრილი ცვივა თავები,
ხარობს ჯალათი, ვაი-უია,
და ქსონძი ცოფით და გაავებით
ყვირის: „Te deum!“ ალილუია!

ძმავ, ლიახო, გულისნადები
ეს მაქვს: ქსონძების და მაგნატების

Нас порізнили, розвели,
А ми б і досі так жили.
Подай же руку козакові
І серце чистеє подай!

І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай.

[Після 22 червня 1847
Орська кріпость — 1850,
Оренбург]

გარდა ვერავინ ჩვენ ვერ გაგვერიდა
და თვალში ნაცარს ვერ შეგვეყრიდა.
მაშ, ყმაწვილ კაზაკს მომეცი ხელი,
აღალი გულის გამიღე კარი!

ქრისტეს სახელით ვაოტოთ ბნელი
და განვაახლოთ სამოთხე წყნარი.

[1847, წლის 22 ივნისის მერე —
ორსკის ციხესიმაგრე — 1850,
ორენბურგი]

* * *

Один у другого питаєм:
Нащо нас мати привела?
Чи для добра? чи то для зла?
Нащо живем? Чого бажаєм?
І, не дознавшись, умираєм,
А покидаємо діла...

Які ж мене, мій боже милий,
Діла осудять на землі?
Коли б ті діти не росли,
Тебе, святого, не гнівили,
Що у неволі народились
І стид на тебе понесли.

(Друга полонина 1847,
Орська кріп ость)

* * *

ვკითხავთ ერთმანეთს მომსველ-წამსველელი:
ნეტავი, დედამ რად გაგვაჩინა?
კეთილის, ავის გამოსაჩენად?
რისთვის ვსულდგმულობთ? რა გვსურს, რას ველით?
და უპასუხოდ მივალთ თვალსველი,
ტოვებს საქმეებს ჩვენი მარჯვენა...

ვიცოდე მაინც, ღმერთო მაღალო,
ქვეყნად განკითხვა რისთვის მომელის?
ნუმც გაიზრდება ბავშვი, რომელიც
მონობის ტვირთით უნდა დაღალო,
რომ ცუდი სიტყვა არ მოგახალოს,
არ გახდეს შენი ღანძღვის მდომელი.

(1847 წ. მეორე ნახევარი,
ორსკის ციხესიმაგრე)

* * *

Привикне, кажуть, собака за возом
бігти, то біжить і за саньми.

То так і я тепер пишу:
Папір тільки, чорнило трачу...
А перш! Єй-богу, не брешу!
Згадаю що чи що набачу,
То так утну, що аж заплачу.
І ніби сам перелечу
Хоч на годину на Україну,
На неї гляну, подивлюсь,
І, мов добро кому зроблю,
Так любо серце одпочине.
Якби сказать, що не люблю,
Що я Україну забуваю
Або лукавих проклинаю
За те, що я тепер терплю, —
Єй-богу, братія, прощаю
І милосердому молюсь,
Щоб ви лихим чим не згадали;
Хоч я вам кривди не робив,
Та все-таки меж вами жив,
То, може, дещо і осталося.

[Кінець 1847,
Орська кріпость]

* * *

ამბობენ, ძალდი ურმის გამოკიდებას
თუ მიეჩვია, მარხილსაც გამოეკიდებაო.

ახლა მეცა ვწერ მავანთა დარად:
ამოდ ვხარჯავ ქაღალდს და მეღანს...
მაგრამ, ღმერთმანი! არ ვტყუი, არა!
მყოფადი არ ჩანს, წარსულში ბნელა,
უკვე არ ძალუძს ტირილსაც შველა.
მე ოცნებაში მეზრდება ფრთები
და უკრაინის სტუმარი ვხდები,
საათით მაინც შევაავლო მზერა
და ვიგრძნო გულის საამო ძგერა,
თითქოს ვიდაცის მოვისხი მაღლი.
მე მომწვდენია ჭორები მათი,
ვინც უკრაინის სიძულვილს მწამებს,
თითქოს ვწყევლიდე იმ ცბიერ გვამებს,
რომ დამიბნელეს ერთბაშად მნათი, —
ღმერთმანი, ძმებო, არ ვკიცხავ არვის
და ვევედრები მოწყალე მფარველს,
არ გათქმევინოთ ჩემზე აუგი;
თუმც არ ვყოფილვარ მე გულბოროტი,
მაგრამ თქვენს შორის დიდხანს ვცხოვრობდი
და იქნებ ცოდვილს ვეღარ გაუგეთ.

[1847 წ. მეორე ნახევარი,
ორსკის ციხესიმაგრე]

Si ne uzdymano subroky,
 A uost takas uzd locuats oko,
 U apuze sude rovel. Bolkats,
 Bolkats u nare u krestuats
 moke kerodo bama du taksu.
 Akson t kankon wduan
 Maduats tu wduan? Dospa kesda
 Kesda woda bama wolu
 Kosa guanyu: Kayl mokolu
 ju nrunuats, a uode gedyuats
 Kureny wolu, mpeda murean
 Tjoma doro wduan etalants,
 Ma dospa wro tynants wduan
 Ma u zaudny wduan wduan.
 A to nrunants wduan wduan,
 Do udu wduan wduan wduan.
 A murean wduan wduan wduan,
 Kpanti nrunants wduan wduan
 Murean Kayl wduan wduan wduan
 Ma Kpanti wduan wduan wduan,
 Ma u wduan wduan wduan.

1850.
 22. Nov. 1850.

* * *

А нумо знову віршувать.
Звичайне, нишком. Нумо знову,
Поки новинка на основі,
Старинку божу лицювать.
А сиріч... як би вам сказать,
Щоб не збрехавши... Нумо знову
Людей і долю проклинать.

Людей за те, щоб нас знали
Та нас шанували.
Долю за те, щоб не спала
Та нас доглядала.
А то, бач, що наробила:
Кинула малого
На розпутті, та й байдуже,
А воно, убоге,
Молодее, сивоусе, —
Звичайне, дитина, —
І подибало тихенько
Попід чужим тином
Аж за Урал. Опинилось
В пустині, в неволі...
Як же тебе не проклинать,
Лукавая доле?
Не проклену ж тебе, доле,
А буду ховатись
За валами. Та нищечком

* * *

ჰაიდა, კვლავაც ვეწით მიზანს.
ვლექსოთ ფარულად. ჰაიდა, კვლავაც,
სანამდე ნართის დრო-ჟამი გავა,
გადავებუნოთ ძველმანი ღვთისა.
ან უფრო სწორად რომ გითხრათ... ისა...
რომ არ ვიცრუო... ჰაიდა, კვლავაც
წყევლა ვთქვათ ბედის, ადამის ძისა.

ადამის ძისა, რათა გვიცნობდეს
და მოგვაგებდეს პატივს.
ბედისა, რათა არ თვლემდეს მიწვივ,
იყოს სიკეთის მწადი.
თორემ ხომ ხედავთ, რაც ჩაიღინა,
რა ჭირიც მომისართა:
გზავსაყარზე დამტოვა მარტო,
მიმცა საწეწად ქართა,
თუმც თმაჭაღარა, მაგრამ ჭაბუკი,
პატარ ბიჭი ჯერაც, —
და მე თვითონაც გადავიხვეწე,
ისე, რომ არც კი მჯერა,
ურალს გადაღმა. ვარ უდაბნოში,
ტყვექმნილი, უიმედო...
როგორ არ უნდა გწყევლიდე, აბა,
ჩემო მაცდურო ბედო?
არა, საწყევლად არ გაგიმეტებ,
დავიმალევი სადმე
მიწყერილს მიღმა. და კვლავ ფარულად

Буду віршувати,
Нудить світом, сподіватись
У гості в неволю
Із-за Дніпра широкого
Тебе, моя доле!

(Перша половина 1848,
Орська кріпость)

ლექსებს გავანდობ სათქმელს,
კვლავ ვიოცნებებ, ვინძლო პატიმარს
სხივი მომაპყროს მზემო.
დაგელოდები დნიპროსპირეთით,
შენ, ბედ-იღბალო ჩემო!

(848 წ. პირველი ნახევარი,
ორსკის ციხესიმაგრე)

* * *

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дасть Бог милосердїй
Хоч на старість волі.
Пішов би я в Україну,
Пішов би додому,
Там би мене привитали,
Зраділи б старому;
Там би я спочив хоч мало,
Молившись Богу,
Там би я... Та шкода й гадки,
Не буде нічого.
Як же його у неволі
Жити без надії?
Навчіть мене, люде добрі,
А то одурію...

Перша половина 1848
Орська кріпость

* * *

ჰოი, წავალ, თვალს შევავლებ
ტრამალს, მინდორ-ველებს.
იქნებ სიბერეში ღმერთი
ხელსაც შემაშველებს.
წავალ კვლავ უკრაინაში,
დამხვდებიან მაშინ
სიხარულით, როს ბებერი
დავბრუნდები მე შინ.
ცოტას დავისვენებ მე იქ,
ღვთის მეხოტბე მარად.
მე იქ... თუმცა არაფერი
იქ არ მეღის, არა.
როგორ გავძლო უიმედოდ
ტყვეობაში ღამის,
თქვით, კეთილო ხალხო, თორემ
გავსულელდე ღამის...

1848 წლის პირველი ნახევარი,
კოსარალი

* * *

Та не дай, Господи, нікому,
Як мені тепер, старому,
У неволі пропадати,
Марне літа коротати.

Ой піду я степом-лугом
Та розважу свою тугу.
«Не йди, — кажуть, — з цієї хати,
Не пускають погуляти».

[Друга половина 1848,
Косарал]

* * *

ნუ გაუჭირვებ, ღმერთო, ნურავის,
ვით მე, ბებერმა, თქვას სამდურავი,
და ტყვეობაში გალიოს ხანი,
მანდ შეიმოკლოს ცხოვრების გზანი.

ჰეი, მე წავალ ტრამალ და ტრამალ,
ვიშოვი ჩემი ვაების წამალს.
მეუბნებიან: არა, არაო,
შენთვის ამ ქოხში ჯდომა კმარაო!

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!.. Знать, од бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!

Похилившись,

Не те щоб дуже зажурившись,
А так на палубі стояв
І сторч на море поглядав,
Мов на Іуду... Із туману,
Як кажуть, стала виглядять
Червонолиця Діана...
А я вже думав спать лягати —
Та й став, щоб трохи подивиться
На круглолицю молодичку,
Чи теє... дівчину!.. Матрос,
Таки земляк наш з Островної,

На вахті стоя,

Журился сам собі чогось,
Та й заспівав, — звичайне, тихо.
Щоб капітан не чув, бо з лиха
Якийсь лихий, хоч і земляк.
Співа матрос, як той козак,
Що в наймах виріс сиротою,
Іде служити в москалі!..

Давно, давно колись

Я чув, як, стоя під вербою,

* * *

თითქოს სიტყვები რა ბედენაა...
ხმა და სიტყვები — სხვა არაფერი.
გული კი ფეთქავს, მისთვის ლხენაა
მათი მოსმენა!.. ნარჩევ-ნაფერი
ხმაც და სიტყვებიც უნდა ზენაარს
კაცთათვის მხოლოდ!

მარტოეული,

არც თუ ზედმეტად დარდმორეული,
მე უსაქმურად გემბანზე ვიდექ,
ზღვის შორეული, მაცდური კიდე
ჰგავდა იუდას... ამ დროს ნისლიდან,
როგორც იტყვიან, ამოციმციმდა
სახელაუდაჟა ტურფა დიანა...
მან დაძინება დამიგვიანა
და აჩრდილივით კვალდაკვალ მდია,
ვთქვი, მკერდათქვირულს შევხედავ დიაცს,
არა... ქალიშვილს!.. ამ დროს მატროსი,
კი, ჩვენებური, ოსტროვნის მხარის,

გემბანზე მდგარი,

ფიქრობდა ფიქრებს უყისმათოსი,
თან წამოიწყო სიმღერა წყნარი,
კაპიტანს რომ არ მოედო შარი,
თვისტომსაც სჯიდა ის ავაზაკი.
მღერდა მატროსი, როგორც კაზაკი,
ობლად გაზრდილი ბატონის კარზე,
გამოსკალემა რომ ელის ხვალ-ზეგ!..

ასე მღეროდა წლებით მობოლილ

Тихенько дівчина співала,
 І жаль мені, малому, стало
 Того сірому-сироту,
 Що він утомився,
 На тин похилився,
 Люди кажуть і говорять:
 Мабуть, він упився».
 І я заплакав, — жаль малому
 Було сіроми-сироти.

.....
 Чого ж тепер заплакав ти?
 Чого тепер тобі, старому,
 У цій неволі стало жаль —
 Що світ зав'язаний, закритий!
 Що сам єси тепер москаль,
 Що серце порване, побите,
 І що хороше-дороге
 Було в йому, то розлилося,
 Що ось як жити довелося, —
 Чи так, лебедику?! «Еге...»

[Друга половина 1848,
 Косарал]

ჩემს ბავშვობაში შეყვარებული
 გოგონა, ძეწნას შეფარებული
 და შემეცოდა იგი ობოლი,
 დაღლილ-დაქანცული,
 სახეაღანძული,
 ვიღაცამ თქვა:
 მთვრალიაო,
 წაიწყმიდა სული.
 და მე ავტირდი, — დღე ჩამაჟამა
 მიუსაფარი ობლის ვაებამ.

 ტირილი ტირილს რად გადაება?
 რად გენანება ბებერს ამჟამად,
 როცა ტყვე ხარ და ტუსადი ნადლი,
 რომ დახშულია წუთისოფელი!
 რომ შენ თვითონაც მოსკალი გახდი
 და გულს გისეტყვავს დრო უღმობელი,
 რომ გული შენი, სიკეთით სავსე,
 აწ გადაიქცა ფერფლად და დოფად
 და მოგიწია ამგვარმა ყოფამ, —
 ასეა, ჩემო?! „ასეა, ასე!..“

[1848 წ. მეორე ნახევარი,
 კოსარალი]

Не жаль на злого, коло його
 І слава сторожем стоїть.
 А жаль на доброго такого,
 Що й славу вміє одурить.

І досі нудно, як згадаю
 Готический с часами дом;
 Село обідране кругом;
 І шапочку мужик знімає,
 Як флаг побачить. Значить, пан
 У себе з причетом гуляють.
 Оцей годований кабан!
 Оце ледащо. Щирий пан,
 Потомок гетьмана дурного
 І презавзятий патріот;
 Та й християнин ще до того.
 У Київ їздить всякий год,
 У світі ходить меж панами,
 І п'є горілку з мужиками,
 І вольнодумствує в шинку.
 Отут він весь, хоч надрукуй.
 Та ще в селі своїм дівчаток
 Перебирає. Та проста
 Таки своїх байстрят з десяток
 У год подержить до хреста.
 Та й тільки ж то. Кругом паскуда!
 Чому ж його не так зовуть?
 Чому на його не плюють?

ნუ შეიცოდებ ბოროტს, იცოდე,
 მას ისეც უღვას მცველად დიდება.
 შენ იმ კეთილის ცოდვით იწვოდე,
 რომ სურს დიდების გაბედითება.

მაურუოლებს, როცა გამახსენდება,
 საათიანი გოთური სახლი
 გაძარცულ სოფელს დაჰყურებს მაღლით;
 და ქუდმოხდილი გლეხი ჩერდება,
 დროშას რომ ნახავს. ბატონი ლაღი,
 ჩანს, ისევე სმაში გამოშტერდება.
 ეს საშობაოდ ნახუქი ტახი!
 ეს უსაქმური. ბრიყვი და წმახი
 ჰეტმანთა გვარის შთამომავალი,
 პატრიოტობის ზედმეტად მწადი;
 თან ქრისტიანი ზრუნვამრავალი.
 ყოველ წელიწადს კიევში ჩადის,
 მთელი ამალით ბატონებს სტუმრობს,
 გლეხებთან სვამს და გლეხებთან ხუმრობს,
 მან გვირგვინოსნის კარის გინება
 სამიკიტნოში ბევრჯერ ინება.
 ის, როგორც ძველი ადათის მცველი,
 სამრუშოდ ირჩევს გოგოს საჩინოს.
 ისე არ გავა სოფელში წელი,
 ათამდე ბუში არ გააჩინოს.
 ნაძირალაა, რაც უნდა ფერო!
 რატომ ასედაც არ ეძახიან?
 ფურთხი, თავსლაფი ვისთვის ახია,

Чому не топчуть!! Люде, люде!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси,
То оддасте. Не жаль на його,
На п'яного Петра кривого.
А жаль великий на людей,
На тих юродивих дітей!

[Друга половина 1848,
Косарал]

რად არ გათელეს!! ერო და ბერო!
აყროლებული ნახვის ნაჭერი
თქვენ გყოფნით, რათა გახდეთ დამჯერი
და დათმოდ დედაც. მხურვალედ გვედრებთ,
ნუ გეცოდებათ უგვანი პეტრე.
გეცოდებოდეთ მეტადრე სხვები,
ეს უპატრონო, სალოსი ბრმები!

[1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якєє тихєє ти слово
Тойді б промовила мені?
Ніякого. І не пізнала б.
А може б, потім нагадала,
Сказавши: «Снилося дурній».
А я зрадів би, моє диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселеє та молодеє
Колишнє лишенько лихєє.
Я зарідав би, зарідав!
І помоливсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнєє святеє диво!

[Друга половина 1848,
Косарал]

* * *

რომ შეგეფეთო ხელახლა გზაში
თუ შეშინდები, მართლა, ნეტავი?
ან რას მომიგებ, რას მეტყვი მაშინ,
მიბნედილი და გაუბედავი?
არც რას. თითქოსდა უცნობი ვიყო.
ან იქნებ მითხრა: „გესიზმრა, ბრიყვო,“
და გამეცალო წინგამხედავი.
მე კი გულს ცეცხლი მომემატება,
ჩემო შავწარბა, ჩემო ხატება!
რომ დაგინახო, იხუვლებს გარეთ
მხიარულება ბინდმოგარსული,
ის სიყმაწვილე, მწარე წარსული.
ვიტირებ მწარედ, ვიტირებ მწარედ!
ვიტირებ, რადგან ცხადად კი არა,
ეს სასწაული ვნახე მძინარემ
და წმინდა ხილვა ცრემლის მძინარემ
თან ჩაიხვია და ჩაიარა!

[1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

І небо невмите, і заспані хвилі;
І понад берегом геть-геть
Неначе п'яний очерет
Без вітру гнеться. Боже милий!
Чи довго буде ще мені
В оцій незамкнутій тюрмі,
Понад оцим нікчемним морем
Нудити світом? Не говорить,
Мовчить і гнеться, мов жива,
В степу пожовклая трава;
Не хоче правдоньки сказати,
А більше ні в кого спитати.

(Друга половина 1848,
Косарал)

* * *

ცა ჭუჭყიანი, თვლემენ ზვირთები;
სად ნაპირია და ფართო ველი.
მთვრალი კაცივით ქანაობს ლელი
უქაროდ. ღმერთო, რას დამპირდები?
სანამდე ვარ და სანამდე ვგმინავ
ამ დაუკეტავ ციხესა შინა,
სანამდე ათრობს ამ უუმურ ზღვასა
ჩემი წამება? არ იღებს ხმასაც,
ღუმს და ირხევა, ვით სულიერი,
სტეპის ბალახი სალმობიერი.
ჩემთვის სიმართლის გამხელა არ სურს,
სხვა კი ვერავინ მომიგებს პასუხს.

(1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

Не для людей, тієї слави,
Мережані та кучеряві
Оці вірші віршую я.
Для себе, братія моя!

Мені легшає в неволі,
Як я їх складаю.
З-за Дніпра мов далекого
Слова прилітають
І стеляться на папері,
Плачучи, сміючись,
Мов ті діти. І радують
Одинокую душу
Убогую. Любо мені.
Любо мені з ними,
Мов батькові багатому
З дітками малими.
І радий я, і веселий,
І бога благаю,
Щоб не приспав моїх діток
В далекому краю.
Нехай летять додомоньку
Легенькі діти.
Та розкажуть, як то тяжко
Було їм на світі.
І в сім'ї веселій тихо
Дітей привітають,

* * *

მე არც მავანთა დატკობას ვლამობ,
აღარც გუნდრუკი მჭირდება ამო.
ემავ ლექსებში თუ რამ კარგია,
ძმებო, საჩემოდ დამიქარგია!

მე ერთი-ორად ტყვეობა
მიმსუბუქდება თხზვაში,
თითქოსდა დნიპროსპირეთით
მეწვევა სიტყვა მაშინ
და ქაღალდს დაეფინება
მოტირალ-მოცინარი,
პატარასავით. ობოლი
სულის იღება კარი
და სიხარულით ვივსები,
ვზეიმობ წამის-წამად,
როგორც შვილების შემყურე
ლალი, მდიდარი მამა.
მე სიხარულით ვივსები
და ვევედრები ზენას,
რომ ჩემს პატარებს შორეთში
არ აგრძნობინოს წყენა.
ნეტამცა სახლში გაფრინდნენ
შვილები ტანმსუბუქი,
მოჰყვნენ თუ როგორ უჭირდათ,
თვალთ უქრებოდათ შუქი.
მათ დახვდებიან გულლიად,
დაუყვავებენ წყნარად

І сивою головою
Батько покиває.
Мати скаже: «Бодай тії
Діти не родились».
А дівчина подумає:
«Я їх полюбила».

(Друга половина 1848,
Косарал)

და თავს გააქნევს ალერსით
მშობელი თმაჭადარა.
დედას დასცდება: „შვილები
არ გამჩენოდა ბარემ“.
გოგო იფიქრებს: „ისინი
მე გულთ შევიყვარე“.

(1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

По улиці вітер віє
Та сніг замітає.
По улиці попідтинню
Вдова шкандибає
Під дзвіницю, сердешная,
Руки простягати
До тих самих, до багатих,
Що сина в салдати
Позаторік заголили.
А думала жити...
Хоч на старість у невістки
В добрі одпочити.
Не довелось. Виблагала
Тую копійчину...
Та Пречистій поставила
Свічечку за сина.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

ცისქვეშეთში თოვლი მოდის,
ქარი სტვენს და კივის.
ქუჩა-ქუჩა, ღობის გასწვრივ
მიცოდვილობს ქვრივი.
სამრეკლოსთან სამოწყალოდ
გაუშვირა ხელი
მდიდარს, ვინაც ორი წლის წინ
მისი საყვარელი
ვაჟი თავგადახოტრილი
გაამწესა ძალით
ჯარში, თუმცა სიბერისთვის
ნატვრად ჰყავდა რძალი.
არ ეღირსა. ნათხოვნ გროშით
და მორჩილი მზერით
ღვთისმშობლის წინ შვილს აუნთო
სანთლის ერთი ღერი.

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Закувала зозуленка
В зеленому гаї,
Заплакала дівчинонька —
Дружини немає.

А дівочі молодії
Веселії літа,
Як квіточка за водою,
Пливуть з того світа.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

მწვანე ჭალაში ისმის გუგულის
„კაფე-თესეო“ შორი.
ტირის გოგონა გულდაბუგული —
არა ჰყავს გულისსწორი.

ხოლო გოგონას შუქმომფინარე
წლები-ყმაწვილი, ნაზი,
თან მიაქვს წუთისოფლის მდინარეს
“კაფე-თესეოს“ ხმაზე.

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Із-за гаю сонце сходить,
За гай і заходить.
По долині у вечері,
Козак смутний ходить.
Ходить він годину,
Ходить він і другу.
Не виходить чорнобрива
Із темного лугу,
Не виходить зрадлива...
А з яру та з лісу
З собаками та псарями
Їде пан гульвіса.
Цькують його собаками,
Крутять назад руки
І завдають козакові
Смертельніє муки;
У льох його, молодого,
Той пан замикає...
А дівчину покриткою
По світу пускає.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

ჭალის მიღმა მზე ამოდის,
ჭალის მიღმა ჩადის.
მწუხრზე ველად მწუხარ კაზაკს
პაემანი სწადის.
უკვე ორი საათია
ბოლთას სცემს და ელის.
არ გამოჩნდა შავწარბება,
დუმს ტყისპირი ბნელი.
არ გამოჩნდა მოღალატე...
ველარ უძლებს ლოდინს.
ამ დროს პანი ძაღლებით და
მარეკებით მოდის.
მიუსიეს ნაგაზები,
გადუგრიხეს ხელი,
მიაყენეს ყმაწვილ კაზაკს
ტანჯვა-გვემა მწველი.
ჩაამწყვდიეს ბნელ სარდაფში,
მიურაზეს კარი...
გაბახებული გოგონა
მიუსაფრად არი.

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Не так тії вороги,
Як добрії люди —
І окрадуть жалкуючи,
Плачучи осудять,
І попросять тебе в хату.
І будуть вітати,
І питать тебе про тебе,
Щоб потім сміятись,
Щоб з тебе сміятись,
Щоб тебе добити...
Без ворогів можна в світі
Як-небудь прожити.

А ці добрі люде
Найдуть тебе всюди,

І на тім світі, добряги,
Тебе не забудуть.

(Друга половина 1848,
Коса рал)

* * *

არა იმდენად მტერი,
უფრო კეთილი ხალხი —
გაგქურდავს სინანულით,
დაგგმობს მოტირალ სახით.
შეგიპატიუებს ქოხში,
მოგიფონ-მოგიფერებს.
გკითხავს: რა გაგჭირვებია?
რათა იცინოს მერე,
რათა აგიგდოს მასხრად,
ბოლო მოგიდოს მალე...
ამ წუთისოფელს კაცი
უმტროდ როგორმე გალევ.
მაგრამ კეთილი ხალხი,
შენივე ღანდის მსგავსად,
ქვესკნელშიც ჩამოგყვება,
არ დაგაყენებს არსად.

[1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

Хама (Улазук)
Тойгаранно суноро иборинда

* * *

Туман, туман долиною,
Добре жити з родиною.
А ще лучше за горою
З дружиною молодою.
Ой піду я темним гаєм,
Дружиноньки пошукаю.
«Де ти? Де ти? Озовися!
Прийди, серце. Пригорнися.
Нумо, серце, лицятися
Та поїдем вінчатися,
Щоб не знали батько й мати,
Де ми будем ночувати».
Одружилась, заховалась,
Бодай була не кохалась.
Легше було б самій жити,
Як з тобою в світі битись.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

ნისლი, ნისლი მინდორ-ველად,
კარგია თუ შინ ვართ ყველა.
თუმც გვერხიოს ქედის მიღმა
შევხვდეთ ჩვენს საკუთარ იღბალს.
წავალ ჭალა-ჭალა ნელა
მე საბედოს საძებნელად.
„სად ხარ, სად ხარ? გამიგონე,
მოდო, გულო, ჩამიკონე!
ნუ შემავლებ მზერას ცერად,
წამო, ჯვარის დასაწერად,
ნუღარ ვეტყვით მშობლებს რამეს,
სად გავათევთ პირველ ღამეს.“
დავქორწინდი, დავიძალე,
რომ შევმცდარვარ, მივხვდი ძალე.
აღბათ, ჯობდა ყოფნა ცალად
და შენთვის არ მომეცალა.

(1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

И широкою долину,
И высокую могилу,
И вечернюю годину,
И што снилось-говорилось,
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тим часом дорогиї
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обоє —
Я в неволі, ти вдовою,
Не живем, а тільки ходим
Та згадуєм тії годи,
Як жили колись.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

არც თვალუწვდენ მინდორ-ველებს,
არც ყორღანებს საკვირველებს,
არც დაისის სხივებს მწველებს,
და არც სიზმრებს ვერსათქმელებს,
არასოდეს დავივიწყებ მე.

მშველის კია დაღლილს ხსოვნა?
დაგკარგე და მიჭირს პოვნა.
ეჰ, ძვირფასი წლები ჩვენი,
როგორც წუთისოფლის ძღვენი,
უსარგებლოდ გადიკარგა შორს.

ჩვენ ცალ-ცალკე ვიტანთ ტკივილს,
მე აქ ტყვე ვარ, შენ იქ ქვრივი.
კი არ ვცოცხლობთ, გვიდგას სული,
გვახსენდება ის წარსული,
როს ნამდვილად გვიცხოვრია ჩვენ.

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

І знов мені не привезла
Нічого пошта з України...
За грішні, мабуть, діла
Караюсь я в оцій пустині
Сердитим богом. Не мені
Про теє знать, за що караюсь,
Та й знать не хочеться мені.
А серце плаче, як згадаю
Хоч невеселії случаї
І невеселії ті дні,
Що пронеслися надо мною
В моїй Україні колись...
Колись божились та клялись,
Братались, сестрились зо мною,
Поки, мов хмара, розійшлись
Без сльоз, роси тії святої.
І довелося знов мені
Людей на старості... Ні, ні,
Вони з холери повмирали;
А то б хоч клаптик переслали
Того паперу
.....

Ой із журби та із жалю,
Щоб не бачить, як читають
Листи тії, погуляю,
Погуляю понад морем
Та розважу своє горе.

* * *

კვლავ არაფერი ჩამომიტანა
ფოსტამ მშობლიურ უკრაინიდან...
აღბათ გამწყრალი ღმერთი ციდანა
მსჯის ცოდვებისთვის ჩვეულ უნით და
ვარ უდაბნოში. მაგრამ იმ ცოდვებს,
რისთვისაც მსჯიან, მეტყვის არავინ,
და, კაცმა რომ თქვას, არც მსურს ვიცოდე.
გულს კი ცრემლი სდის დაუფარავი,
როცა იხსენებს უსიხარულო
და უღიმღამო დღეთა მარულას,
მას გაჰყვა ჩემი ყმაწვილკაცობა,
უკრაინაში ვცხოვრობდი როცა...
მესმოდა ფიცი, მესმოდა ლოცვა
და მიცხადებდნენ წრფელად და-ძმობას,
სანამ ღრუბლებად გავითარეშეთ
წმინდა ცვარ-ნამის — ცრემლის გარეშე.
და კვლავ მომიხდა მეზარის დარად
ხანმოთუღლთა... არა და არა,
მათ სულ ქოლერამ დარია ხელი,
თორემ ბარათი, რომელსაც ველი,
მომივიდოდა
.....

ეჰ, დარდით გულდასერილს,
არ მსურს შევლება მზერის,
ვით კითხულობენ წერილს.
წავალ, გავყვები ნელა
ზღვისპირს ფიქრთ განსართველად.

Та Україну згадаю,
Та пісеньку заспіваю.
Люде скажуть, люде зрадять,
А вона мене порадить,

და უკრაინის ქება
გულს ჰანგად აღმოსდება.
უკეთ მიწამლებს ჰანგი,
ვიდრე მავანთა ბანგი,

І порадить, і розважить,
І правдоньку мені скаже.

[Друга половина 1848,
Косарал]

მოუჭრის გზას იარებს,
სიმართლეს მაზიარებს.

[1848 წ, მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

В неволі, в самоті немає,
Нема з ким серце поєднать.
То сам собі оце шукаю
Когось-то, з ним щоб розмовлять,
Шукаю бога, а находити,
Таке, що цур йому й казать.
От що зробили з мене годи
Та безталання; та ще й те,
Що літечко моє святе
Минуло хмарно, що немає
Ніже єдиного случаю,
Щоб до ладу було згадать.
А душу треба розважать,
Бо їй так хочеться, так просить
Хоч слова тихого. Не чуть,
І мов у полі сніг заносить
Не охолонувший ще труп.

(Друга половина 1848,
Косарал)

* * *

სად ტყვეობა და სიმარტოვეა,
ვისთან, ვის გვერდით უნდა იარო.
ვეძებ და კაცი ვერ მიპოვია,
ხმა გაეცე, აზრი გაეუზიარო.
ღმერთს ვეძებ, მაგრამ რასაც ვპოულობ,
აღბათ, უფროა სამგლოვიარო.
აი, რა მიქნა დენამ წლებისა
და უბედობამ; ჰგავდა დაგესლილს
ზაფხული ჩემი უსპეტაკესი
და ერთი წამიც არა მქონია,
რომ ვთქვა, სიამით მოსაგონია,
ღირსია თუნდაც გახსენებისა.
სულს კი სჭირდება ქროლვა ნებისად,
სულს კი სწყურია და წრფელად ითხოვს
წყნარ სიტყვას თუნდაც. არ ისმის ჩქამი.
იფარებაო ფიფქებით თითქოს
ველად ჯერ კიდევ გამთბარი გვამი.

(1848 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

Не вернувся із походу
Гусарин-москаль.
Чого ж мені його шкода,
Чого його жаль?
Що на йому жупан куций,
Що гусарин чорновусий,
Що Машею звав?
Ні, не того мені шкода;
А марніє моя врода,
Люде не беруть.
А на улиці дівчата
Насміхаються. Прокляті.
Гусаркою звать.

[Друга половина 1848
Косарал]

* * *

არ დაბრუნდა ლაშქრობიდან
ჰუსარი-მოსკალი.
რად მაწუხებს მისი ბედი,
მისი ცოდვა-ბრალი?
განა მისთვის, შავულვაშა,
რომ მეძახდა თბილად: „მაშა“,
ჩემსკენ ჰქონდა თვალი!
არა, მე ის მენანება,
რომ ვიღვევი ნება-ნება,
ვერ ველირსე ქმარ-შვილს.
ვცხოვრობ მხოლოდ მოგონებით,
ჰუსარკაო, გოგონები
დამცინიან კარში.

[1848 წლის მეორე ნახევარი,
კოსარალი]

* * *

Неначе степом чумаки
У осени верству проходятъ,
Так і мене минають годи,
А я й байдуже. Книжечки
Мережаю та начиняю
Таки віршами. Розважаю
Дурную голову свою
Та кайдани собі кую
(Як ці добродії дознають).
Та вже ж нехай хоч розіпнуть,
А я без вірші не улежу.
Уже два года промережав
І третій в добрий час почну.

(Перша половина 1849,
Косарал)

* * *

ვით ჩაღვადრები ტრიალ ტრამალზე
შემოდგომობით ვერსებს ფარავენ,
მიდიან წლები და წლებს მპარავენ,
მე კი ჩუმად ვარ და ვალამაზებ,
ვქარგავ, ლექსებით ვავსებ და ვავსებ
ციცქნა წიგნაკებს. ნიადაგ ასე
სულელი თავით ვერთობი ვითომ
და ჩემით ბორკილს ვიჭედავ თვითონ
(თუკი წერისას ჩამავლეს ხელი).
ჯანდაბას, თუნდაც გამაკრან ჯვარზე,
ულექსოდ ისეც დაღუპვა მელის.
მივქარგ-მოვქარგე ეს ორი წელი
და მესამესაც შევხვდები ხვალ-ზეგ.

(1849 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

Як маю я журитися,
Докучати людям,
Піду собі світ за очі —
Що буде, те й буде.
Найду долю — одружуся,
Не найду — втоплюся,
Та не продамся нікому,
В найми не наймуся.
Пішов же я світ за очі,
Доля заховалась;
А воленьку люде добрі
І не торгували,
А без торгу закинули
В далеку неволю...
Щоб не росло таке зілля
На нашому полю.

[Перша половина 1849
Косарал]

* * *

რატომ უნდა ვიწუწუნო
თვალზე ცრემლთა დენით.
წავალ, გადავიკარგები,
მოხდეს მოსახდენი.
თუ ვიპოვე, ცოლს შევიერთავ
თუ არა და, წყალში
თავს დავიხრჩობ, ვინმეს მონა
არ ვიქნები მაშინ.
წაველ, ცხრა მთა გადავლახე,
ბედი დამემალა,
ჩემი შვებისათვის არვინ
არ გაიღო ძალა.
და მე ახლა ამ შორეთში
ტყვის ლუკმა-პურს ვიყოფ...
რომ ჩვენს ველზე ჩემნაირი
ხე არ გაზრდილიყო.

[1849 წლის მეორე ნახევარი.
კოსარალი]

* * *

Готово! Парус розпустили,
Посунули по синій хвилі
Поміж кугою в Сирдар'ю
Байдару та баркас чималий.
Прощай, убогий Косарале.
Нудьгу закліваю мою
Ти розважав-таки два літа.
Спасибі, друже; похвались,
Що люде і тебе знайшли
І знали, що з тебе зробити.
Прощай же, друже! Ні хвали,
Ані ганьби я не сплітаю
Твоїй пустині; в іншій краю,
Не знаю, може, й нагадаю
Нудьгу колишнюю колись!

(Друга половина 1849,
Косарал)

* * *

მზადაა! უკვე აგუშვით აფრა
და ლურჯ ტალღებში გავცურდით სწრაფად.
სირდარიაში, ლაქაშებს შორის,
ბაიდას, ბარკასს ვნაგკოსალარობ.
მშვიდობით, მწირო ზღვაგ, კოსარალო.
რაც მართალია, ეს ორი წელი
შენ მიქარებდი დაწყევლილ ნადველს.
მადლობა, კარგო; გმართებს ქადილი,
რომ გპოვეს შორი და მივარდნილი,
რომ სასიკეთო შენშიაც ნახეს.
მშვიდობით, კარგო! მე არ დამცდება
არც ქება, აღარც ძაგება შენი
უდაბნოეთის; როსმე კი წყენით
მომაგონდება მწუხარე დღენი
და ხსოვნის ლანდი შებარბაცდება.

(1849 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

Ми восени таки похожі
Хоч капельку на образ божий, —
Звичайне, що не всі, а так,
Хоч деякі. Крутий байрак,
Неначе циган чорний, голий,
В діброві вбитий або спить.
А по долині, по роздолі
Із степу перекотиполе
Рудим ягняточком біжить
До річечки собі напитись.
А річечка його взяла
Та в Дніпр широкий понесла,
А Дніпр у море, на край світа
Билину море покотило
Та й кинуло на чужині.

І жаль тобі її стане,
Малої билини.
Підеш собі, зажурившись,
Гаєм по долині;
Гай шепоче, гнуться лози
В яру при дорозі,
Думи душу осідають,
І капають сльози.
І хочеться сповідатись,
Серце розповити,
І хочеться... Боже милій!
Як хочеться жити,
І любити твою правду,

* * *

შემოდგომაზე თუნდ ერთი წვეთი
გადმოდის ჩვენში ხატება ღმერთის, —
ცხადია, არა ყველაში, ოდენ
ზოგიერთებში.

ციცაბო კბოდე
მოჰგავს შავტუხა, ტანშიშველ ბოშას,
მუხნარში მოკლულს ანდა მძინარეს.
დაბლა კი, ველზე ბურბურა მოჩანს,
თითქოს სწყურია და ახლა ოჩან
კრავივით ელტვის ციციქნა მდინარეს.
მდინარემ იგი თან გაიყოლა
დნიპროსკენ, თითქოს არა იყო რა,
დნიპრომ კამკამა ტალღების მღერით
ზღვას შეურია ობოლი ღერი
და უცხო მხარის გახადა მტვერი.

ციციქნა ღეროს სიბრაღული
ფიქრებს განგიმსჭვალავს.
გულს ჩაიხვევ, დარდიანი
ივლი ჭალა-ჭალა;
ჭალა ფშვინავს, ხევის პირზე
იღუნება წნელი,
სულს სახმილი ეუფლება,
წვეთავს ცრემლი ცხელი.
გსურს გაენდო ვინმეს წრფელად,
გზა გაუხსნა სათქმელს,
გინდა... ღმერთო დიდებულო!
ამ ცხოვრებით დატკბე,
შენს სიმართლეს ენაცვალო,

І весь світ обняти!
Благо тобі, друже-брате,
Як є в тебе хата.

Благо тобі, як у хаті
Є з ким розмовляти.
Хоч дитина немовляца,
І воно вгадає
Твої думи веселії...
Сам бог розмовляє
Непорочними устами.

А тобі, мій одинокий,
Мій друже єдиний,
Горе тобі на чужині
Та на самотині.
Хто з тобою заговорить,
Привітає, гляне?..
Кругом тебе простяглася
Трупом бездиханним
Помарнілая пустиня,
Кинута богом.

(Друга половина 1849,
Косарал)

ექმო ცას და მიწას!
რას სჯობს, ძმაო, თუ გაქვს ქოხი,
თუ ის ქოხი გიცავს.

თუ იმ ქოხში გელის
ვინმე სიტყვის მოქმელი.
თუნდ ძუძუთა იყოს ბავშვი,
მიგიხვედება კეთილ
და მხიარულ გულისნადებს...
უბნობს თვითონ ღმერთი
უცოდველი ბაგეებით.

შენ კი, ჩემო მარტოსულო,
კენტო მეგობარო,
ვინ გიშველოს უცხო მხარეს,
ვიდამ გაგახაროს?..
ვიდამ გითხრას ტკბილი სიტყვა,
გაგინელოს შხამი?..
შენს გარშემო უდაბნოა,
ვით უსულო გვამი,
მიგდებული უფლის მიერ,
მობურული ღამით.

(1849 წ. მეორე ნახევარი,
კოსარალი)

* * *

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія
В очах веселих; люблю їм,
Очам негрішним, молодим.
І всі регочуться, сміються,
І всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
І нишком плачу, плачу я.
Чого ж я плачу? Мабуть, шкода,
Що без пригоди, мов негода,
Минула молодість моя.

(Перша половина 1850,
Оренбург)

* * *

სანთლები იწვის, მუსიკა გრგვინავს,
მუსიკა ტირის, ქვითინებს, გმინავს;
როგორც აღმასის ძვირფასი თვალი,
ახალგაზრდობას უბრწყინავს თვალი;
სიხარულის და იმედის ალი
კიაფობს მათში; ვხედავ გასარკულს
თვალებს უცოდველს და უასაკოს.
ყველა ხარხარებს, ყველა იცინის,
ცეკვავს, თამაშობს. მათი ანცობა
მატირებს ჩუმად, თითქოს ისინი
დაძრულან ჩემკენ ღვარად, ღვარცოფად.
რა მეტირება? ცოდვაა, ალბათ,
რომ უფერულად ავდარში დალბა,
ცრემლს გაჰყვა ჩემი ყმაწვილკაცობა.

(1850 წ. პირველი ნახევარი,
ორენბურგი)

* * *

На батька бісового я трачу
І дні, і пера, і папір!
А іноді то ще й заплачу,
Таки аж надто. Не на мир
І на діла його дивившись,
А так, мов іноді, упившись,
Дідусь сивесенький рида —
Того, бачте, що сирота.

(Перша половина 1850,
Оренбург)

* * *

ნეტავ, ვიცოდე, რა ჭირად ვხარჯავ
დღეებს, კალმებს და ქაღალდის ფურცლებს!
დამექანცება ხანდისხან მაჯა
და თვალებს ცრემლი წასკდება უცებ
ნიაღვარივით. დავიძაბები,
გაკვირვებული სოფლის ამბებით,
ვით უპოვარი, ბებერი მწირი,
რომელიც თავის ობლობას ტირის.

(1850 წ. პირველი ნახევარი,
ორენბურგი)

* * *

І досі сниться: під горою,
Меж вербами та над водою,
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуча.
І досі сниться: вийшла з хати
Веселая, сміючись. Мати,
Цілує діда і дитя,
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки. І годує,
І спать несе. А дід сидить,
І усміхається, і стиха
Промовить нишком: «Де ж те лихо?
Печалі тії. Вороги?»
І нищечком старий читає,
Перехрестившись, О т ч е н а ш.
Крізь верби сонечко сияє
І тихо гасне. День погас,
І все погасло. Сивий в хату
Й собі пішов одпочивати.

[Перша половина 1850
Оренбург]

* * *

სულ მესიზმრება: მთის ძირას მდგარი
ქათქათა ხატა, მდინარე წყნარი
და იფნარები. ხატასთან პაპა
თითქოს აქამდე უკითხავს ზღაპარს
და ხელებს უსვამს ხუჭუჭა თავზე
ციცქნა შვილიშვილს, სიცოცხლით სავსე
პატარა უსმენს თვალდაჭყეტილი.
სულ მესიზმრება, სულ ცხადად ვხედავ:
თეთრი ქოხიდან გამოდის დედა,
კოცნის პაპას და პატარას კოცნის,
თითქოს ნამდვილად უამი აქვს მოცლის,
აწოვებს ძუძუს და უხარია,
და... ელოდება პირმშოს აკვანი.
პაპა კი ზის და კითხულობს წყნარად:
„საით გაიგნო წუხილმა შარა
ან ჩვენი მტრები საით არიან!“
და პირჯვრისწერით თავისთვის ნელა
„მამაო ჩვენოს“ ჩურჩულებს იგი,
მზე ჯერ იფნებში ოქროსფრად ელავს,
მერე ეშვება ჰორიზონტს იქით.
სოფელმა უკვე ძილი ინება.
პაპაც შინ შედის დასაძინებლად.

[1850 წლის მეორე ნახევარი,
ორენბურგი]

ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люди», — ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люди? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава — заповідь моя.

(9 лютого 1858,
Нижній Новгород)

ბედი

შენ არ ყოფილხარ ჩემი მგმობარი,
შენ გახდი დაი, ძმა, მეგობარი
უპოვარისთვის. ჩამკიდე ხელი,
წარვსდგით სკოლისკენ პირველი ბიჯი.
მთვრალ მედავითნეს შენ მანდე ბნელი
გონის საწვრთნელად პატარა ბიჭი.
მითხარ: „ისწავლე, ოცნებას სდიე,
დადგები კაცი ზოგ-ზოგივითა“.
მეც დაგიჯერე, ვისწავლე დია,
შენ კი ტყუილი გამოგივიდა.
ჩვენ რა ხალხი ვართ? ნათრევ-ნაწეწი!
თუმც გულწრფელობა უყვარს ჩვენიანს.
ჩვენ ვვლეთ უბრალოდ. ერთი ნამცეცი
სიცრუეც არსად არ დაგვცდენია.
ჩემო სვე-ბედო, მომყევ ნელიად!
ხარ მეგობარი, სათნო და მსხემი,
იარე ჩემთან, წინ სახელია,
ხოლო სახელი — მცნებაა ჩემი.

(1858 წ. 9 თებერვალი,
ნიუნი ნოვგოროდი)

МУЗА

А ти, пречистая, святая,
Ти, сестро Феба молодая!
Мене ти в пелену взяла
І геть у поле однесла.
І на могилі серед поля,
Як тую волю на роздолі,
Туманом сивим сповила.
І колихала, і співала,
І чари діяла... І я...
О чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
Мене ти всюди доглядала.
 В степу, безлюдному степу,
 В далекій неволі,
 Ти сіяла, пишалася,
 Як квіточка в полі!
 Із казарми нечистої
 Чистою, святою
 Пташечкою вилетіла
 І понадо мною
 Полинула, заспівала
 Ти, золотокрила...
 Мов живущою водою
 Душу окропила.
І я живу, і надо мною
З своєю божою красою
Гориш ти, зоренько моя,
Моя порадонько святая!

მუზა

შენ, უწმინდესო, უნეტარესო,
ფებოსის ნორჩ დას შეგადარესო!
ჩვილის ჩაღთაში გამოხვეული
შენ წარმიტანე ველად ეული.
ვანად მიქციე ყორღანის თხემი,
ნისლით მობურე სამყოფლო ჩემი,
როგორც ის შვება სიზმარეული.
აკვანს მირწევდი და მიგალობდი,
მნუსხავდა ხმები გალობისანი...
ო, შენ იყავი ჩემი მისანი!
კიდევ მშველოდი, კიდევ მწყალობდი,
მომიახლოვე ბევრი მიზანი.
 სტეპში, უკაცრიელ სტეპში,
 სად ტყვეობა მერგო,
 მინდვრის ყვავილივით ენთე,
 შთაგონების ნერგო!
 ბინძურ ყაზარმიდან წმინდა,
 უზენაეს ჩიტის
 დარად გამოიფრთხიალე
 და ცისკიდე მშვიდი
 გასჭერ ოქროსფრთებიანო,
 სტვენით კურნავ წყლულებს...
 თითქოს უკვდავების წყალით
 სული დამირწყულე.
და მე ცოცხალვარ და გეფერები
და ღვთაებრივი მშვენიერებით
ისე დამხარი, ცისკრის ვარსკვლავო,
ნორჩი ბედისგან ვერც განგასხვავო,

Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду. Поможі
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая!
Моя ти мамо! положи
Свого ти сина в домовину
І хочь єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи.

(9 лютого 1858,
Нижній Новгород)

როს იღბალივით მეხმიერები!
ნუ მიმატოვებ, შენ გენაცვალე,
დღითაც, ღამითაც ჩემთან დახანდი.
იფრინე გვერდით, მგეშე, მასწავლე,
მასწავლე მუდამ მართლის დადადი
პირუთვნელ ბაგით. სიკეთე ჰქმენი,
მადროვე, ლოცვა რომ დავასრულო.
და როცა მოვკვდე, ზეცის ასულო!
დედაო ჩემო, მე — შვილი შენი,
ღამიმახსოვრე, როგორც ცოცხალი
და თუნდაც, თუნდაც ერთი კურცხალი
მაჩვენე უკვდავ თვალებში მბრწყენი.

(1858 წ. 9 თებერვალი,
ნიუნი ნოვგოროდი)

სლავა

А ти, задрипанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти в ката забарилась
З своїми лучами?
У Версалі над злодієм
Набор розпустила?
Чи з ким іншим мизкаєшся
З нудьги та з похмілля.
Горнись лишень ти до мене,
Та витнемо з лиха;
Гарнесенько обіймемось
Та любо, та тихо
Пожартуєм, чмокнемося
Та й поберемося,
Моя крале мальована.
Бо я таки й досі
За тобою чимчикую:
Ти хоча й пишалась
І з п'яними кесарями
По шинках хилялась,
А надто з тим Миколою
У Севастополі, —
Та мені про те байдуже;
Мені, моя доле,
Дай на себе подивитись,
Дай і пригорнутись,
Під крилом твоїм любенько
В холодку заснути.

(9 лютого) 1858, Нижній Новгород

ღიღუბა

გაქუცულო ვაჭრის ქალო,
მთვრალი მიკიტანო!
სად დაყოვნდი, აკი სანთელს
სულთან მიგიტანო!
ვერსალს ქურდთან ქეიფობდი,
პურს აწობდი მარილს
თუ სხვა ვინმეს აეკიდე
ნასვამ-ნალოთარი?
მხოლოდ მე ერთს გამიხსენი,
გამიშალე გული,
რომ მტერს თვალებს უბრმავებდეს
ჩვენი სიყვარული.
ვიხალისოთ, ვილაღობოთ,
გზა განვაგრძოთ წყვილად,
ჩემო დახატულო ტურფავ,
მე ხომ დღემდე ილაჯს
ვიწყვეტ, კუდში მოგჩანჩალებ,
თუმცა თავი მოგაქვს,
რომ დუქანში კეისარმა
შენს წინ დაიხოქა,
თვით ნიკოლოზს თან რომ ახლდი
სევასტოპოლს მწედო, —
ვიცი, მაგრამ არად ვაგდებ;
მე მსურს, ჩემო ბედო,
შენი მზერით გავიხარო,
მკლავზე დაგიწვინო,
მერე ფრთებქვეშ შეგეყუყო,
ტკბილად დავიძინო.

(1858 წ. (9 თებერვალი), ნიჟნი ნოვგოროდი)

* * *

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить;
Та добре вигострить сокиру —
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду божого страшного!
А панство буде колахать,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яного,
Та візантійство прославлять,
а й більше, бачиться, нічого.

1858, 22 ноябрю,
(С.-Петербург)

* * *

ჯერ კარგადა ვარ, მადლობა გამჩენს,
თვალი კი რაღაც იმნაირს ამჩნევს
და გულიც ელის რაღაცას. მტკივა,
მტკივა და ტირის, და მოჰგავს მკივან,
ღამეუძილარ მშიერ პატარას.
ავდარს, მეწყერს და ხრამში ჩატანას
მოელი, არა? კარგს ნულარ ელი,
შვების იმედი ამოიქოლა,
ის მძინარეა, მეფე მიკოლამ
მიასავათა. მედგარი ხელი,
ერის და ბერის მშველელი, მხსნელი,
თუ გააღვიძებს ქანცგაცლილ შვებას.
უნდა აღვმართოთ ნაჯახი მჭრელი
და საზოგადო აღსრულდეს ნება.
თორემ ვიძინებთ დღითა და ღამით,
სანამ არ მოვა განკითხვის უამი!
ხოლო პანები გვეტყვიან ნანას,
აიშენებენ ქარვასლებს თანაც,
კვლავ ეყვარებათ ხელმწიფე ღოთი,
ბიზანტიური მათრახის ხანა,
და ნუ დაუწყებთ სხვა ხანას ლოდინს.

1858, 22 ნოემბერი
(ს.-პეტერბურგი)

МАРКУ ВОВЧКУ

На пам'ять 24 генваря 1859

Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало;
І виблагав. Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!
Світи на мене, і огрій,
І оживи моя побите
Убоге серце, неукрите,
Голоднее. І оживу,
І думу вольную на волю
Із домовини воззову.
І думу вольную... О доле!
Пророче наш! Моя ти доне!
Твоєю думу назову.

1859, февраля 17
СПБ

მარკ(ა) ვ(ა)შჩ(ა)კს

1859 წლის 24 იანვრის სახსოვრად

მე სულ ახლახან ურალს გადაღმა
ვევედრებოდი მამაზეცოცხლს:
„სიმართლეს ჩვენსას შენ შეეწიე,
და სიტყვას, რომლის ძირიც გადახმა!“
ის შეეწია. მან თავი შენი
წინასწარმეტყველ, მედგარ არსებად
გვიძღვნა, რომ დაგმო სიავის მჩენი
ბრბო და არგუნო სხეებს დაფასება!
ჰოი, შენ ჩემო წმინდა ციერო!
შენ ჩემო ნორჩო ძალავ ძლიერო!
მომფინე შუქი ნათელ ოცნებით
და გამიცოცხლე ნიადაგ კრული,
მიუსაფარი, დაღლილი გული,
მშიერი. მაშინ მე გავცოცხლდები
და თავისუფალ ფიქრს საფლავიდან
შვებულ მიწაზე, მადლა ავიტან.
ფიქრს შვებულს... აგცდეს დარდი, ნაღველი!
წინასწარმეტყველს! ქალიშვილს ჩემსას!
და ფიქრს დაერქვას შენი სახელი.

1859 წლის 17 თებერვალი,
სანკტ-პეტერბურგო

* * *

Мій Боже милий, знову лихо!..
Було так любо, було тихо;
Ми заходились розкувати
Своїм невольникам кайдани.
Аж гульк!..Ізнову потекла
Мужицька кров! Кати вінчані,
Мов пси голодні за маслак,
Гризуться знову.

[1853–1859,
Новопетрівське
Укріплення – С.-Петербург]

* * *

უფალო ჩემო საყვარელო, კვლავ მწუხარება!..
იყო აქამდე სიყვარული, იყო ხარება;
ჩვენ გადავწყვიტეთ შეგველეწა ბნელეთის კარი,
რომ დამონებულ მოძმეს ეგრძნო ნანატრი შვება,
მაგრამ უეცრად კვლავ დადინდა გარშემო ღვარი
კაძახის სისხლის! გვირგვინოსან ჯალათთა წყება,
როგორც ძვლის გამო დამშეული ძაღლების ხროვა,
ისევ ერთურთის საგლეჯად მოვა.

[1853–1859,
ნოვოპეტროვსკის ციხესიმაგრე –
სანკტ-პეტერბურგი]

* * *

Колись дурною головою
Я думав: «Горенько зо мною!
Як доведеться в світі жить?»
Людей і господа хвалить?
В багні колодою гнилою
Валяться, старітися, гнить,
Умерти й сліду не покинуть
На обікраденій землі...
О горе! горенько мені!
І де я в світі заховаюсь?
Щодень пілати розпинають,
Морозять, шкварять на огні!»

21 іюля [1859],
Черкаси

* * *

როსმე ვფიქრობდი სულელი თავით:
„ვაიმე, მელის დღეები შავი!
როგორღა გავლევ საკუთარ მანძილს?
შევძლებ შექებას უფლის და კაცის?
დამპალ მორივით დამიტანს შავი,
რაც ვიყავ უწინ, ვიქნები არც ის.
მოვკვდები მწირი და ნაჯაფარი,
აღარ დამრჩება მიწაზე კვალი...
ო, ჩემი ცოდვა! ო, ჩემი ბრალი!
სად ვპოვო ქვეყნად თავშესაფარი.
პილატეები მაკრავენ ჯვარზე,
მწვავს, მფერფლავს მათი ხანძრების ალი!“

21 ივლისი [1859],
ჩერკასი

* * *

Якби-то ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув!
Ти на Замчище подививсь!
Упився б! здорово упивсь!
І препрославлений козачий
Розумний батьку!.. і в смердячий
Жидівській хаті б похмеливсь
Або в калюжі утопивсь,
В багні свинячім.

Амінь тобі, великий муже!
Великий, славний! Та не дуже...
Якби ти на світ не родивсь
Або в колисці ще упивсь...
То не купав би я в калюжі
Тебе преславною. Амінь!

18 авґуста [1859]
В Переяславі

* * *

მთვრალო ბოგდანო, ახლა აქედან
პერეიასლავს რომ შეგახედა!
რომ დაგანახა ზამჩიშე ძველი!
კვლავ გახდებოდი ღოთი და მსმელი!
და კაზაკების სამყაროს თვალი,
ჭკვიანი მამა!.. ურიის მყრალი
ქოხის ზღურბლიდან არც ისე მთვრალი,
მიაშურებდი საუფლოს შმორის,
ჩაიხრჩობოდი წუმპეში ღორის.

ამინ, შენ, ამინ, დიდო სარდალო!
დიდო, დიადო! არც თუ მართალო...
ვთქვათ და, რომ დედას არ ეშვი სულაც,
ან გაგძრომოდა აკვანში სული...
მე შენი ლაფში ამოსვრის სურვილს
არ გამოვთქვამდი, დიადო. ამინ!

[1859] წლის 18 აგვისტო,
პერეიასლავი

ОСІЇ ГЛАВА XIV

(Подражаніє)

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі.
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе господь кара,
Карає тяжко? За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить... Покара,
Уб'є незримо і правдиво;
Бо довго довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Грїховную твою утробу
І рек во гніві: «Потреблю
Твою красу, твою оздобу,
Сама розіпнешся. Во злобі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті
Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата!..
І плача, матернього плача
Ісполню гради і поля,
Да зрить розтленна земля,
Що я держитель і все бачу».
Воскресни, мамо! І вернися

ილიას თაზი 14

(მიბაძვა)

დაიღუპები, შენ, უკრაინავ,
აღარ დაგრჩება მიწაზე კვალი.
როსმე კი გქონდა იმედი ხვალის
და ნეტარებდი, შენ, უკრაინავ!
ჩემო ძვირფასო, უბიწო მხარევ!
რას გემართლება, ნეტავ, გამჩენი,
რატომ გსჯის ასე? ეს განაჩენი
ცოფიან პეტრეს გამოა მწარე,
ბოგდანის გამოც... აყვია პანთა
გამო დაგთვლია სიცოცხლის დღენი.
არსთა გამრიგე გაგაქრობს მართლაც,
რადგანაც დიდხანს, ხანგრძლივად მთმენი
უმზერდა ჩუმი გულმოდგინებით
შენს გაქსუებულ, შენს ცოდვილ სტომაქს
და ხმობდა რისხვით: „შეგერკინები,
რომ ვნახო შენი მშვენების კვდომა.
ჯვარს გაეკვრები. ვერ ჰპოვებ ქომაგს.
მოგკლავენ შენი ავი შვილები,
წამოჩიტულნი, ხოლო საშოში
ამოწყდებიან, ვით წიწილები,
ვინც მერე უნდა გახდეს საშიში!..
ტირილით, მწარე ტირილით დედის,
მთა-ბარს ავაგსებ, შევსუდრავ შავად,
გახრწნილმა მიწამ იხილოს თავად,
რომ ვარ უფალი და ყოვლის მჭვრეტი“.
აღსდექ, დედაო! გემუდარები,

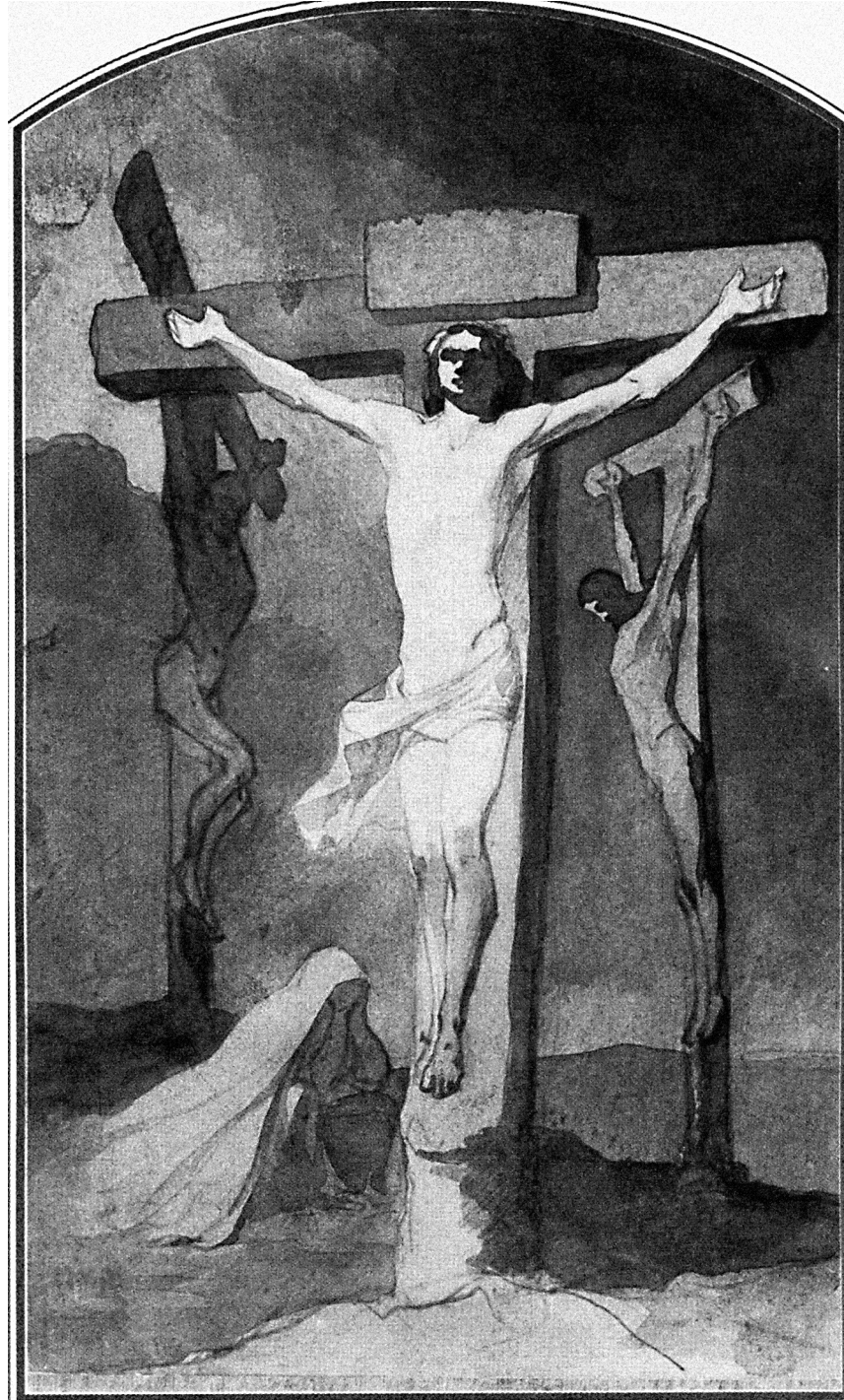

В світлицю-хату; опочий,
 Бо ти аж надто вже втомилась,
 Гріхи синовні несучи.
 Спочивши, скорбная, скажи,
 Прорци своїм лукавим чадам,
 Що пропадуть вони, лихі,
 Що їх безчестіє, і зрада,
 І криводушіє огнем,
 Кровавим, пламенним мечем
 Нарізані на людських душах,
 Що крикне кара невсипуща,
 Що не спасе їх добрий цар,
 Їх кроткий, п'яний господар,
 Не дасть їм пити, не дасть їм їсти,
 Не дасть коня вам охляп сісти
 Та утікати; не втечете
 І не сховаєтеся; всюди
 Вас найде правда-мста; а люде
 Підстерезуть вас на тотеж,
 Уловлять і судить не будуть,
 В кайдани туго окують,
 В село на зрище приведуть,
 І на хресті отім без ката
 І без царя вас, біснுவатих,
 Розпнуть, розірвуть, рознесуть,
 І вашей кровію, собаки,
 Собак напоять...
 І додай,
 Такеє слово їм додай
 Без притчі; вискажи: «Зробили,

დაბრუნდი ქოხში, მიღუღე თვალი.
 გაგიწყდა ქანცი ტვირთის ტარებით,
 ზიდვით პირმშოთა ცოდვის და ბრალის.
 დასვენებულმა ამცნე ბოლომდე
 ცბიერ ნაშიერთ, რასაც მაღავედი,
 რომ მოსპობს, დანთქავს მათ სიბოროტე,
 რომ მათი მწიკვლის, მათი ღალატის
 და სულმრუდობის მშანთავი კვალი
 გავარვარებულ, სისხლიან ხმალით
 დააჩნდა გულებს ნაწიბურებად,
 რომ მათი გზები აწ იბურება,
 რომ ვეღარ იხსნით სათნო იერით
 ხელმწიფე მთვრალი და თვინიერი,
 ის მშიერ-მწყურვალთ გაახმობს ზეზე,
 არც თქვენ დაგაცლით ამხედრდეთ ცხენზე,
 რათა გაქუსლოთ; ვერ შესძლებთ ამას,
 ვერც დაიმალვით, გზად სამართალი
 წამოგეწევათ, როგორც სარდალი
 და უცაბედად დაგიდებთ სამანს,
 თქვენ დაგერქმევათ ეშმა, ართვალი,
 ხელ-ფეხზე მძიმე ბორკილებგაყრილთ
 მასხრად, აბუჩად აგიგდებთ ხალხი,
 არ დასჭირდებათ მეფე, ჯალათი,
 თქვენ, ცოფიანებს, ძალისძალათი
 დაგგლეჯ-დაგფხრეწენ, ჯვარზე გაცმევენ,
 თქვენს სისხლს, ძაღლებო... ახია, ახი!
 ძაღლს შეასმევენ...

ჰოდა, უთხარი,
 მათ საკადრისი სიტყვა უთხარი
 მიუკიბავად: „ბილწი ხელებით

Руками скверними створили
 Свою надію; й речете,
 Що цар наш бог, і цар надія,
 І нагодує, і огріє
 Вдову і сирот». Ні, не те,
 Скажи їм ось що: «Брешуть боги,
 Ті ідоли в чужих чертогах,
 Скажи, що правда оживе,
 Натхне, накличе, нажене
 Не ветхеє, не древле слово
 Розтленне, а слово нове
 Меж людьми криком пронесе
 І люд окрадений спасе
 Од ласки царської...»

25 декабр(я) 1859 г.
 (С.-Петербурґ)

შექმენით თვითონ და თავს ევლებით
 საკუთარ იმედს; ახლა კი ყბედობთ:
 მეფეა ჩვენი ღმერთიც, იმედიც,
 იგი ქვრივ-ობლებს არ გაიმეტებს,
 აჭმევს, ჩააცმევს“. რაც გულში გედო,
 არქვი: „არ შერხათ ზეცის ნასახი
 ღმერთებს, იმ კერპებს უცხო სასახლის,
 არქვი, სიმართლე აღსდგება მკვდრეთით,
 იქუხებს სისხლის ყოველი წვეთით
 არა ბებერი, გახრწნილი სიტყვა,
 არამედ იგი, რაც უნდა ითქვას
 და მეხთატეხა, გრაგანი მისი,
 ყველა გაქურდულ ხორციელს იხსნის
 მეფის მამობრივ აღერსისაგან...“

1859 წ. 25 დეკემბერი,
 (ს.-პეტერბურგი)

ГІМН ЧЕРНИЧИЙ

Удар, громе, над тим домом,
Над тим Божим, де мремо ми,
Тебе ж, Боже, зневажаєм,
Зневажаючи, співаєм:
Алілуя!

Якби не ти, ми б любились,
Кохалися б, та дружились.
Та діточок виростили,
Научали б та співали:
Алілуя!

Одурив ти нас, убогих,
Ми ж окрадені, небоги,
Сами тебе одурили
І, скиглячи, возопили:
Алілуя!

Ти постриг нас у черниці,
А ми собі молодичі...
Та танцюєм, та співаєм,
Співаючи. Примовляєм:
Алілуя!

20 іюня [1860
С.-Петербург]

მონაზვნების ჯიშნი

დამეხე მეხო, ეს სახლი საღვთო,
სახლი, რომელიც სამარე გახდა,
შენ კი, ო, ღმერთო, გულნაწყენები,
გიმღერით ნელა, სვენებ-სვენებით:
ალილუია!

ო, შენ რომ არა, გველოდა ტრფობა
და სიყვარულით დაგვა და დნობა,
ოჯახის ყოლა, შვილების გაზრდა,
ზეიმი სულში უნახეს აზრთა:
ალილუია!

შენ დაგვიბრიყვე ჩვენ, უმეცრები,
შენი წყალობით, შენი შეძლებით
გავისულელეთ თვითონვე თავი
და ახლა ვღმერთობ, და ახლა ვდნავით:
ალილუია!

ეს შენ აღგვეკვეცე ჩვენ მონაზვნებად
და ჩაგვაგონე ასე გაძლება...
ხან ავცეკვდებით, ხან ავმღერდებით,
ცეკვა-თამაშში კიდევ ვბერდებით:
ალილუია!

[1860 წლის 20 ივნისი,
ს.-პეტერბურგი]

Н. Я. МАКАРОВУ

На пам'ять 14 сентября

Барвінок цвів і зеленів,
Слався, розстилався;
Та недосвіт перед світом
В садочок урвався.

Потоптав веселі квіти,
Побив... Поморозив...
Шкода того барвіночка
Й недосвіта шкода!

14 сентября [1860
С.-Петербург]

ნ ვ ი ვ მაკაროვს

14 სექტემბრის სახსოვრად

გველის სურო ჰევაოდა და მწვანობდა
და ფარავდა ფარდაგივით მიწას.
მაგრამ ბაღში შეიპარა ჭირხლი
და რიჟრაჟი შეატოკა იმ წამს.

გადათელა ყვავილები ცქრიალა,
ახრო, აჭკნო... არ უგრძნია დაღლა...
მენანება ახლა გველის სურო და
თევით ის ჭირხლიც მენანება ახლა!

1860 წლის 14 [ექტემბერი,
ს.-პეტერბურგი]

180

* * *

І Архімед, і Галілей
Вина ї не бачили. Єлей
Потік у черево чернече!
А ви, святиє предотечі,
По всьому світу розійшлись
І крихту хліба понесли
Царям убогим. Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люде виростуть. Умруть
Ще не зачатіє царята...
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.

24 септября [1860,
С.-Петербург]

* * *

არც გალილეოს, არც არქიმედეს
არ უსვამთ ღვინო. გამოიმეტეს
ბერის მუცლისთვის ნაკურთხი ზეთი!
წინამორბედნო, სათნო და კეთილ
მიზნებით მოვლეთ ზღვაცა და ხმელიც
და გაუწოდეთ მოწყალე ხელი
გლახაკ მეფეებს. წაგიხდათ მანამ
მეფეთა მიერ ნათესი ყანა!
წამოვა ხალხი! ჯერ ჩაუსახველ
უფლისწულებსაც დაფარავს თალხი...
მტერს გაასწორებს საწუთროს ჩალხი,
და განახლებულ მიწასა ზედა
იქნება ძე და იქნება დედა,
დედამიწაზე იქნება ხალხი.

24 სექტემბერი [1860 წ.
ს.-პეტერბურგი]

ლ.

Поставлю хату і кімнату,
 Садок-райочок насаджу.
 Посиджу я і походжу
 В своїй маленькій благодаті.
 Та в одині-самотині
 В садочку буду спочивати.
 Присняться діточки мені,
 Веселая присниться мати,
 Давне-колишній та ясний
 Присниться сон мені!.. і ти!..
 Ні, я не буду спочивати,
 Бо й ти приснишся. І в малий
 Райочок мій спідтиха-тиха
 Підкрадешся, наробиш лиха...
 Запалиш рай мій самотний.

27 сентября (1860,
 С.-Петербург)

182

ლ-ს

დავიდგამ ქოხს და დავიდგამ სენაკს,
 ბაღი მექნება, სამოთხის ბაღი.
 ხან ჩამოვჯდები, ხან ვივლი ლაღი,
 ჩემს მცირე ედემს დალოცავს ზენა.
 იქ დავისვენებ... მარტოს და დაღლილს
 სულმოთქმის მეტი რა მინდა, ნეტა!
 დამესიზმრება ტიტინა ბაღლი,
 დამესიზმრება პირბადრი დედა.
 აწ სხივმიმქრალი და გარდასული,
 დამესიზმრებით შენ და... წარსული!..
 არ დავიძინებ, რადგანაც ნეტარ
 ხილვებს წამიშლი. და ჩემს პატარა
 ედემს ასძვრება უცებ ურდული,
 დამღუპავს შენი მოსვლა ქურდული...
 მიქცევს სამოთხეს ფერფლად, ლაღარად.

27 სექტემბერი (1860,
 ს.-პეტერბურგი)

Поставлю хату и хилнасту,
Садокъ-райотокъ насажу.
Посітку є, и похози
Їз своїй малембкій благодеті.
Та єз одини-самотний
Їз шкудотку буду спочивати,
Присниць диточки мени,
Веселав присниць мати,
Давне-колицкій табемий
Присниць соня мени!.. и ти!..
Ми єтбуду спочивати,
Бо і ти присниє. и малій
Райотокъ мій, студтиха-тиха
Підкрадєсь, каробильє лиха...
Заналишє рай мій самотний.

27. Рентьєрє

* * *

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг — убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись-то будуть. І дурю!
Себе таки, себе самого,
А більше, бачиться, нікого?

Орися ж ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною!

Орися ж ти, розвернися,
Полям розстелися!
Та посійся добрим житом,
Долею полийся!
Розвернися ж на всі боки,
Ниво-десятино!
Та посійся не словами,
А розумом, ниво!
Вийдуть люде жито жати...
Веселії жнива!..
Розвернися ж, розстелися ж,
Убогая ниво!!!

* * *

არ წამომცდება ღვთის საყვედური,
ქვეყნად არავის მე არ ვემდური.
თავს ვისულელებ, სულელი თავად
და თან ვდიდინებ. მიეწყო შავად
ბელტებს ბელტები — მინდორში ვწვავლობ!
და ვთესავ სიტყვებს. იქნება ალო
ხელხვავიანი. ვიბრიყვებ თავად
თავს ძველებურად, ჩემივე ნებით,
არ მემეტება რადგანაც სხვები.

მოიხანი, ჩემო ყანავ,
ყველგან — მთად და ბარად!
შვების თესლო, გაიხარებ
შავ მიწაში მარად!

მოიხანი, გაფართოვდი,
იჯეჯილე მწვანედ!
თავთავები დაიპურე,
ბედად მოიყვანე!
ილაღანე კიდიო-კიდე,
ყანა-დესეტინა!
რომ თქვან, შენში არა სიტყვამ,
სიბრძნემ გაიბრწყინა!
გაჩაღდება ალოობა...
არ მოგმკიან განა!..
აიფოფრე, აიქოჩრე,
ძირღატაკო ყანავ!!!

Чи не дурю себе я знову
Своїм химерним добрим словом?
Дурю! Бо лучче одурить
Себе-таки, себе самого,
Ніж з ворогом по правді жить
І всує нарікати на Бога!

5 октябрия (1860,
С.-Петербург)

ხომ თავს ვიტყუებ, ხომ ვიტყუები
ამ ქიშკრულ და კეთილ სიტყვებით?
რადგან ცხადია, სვეუბედურო,
რომ სჯობს საკუთარ თავს დაემდურო,
ვიდრე გაიყო სიმართლე მტერთან
და ღმერთს ამაოდ უსაყვედურო!

5 ოქტომბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни — святої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольную на волю,
Не прийде випустить... Сиди
І нічогісінько не жди!..

18 октябрия (1860,
С.-Петербург)

* * *

განველე სიჭაბუკის ზღვარი,
იმედების ცივი ქარი
აფენს ზამთრის ფარჩას!
ცივ ხატაში იჯექ მარტო,
კაცი არ ჩანს, რომ გააანდო
სატკივარი. არ ჩანს,
არც არავინ არ ჩანს!
იჯექ ჩუმად, გასუსული,
სანამ სასო, როგორც სულელს,
თვალეებს გაგიყინავს,
ამაყ ფიქრებს გაგიფანტავს,
ვით ტრამალზე თოვლის ფანტელს!
იჯექ, იჯექ შინა.
არ დატოვო ბინა!
ნეტარ ბედზე გმართებს გლოვა!
გაზაფხული აღარ მოვა,
იმედების მხსნელი!
თავისუფალ ფიქრს და სათქმელს
ხუნდი ადევს... იჯექ სადმე
და ნურაფერს ელი!..

18 ოქტომბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

І тут, і всюди — скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивать собі, небога.
А воля душу стерегла.
Прокинься, — каже. — Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!»
Ледача воля одурила
Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносили,
Уже ворущаться царі...
І буде правда на землі.

30 октябрия (1860,
С.-Петербург)

* * *

აქაც და ყველგან — სიგლახე სრული.
ადგა სისხამზე ღატაკი სული,
მოქსოვა ცოტა და ისევ დაწვა
ის საცოდავი, მიიქცა ძილად.
შვებამ კი მისი ითავა დაცვა.
ეტყვის: „სტიროდე, დღე დამედ ქმნილა!
მზე არ ამოვა, სუფევს წკვარამი!
სამართლის ნაცვლად — ოდენ ვარამი!“
გაასულელა მცონარე შვებამ
პაწია სული. მზე იწვერება
და დღის ნათელი ცვივა ჩქერებად.
და სადაცაა მეფეთა წყება
უკანასკნელად მოიკრებს ძალებს...
და სამართალიც პურს შეჭამს მალე.

30 თქტომბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

Якби з ким сісти хліба з'їсти,
Промовить слово, то воно б,
Хоч і як-небудь на сім світі,
А все б таки ялось жилосьь.
Та ба! Нема з ким. Світ широкий,
Людей чимало на землі...
А доведеться одиноким
В холодній хаті кривобокій
Або під тиним простягтись.
Або... Ні. Треба одружитись,
Хоча б на чортовій сестрі!
Бо доведеться одурити
В самотині. Пшениця, жито
На добрім сіялись лану,
А люде так собі пожнуть
І скажуть: «Десь його убито,
Сердешного, на чужині...»
О горе, горенько мені!

4 ноябрь (1860,
С.-Петербург)

* * *

რომ მყავდეს ვინმე ლუკმის გამყოფი
ან სიტყვის მთქმელი, ვპოვებდი მიზეზს
ქვეყნად მცირედი ბედით კმაყოფის
და ვიცხოვრებდი ასე თუ ისე.
არ მყავს არავინ! თუმცა ვრცეული
სამყარო ურიცხვ ბინადარს იტევს...
მარტოდ დარჩენილს მიცდის ეული
ქოხი ცივი და გვერდმონგრეული,
არა და ღობის ძირი და ძგიდე.
ო, არა!.. უნდა შევიერთო ცოლი!
შევიერთავ, თუნდაც ეშმას და იყოს!
თორემ ყარიბი გული გაიყო
მარტოობაში. გარჯით და ბრძოლით
მე მითესია ხორბალი ველად,
მოვლენ სხვები და მომკიან ხელად
და თან იტყვიან: „ადინეს ბოლი,
შორეთს დასრულდა ბეჩავის გზაო...“
ო, ჩემს მოსწრებას, ო, ჩემო თავო!

4 ნოემბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

І день іде, і ніч іде.
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки?

5 ноября (1860,
С.-Петербург)

* * *

დღე იცვლება ისევ სადამოთი.
და ხელებში მძიმედ თავჩარგული,
ჰკვირობ, ნეტავ, რატომ აღარ მოდის
სიმაართლის და სიბრძნის მოციქული?

5 ნოემბერი, (1860,
ს.-პეტერბურგი)

Великомученице кумо!
 Дурна єси та нерозумна!
 В раю веселому зросла,
 Рожевим цвітом процвіла
 І раю красного не зріла,
 Не бачила, бо не хотіла
 Поглянути на божий день,
 На ясний світ животворящий!
 Сліпа була єси, незряща,
 Недвига серцем; спала день
 І спала ніч. А кругом тебе
 Творилося, росло, цвіло,
 І процвітало, і на небо
 Хвалу творителю несло.
 А ти, кумасю, спала, спала,
 Пишалася, та дівувала,
 Та ждала, ждала жениха,
 Та ціломудріє хранила,
 Та страх боялася гріха
 Прелюбодійного. А сила
 Сатурнова іде та йде,
 І гріх той праведний плете,
 У сиві коси заплітає,
 А ти ніби недобачаєш:
 Дівуєш, молишся, та спиш,
 Та матір божію гнівиш
 Своїм смиренієм лукавим.

მრავალტანჯულო ნათლიდედაო!
 მართლაც ბრიყვი ხარ და ჩერჩეტაო!
 მხიარულ ედემს განგებამ გზარდა,
 ამოკოკორდი, აყვავდი ვარდად
 და არ გიხილავს ედემი მშვენი,
 რამეთუ იყო სურვილი შენი,
 არ შეგემჩნია ღვთაებრივ ღღეთა
 მაცოცხლებელი ნათლის ციალი!
 უთვალისჩინო იყავ, ტიალი
 და გულუძრავი. გეძინა დღე და
 გეძინა ღამე. ხოლო ცხოველი
 ცხოვრების წყარო ჩქეფდა, დიოდა,
 ფეთქავდა მიწა ვარდთა მთოველი,
 გამჩენის ქება ცად ადიოდა.
 შენ კი, ნათლიდედ, სულ ძილი, ძილი,
 ქალიშვილობა, ზმანება ტკბილი,
 სულ გულისსწორის მოცდა და მოცდა.
 შენ გაშინებდა ცოდვის ჩადენა
 და სიქალწულეც ამაოდ მოცდა
 ამ მოლოდინში. ცად გაათენა
 და თავშესაფარს ეძებს ზუალი
 უკვე მოუწნავს ცოდვის ვუალი,
 ცოდვას საკუთარ თმაშიაც იწნავს,
 შენ კი თითქოსდა იგებდე ნიძლავს:
 ქალწულობ, გძინავს, ხარ მადლობელი,
 და გირისხდება კვლავ ღვთისმშობელი,
 რომ ხარ მორჩილი, ჩუმი და წყნარი.

Прокинься, кумо, пробудись
Та кругом себе подивись,
Начхай на ту дівочу славу
Та щирим серцем, нелукаво
Хоть раз, сердего, соблуди.

2 декабря (1860,
С.-Петербург)

გეყო, ნათლიდედ, მიდექ და მოდექ,
ნუ გაკროთობს ბედის ხრამი და კბოდე.
მაგ სიქალწულეს დაუსვი ჯვარი,
ჯანდაბას საქმრო, ჯანდაბას ქმარი
და ერთხელ მაინც, ბეჩაო, სცოდე!

2 დეკემბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

Зійшлись, побрались, поєднались,
Помолоділи, підросли.
Гайок, садочок розвели
Кругом хатини. І пишались,
Неначе князі. Діти грались,
Росли собі та виростали...
Дівчаток москалі украли,
А хлопців в москалі забрали,
А ми неначе розійшлись,
Неначе брались — не єднались.

5 декабры [1860,
С.-Петербург)

* * *

შეხვედით, შევუღლდით, შეეკარით ზავი,
შეგვეხსნა თითქოს ცისკიდის თაღი.
ვახარეთ ჩვენი ბაღჩა და ბაღი
ქოხის გარშემო. მოგვწონდა თავი,
როგორც თავადებს. მოუღლელ მკლავით
ვშრომობდით, კარში რბოდნენ შვილები...
მოსკალთ წაგვეგვარეს ქალიშვილები,
გავვიმოსკალეს ვაჟნი ზრდილები,
ჩვენ კი თითქოსდა გავიყარენით,
თითქოს ჩვენს შორის ჩამოწვა ზვაგი.

5 დეკემბერი (1860,
ს.-პეტერბურგი)

* * *

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршувать
Та заходиться риштувать
Вози в далекую дорогу,
На той світ, друже мій, до бога,
Почимчикуєм спочивать.
Втомилися, і підтоптались,
І розуму таки набрались,
То й буде з нас! Ходімо спать,
Ходімо в хату спочивать...
Весела хата, щоб ти знала!..
Ой не йдімо, не ходімо,
Рано, друже, рано —
Походимо, посидимо —
На сей світ поглянем...
Поглянемо, моя доле...
Бач, який широкий,
Та високий, та веселий,
Ясний та глибокий...
Походимо ж, моя зоре...
Зійдемо на гору,
Спочинемо, а тим часом
Твої сестри-зорі,
Безвічнії, попід небом
Попливуть, засяють.
Підождемо ж, моя сестро,

* * *

დრო ხომ არ დადგა, თანამღმობელო
დისწულო ჩემო და მეზობელო,
შევწყვიტოთ ფუჭი ლექსების წერა
და გავიმზადოთ, ვითარცა ჯერ არს,
ის საზიდარი საიმსოფელო
და დავემკვიდროთ ღვთის სამფლობელოს,
წამო, საშორგზოდ გვეძახის წერა.
დაქანცულთათვის ნუგეში თუა,
კი, მოვტყდით, მაგრამ ვისწავლეთ ჭკუა,
ჰოდა, გვეყოფა! ხატაში წამო,
იქ გვიცდის ძილი, ტკბილი და ამო..
შენ რომ იცოდე, თბილია ხატა!..
ო, ნუ წავალთ, გევედრები,
ჯერ ადრეა, ადრე. —
ჯერ ბოლომდე არც კი ვიცი
ამ ცხოვრების ყადრი...
ერთხელ კიდევ ვნახოთ, ბედო,
ეს ქვეყანა ვრცელი
რა ღრმა არი, რა დიადი,
ლადი, შუქნათელი...
გავიაროთ, ჩემო მნათო...
გადავლახოთ მთები,
დავისვენოთ, მანამდე კი
ვარსკვლავები-დები
იბრწყინებენ, გასწვდებიან
თვით სამყაროს ბოლოს,
დავისვენოთ, დაო ჩემო,

Дружино святая!
Та нескверними устами
Помолимось Богу,
Та й рушимо тихесенько
В далеку дорогу —
Над Летою бездонною
Та каламутною.
Благослови мене, друже,
Славою святою.

14 февраля

ჩემო წმინდა ცოლო!
უბილწსიტყვო ბაგეებით
ვთქვათ გამჩენის ქება
და შავეთის შორ შარაგზას
გავყვეთ ნება-ნება.
უძირო და მღვრიე ლეთა! —
ჩვენ არა გვაქვს სხვა გზა.
მაშ, დამლოცე და დიდება
გამაყოლე საგზლად.

14 თებერვალი

* * *

А поки те, та се, та оне...
Ходімо просто-навпростець
До Ескулапа на ралець —
Чи не одурить він Харона
І Парку-пряху?.. І тойді,
Поки б химерив мудрий дід,
Творили б, лежа, епопею,
Парили скрізь понад землею,
Та все б гекзаметри плели,
Та на горище б однесли
Мишам на снідання. А потім
Співали б прозу, та по нотах,
А не як-небудь... Друже мій,
О мій сопутниче святий!
Поки огонь не захолюнув,
Ходімо лучче до Харона —
Через Лету бездонную
Та каламутную
Перепливе, перенесем
І Славу святую —
Молодую, безвічну. —
Або цур їй, друже,
І без неї обійдуся —
Та як буду здужать,
То над самим Флегетоном
Або над Стіксом, у раю,
Неначе над Дніпром широким,

198

* * *

სანამ მოვეყვებით ალთას და ბალთას...
მოვეჭრათ მოკლეზე ბილიკი ჩვენი
და წავუძძღვართ ესკულაპს ძღვენი, —
იქნებ მოტყუვდეს ქარონი მართლაც,
პარკა-მბეჭველიც... და მაშინ ლხენით,
სანამ ტვინს იჭყლეტს მოხუცი ბრძენი,
ჩვენ ეპოპეა ვწერთ მწოლებმა,
თანაც მოვასწროთ ცად გაქროლება,
ჰეგზამეტრები ვაცხოთ და ვაცხოთ,
რომ მერე სხვენზე თაგვები ვაძლოთ
ჩვენი ნაღვაწით. სულ ნოტა-ნოტა
ვიმღერთ პროზა უამეს დროთა.
ჰო, წუთისოფლის გავიგოთ გემო,
წმინდანის დარო მხლებელო ჩემო!
სანამ ეს ცეცხლი ჩაქრობას ჩქარობს,
წამო, აჯობებს მივადგეთ ქარონს —
უძირო და მღვრიე ლეთას
ერთად გადავცურავთ,
თან დიდებას გავიყოლებთ
წმინდა საგანძურად,
ბინდი რომ არ ეკარება.
ან ჯანდაბას სულაც,
უმისოდაც გავალთ გაღმა,
როგორც სხვა გასულა.
ზედ ფლეგეტონის ნაპირზე სწორედ
ან სტიქსის პირას, სამოთხის კარად,
მე რომ მგონია, დნიპროა მღორე

В гаю — предвічному гаю,
Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насаджу;
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов кралю, посаджу.
Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в гаях,
Могили-гори на степах —
І веселенько заспіваєм...

15 февრалა (1861,
С.-Петербург)

და ჭალისპირი, ბიბინა მარად,
სახლს ავაშენებ, ბაღს გავაშენებ,
არ მოვშორდები აზრით, ფიქრებით.
შენ მოფრინდები და დამამშვენებ
და ჩემი ბაღის ტურფა იქნები.
დნიპროს, მამულსაც ოცნებით ვნახავთ,
ვეწვევით სოფლებს, ლხინში გართულებს,
ყორღანებს, სტეპზე წამომართულებს —
და შემოვძახებთ სიმღერას ლაღად...

15 თებერვალი (1861,
ს.-პეტერბურგი)

ПРИМІТКИ

Причинна

«П р и ч и н н а» — одна з найперших балад Тараса Шевченка, якою традиційно відкриваються видання «Кобзаря», означає божевільну від чар ворожки жінку. Балада розповідає про закоханих, яких силоміць розлучили і довели до загибелі. Вступ твору, переклад якого пропонуємо грузинському читачеві, виділяється особливою експресією, мальовничістю і музичністю. Мабуть, тому й стала народною створена на цьому тексті пісня Д. Крижанівського «Реве та стогне Дніпр широкий».

До Основ'яненка

Основ'яненко — український письменник Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович (1778–1843). Писав українською й російською мовами. Тепло відгукнувся на вихід «Кобзаря» 1840 року і «Гайдамаків», листувався з Тарасом Шевченком, але особисто з ним не був знайомий.

Вірш написаний під враженням від нарису Г. Квітки-Основ'яненка про кошового отамана Чорноморського козацького війська «Головатий. Матеріали для історії Малороссии.»

С і ч — Запорізька Січ — військовий і адміністративний центр запорозького козацтва із середини XVI ст. до 1775 року.

Л я х — історична назва поляків.

Г е т ь м а н — у XVI ст. виборний ватажок козацького війська Запорізької Січі, від XVII ст. до 1764 року — начальник козацького війська та верховний правитель України.

Розрита могила

Зміст твору навіяний Шевченкові враженнями від першої подорожі по Україні 1843 р. Важке, безправне становище покріпаченого народу, нещадний поміщицький визиск викликали гнів і обурення

поета. Він висловлює протест проти соціального і національного гноблення українського народу царатом і картає українське панство і чиновництво, які здійснювали політику самодержавства в Україні.

О й Б о г д а н е ! — Богдан (Зіновій) Михайлович Хмельницький (бл. 1595–6.VIII.1657), гетьман, видатний український державний діяч і полководець. У 1648–1654 рр. очолював визвольну боротьбу українського народу проти шляхетської Польщі. Т. Шевченко високо оцінював діяльність Б. Хмельницького, часто звертався до його образу і в поезіях, і в малярських творах, називав його «славним», «благородним», «геніальним бунтарем» тощо. В деяких творах, зокрема в поезії «Розрита могила», Т. Шевченко критично ставиться до Б. Хмельницького, що пояснюється важким становищем українського народу під владою самодержавства. Закиди на адресу Б. Хмельницького були своєрідною критикою тогочасного ладу.

С т е п и м о ї з а п р о д а н і ж и д о в і , н і м о т і . . . — йдеться про поселення царським урядом на півдні України іноземних колоністів, головним чином німців, які жорстоко визискували українських селян. Серед визискувачів були й євреї.

А т и м ч а с о м п е р е в е р т н і . . . — Шевченко має на увазі тих українців, які допомагали царату здійснювати соціальне й національне гноблення в Україні.

Гоголю

Гоголь Микола Васильович (1809–1852) — російський письменник українського походження. Т. Шевченко дуже високо цінував його творчість. У листі до В. М. Рєпніної він писав: «Перед Гоголем должно благоговеть как перед человеком, одаренним самим глубоким умом и самою нежною любовью к людям!» У вірші-зверненні поет висловив усвідомлення своєї ідейно-творчої близькості до російського письменника, якого назвав великим другом і братом. Особисто письменники не були знайомі.

Кавказ

Що цар якійсь-то свині пас... — Ідеться про біблійного царя Давида, який у юнацькі роки був пастухом.

І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...

Коллар Ян (1793–1852) — чеський та словацький поет і вчений. Поборник ідеї єднання слов'янських народів.

Ганка Вацлав (1791–1861) — чеський поет і вчений, видатний діяч чеського Відродження.

Слов'янофіли — представники одного з напрямів суспільно-політичної думки 40–60-х рр. XIX ст; які обстоювали особливі шляхи розвитку історії та культури слов'янства, нібито кардинально відмінні від шляху розвитку народів Заходу, заперечували наявність у Росії антагоністичних суспільних станів. Закликаючи всі слов'янські народи до єднання, спільної культурної діяльності, вони, проте, відводили керівну роль у цьому процесі російському цареві. Шевченко таврував слов'янофілів за те, що вони були далекі від народу, не враховували реальних інтересів покріпаченого люду.

Брути — Люцій Юній Брут 509 року до н. е. очолив повалення з трону етрусського царя Тарквінія Гордого і встановив республіканський лад у Римі.

Марк Юній Брут (85–42 до н. е.) — римський політичний діяч, прихильник аристократичної республіки. Очолив змову senatorів проти Юлія Цезаря, брав участь у його вбивстві. Покінчив життя самогубством. В літературі образ Брута, який начебто втілював у собі вищі республіканські чесноти, часто ідеалізувався. В поемі Шевченко назвав ім'я Брута як синонім борця за свободу.

Коклес — легендарний римський герой, відомий тим, що врятував Рим, сам-один обороняючи міст на річці Тібр від війська етрусського царя Порсени.

І на Січі мудрий німець картопельку садить... — йдеться про заселення півдня України німцями-колоністами наприкінці XVIII та на початку XIX ст.

Три літа

У вірші поет підводить підсумки свого духовного життя за останні три літа, говорить про зміни, які сталися за цей час у його світогляді.

Катруся — поет мав на увазі Катерину з однойменної своєї поеми.

Що молились з козаками в турецькій неволі... — йдеться про поему «Гамалія», в якій Т. Шевченко зобразив бранців у турецькій неволі та їх визволення.

І Оксану, мою зорю... — йдеться про Оксану Коваленко (4.X.1817 — рік смерті невідомий) подругу Шевченка за дитячих років, якій він присвятив поему «Мар'яна-черниця».

В казематі

Цикл написаний у казематі III відділу під час слідства над учасниками Кирило-Мефодіївського товариства (з 17 квітня по 30 травня 1847 р.). В Орській фортеці Т. Шевченко дописав вірш «Згадайте, братія моя...», який став заспівом до циклу.

VII. Н. Костомарову

Костомаров Микола Іванович (1817–1885) — український і російський історик, письменник, етнограф і публіцист. Один із засновників і діячів Кирило-Мефодіївського товариства; стояв на помірковано-ліберальних позиціях. З Т. Шевченком познайомився 1846 р. в Києві.

N. N. («О думи мої! О славо злая!»)

Нерон — Клавдій Цезар (37–68 рр. до н. е.), римський імператор 54–68 рр. до н. е; представник династії Юлів-Клавдіїв, був відомий своєю жорстокістю.

Сарданапал — останній асирійський цар (VII ст. до н. е.).

Г р о д — іудейський цар (40–4 рр. до н. е.).
К а і н — син біблійних Адама і Єви, вбивця брата Авеля.
С о к р а т (469–339 р. р. до н. е.) — давньогрецький філософ.
К е с а р — кат-Нерон.
...І грека доброго — тобто Сократа.

Полякам

А унії не чуть було... — йдеться про унію, проголошену Брестським церковним собором 1596 року, коли православні церкви України та Білорусі буди об'єднані з католицькою церквою.
К с ь о н д з и — польський священнослужитель.
Т е Д е у м (лат.) — тебе, Бога... — початок християнського гімну.

Ну що б, здавалося, слова...

Д і а н а — у римській міфології богиня місяця й полювання, тут — місяць.
О с т р о в н а — (Островне) — село (станція) Оренбурзької губернії (тепер село Сарактаського району, Оренбурзької області Російської Федерації). У той час було заселене переселенцями-українцями. Тут Т. Шевченко був у червні 1847 р. та в травні і восени 1850 р.; пізніше згадував Островну у повісті «Близнець».
Таки земляк наш з островної... — за припущенням дослідників, матрос на шхуні Аральської описової експедиції «Константин», уродженець села Островної Іван Васильєв.

П. С. («Не жаль на злого, коло нього...»)

П. С. — Петро Скоропадський (1805–1848), чернігівський поміщик-кріпосник, нащадок гетьмана І. Скоропадського (1646–1722). Видавав себе за ліберала-українофіла. Т. Шевченко зустрічався з ним у своїх знайомих на Чернігівщині й Полтавщині.

Слава

У В е р с а л і н а д з л о д і е м... — йдеться про Наполеона III Бонапарта (1808–1873), який ліквідував у Франції республіканський лад і оголосив себе імператором.
...з тим Миколою у Севастополі... — натяк на воєнні невдачі царського війська під Севастополем у Кримській війні 1853–1856 рр.

Я не нездужаю, нівроку...

В і з а н т і й с т в о — тут вжито у значенні найреакційніших засад самодержавного ладу, що беруть свій початок від Візантії.

Марку Вовчку

Марко Вовчок (1833–1907) — літературний псевдонім української та російської письменниці Марії Олександрівни Вілінської-Маркович. Вірш присвячений знайомству з Марком Вовчком у Петербурзі 24 січня 1859 р.

Барвінок цвів і зеленів...

Макаров Микола Якович (1828–1892) — чиновник, журналіст, петербурзький знайомий Т. Шевченка. У його сестри Карташевської Варвари Яківни (1832–1902) наречена Т. Шевченка Лікера Іванівна Полусмак (Полусмакова) (1840–17.II.1917).

Л. («Поставлю хату і кімнату...»)

Вірш написаний під враженням розриву Т. Шевченка Лікорою Полусмак.

Н. Т. («Великомученице кумо!»)

Вірш присвячений Надії Василівні Тарнавській (рік народження невідомий — 1.VI.1891), сестрі українського поміщика і громадського діяча Василя Тарнавського, з якою Т. Шевченко познайомився в Качанівці. 1845 року поет разом з нею в селі Потока хрестив дитину місцевого диякона.

Чи не покинуть нам, небого...

Лета — річка забуття в підземному царстві Аїда. Коли померлий пив з Лети воду, його душа забувала все, що пережила й бачила на землі.

А поки те, та се, та оне...

Ескулап — бог лікування в давньогрецькій міфології.

Харон — перевізник померлих через річку Стікс у царстві Аїда.

Парка-пряха — у давньоримській міфології парками називалися богині долі, яким відповідали грецькі мойри. Одна з них пряля нитку людського життя, друга вела її крізь усі мінливості долі, третя перетинала нитку, коли наставала хвилина смерті.

Флегетон — у грецькій міфології одна з річок підземного царства, що відокремлювала цей світ від «потойбічного».

Стікс — одна з річок Аїду, що сім разів обтікала підземне царство.

შენიშვნები

გათვალისწინებული

ტარას შევჩენკოს ერთ-ერთ ყველაზე ადრეულ ამ ბალადას, რომლითაც ტრადიციულად იხსნება „კობზარის“ გამოცემები, ორიგინალში ჰქვია „პრინინა“ ანუ კუდიანისგან გათვალისწინებული შეშლილი ქალი. ბალადა გვიყვება შეყვარებულ ქალ-ვაჟზე, რომლებიც ერთმანეთს ძალით დააშორეს და დაღუპეს. ნაწარმოების შესავალი, რომლის თარგმანსაც მკითხველს ვთავაზობთ, გამოირჩევა ექსპრესიით, ფერწერულობითა და მუსიკალურობით. ალბათ, ამიტომაც გახალხურდა დ. კრიჟანივსკის მიერ სწორედ ამ ტექსტზე შექმნილი სიმღერა „ღრიალებს და კვნესის დნიპრო ვრცელი“.

ოსნოვიანენკოსადმი

ოსნოვიანენკო — კვიტკა-ოსნოვიანენკო გრიგოლ თევდორეს ძე (1778–1843), უკრაინელი მწერალი, წერდა უკრაინულად და რუსულად, გულთბილად გამოეხმაურა 1840 წელს გამოცემულ „კობზარსა“ და „ჰაიდამაკებს“, ჰქონდა მიმოწერა ტ. შევჩენკოსთან, მაგრამ პირადად მას არ შეხვედრია.

ლექსი დაწერილია გ. კვიტკა-ოსნოვიანკოს ნარკვევის „გოლოვატი. მასალები მალოროსიის ისტორიისთვის“ შთაბეჭდილებებზე.

სიჩი — ზაპოროჟიის სიჩი, ზაპოროჟიელ კაზაკთა სამხედრო და ადმინისტრაციული ცენტრი XVI საუკუნის შუა წლებიდან 1775 წლამდე.

ლიახი — პოლონელების ისტორიული სახელწოდება.

ჰეტმანი — XVI საუკუნეში ზაპოროჟიის სიჩის ჯარის არჩევითი წინამძღოლი, XVII საუკუნიდან 1764 წლამდე — კაზაკთა ჯარის უფროსი და უკრაინის უზენაესი მმართველი.

გათხრილი ყორღანი

ნაწარმოების შინაარსი შევჩენკოს შთააგონა 1843 წელს უკრაინაში პირველი მოგზაურობით მიღებულმა შთაბეჭდილებებმა. დამონებული ხალხის მძიმე, უუფლებო მდგომარეობამ პოეტის აღშფოთება გამოიწვია. იგი გამოთქვამს პროტესტს მშობელი ერის სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის გამო, საყვედურობს უკრაინელ მებატონეებსა და ჩინოვნიკებს, რომლებიც ახორციელებენ თვითმპყრობელობის პოლიტიკას უკრაინაში.

ეჰ, ბოგდანო!.. — ჰეტმანი ბოგდან (ზენობი) მიხეილის ძე ხმელნიცი (დაახლ. 1595 ან 96. VIII. 1657), გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვაწე და მხედართმთავარი. 1648–1654 წლებში მეთაურობდა უკრაინელი ერის ბრძოლას პოლონეთის შლიახტის წინააღმდეგ. ტ. შევჩენკო მაღალ შეფასებას აძლევდა ბოგდან ხმელნიცკის მოღვაწეობას, ხშირად მიმართავდა მის სახეს როგორც ლექსებში, ასევე ნახატებშიც, უწოდებდა მას სახელოვან, კეთილშობილ, „გენიალურ მემამბოხეს“, თუმცა ზოგ ნაწარმოებში (კერძოდ, ლექსებში გათხრილი ყორღანი“ და „მთვრალ ბოგდანო...“) მეტისმეტადაც ამითრახებდა.

ჩემი სტეპი ურიას და გადამთიელს დარჩა... — საუბარია მეფის მთავრობის მიერ სამხრეთ უკრაინაში უცხოელი, უმთავრესად გერმანელი კოლონისტების ჩამოსახლებაზე, რომლებიც უმოწყალოდ ძარცვავდნენ უკრაინელ გლეხებს. მჩაგვრელთა შორის იყვნენ ებრაელებიც ანუ ურიებიც, როგორც მათ შევჩენკო უწოდებს იმჟამინდელი ტრადიციის მიხედვით.

მიეხმარონ გარეწრებიც... — პოეტს მხედველობაში ჰყავს უკრაინელები, რომლებიც ეხმარებოდნენ ცარიზმს თანამემამულეთა სოციალურ და ეროვნულ ჩაგვრაში.

გოგოლისადმი

გოგოლი ნიკოლოზ ვასილის ძე (1809–1852) — უკრაინული წარმოშობის დიდი რუსი მწერალი. ტ. შევჩენკო ძალიან მაღალ შეფასებას აძლევდა მის შემოქმედებას. ვ. მ. რეპნინასადმი მიწერილ ბარათში პოეტი აღნიშნავდა: „თაყვანი უნდა ვცეთ გოგოლს, როგორც უღრმესი გონებითა და ადამიანებისადმი უფაქიზესი სიყვარულის ნიჭით დაჯილდოებულ ადამიანს!“ ლექს-მიმართვაში ავტორმა გამოხატა საკუთარი იდეურ-შემოქმედებითი სიახლოვე რუს მწერალთან, რომელსაც „ძმა და მეგობარი“ უწოდა. მწერლები პირადად არ იცნობდნენ ერთმანეთს.

კავკასია

რომ ვიღაც მეფე მწყემსავდა ღორებს... — საუბარია ბიბლიურ მეფე დავითზე, რომელიც სიჭაბუკეში მწყემსი იყო.

მეგდარ, ცოცხალ და ჯერარშობილ თანამემამულეებს ჩემსას...

კოლარი იან (1793–1852) — ჩეხი და სლოვაკი პოეტი და მეცნიერი. სლავთა ერთიანობის მომხრე.

განკა ვაცლავ (1791–1861) — ჩეხი პოეტი და მეცნიერი, ჩეხური აღორძინების გამოჩენილი მოღვაწე.

სლავიანოფილები — XIX ს. 40–60-იანი წლების საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის ერთ-ერთი მიმართულების წარმომადგენლები, რომლებიც იცავდნენ სლავთა ისტორიისა და კულტურის განვითარების განსაკუთრებულ გზებს, დასავლეთის ერთა განვითარების გზებისგან ვითომცდა კარდინალურად განსხვავებულს, უარყოფდნენ რუსეთში ანტაგონისტურ საზოგადოებრივ წოდებათა არსებობას. ისინი მოუწოდებდნენ ყველა სლავ ერს ერთობისაკენ, ერთიანი კულტურული მოღვაწეობისაკენ, ოღონდ ხელმძღვანელ როლს ამ პროცესში რუსეთის მეფეს ანიჭებდნენ. შევჩენკო კიცხავდა სლავიანოფილებს იმის გამო, რომ შორს იდგ-

ნენ ხალხისაგან, არ ითვალისწინებდნენ დაბეჩავებულთა რეალურ ინტერესებს.

ბრუტუსები — ლუციუს იუნიუს ბრუტუსმა ჩვ. წელთაღრიცხვამდე 509 წელს ტახტიდან ჩამოაგდო ეტრუსკების მეფე ტარკვინიუს ამაყი და რომში რესპუბლიკური წყობილება დაამყარა.

მარკუს იუნიუს ბრუტუსი (ძვ. წ. 84–42 წლები) — რომაელი პოლიტიკური მოღვაწე, არისტოკრატიული რესპუბლიკის მომხრე. სათავეში ჩაუდგა სენატორთა შეთქმულებას იულიუს ცეზარის წინააღმდეგ, მონაწილეობდა მის მკვლელობაში ძვ. წ. 44 წელს. სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. შევჩენკო პოე, მაში ბრუტუსებს თავისუფლებისთვის მებრძოლთა სინონ, იმად მიიჩნევს.

სამი წელი...

ლექსში პოეტი აჯამებს სამი წლის მანძილზე საკუთარი სულიერი ცხოვრების შედეგებს, ლაპარაკობს თავის მსოფლმხედველობაში მომხდარ ცვლილებებზე.

ცრემლი, რომელიც ჩემმა კატი-ნამ... — პოეტს მხედველობაში ჰყავს კატერინა, ამავე სახელწოდების საკუთარი პოემის მთავარი გმირი.

ცრემლი, თურქეთში ტყვე კაზაკების ლოცვად რომ ამოდიანდა... — საუბარია პოემაზე „გამალია“, რომელშიც შევჩენკომ ასახა თურქეთში კაზაკთა ტყვეობა და მათი განთავისუფლება.

და ოქსანასაც, ჩემს ბედის ვარსკვლავს... — იგულისხმება შევჩენკოს ბავშვობის მეგობარი ოქსანა კოვალენკო (4. XI. 1817 — გარდაცვალების თარიღი უცნობია), რომელსაც პოეტმა მიუძღვნა პოემა „მონაზონი მარიანა“.

საპურობილეში

ციკლი დაწერილია III განყოფილების საპურობილეში კირილესა და მეთოდეს საზოგადოების წევრთა საქმიანობის გამოძიების უამს (1847 წლის 17 აპრი-

ლიდან 30 მაისამდე). ორსკის ციხესიმაგრეში ტ. შევჩენკომ დაამატა ლექსი „გახსოვდეთ, ძმებო...“, რომელიც ციკლის შესავალად იქცა.

VII. ნ. კოსტომაროვს

კოსტომაროვინიკოლოზივანეს ძე (1817–1885) — უკრაინელი და რუსი ისტორიკოსი, მწერალი, ეთნოგრაფი და პუბლიცისტი. კირილესა და მეთოდეს საზოგადოების ერთ-ერთი დამაარსებელი და მოღვაწე. იღვა ზომიერ, ლიბერალურ პოზიციებზე. ტარას შევჩენკოს გაეცნო 1846 წელს კიევში. სწორედ მის ბინაზე შეხვდნენ ერთმანეთს 1860 წელს ტარას შევჩენკო და აკაკი წერეთელი.

N. N. („ო, ჩემო ფიქრებო! ბოროტო დიდებავ!“)

ნ ე რ ო ნ ი — კლავდიუს ცეზარი (ძვ. წ. 37–68 წლები), რომის იმპერატორი ძვ. წ. 54–68 წლებში; იულიუს-კლავდიუსების დინასტიის წარმომადგენელი, ცნობილი იყო სისასტიკით.

ს ა რ დ ა ნ ა პ ა ლ ი — ასურეთის უკანასკნელი მეფე (ძვ. წ. VII ს.).

ჰ ე რ ო დ ე — იუდეველთა მეფე (ძვ. წ. 40–4 წლები).

ს ო კ რ ა ტ ე — (ძვ. წ. 469–339 წლები) ბერძენი ფილოსოფოსი.

მ კ ვ ე ლ ი კ ე ი ს ა რ ი — იგულისხმება ნერონი.

...და ბ რ ძ ე ნ ი ბ ე რ ძ ე ნ ი ც... — იგულისხმება სოკრატე.

პოლონელთადმი

დ ა რ ი ს მ ო დ ა უ ნ ი ს ჩ ქ ა მ ი... — იგულისხმება ბრესტის საეკლესიო კრების მიერ 1596 წელს მიღებული გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც უკრაინისა და ბელორუსიის მართლმადიდებლური ეკლესიები კათოლიკურ ეკლესიას დაექვემდებარა.

ქ ს ო ნ ძ ე ბ ი — პოლონელი კათოლიკე მღვდელმსახური.

Te Deum (ლათ.) — შე ნ , დ მ ე რ თ ო... — ქრისტიანული ჰიმნის დასაწყისი.

თითქოს სიტყვები რა ბედენაა...

დ ი ა ნ ა — რომაულ მითოლოგიაში მთვარისა და ნადირობის ქალღმერთი. აქ — მთვარე.

ო ს ტ რ ო ვ ნ ე — იმ დროს უკრაინელი ახალმოსახლეების სოფელი (სტანიცა) ორენბურგის გუბერნიაში (ამჟამად სოფელი რუსეთის ფედერაციის ორენბურგის ოლქის სარაკტასკის რაიონში). იქ შევჩენკო იმყოფებოდა 1847 წ. მაისსა და 1850 წ. შემოდგომაზე; შემდგომ იგონებდა მოთხრობაში „ტყუპები“.

კ ი , ჩ ვ ე ნ ე ბ უ რ ი , ო ს ტ რ ო ვ ნ ი ს მ ხ ა რ ი ს... — მკვლევართა ვარაუდით, არალის აღმწერი ექსპედიციის შხუნა „კონსტანტინეს“ მატროსი, ოსტროვნელი ივან ვა, სილიევი.

პ. ს.-ს („ნუ შეიცოდებ ბოროტს, იცოდე...“)

პ. ს. — პეტრო სკოროპადსკი (1805–1848) — ჩერნიგოველი მებატონე, პეტმანი. სკოროპადსკის (1646–1722) შთამომავალი. თავს ლიბერალ-უკრაინოფილად ასაღებდა. ტ. შევჩენკო მას შეხვედრია თავის ნაცნობებთან ჩერნიგოვისა და პოლტავის მხარეებში.

დიდება

ვ ე რ ს ა ლ ს ქ უ რ დ თ ა ნ ქ ე ი ფ ო ბ დ ი... — საუბარია ნაპოლეონ III ბონაპარტეზე (1808–1873), რომელმაც საფრანგეთში რესპუბლიკური ხელისუფლება გააუქმა და თავი იმპერატორად გამოაცხადა.

თ ვ ი თ ნ ი კ ო ლ ო ზ ს თ ა ნ რ ო მ ა ხ ლ დ ი ს ე ვ ა ს - ტ ო პ ო ლ ს მ წ ე დ ო... — გადაკრულადაა ნათქვამი მეფის არმიის სამხედრო მარცხზე სევასტოპოლთან 1853–1856 წ.წ. ყირიმის ომში.

ჯერ კარგადა ვარ...

ბიზანტიური მათრახის ხანა... — აქნახმარია თვითმპყრობელური წყობილების ყველაზე რეაქციული გაგებით, რაც სათავეს ბიზანტიიდან იღებს.

მარკო ვოვჩოკი

მარკო ვოვჩოკი (1833–1907) — უკრაინელი და რუსი მწერლის მარია ალექსანდრეს ასული ვოლინსკა-მარკოვიჩის ლიტერატურული ფსევდონიმი. ლექსი დაწერილია 1859 წლის 24 იანვარს მარკო ვოვჩოკთან გაცნობის სახსოვრად.

გველის სურო ჰყვოდა და მწვანობდა...

ნ.ი. მაკაროვი (1828–1892) — მოხელე, ჟურნალისტი, ტ. შევჩენკოს პეტერბურგელი ნაცნობი. მისი დის, ვარვარა იაკობის ასულ კარტაშევსკაიას (1832–1902) მოახლე იყო შევჩენკოს საცოლუ ლუკერია ივანეს ასული პოლუსმაკი (პოლუსმაკოვა) (1840–17.II.1917).

ლ.-ს („დავიდგამ ქოხს და დავიდგამ სენაკს...“)

ლექსი შექმნილია ლუკერია პოლუსმაკთან მომხდარი განხეთქილების შთაბეჭდილებებზე.

ნ. ტ.-ს („მრავალტანჯულო ნათლიდეაო...“)

ლექსი ეძღვნება ნადია ვასილის ასულ ტარნოვსკას (დაბადების თარიღი უცნობია — 1.IV.1891), უკრაინელი მემამულისა და საზოგადო მოღვაწის ვასილ ტარნოვსკის დას, რომელიც ტ. შევჩენკომ 1843 წელს კახანოვკაში გაიცნო. 1845 წელს პოეტმა სოფელ პოტოკაში მასთან ერთად ადგილობრივი დიაკონის შვილი მონათლა.

სანამ მოვევებით ალთას და ბალთას...

ესკულაპი — მკურნალობის ღვთაება ძველრომაულ მითოლოგიაში.

ქარონი — მებორნე, რომელსაც ჰადესის მიწისქვეშა სამეფოში მდინარე სტიქსზე მიცვალებულთა სულები გადაჰყავდა.

პარკა-მბეჭველი... — ძველრომაულ მითოლოგიაში პარკებს ეძახდნენ ბედისწერის ქაღალდებზე, რომლებსაც შეესაბამებოდათ ბერძნული მოირები. ერთი მათგანი ადამიანს ცხოვრების ძაფს ურთავდა, მეორე მაცდური საწუთროს ბილიკებით დაატარებდა, ხოლო მესამე, როცა სიკვდილის უამი მოუწევდა, იმ ძაფს გადაუჭრიდა ხოლმე.

ფლეგეტონი — ბერძნულ მითოლოგიაში მიწისქვეშა სამეფოს ერთ-ერთი მდინარე, რომელიც საიქიოს სააქაოსგან ჰყოფდა.

სტიქსი — ჰადესის ერთ-ერთი მდინარე, რომელიც შვიდფად ერტყმოდა მიწისქვეშა სამეფოს.

ЗМІСТ

Кобзар. Передмова. *Рауль Чілачава* 5

Думи мої...

Причинна (<i>Уривок</i>)	39
«Думи мої, думи мої...»	40
До Основ'яненка	47
Розрита могила	53
«Чого мені тяжко, чого мені нудно...»	56
Гоголю	57
«Не завидуй багатому...»	58
«Не женися на багатій...»	59
Кавказ	60
І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні мое дружнєє посланіє	71
«Минають дні, минають ночі...»	84
Три літа	88
Заповіт	94
В казематі	
«Згадайте, братія моя...»	96
I. «Ой одна я, одна...»	99
II. «За байраком байрак...»	99
III. «Мені однаково, чи буду...»	101
IV. «Не кидай матері!» — казали...»	102
V. «Чого ти ходиш на могилу?...»	105
VI. «Ой три шляхи широкії...»	108
VII. Н. Костомарову («Веселе сонечко ховалося...»	109
VIII. «Садок вишневий коло хати...»	110
IX. «Рано-вранці новобранці...»	113
X. «В неволі тяжко, хоча й волі...»	114
XI. Косар («Понад полем іде...»)	115
XII. «Чи ми ще зійдемося знову?...»	116

სარჩევი

კობზარი. წინასიტყვაობა. *რაულ ჩილაჩავა* 15

ფიქრნო ჩემნო...

გათვალული (<i>შესავალი</i>)	39
„ფიქრნო ჩემნო, ფიქრნო ჩემნო“	40
ოსნოვიანეკოსადმი	47
გათხრილი ყორღანი	53
„რატომ მიმძიმს ასე, რატომ მომეწყინა...“	56
გოგოლისადმი	57
„მდიდრის ნუღარ შეგშურდება...“	58
„ნუ შეირთავ მდიდარს ცოლად...“	59
კავკასია	60
მკვდარ, ცოცხალ და ჯერარშობილ თანამემამულეებს ჩემსას უკრაინასა და უკრაინის მიღმა ჩემი მეგობრული უსტარი	71
„დიან დღეები, დიან ღამენი...“	84
სამი წელი	88
ანდერძი	94
საპყრობილეში	
„გახსოვდეთ, ძმებო, სიმუხთლე წელთა...“	96
I. „მარტოკა ვარ, მარტოკა...“	99
II. „ხრამის გადაღმა ხრამი...“	99
III. „ჩემთვის ერთია, გავლევ ცხოვრებას...“	101
IV. „ნუ მიატოვებ დედასო, — გითხრეს...“	102
V. „რად დადიხარ საფლავზედა...“	105
VI. „ჰოი, სამი ფართო შარა...“	108
VII. ნ. კოსტომაროვს	109
VIII. „აღუბლის ბაღი ჰყვავის ხატასთან...“	110
IX. „სისხამ დილით გასცდნენ სოფელს...“	113
X. „მიმძიმს ტყვეობა, თუმცაღა შევება...“	114
XI. მთიბავი	115
XII. „შეგყვრის კი ისევ სოფლის ტრიალი...“	116

N. N. («Сонце заходить, гори чорніють...»)	117
N. N. («Мені тринадцятий минало...»)	118
«Не гріє сонце на чужині...»	121
N. N. («О думи мої! О славо злая!...»)	122
Полякам	123
«Один у другого питаєм...»	125
«То так і я тепер пишу...»	126
«А нумо знову віршувать...»	129
«Ой гляну я, подивляюся...»	131
«Та не дай, Господи, нікому...»	132
«Ну що б, здавалося, слова...»	133
П. С. («Не жаль на злого, коло його...»)	137
«Якби зустрілися ми знову...»	139
«І небо невмите, і заспані хвилі...»	140
«Не для людей, тієї слави...»	141
«По улиці вітер віє...»	143
«Закувала зозуленка...»	144
«Із-за гаю сонце сходить...»	145
«Не так тії вороги...»	146
«Туман, туман долиною...»	149
«І широкою долину...»	150
«І знов мені не привезла...»	151
«В неволі, в самоті немає...»	154
«Не вернувся із походу...»	155
«Неначе степом чумаки...»	156
«Як маю я журитися...»	157
«Готово! Парус розпустили...»	158
«Ми восени таки похожі...»	161
«Огні горять, музика грає...»	163
«На батька бісового я трачу...»	164
«І досі сниться: під горою...»	165
Доля	166
Муза	167
Слава	169

N. N. („მნათი იწურება, ქედები მუქდება...“)	117
N. N. („მისრულდებოდა ცამეტი წელი...“)	118
„უცხოებაში მზეა მირაჟი...“	121
N. N. („ო, ჩემო ფიქრებო! ბოროტო დიდებავ!...“)	122
პოლონელთადმი	123
„გკითხავთ ერთმანეთს მომსველ-წამსველელი...“	125
„ახლა მეცა ვწერ მავანთა დარად...“	126
„ჰაიდა, კვლავაც ვეწით მიზანს...“	129
„ჰოი, წავალ, თვალს შევაველებ...“	131
„ნუ გაუჭირვებ, ღმერთო, ნურავის...“	132
„თითქოს სიტყვები რა ბედენაა...“	133
პ. ს.-ს („ნუ შეიცოდებ ბოროტს, იცოდე...“)	137
„რომ შეგეფეთო ხელახლა გზაში...“	139
„ცა ჭუჭყიანი, თვლემენ ზვირთები...“	140
„მე არც მავანთა დატკობას ვლამობ...“	141
„ცისქვეშეთში თოვლი მოდის...“	143
„მწვანე ჭალაში ისმის გუგულის...“	144
„ჭალის მიღმა მზე ამოდის...“	145
„არა იმდენად მტერი“	146
„ნისლი, ნისლი“	149
„არც თვალუწვდენ მინდორ-ველებს...“	150
„კვლავ არაფერი ჩამომიტანა...“	151
„სად ტყეობა და სიმართოვეა...“	154
„არ დაბრუნდა ლაშქრობიდან...“	155
„ვით ჩაღვადრები ტრიალ ტრამალზე...“	156
„რატომ უნდა ვიწუწუნო...“	157
„მზადაა! უკვე ავუშვით აფრა...“	158
„შემოდგომაზე თუნდ ერთი წვეთი...“	161
სანთლები იწვის, მუსიკა გრგვინავს...“	163
„ნეტავ, ვიცოდე, რა ჭირად ვხარჯავ...“	164
„სულ მესიზმრება: მთის ძირას მდგარი...“	165
ბელი	166
მუზა	167
დიდება	169

«Я не нездужаю, нівроку...»	170
Марку Вовчку	171
«Мій Боже милий, знову лихо!..»	172
«Колись дурною головою...»	173
«Якби-то ти, Богдане п'яний...»	174
Осії. Глава XIV (<i>Подражаніє</i>)	175
Гімн черничий	179
Н. Я. Макарову	180
«І Архімед, і Галілей...»	181
Л. («Поставлю хату і кімнату...»)	182
«Не нарікаю я на Бога...»	185
«Минули літа молодії...»	187
«І тут, і всюди — скрізь погано...»	189
«Якби з ким сісти хліба з'їсти...»	190
«І день іде, і ніч іде...»	191
Н. Т. («Великомученице кумо!..»)	192
«Зійшлись, побрались, поєднались...»	194
«Чи не покинуть нам, небого...»	195
«А поки те, та се, та оне...»	198
Примітки	201

„ჯერ კარგადა ვარ, მაღლობა გამჩენს...“	170
მარკო ვოვჩოკს	171
„უფალო ჩემო საყვარელო, კვლავ მწუხარება!..“	172
„როსმე ვფიქრობდი სულელი თავით...“	173
„მთვრალო ბოგდანო, ახლა აქედან...“	174
ოსიას თავი XIV (<i>მიბაძვა</i>)	175
მონაზვნების ჰიმნი...“	179
ნ. ი. მაკაროვს	180
„არც გალილეოს, არც არქიმედეს...“	181
ლ-ს („დავიდგამ ქოხს და დავიდგამ სენაკს...“)	182
„არ წამომცდება ღვთის საყვედური...“	185
„განველე სიჭაბუკის ზღვარი...“	187
„აქაც და ყველგან — სიგლახე სრული...“	189
„რომ მყავდეს ვინმე „ლუკმის გამყოფი...“	190
„დღე იცვლება ისევ საღამოთი...“	191
ნ. ტ.-ს („მრავალტანჯულო ნათლიდედაო!..“)	192
„შეეხვდით, შეეუღლდით, შეეკართ თავი...“	194
„დრო ხომ არ დადგა, თანამღმობელო...“	195
„სანამ მოყვებით ალთას და ბალთას...“	198
შენიშვნები	205

Художнє видання

Тарас Шевченко

Думи мої...

Вибрані поезії

Упорядкування, передмова та переклад
грузинською мовою Рауля Чілачави

Літературний редактор і коректор

українського тексту Т. Рубльова

Літературний редактор і коректор

грузинського тексту О. Мушкудіані

Художнє оформлення та редагування М. Нестеренка

Технічне редагування та комп'ютерна верстка І. Селезньової

За виготовлення оригінал-макету висловлюємо щиро вдячність ДП «Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури “Дніпро”».

მხატვრული გამოცემა

ტარას შევჩენკო

ფიქრნო ჩემნო...

რჩეული ლექსები

შეადგინა, უკრაინულიდან თარგმნა და
წინასიტყვაობა დაურთო რაულ ჩილაჩავამ

უკრაინული ტექსტის ლიტერატურული რედაქტორი
და კორექტორი ტ. რუბლიოვა

ქართული ტექსტის ლიტერატურული რედაქტორი
და კორექტორი ა. მუშკუდიანი

მხატვრული გაფორმება და რედაქცია მ. ნესტერენკო
ტექნიკური რედაქცია და კომპიუტერული
დაკაბადონება ი. სელეზნიოვა

ორიგინალ-მაკეტის მომზადებისთვის გულითად მადლობას
მოვახსენებთ სახელმწიფო საწარმო „მხატვრული ლიტერატურის
სახელმწიფო სპეციალიზებულ გამომცემლობა „დნიპროს“.

ISBN 978-9941-9802-9-9

9 789941 980299